

e-ISSN 2717-9966

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ

Cilt: 26

Sayı: 1

Ocak 2021

Gazi
BEDEN EĞİTİMİ
ve
SPOR BİLİMLERİ
DERGİSİ

GAZI JOURNAL OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS SCIENCES

Volume: 26

Issue: 1

January 2021

GAZI BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR BİLİMLERİ DERGİSİ

GAZI JOURNAL OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS SCIENCES

2021, Cilt 26, Sayı 1 / 2021, Volume 26, Issue 1

e-ISSN 2717-9966

Yayının Türü/Type of Publication: **Yaygın**

Sahibi / Owner

Dr. Musa YILDIZ

Gazi Üniversitesi Rektörü

Genel Yayın Yönetmeni / Editor-in Chief

Dr. Latif AYDOS

Spor Bilimleri Fakültesi Dekanı

Editör / Editor

Dr. İbrahim YILDIRAN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Publishing Editor

Dr. Fatih YENEL

Yardımcı Editörler / Assistant Editors

Mustafa ALTUNSOY

Dr. Sümer ALVURDU

Yayın Kurulu / Editorial Board

Dr. Azmi YETİM, Gazi Üniversitesi
Dr. Canan KOCA ARITAN, Hacettepe Üniversitesi
Dr. Christian WACKER, University of Freiburg/Germany
Dr. Dana BADAU, University of Tirgu Mures/Romania
Dr. Erich MÜLLER, University of Salzburg/Austria
Dr. Erdal ZORBA, Gazi Üniversitesi
Dr. Fatih BEKTAŞ, Trabzon Üniversitesi
Dr. Giyasettin DEMİRHAN, Hacettepe Üniversitesi
Dr. Gül T. SÖNMEZ, Lehman College New York/USA
Dr. Gülfem ERSÖZ, Ankara Üniversitesi
Dr. H. Ahmet PEKEL, Gazi Üniversitesi
Dr. Hülya AŞÇI, Mamara Üniversitesi
Dr. İbrahim YILDIRAN, Gazi Üniversitesi
Dr. Kanat JANUZAKOV, Manas Üniversitesi, Kırgızistan

Dr. Kemal TAMER, İstanbul Aydın Üniversitesi
Dr. Konstantinos GEORGIADIS, Uni.of Peloponnese/Greece
Dr. Latif AYDOS, Gazi Üniversitesi
Dr. Manfred LAEMMER, German Sport Uni.Cologne/Germany
Dr. Mehmet GÜNAY, Gazi Üniversitesi
Dr. Mitat KOZ, Ankara Üniversitesi
Dr. Mustafa Levent İNCE, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Dr. Ömer ŞENEL, Gazi Üniversitesi
Dr. Renato MANNO, University of L'Aquila/Italy
Dr. Robert C. SCHNEIDER, The College at Brockport/USA
Dr. Settar KOÇAK, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Dr. Suat KARAKÜÇÜK, Gazi Üniversitesi
Dr. Turgay BİÇER, Marmara Üniversitesi
Dr. Ulviye BİLGİN, Gazi Üniversitesi

İngilizce Dil Editörü / English Language Editor

Dr. Beyza Merve AKGÜL, Dr. Pınar Yaprak KEMALOĞLU

Dağıtım Koordinatörlüğü / Distribution Coordinator

Dr. Pınar KARACAN DOĞAN

Özgün PARASIZ, Ali ERASLAN, Dr. Şenol GÖRAL

Teknik Koordinatörlük / Technical Coordinator

Dr. Esin ESRA ERTURAN ÖĞÜT - Dr. Ebru ÇETİN

Dr. Okan Burçak ÇELİK, Dr. Merve KARAMAN, Dr. Tebessüm AYYILDIZ

İletişim Koordinatörlüğü / Communication Coordinator

Dr. Gülfem SEZEN BALÇIKANLI

Dr. Serkan KURTİPEK, Dr. Emre Ozan TINGAZ

Sekreter / Secretary

Alperen HALICI

Yazışma Adresi / Corresponding Address

Gazi Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Emniyet Mahallesi Abant-1 Caddesi No:10/1C, Yenimahalle/ANKARA
E-mail: gbesbd@gmail.com

Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi yılda dört kez yayımlanır ve hakemli bir dergidir.
Gazi Journal of Physical Education and Sports Sciences is published quarterly.
All the articles appeared in this journal are published on the opinion of advertiser.

<http://dergipark.gov.tr/gbesbd>

GAZİ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR BİLİMLERİ DERGİSİ

GAZI JOURNAL OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS SCIENCES

2021, Cilt 26, Sayı 1 / 2021, Volume 26, Issue 1

e-ISSN 2717-9966

Danışma Kurulu / Editorial Advisory Board

Dr. A. Seda SARACALOĞLU, Adnan Menderes Üniversitesi
Dr. Ali Ahmet DOĞAN, Kırıkkale Üniversitesi
Dr. Ali Emre EROL, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi
Dr. Ali KIZILET, Marmara Üniversitesi
Dr. Arslan KALKAVAN, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Dr. Atilla ERDEMLİ, İstanbul Üniversitesi (Em.)
Dr. Atilla PULUR, Gazi Üniversitesi
Dr. Ayşe KİN İŞLER, Hacettepe Üniversitesi
Dr. Beyza Merve AKGÜL, Gazi Üniversitesi
Dr. Bülent GÜRBÜZ, Ankara Üniversitesi
Dr. Can İKİZLER, İstanbul Esenyurt Üniversitesi
Dr. Caner AÇIKADA, Yakın Doğu Üniversitesi
Dr. Cengiz ARSLAN, Fırat Üniversitesi
Dr. Dilara SEVİMAY ÖZER, Gedik Üniversitesi
Dr. Dilşad MİRZEOĞLU, Sakarya Üniversitesi
Dr. Ebru ÇETİN, Gazi Üniversitesi
Dr. Ekrem Levent İLHAN, Gazi Üniversitesi
Dr. Emin KURU, Gazi Üniversitesi
Dr. Emine ÇAĞLAR, Hacettepe Üniversitesi
Dr. Erkut KONTER, Dokuz Eylül Üniversitesi
Dr. Esin Esra ERTURAN ÖĞÜT, Gazi Üniversitesi
Dr. F. Filiz ÇOLAKOĞLU, Gazi Üniversitesi
Dr. Fatih KILINÇ, Akdeniz Üniversitesi
Dr. Fahmi TUNCEL, Lokman Hekim Üniversitesi
Dr. Ferda ÇÜRSEL, Ankara Üniversitesi
Dr. Füsun ÖZTÜRK KUTER, İstanbul Aydın Üniversitesi
Dr. Gazanfer DOĞU, İstanbul Aydın Üniversitesi
Dr. Gökhan ÇALIŞKAN, Iğdır Üniversitesi
Dr. Gül BALTAÇI, Hacettepe Üniversitesi
Dr. Gülfem SEZEN BALÇIKANLI, Gazi Üniversitesi
Dr. Gülgün ERSOY, Hacettepe Üniversitesi
Dr. Güner EKENCİ, İstanbul Gelişim Üniversitesi
Dr. Gürbüz BÜYÜKYAZI (1954-2018), Dokuz Eylül Üniversitesi
Dr. Hakan SUNAY, Ankara Üniversitesi
Dr. Haluk KOÇ, Gazi Üniversitesi
Dr. Hasan KASAP, Bilgi Üniversitesi
Dr. Hatice ÇAMLIYER, Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Haydar DEMİREL, Hacettepe Üniversitesi
Dr. Hayri ERTAN, Eskişehir Teknik Üniversitesi
Dr. İ. Fatih YENEL, Gazi Üniversitesi
Dr. İbrahim CİCİOĞLU, Gazi Üniversitesi
Dr. İmdat YARIM, Gazi Üniversitesi

Dr. Kamil ÖZER, Gedik Üniversitesi
Dr. Kürşat KARACABEY, Düzce Üniversitesi
Dr. Mehmet GÜÇLÜ, Gazi Üniversitesi
Dr. Metin KAYA, Gazi Üniversitesi
Dr. Metin SAYIN, Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Metin YAMAN, Dokuz Eylül Üniversitesi
Dr. Muhsin HAZAR, Gazi Üniversitesi
Dr. Murat Sadullah ÇEBİ (1961-2020), Gazi Üniversitesi
Dr. Mustafa Yaşar ŞAHİN, Gazi Üniversitesi
Dr. Müslim BAKIR, Okan Üniversitesi
Dr. Necla GÜNAY, Gazi Üniversitesi
Dr. Nefise BULGU, Hacettepe Üniversitesi
Dr. Nevin ATALAY GÜZEL, Gazi Üniversitesi
Dr. Nevin GÜNDÜZ, Ankara Üniversitesi
Dr. Nevin ŞANLIER, Gazi Üniversitesi
Dr. Nevzat MİRZEOĞLU, Sakarya Üniversitesi
Dr. Niyazi ENİSELER, Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Nurettin KONAR, İnönü Üniversitesi
Dr. Özbay GÜVEN, Gazi Üniversitesi
Dr. Özlem ORHAN, Gazi Üniversitesi
Dr. Perican BAYAR KORUÇ, Ankara Üniversitesi
Dr. Rana VAROL, Ege Üniversitesi
Dr. Rasim KALE, Gelişim Üniversitesi
Dr. Recep GÜRSOY, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dr. Reha ALPAR, Hacettepe Üniversitesi
Dr. Sami MENGÜTAY, Haliç Üniversitesi
Dr. Sedat MURATLI, İstanbul Aydın Üniversitesi
Dr. Sema ALAY, Marmara Üniversitesi
Dr. Seydi Ahmet AĞAOĞLU, 19 Mayıs Üniversitesi
Dr. Seydi KARAKUŞ, Dumlupınar Üniversitesi
Dr. Sürhat MÜNİROĞLU, Ankara Üniversitesi
Dr. Şefik TIRYAKI, Mersin Üniversitesi
Dr. Tayfun AMMAN, Marmara Üniversitesi
Dr. Tekin ÇOLAKOĞLU, Gazi Üniversitesi
Dr. Timur GÜLTEKİN, Ankara Üniversitesi
Dr. Tuba MELEKOĞLU, Akdeniz Üniversitesi
Dr. Turgut KAPLAN, Selçuk Üniversitesi
Dr. Ümit KESİM, Bilgi Üniversitesi
Dr. Veliittin BALCI, Ankara Üniversitesi
Dr. Yalçın TAŞMEKTEPLİGİL (1959-2019), 19 Mayıs Üniv.
Dr. Zafer ÇİMEN, Gazi Üniversitesi
Dr. Zekai PEHLEVAN, Mersin Üniversitesi

Bu Sayının Hakemleri / Editorial Advisory Board for this Issue

Dr. A. Azmi YETİM, Gazi Üniversitesi
Dr. Aynur YILMAZ, Trabzon Üniversitesi
Dr. Bülent KİLİT, Namık Kemal Üniversitesi
Dr. Erman ÖNCÜ, Karadeniz Teknik Üniversitesi
Dr. Erşan ARSLAN, Sirt Üniversitesi
Dr. Gökhan BAYRAKTAR, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Dr. Gökhan ÇALIŞKAN, Iğdır Üniversitesi
Gönül TEKKURŞUN DEMİR, Gazi Üniversitesi
Dr. H. İbrahim CİCİOĞLU, Gazi Üniversitesi
Dr. Meryem ALTUN EKİZ, Mustafa Kemal Üniversitesi
Dr. Murat BİLGE, Kırıkkale Üniversitesi

Dr. Mustafa Yaşar ŞAHİN, Gazi Üniversitesi
Dr. Oğuz Kaan ESENTÜRK, Binali Yıldırım Üniversitesi
Dr. Recep CENGİZ, Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Serkan KURTIPEK, Gazi Üniversitesi
Dr. Serdar ELER, Gazi Üniversitesi
Dr. Sümer ALVURDU, Gazi Üniversitesi
Dr. Sevinç NAMLI, Erzurum Teknik Üniversitesi
Dr. Tuba MELEKOĞLU, Akdeniz Üniversitesi
Dr. Turan ÇETİNKAYA, Ahi Evran Üniversitesi
Dr. Tolga ŞİNOFOROĞLU, Dumlupınar Üniversitesi

Cilt
Sayı
Ocak

XXVI
1
2021

Volume
Issue
January

İÇİNDEKİLER

CONTENTS

<p>Araştırma Makalesi
Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Oyun Bağımlılığı ile Zorbalık Bilışleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi</p>	<p>1 - 15
Zekihan HAZAR
Fatma EKİCİ</p>	<p>Research Article
Investigation of the Relationship Between Digital Game Addiction and Cognitions Bullying of Secondary School Students</p>
<p>Araştırma Makalesi
Spor Besin Takviyeleri İnanç Ölçeği: Spor Bilimleri Alanında Öğrenim Gören Üniversite Öğrencilerine Yönelik Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması</p>	<p>17 - 31
Ahmet Yavuz KARAFİL
Mehmet ULAŞ
Emrah ATAY</p>	<p>Research Article
Sports Supplement Belief Scale: Reliability and Validity Studies for Students Studying Sports Sciences Field at University</p>
<p>Araştırma Makalesi
Pazarlama Bileşenlerinin Etkin Kullanımının Spor Tüketicilerinin Memnuniyet Düzeylerine Etkisi</p>	<p>33 - 43
M. Cihat ÇİFTÇİ
Gözde ALGÜN DOĞU
Baki YILMAZ</p>	<p>Research Article
The Influence of Effective Marketing Mix Used on Satisfaction Level of Sports Consumers</p>
<p>Derleme
Hentbolda Atış Hızı Kavramı ve Önemi: Sistematik Derleme</p>	<p>45 - 58
Yücel MAKARACI</p>	<p>Review
The Concept and Importance of Throwing Velocity in Handball: A Systematic Review</p>
<p>Araştırma Makalesi
Spor Kulüplerinin İletişim ve Pazarlama Faaliyetlerinde Sosyal Medyanın Rolü: İstanbul Başakşehir FK Örneği</p>	<p>59 - 69
Mertkan ÜÇÜNCÜOĞLU</p>	<p>Research Article
The Role of Social Media in Communication and Marketing Activities of Sports Clubs: The Case of İstanbul Basaksehir FC</p>
<p>Araştırma Makalesi
Antrenörlerin Narsistik Kişilik Özellikleri ile Eğitim Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi</p>	<p>71 - 84
Zübeyde CANKURTARAN
Milaim BERİSHA</p>	<p>Research Article
Investigation of the Relationship Between Narcissistic Personality Traits and Education Levels of Coaches</p>
<p>Araştırma Makalesi
2019 Wimbledon Tenis Turnuvası Erkekler Final Maçında Atılan Servislerin Bölge ve Hız Açısından İncelenmesi</p>	<p>85 - 97
Şura KAHRİMAN
Benil KISTAK ALTAN
Ali GÜNAY
İbrahim Turgay TURAN
Aysel PEHLİVAN</p>	<p>Research Article
Examination of the Service Shots in the 2019 Wimbledon Tennis Tournament Men's Final Match in Terms of Zone and Speed</p>
<p>Araştırma Makalesi
COVID-19 Salgınının Çocukların Boş Zaman Etkinliklerinde Yaratığı Değişimin Ebeveyn Görüşleriyle Değerlendirilmesi</p>	<p>99 - 122
Seçkin YILDIZ
Fatih BEKTAŞ</p>	<p>Research Article
Evaluation of the Changes in the Way of Spending Leisure Time of Children in the COVID-19 Epidemic with the Views of Parents</p>

Araştırma Makalesi
Eğitmen Geri Bildiriminin Kısıtlayıcı ve Destekleyici Motivasyonel İklim Üzerine Yordayıcı Etkisi: Yaz Spor Okulu Örneği

123 – 135
Ayşe Özge DALDAŞ
Ayşe Gökçe ERTURAN

Research Article
Predictive Effect of Coach Feedback on Empowering and Disempowering Motivational Climate in Summer Schools

Araştırma Makalesi
Futbolda Ev Avantajı mı, Deplasman Dezavantajı mı? COVID-19 Pandemi Süreci Örneği

137 – 149
Onur TÜTÜNCÜ
Anıl Can YOLGÖRMEZ

Research Article
Home Advantage or Away Disadvantage in Football? COVID-19 Pandemic Process Example

Araştırma Makalesi
Sporcuların Zihinsel Antrenman Becerileri ile Sürekli Sportif Öz Güven Düzeyleri Arasındaki İlişki

151 – 162
M. Cihat ÇİFTÇİ
Ersan TOLUKAN
Baki YILMAZ

Research Article
The Interaction Between Mental Skills Training and Trait Sports Confidence Level of Athletes

Araştırma Makalesi
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

163 – 181
Volkan SURAL
Kemal TAMER

Research Article
Examining the Healthy Lifestyle Behaviors of Physical Education and Sports Teachers in Terms of Various Variables

Araştırma Makalesi
Kamu Kurumlarında Yönetim Bilgi Sistemlerinin Etkinliği: Spor Bilgi Sisteminin SWOT Analizi

183 – 201
Uğur ÖZER
Berkay ATASOY

Research Article
Effectiveness of Management Information Systems in Public Institutions: SWOT Analysis of Sports Information

Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Oyun Bağımlılığı ile Zorbalık Bilişleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Zekihan HAZAR¹ , Fatma EKİCİ²

¹ Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, AĞRI

² Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, NİĞDE

Araştırma Makalesi

Öz

Bu araştırmanın amacı çocukların dijital oyun bağımlılığı ile zorbalık bilişleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmada nicel araştırma modelinden ilişkisel tarama deseni kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini; 10-14 yaş grubunda yer alan ve 2019-2020 eğitim öğretim yılında öğrenim görmekte olan 320 kız ve 330 erkek olmak üzere toplamda 650 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamak için, Hazar ve Hazar tarafından 2017 yılında geliştirilmiş olan “Çocuklar için Dijital Oyun Bağımlılığı Ölçeği” ile Gökaya ve Tekinsav-Sütcü tarafından 2015 yılında geliştirilen “Çocuklar için Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği” kullanılmıştır. Veriler SPSS 24 Paket programında değerlendirilerek bağımsız gruplar t-testi, çoklu karşılaştırmalarda one-way ANOVA, pearson korelasyon analizlerinden yararlanılmıştır. Sonuç olarak; katılımcıların cinsiyet, yaş, spor yapma-yapmama durumu, yaşadığı yerde internet bağlantısı olup-olmama durumu, spor branşı değişkenleri incelenmiş, istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Katılımcıların “dijital oyun bağımlılığı” ve “zorbalık bilişlerine” ilişkin toplam puanları arasında ise pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Bağımlılık, Dijital oyun bağımlılığı, Zorbalık, Ergen

Investigation of the Relationship Between Digital Game Addiction and Cognitions Bullying of Secondary School Students

Abstract

The aim of this study is to examine the relationship between children's digital game addiction and bullying cognition. In the research, a relational screening pattern from the quantitative research model was used. The universe of the research; It consists of a total of 650 students, 320 females and 330 males, who are in the 10-14 age group and are studying in the 2019-2020 academic year. In order to collect data in the research, "Digital Game Addiction Scale for Children" developed by Hazar and Hazar in 2017 and "Bullying Cognition Scale for Children" developed in 2015 by Gökkyaya and Tekinsav-Sütçü. The data were evaluated in SPSS 24 Package program and independent groups t-test, one-way ANOVA, pearson correlation analysis were used in multiple comparisons. As a result; It was observed that there were statistically significant differences in the variables of gender, age, whether or not they did sports, whether they had internet connection or not, where they live, and sports branch variables. It was observed that there was a positive and significant relationship between the total scores of the participants on "digital game addiction" and "bullying cognition".

Keywords: Addiction, Digital game addiction, Bullying, Adolescent

Giriş

Gelişen teknoloji insan yaşamının her alanında kendisini göstermektedir. Özellikle sosyal yaşamda etkisini giderek daha fazla hissettiren teknolojik gelişmeler bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarında gerçek yaşamdan sanal yaşama doğru yönelmelerini de beraberinde getirmiştir. Öyle ki bireyler temel ihtiyacı olan sosyalleşme konusunda bile gerçek dünyada yüz yüze iletişim kurmak yerine teknoloji tabanlı ortamlarda yaratmış oldukları sanal dünyada bu ihtiyacı karşılamayı tercih etmektedirler. Bu durum sadece yetişkinler için değil çocuklar açısından da benzer bir özellik göstermekte ve çocukların temel sosyalleşme ortamı bu sanal dünyalarda hayat bulmaktadır. Yaratılan bu sanal dünyaların gerçek dünyadan ayrılan en temel yönü ise sergilenen duygu, düşünce ve davranışların soyut bir yapıya bürünerek gerçek manalarını önemli ölçüde kaybetmeleridir. Çünkü sanal dünyalarda duygu, düşünce ve davranışların ifade şekli birkaç simge ve benzeri şekilden öteye geçememektedir. Oluşan bu hal ise insanı insan yapan temel özelliklerin zamanla anlamlarını yitirmesine neden olmakta ve bir süre sonra bireyler duygusuz, düşüncelerini ifade etmekte zorlanan ve sorunlu davranışlar sergileyen bir yapıya bürünmektedirler.

Bu durum özellikle çocukları daha fazla etkilemektedir. Çünkü bebeklik döneminden başlayarak şekillenen zihinsel, duygusal, sosyal ve davranışsal gelişim alanları çocukluk döneminde daha kritik bir önem taşımaktadır. Bu dönemde çocuklar önce aile bireylerinden başlayarak zamanla diğer insanlarla etkileşime geçmekte ve bu etkileşim süreci temel gelişim alanlarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Çocukların en temel etkileşim alanlarından biri ise oyunlar ve oyunların yaratıldığı dünyalardır. Gerçek dünyanın önemli bir yansıması olan geleneksel veya bir diğer adıyla gerçek oyunlar, çocukların her türlü duygu, düşünce ve davranış özelliklerini prova ettikleri alanlardır. Bu dönemde oynanan oyunların aynı zamanda daha çok fiziksel hareketlilik içeren sportif oyunlar olması ise çocukların bu tür oyunlarda zihinsel, duygusal ve davranışsal

yeteneklerini test etmesine ve aynı zamanda bu alanlarda boşalım yaşamalarına yardımcı olarak çocukların daha dengeli ve sağlıklı gelişebilmelerine olanak sağlamaktadır. Ancak günümüzde geleneksel-gerçek oyunların giderek yok olması ve yerini dijital oyunlara bırakması yukarıda ifade edilen sorunların yaşanmasına yol açan en önemli nedenlerden birisidir.

Yapılan birçok araştırmada gelişen teknoloji ile birlikte geleneksel oyunların yerini dijital oyunlara bıraktığı ifade edilirken bu oyunların dijital okur-yazarlık, teknoloji kullanım becerisi gibi birçok zihinsel becerilerin edinilmesine olumlu etkilerinin yanında, özellikle çocukluk ve ergenlik dönemlerinde kontrolsüz bir şekilde aşırı oyun oynama davranışının ise zihinsel, duygusal, fiziksel ve sosyal gelişim alanlarına olumsuz etki ettiği ve bu durumun uzun vadede dijital oyun bağımlılığı gibi önemli bir probleme yol açtığı ifade edilmektedir (Horzum, Ayas ve Çakır-Balta, 2008; Uzbay, 2009; Mustafaoğlu, Zirek, Yasacı ve Razak-Özdinçler, 2018; Yiğit-Açıkgöz ve Yalman, 2018; Karacaoğlu, 2019; Tekkurşun-Demir ve Mutlu-Bozkurt, 2019). Lemmens, Valkenburg ve Peter (2012) dijital oyun bağımlılığını bireylerin yaşamlarında sosyal ve duygusal sorunlara neden olduğu halde bilgisayar veya video oyunlarını aşırı ve kontrol edilemeyen düzeyde kullanmaya devam etmesi olarak tanımlamıştır.

Ergenlerin bilgisayar ve internet kullanımı konusunda yaşadıkları olumsuz deneyimlerin, gerçek yaşamlarında uygun olmayan davranışlar sergilemelerine neden olabildiği belirtilmektedir. Bireylerin yaşadığı sosyal çevre içerisinde sergiledikleri olumsuz davranışlardan birinin de zorba davranış eğilimi olduğu bilinmektedir. Önemli bir sosyal alan özelliği taşıyan okullarda gerçekleşebilen zorbalıkla ilgili ilk çalışmaları gerçekleştiren Olweus (1999), zorbalık kavramını zorba davranış eğilimi içerisinde olan bireyin ya da grubun, bilinçli bir şekilde devamlı olarak başka bir bireye karşı sergilediği zarar verici davranışlar olarak tanımlanmaktadır (aktaran Sezen ve Murat, 2018).

Olweus (1993) zorbalığı, doğrudan ve dolaylı olarak ikiye ayırmış ve doğrudan zorbalığı mağdura yapılan nispeten daha açık saldırılar olarak, dolaylı zorbalığı ise kişinin toplumsal olarak yalnız bırakılması ve kasıtlı olarak bir gruptan dışlanması olarak tanımlamıştır. Doğrudan zorbalık; tekmeleme, itme, vurma, alay etme, kızdırmak, ad takma ve tehdit etme, göz korkutma gibi davranışları ifade ederken, dolaylı zorbalık ise sosyal olarak yalnızlaştırma yanında, toplumdaki dışlama ve kötü dedikoduları ifade eder (aktaran Rona-Atlas ve Debra-Pepler, 1998).

Bazı yazarlar okul zorbalığını, sosyal bilgi işleme kuramına uyarlamışlar ve zorba davranışlar gösteren çocukları sosyal bilgi işleme kuramına göre saldırgan çocuklarla benzer bilişsel yetersizliklerin olduğunu belirtmişlerdir. Sosyal bilgi işleme kuramına göre saldırgan çocukların bilgi işlemede yetersizlikleri vardır. Bireyler dış dünyadaki bilgileri altı adımda işlerler: sosyal ipuçlarını kodlama, yorumlama, sosyal hedefleri belirleme, algılanan soruna olası çözümler üretme, üretilen çözümleri değerlendirme, seçilen tepkiyi canlandırma. Bu yaklaşıma göre saldırgan çocuklar bilgi işlemede yetersizliğe sahiptirler (Dodge, 1987; Slee, 1993; Sutton ve diğerleri, 1999'dan akt. Gökçaya ve Tekinsav-Sütcü, 2015).

Literatür incelendiğinde; akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerde intihar eğilimi, depresyon ve kaygı, akranlar tarafından kabul görmeme ve reddedilme, kendini yalnız hissetme, sosyal ilişkilerden kaçınma, akademik başarıda düşüş ve okuldan uzaklaşma isteği gibi daha birçok soruna neden olduğu görülmektedir. Dijital oyunların ise, saldırganlık toleransını, saldırganlık hissini ve saldırgan davranışları artırdığını ve sosyal davranışları azalttığı gibi birçok olumsuzluklara yol açtığı ifade edilmektedir. Diğer taraftan, çocuklarda akran zorbalığı ile dijital oyun bağımlılık düzeyleri arasındaki ilişkiye yönelik araştırmaların sınırlı olduğu görülmüştür (Gültekin ve Sayıl, 2005; Gentile ve Anderson, 2006'dan akt. Ulum, 2016; Sezen ve Murat, 2018; Kılıç, 2019; Kıldıran, 2019; Yalaki ve Taşar 2019). Bu kapsamda araştırmanın amacı, çocuklarda zorbalık bilişleri ve dijital oyun bağımlılığı arasındaki ilişkinin araştırılması, problem durumunun tespiti ve çözümüne yönelik bilimsel bir bakış açısı ortaya koymasındır.

Yöntem

Araştırma Modeli ve Deseni

Nicel araştırma modeline göre tasarlanan araştırmada, araştırma deseni olarak ilişkisel tarama deseni kullanılmıştır. İlişkisel tarama deseni, birden fazla değişken arasında değişimin varlığını belirlemeyi hedefleyen tarama yaklaşımıdır. Bu bağlamda, değişkenlerin birlikte değişim gösterip göstermediği; değişim varsa bunun nasıl olduğunu tespit etmeyi hedefler (Tanrıoğan, 2009; Karasar, 2011; Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini; Kayseri ili Kocasinan ilçesi Şehit Birol Mutlu Ortaokulu (N=553), Kahramanmaraş ili Elbistan ilçesi Gazi Mustafa Kemal Ortaokulu (N=605), Kahramanmaraş ili Elbistan ilçesi Tepebaşı Selçuklu Ortaöğretim Okulu (N=148) ve Niğde ili Beş Şubat Ortaöğretim Okulu'nda (N=1103) 2019-2020 eğitim öğretim yılında öğrenimini sürdürmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırmada amaçsal örnekleme yöntemlerinden "tipik durum" yöntemi kullanılmıştır. Tipik örnekleme yöntemi; araştırma problemi ile ilgili olarak evrende yer alan çok sayıda durumdan tipik olan bir durumun belirlenerek bu örnek üzerinden bilgi toplanmasını gerektirir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2016).

Bu kapsamda araştırmanın örneklemini Kayseri ili Kocasinan ilçesinde bulunan Şehit Birol Mutlu Ortaokulu (n=300), Kahramanmaraş ili Elbistan ilçesi Gazi Mustafa Kemal Ortaokulu (n=150), Kahramanmaraş ili Elbistan ilçesi Tepebaşı Selçuklu Ortaöğretim Okulu (n=100) ve Niğde ili Beş Şubat Ortaöğretim Okulu'nda (n=150) 2019-2020 eğitim öğretim yılında öğrenim görmekte olan ve çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden toplam 700 öğrenci oluşturmaktadır.

Uygulanan 700 ölçekten 50'sinin eksik ve hatalı doldurulması nedeniyle değerlendirmeye alınmamış olup 650 ölçek üzerinde istatistiksel işlemler yapılmıştır. Örneklem grubunu 320'si kız ve 330'u erkek olmak üzere toplam 650 kişi oluşturmaktadır.

Çalışma için öğrencilerin beden eğitimi öğretmenlerinden ve müdürlerinden izin alınmıştır.

Veri Toplama Aracı

Çocuklar İçin Dijital Oyun Bağımlılığı Ölçeği: Hazar ve Hazar (2017) tarafından 10-14 yaş aralığındaki çocuklarda dijital oyun bağımlılığı düzeylerini belirlemek için geliştirilmiştir. 5'li likert olarak hazırlanan ölçek, 4 alt faktör ve 24 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan faktörler, "Dijital Oyun Oynamaya Yönelik Aşırı Odaklanma ve Çatışma"; "Oyun Süresinde Tolerans Gelişimi ve Oyuna Yüklene Değer"; "Bireysel ve Sosyal Görevlerin/Ödevlerin Ertelemesi" ve "Yoksunluğun Psikolojik-Fizyolojik Yansıması ve Oyuna Dalma"dır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 24, en yüksek puan 120'dir.

Gökkaya ve Teksinav-Sütçü (2015)'nün geliştirdiği "Çocuklar İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği" 22 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, çocuklarda akran zorbalığıyla ilişkili bilişsel özellikleri değerlendirmeyi amaçlamıştır. Yirmi iki maddelik ölçek 4'lü likert tipinde "tamamen doğru", "oldukça doğru", "biraz doğru" ve "hiç doğru değil" şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Puanlar yükseldikçe zorbalıkla ilgili bilişler artmaktadır. Yani zorbalık normal ve olağan karşılanmaktadır.

Verilerin Analizi

Veriler SPSS 24 Paket programında değerlendirilmiştir. Analiz edilen verilerin normallik dağılımları Shapiro-Wilk testi ve Kolmogorov Smirnov ile test edilmiştir. Verilerin analizi için istatistiki yöntem olarak; bağımsız gruplar t-testi, çoklu karşılaştırmalarda one-way ANOVA ve Pearson korelasyon analizleri kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi 0,05 olarak alınmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen verilere ilişkin yapılan analizler ve sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre dijital oyun bağımlılığı ölçek toplam puan ve alt boyutları toplam puan ortalamalarına yönelik t-testi sonuçları

Ölçek puanı	Cinsiyet	n	\bar{x}	Ss	t	p
Ölçek toplam puanı	Kız	320	51,92	20,94	-5,356	
	Erkek	330	60,62	20,47		
Bağımlılık 1. alt boyut	Kız	320	14,46	6,61	-5,407	
	Erkek	330	17,25	6,53		
Bağımlılık 2. alt boyut	Kız	320	16,88	6,91	-5,255	,00
	Erkek	330	19,80	7,27		
Bağımlılık 3. alt boyut	Kız	320	11,88	5,70	-4,119	
	Erkek	330	13,71	5,64		
Bağımlılık 4. alt boyut	Kız	320	8,69	3,72	-3,895	
	Erkek	330	9,84	3,80		

$p < 0,05$

Tablo 1 incelendiğinde; katılımcıların ölçek toplam puan ortalamalarının ve dijital oyun bağımlılığı alt boyutları toplam puan ortalamalarının erkek katılımcıların lehine istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre zorbalık ölçek toplam puan ortalamalarına yönelik t-testi sonuçları

Ölçek puanı	Cinsiyet	n	\bar{x}	Ss	t	p
Ölçek toplam puanı	Kız	320	37,76	12,53	-4,364	,00
	Erkek	330	41,81	11,13		

$p < 0,05$

Tablo 2 incelendiğinde; katılımcıların ölçek toplam puan ortalamalarının erkek katılımcılar lehine istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Katılımcıların spor yapıp-yapmama değişkenine göre dijital oyun bağımlılığı ölçek toplam puan ve alt boyutları toplam puan ortalamalarına yönelik t-testi sonuçları

Ölçek puanı	Spor yapip-yapmama	n	\bar{x}	Ss	t	p
Ölçek toplam puanı	Evet	280	52,62	21,25	-3,947	
	Hayır	370	59,15	20,64		
Bağımlılık 1. alt boyut	Evet	280	14,99	6,80	-2,930	
	Hayır	370	16,54	6,57		
Bağımlılık 2. alt boyut	Evet	280	17,35	7,23	-3,136	,00
	Hayır	370	19,13	7,16		
Bağımlılık 3. alt boyut	Evet	280	11,57	5,56	-4,872	
	Hayır	370	13,75	5,70		
Bağımlılık 4. alt boyut	Evet	280	8,70	3,83	-3,413	
	Hayır	370	9,72	3,73		

$p < 0,05$

Tablo 3 incelendiğinde; katılımcıların ölçek toplam puan ve dijital oyun bağımlılığı alt boyutları toplam puan ortalamalarının spor yapmayanların lehine istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Katılımcıların spor yapıp-yapmama değişkenine göre zorbalık ölçek toplam puan ortalamalarına yönelik t-testi sonuçları

Ölçek puanı	Spor yapip-yapmama	n	\bar{x}	Ss	t	p
Ölçek toplam puanı	Evet	280	37,71	11,85	-3,928	,00
	Hayır	370	41,41	11,89		

$p < 0,05$

Tablo 4 incelendiğinde; katılımcıların ölçek toplam puan ortalamalarının spor yapmayanların lehine istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Katılımcıların yaşadığı yerde internet bağlantısı olma değişkenine göre dijital oyun bağımlılığı ve zorbalık ölçek toplam puan ortalamalarına yönelik t-testi sonuçları

Ölçek puan	İnternet	n	\bar{x}	Ss	t	p
Bağımlılık toplam	Var	409	57,99	22,85	2,630	,00
	Yok	241	53,49	17,61		
Zorbalık toplam	Var	409	38,76	12,23	-2,866	,10
	Yok	241	41,54	11,43		

$p < 0,05$

Tablo 5 incelendiğinde; katılımcıların bağımlılık toplam puan ortalamalarının yaşadığı yerde internet bağlantısı olan katılımcıların puan ortalamalarının, yaşadığı yerde internet bağlantısı olmayan katılımcıların, puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Ayrıca internet bağlantısı olan ve olmayanların zorbalık ölçek toplam puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır ($p > 0,05$).

Tablo 6. Katılımcıların branş değişkenine yönelik dijital oyun bağımlılığı toplam puan ve alt boyutları toplam puanlarına ilişkin ANOVA sonuçları

Ölçek puanı	Branş	n	\bar{x}	Ss	F	p	Anlamlı fark
Bağımlılık toplam	1-Bireysel	105	50,27	20,64	8,986		1-3* 2-3*
	2-Takım	177	54,00	21,48			
	3-Yapmayan	368	59,20	20,66			
Bağımlılık toplam 1. alt boyut	1-Bireysel	105	14,48	6,84	5,131		1-3*
	2-Takım	177	15,24	6,76			
	3-Yapmayan	368	16,58	6,57			
Bağımlılık toplam 2. alt boyut	1-Bireysel	105	16,36	6,80	6,387	,00	1-3*
	2-Takım	177	17,98	7,42			
	3-Yapmayan	368	19,12	7,17			
Bağımlılık toplam 3. alt boyut	1-Bireysel	105	11,05	5,49	12,746		1-3* 2-3*
	2-Takım	177	11,88	5,59			
	3-Yapmayan	368	13,76	5,70			
Bağımlılık toplam 4. alt boyut	1-Bireysel	105	8,37	3,67	6,559		1-3* 2-3*
	2-Takım	177	8,89	3,92			
	3-Yapmayan	368	9,72	3,73			

* $p < 0,05$

Tablo 6'da yer alan katılımcıların branş değişkenine yönelik analiz sonuçları incelendiğinde "spor yapmayan" katılımcıların puan ortalamalarının "bireysel spor yapan" ve "takım sporu yapan" katılımcılara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Katılımcıların branş değişkenine yönelik zorbalık toplam puanlarına ilişkin ANOVA sonuçları

Ölçek puanı	Branş	n	\bar{x}	Ss	F	p	Anlamli fark
Zorbalık toplam	1-Bireysel	105	36,37	12,23	8,787	,00	1-3* 2-3*
	2-Takım	177	38,54	11,52			
	3-Yapmayan	368	41,41	11,92			

*p<0,05

Tablo 7’de yer alan katılımcıların branş değişkenine yönelik analiz sonuçları incelendiğinde “spor yapmayan” katılımcıların zorbalık toplam puan ortalamalarının “bireysel spor yapan” ve “takım sporu yapan” katılımcılara göre daha istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Katılımcıların yaş değişkenine yönelik bağımlılık ve zorbalık toplam puanlarına ilişkin ANOVA sonuçları

Ölçek Puan	Yaş	n	\bar{x}	Ss	F	p	Anlamli fark
Bağımlılık toplam	1-10,00	56	68,33	18,48	6,486	,00	1-2* 1-3* 1-4* 1-5*
	2-11,00	97	57,38	23,36			
	3-12,00	196	57,00	20,08			
	4-13,00	200	52,67	19,34			
	5-14,00	101	54,69	23,37			
Zorbalık toplam	1-10,00	56	46,96	9,91	6,188	,00	1-2* 1-3* 1-4* 1-5*
	2-11,00	97	38,03	11,30			
	3-12,00	196	39,72	11,83			
	4-13,00	200	38,63	11,55			
	5-14,00	101	40,10	13,63			

*p<0,05

Tablo 8’de yer alan katılımcıların yaş değişkenine yönelik analiz sonuçları incelendiğinde 10 yaşındaki katılımcıların bağımlılık toplam puan ve zorbalık toplam puan ortalamalarının 11, 12, 13, 14 yaşlarındaki katılımcılara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Bağımlılık toplam puan ve zorbalık toplam puanlarına ait korelasyon sonuçları

		Yaş	Bağımlılık toplam puan	Zorbalık toplam puan
Yaş	r	1	-,158**	-,089*
	p		,00	,02
	n	650	650	650
Bağımlılık toplam puan	r	-,158**	1	,510**
	p	,00		,00
	n	650	650	650
Zorbalık toplam puan	r	-,089*	,510**	1
	P	,02	,00	
	n	650	650	650

*p<0,05, **p<0,01

Tablo 9 incelendiğinde yaş ile bağımlılık toplam puan ve zorbalık toplam puan arasında negatif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bağımlılık toplam puan ile zorbalık toplam puan arasında pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın bu bölümünde; yapılan istatistik analizler sonucunda elde edilen bulgulara yönelik sonuçlar literatür ışığında tartışılacaktır.

Tablo 1'deki analiz sonuçları incelendiğinde; bütün puan türlerinde erkeklerin puan ortalamalarının kızların puan ortalamalarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun açıklanmasında; dijital oyunların ağırlıklı olarak erkek egemen bir hedef kitleye göre tasarlanması, dijital oyun araç ve alanlarına-oyun salonlarına erkek bireylerin daha kolay erişebilmesi önemli bir rol oynayabilir. Bu bulgu (Erboy, 2010; Çakır, Ayas ve Horzum, 2011; Horzum, 2011; Çakır, 2013; Arslan, 2019; Demirel, Cicioğlu ve Tekkurşun-Demir, 2019; Güvendi, Tekkurşun-Demir ve Keskin, 2019; Karacaoğlu, 2019; Kılıç, 2019; Hazar, Özpolat ve Hazar, 2020) araştırmaları ile tutarlılık göstermektedir.

Tablo 2 incelendiğinde, erkeklerin zorbalık bilişleri ölçeğinden almış oldukları puanların kızlara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Özellikle çocukluk ve ergenlik döneminde bireyin akranları tarafından kabul edilmesi ve benimsenmesi birey açısından önemli bir durumdur. Erkek öğrencilerin gücünü göstermek, grup lideri olmak, öfkesini ifade etmek, kültürel faktörler, kız çocuklarının içine kapanık ve erkeklerin daha saldırgan olması bu durumu etkileyen nedenler arasında olabilir. Alan yazın incelendiğinde cinsiyet değişkenine göre erkeklerin, kızlara göre zorbalık davranışına eğilimli olduğunu belirten araştırma bulgularına rastlanmıştır (Çınkır ve Karaman-Kepenekci, 2003; Alper, 2008; Özcan, Uslu, İbişoğlu ve Dinçer 2018; Akıncı, Kumartaşlı ve Atay, 2019; Kıldıran, 2019; Kılıç, 2019; Gökçaya ve Tekinsav-Sütcü, 2020).

Tablo 3'de katılımcıların spor yapıp-yapmama durumuna göre ÇİDOBÖ ölçeği ve alt boyutlarına ilişkin puanları incelenmiştir. Spor yapmayanların lehine olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun açıklanmasında, spor yapan çocukların zamanlarını egzersiz ve antrenman ile geçirirken, sedanter yaşamda serbest zamanların daha çok dijital oyun oynayarak geçirilmesi gerekçe olarak gösterilebilir. Tekkurşun-Demir ve Cicioğlu'nun (2019) araştırmasına göre, fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu, dijital oyun oynama isteğini azalmaktadır. Hazar, Tekkurşun-Demir, Namı ve Türkeli (2017) ve Taydaş ve Karakoç'un (2019) çalışmaları bu bulguyu doğrular niteliktedir.

Tablo 4'te katılımcıların spor yapıp-yapmama değişkenine göre ÇZBÖ almış oldukları puanları incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, spor yapmayan katılımcıların puan ortalamalarının spor yapanlara göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun açıklanmasında spor ve egzersiz sırasında duygusal boşalım, kızgınlık ve öfkelerini spor/egzersize yönlendirerek deşarj olma, sporun sosyalleşmeye

olumlu katkısı gibi etkiler gösterilebilir. Literatürde farklı sonuçlara ulaşılan araştırmalar yer alsada (Akıncı ve diğerleri, 2019) bulgularımız, sporun çocuk ve gençlerin akran zorbalığını azalttığını öne süren çeşitli araştırma sonuçları ile örtüşmektedir (Asma, Gürsel ve Çamlıyer, 2019; Güvendi ve diğerleri, 2019). Bu çelişkili durum; sporda kazanma hırsları, kültürel unsurlar, yapılan sporun türü gibi etkenlerden kaynaklanabilir. Ayrıca Öz, Kırımoğlu ve Temiz (2011), çalışmalarında spor yapan erkek öğrencilerin, sedanter erkek öğrencilere oranla daha az zorbalık davranışı gösterdiğini tespit etmiştir. Bu durumun nedeni olarak sporun önemli bir faktör olduğu vurgulanmıştır.

Tablo 5 incelendiğinde yaşadığı yerde internet bağlantısı olma değişkenine göre ilişkin analizler yapılmıştır. ÇİDOBÖ puan ortalamalarının yaşadığı yerde internet bağlantısı olan katılımcıların lehine bir durum olduğu gözlenirken, internet bağlantısı olan ve olmayanların zorbalık ölçek toplam puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gözlenmemiştir. Evde bilgisayar ve internet bağlantısı olan bireyler bilgisayar ve interneti istedikleri zaman kullanma olanağına sahip olduğu için bu sonuç doğal olarak karşılanabilir. Çakır ve diğerleri (2011) ve Taylan, Kara ve Durgun'un (2017) çalışmaları bu sonucu destekler niteliktedir. Bu bulguya paralel olarak; Durdu, Hotomaroğlu ve Çağiltay'ın (2005) çalışmalarına göre, kişisel bilgisayara sahip olan öğrencilerin oyun oynama düzeylerinin sahip olmayanlara göre daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir. Öte yandan, ÇZBÖ almış oldukları puanlara göre, internet bağlantısı olan ve olmayan katılımcıların zorbalık puanlarında anlamlı bir fark görülmemektedir. Evde internet bağlantısı olmasa dahi, kafe-restoranlarda wifi ile internet bağlantısına ulaşmak çok kolaydır. Ayrıca internet kafelerde şiddet içeren oyunların rahat oynanması ve internet siteleri için kısıtlamaların olmaması, çocukların şiddet içeren oyunlara yönelmesi, oyundaki karakterlerle özdeşleşmesi ve şiddeti taklit etmesi gibi faktörler bu bulguların açıklanmasında önemli bir etken olabilir. Kıran (2011) araştırma bulgularına göre, internet kafelerde şiddet içeren oyunların daha fazla oynandığı tespit etmiştir. Güvendi ve diğerleri (2019) ve Hazar, Tekkurşun-Demir, Namlı ve Türkeli'nin (2017) çalışmaları bu görüşü destekler niteliktedir.

Tablo 6'da branş değişkenine yönelik ÇİDOBÖ puan ve ÇİDOBÖ alt boyutları toplam puanlarına ilişkin spor yapmayan katılımcıların puan ortalamalarının, bireysel spor yapan ve takım sporu yapan katılımcılara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular tablo 3'ü destekler niteliktedir. Spor sosyalleşmeyi artırır, yeni arkadaşlar edinmeyi ve bireysel-takımla beraber mücadele ederek dijital oyunlarda elde edilebilecek ödül, haz gibi ihtiyaçları karşılamayı sağlaması bu durumun açıklanmasında önemli etkenlerden olabilir. Literatürde branş değişkeni ile dijital oyun bağımlılığı değişkeni arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmaya rastlanmamıştır.

Tablo 7'deki analizler incelendiğinde; spor yapmayan katılımcıların ÇZBÖ puan ortalamalarının, bireysel spor ve takım sporu yapanlara göre yüksek olduğu görülmüştür. Bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Bu bulgular Tablo 4'ü desteklemektedir. Spor ve fiziksel etkinliklere katılım, olumsuz davranışlardan kaçınma, doğru alışkanlıklara yönelme, arkadaşlar arasında duygu paylaşımında bulunma, vücuttaki fazla enerjiyi bireysel spor mücadelesinde kullanma, takım içinde iletişimi sağlama,

yardımlaşma ve dayanışmayı artırma açısından önemli etkenler olabilir. Çebi, Yamak ve Öztürk (2016) araştırmalarında düzenli olarak spor yapan 11-14 yaş arası ortaokul öğrencilerinin duygu kontrol düzeylerinin spor yapanlara göre daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Duman ve Kuru (2010), Almanya'da yaşayan 13-16 yaşları arasında spor yapan ve spor yapmayan Türk öğrencilerinin kişisel uyum düzeylerini incelemiş; spor yapan öğrencilerin spor yapmayan öğrencilerden daha uyumlu oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 8'de, yaş değişkenine yönelik bağımlılık ve zorbalık toplam puanlarına ilişkin analiz sonuçları incelendiğinde, 10 yaşındaki katılımcıların bağımlılık toplam puan ve zorbalık toplam puan ortalamalarının 11, 12, 13, 14 yaşlarındaki katılımcılara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. 10 yaşındaki çocukların sokakların güvenli olmaması nedeniyle ebeveynlerin endişesi ile çocukların sokak oyunlarını oynayamaması onların oyun ihtiyacını, dijital ortamlarda yönlendirmesi ve bu durum zorbalık eğilimi artırdığı savunulabilir. Yaş ilerledikçe bağımlılık puanlarının azalması, okuldaki ders sorumluluğunun artması ile kendini koruma, önleme, yardım arama, tepkisiz kalmama bilinci ile açıklanabilir. Bu bulgular Aydoğdu (2018)'nin çalışması ile tutarlıdır.

Tablo 9'daki analizler incelendiğinde, yaş değişkeni ile bağımlılık toplam puan ve zorbalık ölçek puanları arasında negatif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Teknolojiyi yakından izleyen ergenlerin dijital oyunlara daha fazla ilgi gösterdiği ve dijital oyunların gençler arasında popüler kültür imgesi olduğu bir dönemin yaşandığı söylenebilir (Yalçın-Irmak ve Erdoğan, 2016). Dijital oyunlar, günümüz dünyasında dijital yerli olarak adlandırılan yeni neslin en önemli uğraşlarından birisi haline gelmiştir. Öyle ki çocuklar bu oyunları evde, okulda, yolculukta ve bunun gibi birçok yaşam alanında yoğun bir biçimde oynamakta ve hatta bu oyunları oynayabilmek uğruna yerine getirmeleri gereken birçok sorumluluk ve ihtiyaçlarını aksatmaktadırlar (Tekkurşun-Demir ve Hazar, 2018). Yaş ilerledikçe bağımlılığın azalması, sorumluluk bilinci, serbest zamanı kaliteli değerlendirme isteği, rekabetçi sınav sistemi ve kendini koruma içgüdüsünün artması ile açıklanabilir (Aydoğdu, 2018). Aynı zamanda bağımlılık toplam puan ile zorbalık toplam puan arasında pozitif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Zorbalık davranışları artıkça dijital oyun bağımlılığı artış göstermiştir. Bu durum açıklanmasında şiddet içeren ve agresif davranışları hayatta normalleştiren dijital oyunlar, bu oyunları aşırı oynayan çocuklar, oyunlardaki karakter ile kendilerini özdeşleştirmeleri söz konusu olabilir. Çakır (2013)'in çalışmasında ailelerin %59,1'i çocuğunun bilgisayar oyunu oynadıktan sonra karakterleri taklit etme durumuna katılıyorum cevabını vermiştir. Karatoprak (2017), Sezen ve Murat (2018), Akıncı ve diğerleri (2019), Kıldırın (2019) ve Kılıç (2019) yapmış oldukları çalışmada, internet bağımlılığı ile akran zorbalığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Sonuç olarak; katılımcıların cinsiyet, yaş, yaşadığı yerde internet bağlantısı olma durumu, spor branşı ve spor yapma durumu değişkenlerine yönelik yapılan analiz sonuçları incelendiğinde, bu değişkenlerin dijital oyun bağımlılığı ve akran zorbalık durumunda önemli faktörler olduğu görülmekte, zorbalıkla mücadele ve zorbalığın

azaltılması yanında bağımlılığında azaltılması ve kontrol altına alınması konusunda yapılacak çalışmalar bu bulgular ışığında değerlendirilmelidir. Özellikle dijital oyun bağımlılığı ile akran zorbalığı arasında pozitif yönde ilişki olması hızla gelişen teknolojinin bilinçli kullanılmaması sonucunda bağımlılığa ve zararlı davranışlara yol açtığı söylenebilir.

Yapılan bu araştırma nicel model araştırması olarak problem durumunun tespitine yönelik bulgulara ulaşmış olup, sonraki dönemde yapılacak olan araştırmalarda ise nitel araştırma modelinden de yararlanılarak karma bir araştırma ile problem durumunun nedenlerine yönelik daha kapsamlı bulgulara ulaşılması sağlanabilir.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Fatma EKİCİ

Yüksek Lisans Öğrencisi,

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, NİĞDE

ORCID: 0000-0002-7227-7143

E-posta: fatmaekici980@gmail.com

Kaynaklar

1. **Akıncı, A. Y., Kumartaşlı, M. ve Atay, E.** (2019, Nisan). *Spora katılımın ve seçili değişkenlerin zorbalık eğilimi üzerine etkisinin araştırılması*. 2. Uluslararası Herkes İçin Spor ve Wellness Kongresinde sunulan bildiri, Antalya.
2. **Alper, S. İ.** (2008). *İlköğretimde zorbalık* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
3. **Arslan, A.** (2019). Ortaöğretim öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: Sivas ili örneği. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 63-80.
4. **Asma, M., Gürsel, N. ve Çamlıyer, H.** (2019). Öğrencilerin zorbalık davranışı eğilimlerinin spora katılım açısından incelenmesi. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 14(1), 23-40.
5. **Aydoğdu, F.** (2018). Dijital oyun oynayan çocukların dijital oyun bağımlılıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ulak Bilgi*, 6(31), 1-18.
6. **Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F.** (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
7. **Çakır, H.** (2013). Bilgisayar oyunlarına ilişkin ailelerin görüşleri ve öğrenci üzerindeki etkilerin belirlenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 138-150.
8. **Çakır, Ö., Ayas, T. ve Horzum M. B.** (2011). Üniversite öğrencilerinin internet ve oyun bağımlılıklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 44(2), 73-96.
9. **Çebi, M., Yamak, B. ve Öztürk, M.** (2016). 11-14 yaş çağındaki çocukların spor yapma alışkanlığının duyu kontrolü üzerine etkilerinin incelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 468-482.
10. **Çınkır, Ş. ve Karaman-Kepenekci, Y.** (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 34(34), 236-253.
11. **Demirel, H. G., Cicioğlu, H. İ. ve Tekkurşun-Demir, G.** (2019). Lise öğrencilerinin dijital oyun oynama motivasyonu düzeylerinin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 21(3), 128-137.
12. **Duman, S. ve Kuru, E.** (2010). Spor yapan ve spor yapmayan Türk öğrencilerin kişisel uyum düzeylerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 18-26.
13. **Durdu, P., Hotomaroğlu, A. ve Çağiltay, K.** (2005). *Türkiye'deki öğrencilerin bilgisayar oyunu oynama alışkanlıkları ve oyun tercihleri: ODTÜ ve Gazi Üniversitesi öğrencileri arası bir karşılaştırma*. 22. Bilişim Teknolojileri Işığında Eğitim Konferansına sunulan bildiri, Ankara.
14. **Erboy, E.** (2010). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin bilgisayar oyun bağımlılığına etki eden faktörler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
15. **Gökkaya, F. ve Tekinsav-Sütcü, S.** (2020). Akran zorbalığının ortaokul öğrencileri arasındaki yaygınlığının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(1), 40-54.
16. **Gökkaya, F. ve Tekinsav-Sütcü, S.** (2015). Çocuklar için zorbalıkla ilgili bilişler ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16 (Ek sayı 1), 54-63.
17. **Gültekin, Z. ve Sayıl, M.** (2005). Akran zorbalığını belirleme ölçeği geliştirme çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları Dergisi*. 8(15), 47-61.

18. **Güvendi, B., Tekkurşun-Demir, G. ve Keskin, B.** (2019). Ortaokul öğrencilerinde dijital oyun bağımlılığı ve saldırganlık. *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 1194-1217.
19. **Hazar, K., Özpolat, Z. ve Hazar, Z.** (2020). Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi (Niğde ili örneği). *Spormetre*, 18(1), 225-234.
20. **Hazar, Z. ve Hazar, M.** (2017). Çocuklar için dijital oyun bağımlılığı ölçeği. *Journal of Human Sciences*, 14(1), 204-216.
21. **Hazar, Z., Tekkurşun-Demir, G., Namlı, S. ve Türkeli, A.** (2017). Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı ve fiziksel aktivite düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(3), 320-332.
22. **Horzum, M. B.** (2011). İlköğretim öğrencilerinin bilgisayar oyunu bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(159), 56-68.
23. **Horzum, M. B., Ayas, T. ve Çakır-Balta, Ö.** (2008). Çocuklar için bilgisayar oyun bağımlılığı ölçeği. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(30), 76-88.
24. **Karacaoğlu, D.** (2019). *Çocuklarda bilgisayar oyun bağımlılığı ile aile ilişkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
25. **Karasar, N.** (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (11. baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.
26. **Karatoprak, S.** (2017). *Çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları polikliniğine başvuran ergenlerde akran zorbalığı ve akran zorbalığının internet bağımlılığı ile ilişkisi* (Yayımlanmamış tıpta uzmanlık tezi). İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Malatya.
27. **Kıldırın, Y.** (2019). *Lise öğrencilerinin zorbalıkla baş etme düzeyleri ve zorbalık eğilimi düzeyleri ile bilgisayar oyun bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
28. **Kılıç, K. M.** (2019). Ergenlerde dijital oyun bağımlılığı, zorbalık bilişleri ve empati düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Elementary Education Online İlköğretim Online*, 18(2), 549-562.
29. **Kıran, Ö.** (2011). *Şiddet içeren bilgisayar oyunlarının ortaöğretim gençliği üzerindeki etkileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
30. **Lemmens, J. S., Valkenburg, P. M. ve Peter, J.** (2012). Development and validation of a game addiction scale for adolescents. *Media Psychology*, 12(1), 77-95.
31. **Mustafoğlu, R., Zirek, E., Yasacı, Z. ve Razak-Özdinçler, A.** (2018). Dijital teknoloji kullanımının çocukların gelişimi ve sağlığı üzerine olumsuz etkileri. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5(2), 227-247.
32. **Öz, A. Ş., Kırimoğlu, H. ve Temiz, A.** (2011). İlköğretim II. kademe öğrencilerinin spor yapma durumlarına göre zorbalık eğilimleri ve zorbalıkla baş etme tarzlarının spor ve özel eğitim açılarından incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 13(2), 237-245.
33. **Özcan, E., Uslu, G., İbişoğlu, Ş. C. ve Dinçer, E. N.** (2018). Ergenlerde akran zorbalığının sosyal medyada üretimi ve yeniden üretiminin okul sosyal hizmeti bağlamında değerlendirilmesi. *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(2), 78-102.
34. **Rona-Atlas, S. ve Debra-Pepler, J.** (1998). Observations of bullying in the classroom. *The Journal of Educational Research*, 92(2), 86-99.
35. **Sezen, M. F. ve Murat, M.** (2018). Ergenlerde akran zorbalığı, internet bağımlılığı ve duygusal zekâ düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 160-182.

36. **Taydaş, O. ve Karakoç, E.** (2019). Sanal üretim ve sanal tüketim bağlamında bilgisayar oyunları ve boş zaman kavramı: Farmville örneği. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(2), 1191-1208.
37. **Taylan, H. H., Kara, H. Z. ve Durgun, A.** (2017). Ortaokul ve lise öğrencilerinin bilgisayar oyunu oynama alışkanlıkları ve oyun tercihleri üzerine bir araştırma. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 78-87.
38. **Tekkurşun-Demir, G. ve Cicioğlu H. İ.** (2019). Fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu ile dijital oyun oynama motivasyonu arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Spormetre*, 17(3), 23-34.
39. **Tekkurşun-Demir, G. ve Hazar, Z.** (2018). Dijital oyun oynama motivasyonu ölçeği (DOOMÖ): Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 12(2), 128-139.
40. **Tekkurşun-Demir, G. ve Mutlu Bozkurt, T.** (2019). Dijital oyun oynama tutumu ölçeği (DOOTÖ): Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Sportif Bakış. Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 1-18.
41. **Ulum, H.** (2016). *Çocuklarda bilgisayar oyunu bağımlılığı ile duyma ayarlayabilme arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yenice/Tarsus.
42. **Uzbay, İ. T.** (2009). Madde bağımlılığının tarihçesi, tanımı, genel bilgiler ve bağımlılık yapan maddeler. *Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 21, 5-15.
43. **Yalaki, Z. ve Taşar, M.** (2019). Ergenlerde çevrimiçi oyun oynama özellikleri akran zorbalığına yol açıyor mu? *Ege Tıp Dergisi*, 58(4), 336-343.
44. **Yalçın-Irmak, A. ve Erdoğan, S.** (2016). Ergen ve genç erişkinlerde dijital oyun bağımlılığı: güncel bir bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 27(2), 128-137.
45. **Yiğit-Açıkgöz, F. ve Yalman, A.** (2018). Dijital oyunların çocukların kişilik ve davranışları üzerinde etkisi: GTA 5 oyunu örneği. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 29 (Özel Sayı), 163-180.

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

Sports Supplement Belief Scale: Reliability and Validity Studies for Students Studying Sports Sciences Field at University

Ahmet Yavuz KARAFİL¹ , Mehmet ULAŞ¹ , Emrah ATAY¹

¹Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, BURDUR

Research Article

Abstract

This study aims to conduct reliability and validity studies of sports supplement belief scale for students in sport sciences. The scale adaptation method of research design was used. The research was conducted on two different study groups. The first working group, consisting of 76 people, represents the target value for which the exploratory factor analysis was conducted. One hundred forty university students were recruited in second study group. Data collected with the translated version of the Sports Supplement Belief Scale. In the study, a linguistic equivalence study was carried out, and it was determined that the correlations between the items in Turkish and the original form varied between 87 and 95. Attitude Factors Towards Sports Supplement scale was used for criterion-related validity. Exploratory, Confirmatory Factor Analysis and convergent and divergent validity methods were used for validity in the study. Exploratory and Confirmatory Factor Analysis was used for validity, while Cronbach's Alpha internal consistency coefficient was calculated for reliability. The scale was unidimensional and contributed to total variances at 69,379%. The fit indexes calculated after confirmatory factor analysis was at a good and acceptable level, as indicated in the literature. Convergent validity and its consequences; $AVE > ,5$; Results were obtained as $CR > ,7$ and $CR > AVE$, and for divergent validity, $MSV < AVE$, $ASV < AVE$. Cronbach's Alpha was ,912, indicating that the scale was reliable when compared with values in the literature. According to item analysis results, item-total correlations of sports supplement belief scale ranged between ,819 and ,614. Moreover, significant differences were found between the upper and lower 27% groups. It has been concluded that the sports supplements belief scale is a valid and reliable measurement tool for use in students studying in sports sciences.

Keywords: Sports nutrition, Nutritional supplement, Belief, Scale adaptation

Spor Besin Takviyeleri İnanç Ölçeği: Spor Bilimleri Alanında Öğrenim Gören Üniversite Öğrencilerine Yönelik Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması

Öz

Bu araştırmanın amacı; spor takviye besin maddelerine yönelik geliştirilen spor besin takviyeleri inanç ölçeğinin spor bilimlerinde öğrenim gören üniversite öğrencilerine yönelik geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılmasıdır. Çalışmada araştırma desenlerinden ölçek uyarlama yöntemi kullanılmıştır. Araştırma iki farklı çalışma grubu üzerinden yürütülmüştür. Birinci çalışma grubu 76 kişiden oluşan açımlayıcı faktör analizi yapılan hedef kitleyi temsil etmektedir. İkinci çalışma grubu ise, doğrulayıcı faktör analizi yapabilmek için spor bilimleri alanında öğrenim gören toplam 140 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak "Sport Supplement Belief Scale", Türkçeye "Spor Besin Takviyeleri İnanç Ölçeği" olarak çevrilen ölçek kullanılmıştır. Araştırmada dilsel eşdeğerlik çalışması yapılmış, Türkçe ve orijinal formda yer alan maddeler arasındaki korelasyonların ,87 ile ,95 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Ayrıca ölçüt geçeliğini sağlamak içinde "Sporcu Besin Desteği Tutum Faktörleri Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmada geçerlik için açımlayıcı, doğrulayıcı faktör analizi ve yakınsak ve iraksak geçerlilik yöntemleri kullanılmıştır. Güvenirlik için ise Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı yöntemleri kullanılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %69,379 olduğu ve ölçeğin tek faktörlü yapıya sahip olduğu tespit edilmiştir. Ölçek uyarlama sürecinde doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum değerlerinin alanyazında belirtilen iyi ve kabul edilebilir değerlere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yakınsak geçerlilik ve sonuçları; AVE>,5; CR>,7 ve CR>AVE, iraksak geçerlilik için ise MSV<AVE, ASV<AVE şeklinde sonuçlar elde edilmiştir. Güvenirlik testi sonucunda, Cronbach alpha katsayısı ,912 olarak tespit edilmiştir. Bu değer alanyazında var olan değerler ile karşılaştırıldığı zaman ölçeğin güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Madde analizi testi sonuçlarına göre, spor besin takviyeleri inanç ölçeği madde toplam korelasyonu ,819 ile ,614 arasında değişiklik göstermektedir. Ayrıca alt %27 ve üst %27 grupların maddeler açısından değerlendirilmesi sonucunda anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda spor besin takviyeleri inanç ölçeğinin spor bilimlerinde öğrenim gören öğrencilerinde kullanılması için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Sporcu beslenmesi, Besin takviyesi, İnanç, Ölçek uyarlama

Introduction

Successful performance in sport, as well as the contribution of talent, is determined by the athlete's capacity to produce work or spend energy. The training produces a set of physiological adaptations that allow the athlete to produce more work and delay the onset of fatigue. However, the athlete must prepare for competition by understanding the factors that limit performance in a particular event and taking additional steps to reduce the effects of these factors (Burke and Read, 1989). Adaptation to the current competitive conditions in sports can be achieved through a healthy and adequate diet. Adequate nutrition is an essential factor in minimizing injuries and optimizing sporting performance, as well as maintaining health, growth, and maturation (Meyer, Connor and Shirreffs, 2007).

Nutrition plays a vital role in sports performance (Saura, Rentero and Hernández, 2019). Athletes' food preferences will affect performance both inside and outside the competition through effects on fitness and health. Compared to factors such as talent, training, motivation, and injury resistance that determine performance in sports, the place

of nutrition can be seen less. However, good nutritional options can compensate for lack of ability or education. Moreover, a proper diet helps talented and motivated athletes to make the most of their potential (Maughan, Depiesse and Geyer, 2007).

In the past 20 years, researchers have documented the benefits of nutrition on exercise (Torres-McGehee et al., 2012). Sports nutrition includes the science and application of food consumption to optimize and adapt to exercise (Burke and King, 2012). Any athlete who wishes to maximize exercise gains and competitive performance should focus on proper nutrient and nutrient intake in the sports field he/she is engaged in. This includes taking the appropriate type and amount of nutrients before, during, and immediately after their training or competition (Zoorob, Parrish, O'Hara and Kalliny, 2013).

A long and continuous exercise alone is not enough to achieve the highest performance in sports. Besides, it is necessary to apply methods that can speed up or facilitate body renewal processes and shorten the balancing time in order to consume energy (Apostu, 2014). Among these methods, nutrition of the athlete and supplementary food intake also plays an important role. Nutrition in sports plays an essential role in the performance of the athlete in the competitive process. In addition to nutrition, supportive products contain supplement foods that will help athletes achieve the desired performance level in less time. Athletes of all ages and abilities commonly use sports nutritional supplements to improve performance, promote healing, and correct or prevent nutritional deficiencies (Maughan et al., 2018). These nutrients are composed of compounds that do not have doping properties (Molinerio and Marquez, 2009). Sports nutritional supplements, also called ergogenic aids, can be expressed as substances or strategies that improve athletic performance by improving energy production (Dunford and Smith, 2006). Sports nutritional supplements, namely ergogenic aids, can be defined as mechanical, nutritional, pharmacological, physiological, and psychological tools used by athletes to increase energy, performance, and recovery. Commonly used ergogenic aids include dried adrenal glands, amino acids, bee pollen, caffeine, carnitine, chromium, creatine, ginseng, glucosamine, and protein powders as side effects from high doses, allergic reactions, central nervous system and gastrointestinal disorders and kidney damage can be mentioned (Marcus, 2013). Therefore, proper dosage and usage are critical in sports in terms of performance and health (Slater, Tan and Teh, 2003).

In the studies conducted, it has been determined that university students studying in the field of sports sciences use some drugs, powders or similar supplements as dietary supplements (Şirinyıldız, Cesur, Alkan and Ek, 2017; Çetin, Dölek and Orhan, 2008). The presence of excessively positive attitude, belief, or perception in the use of nutritional supplements will lead to the use of nutritional supplements that will adversely affect health. For this reason, the sports supplement belief scale was developed by Hurst, Foad, Coleman, and Beedie (2017) in line with the view that individuals who believe in the use of food supplements at extreme ends will also increase the tendency towards doping and similar banned substances. The scale is used to evaluate athletes' beliefs about dietary supplements. With the increase in the average score on the scale, there is an opinion that

the percentage of negative behaviors emerging in the future is high. For this reason, it was aimed to determine the nutritional supplement usage belief scores of the athletes and to prevent the negative behavior of the athletes at the extreme points.

University students studying in the field of sports sciences are prospective teachers, coaches, or a sports manager candidate in the future. Individuals who will be familiar with these qualifications are expected to have a high level of awareness of sports nutritional supplements. It is needed that validity and reliability studies of sports supplement belief scale should be conducted with the participation of this group to prevent them from negative diet behaviors and encourage them to avoid inappropriate supplement intake by informing the students about nutritional supplements. This study aims to conduct reliability and validity studies of sports supplement belief scale developed by Hurst, Foad, Coleman, and Beedie (2017) for students in sport sciences. This is the first time this scale is translated into a different language and adapted to a different culture.

Method

Sample

Relationship coefficients tend to be less reliable if estimated from small samples. It is, therefore, important that the sample size is large enough to determine the relationships reliably. In the literature, it is stated that the sample size between 100 and 200 is sufficient, especially when the factors are strong and evident, and the number of variables is not too large. It is also stated that the sample size should be at least five times the number of observed variables (Büyüköztürk, 2002). In the light of this information, separate samples were used for Exploratory and Confirmatory factor analyzes.

Exploratory Factor Analysis Sample

To run EFA, 76 students in sports sciences were recruited. 59 males (77,6%) and 17 females (22,4%) constituted the sample. The participants were between the ages of 18 and 28. The participants reported to have experiences in sport as less than a year (n=10; 13,2%), between 1 year and 3 years (n=12; 15,8%), between 4 and 6 years (n=12; 15,8%), and 7 years and above (n=42; 55,3%). The branches classified as individual (n=32; 43,4%) and team sports (n=44; 56,6%). The participants responded to the question whether they had used supplement before as yes (n=32; 42,1 %) and no (n=44; 57,9 %).

Confirmatory Factor Analysis Sample

140 students in sports sciences were recruited to run CFA. Since the number of items in the adapted scale is 6, it can be seen that the number of study groups overlaps with the numbers recommended in the literature. There were 89 males (63,6%) and 51 females (36,4%). Participants were between the ages of 18 and 27. Sporting year ranged between 7 years and more (n=77; 55%), 4-6 years (n=29; 20,7%), 1-3 years (n=22; 15,7%), under 1 years (n=12; 8,6%). Participants reported to compete in individual sports (n=74; 52,9%) and team sports (n=66; 47,1%). Participants responded to the question of "have you ever

used sports nutrition supplements (amino acid, protein powder, carnitine)" with yes (n=53; 37,4%) and no (n=87; 62,1%).

Data Collection Tools

Data collected with the translated version of the Sports Supplement Belief Scale. Attitude Factors Towards Sports Supplement scale was used for criterion-related validity.

Sports Supplements Belief Scale

Sports Nutritional Supplements Belief Scale went through five stages of development. In the first stage, semi-structured interviews were conducted on 16 athletes, and beliefs of athletes about sports supplements were evaluated. An item pool consisting of 26 items was created with inductive and inductive analysis. In the second stage, the experts' panel was created. Experts evaluated 26 items and suggested removing 15 items from the pool. In the third stage, the structure of the scale fulfilled by 171 student-athletes was analyzed with exploratory factor analysis. EFA revealed a two-factor structure for the scale. The first factor had six items, and the second factor had four items, while a cross-loaded item was detected. In the fourth stage, the answers given by 412 team athletes to the questions were subjected to confirmatory factor analysis.

A model showing the best fit of the six-factor single-factor model was obtained from the three-factor model tested (2/df = 2,894, RMSEA = 0,068; % 90 CI = 0,038 and 0,099, $p > 0,146$, SRMR=0,0246, CFI=0,987, TLI=0,978, AIC=50,045, EVCI=0,122). The factor loads of the measuring instrument ranged from 0,4 to 0,9. All t-values were statistically significant ($p < 0,001$). In the fifth stage, the relations between the scores obtained from the six-item scale and the further use were examined. Linear regression showed that higher scores were significantly associated with higher number of supplements ($=0,534$, $p < 0,001$, $r^2 = 0,285$) and higher supplementation frequency ($= -0,517$, $p < 0,001$, $r^2 = 0,267$) (Hurst et al., , 2017).

Attitude Factors Towards Sports Supplements Scale

Attitude Factors Towards Sports Supplement Scale is a 5-point likert-type scale developed by Argan and Köse (2009). The scale has 13 items with three factors. These factors are related to benefits, side effects, and ethical and natural nutrition. In this study, benefit sub-dimension items were used to test similar scale validity (criterion validity).

Table 1. Reliability average, standard deviation, skewness and kurtosis scores for different samples

	Sample size	Cronbach Alpha	Mean	Sd	Skewness	Kurtosis	VIF
1. Sport Supplement Belief Scale Sample 1 for EFA	76	,937	3,39	1,5	,109	-1,149	2.70-3.80
2. Sport Supplement Belief Scale Sample 2 for CFA	140	,912	3,27	1,4	,098	-,908	2.00-3.30

Since the Skewness and Kurtosis scores were between -2 and +2, the data displayed normal distribution (George and Mallery, 2010). Because VIF value was under 4, there were no multiple connections in data (Hair, Anderson, Babin and Black, 2010). It is suggested that the authors can choose a cutoff point for factor loadings (Çokluk, Şekercioğlu and Büyükoztürk, 2010). The cutoff point was set as 0.30.

Table 2. Correlation analysis for two different samples

Sample size: 76	Item 1	Item 2	Item 3	Item 4	Item 5	Item 6
<i>Item 1</i>	1					
<i>Item 2</i>	,630	1				
<i>Item 3</i>	,654	,753	1			
<i>Item 4</i>	,637	,662	,785	1		
<i>Item 5</i>	,641	,753	,762	,756	1	
<i>Item 6</i>	,787	,683	,734	,704	,747	1
Sample size :140	Item 1	Item 2	Item 3	Item 4	Item 5	Item 6
<i>Item 1</i>	1					
<i>Item 2</i>	,551	1				
<i>Item 3</i>	,523	,728	1			
<i>Item 4</i>	,525	,666	,707	1		
<i>Item 5</i>	,487	,703	,772	,724	1	
<i>Item 6</i>	,665	,542	,651	,565	,644	1

$p < 0,01$

Table 2 shows the positive correlations between items in different sample groups ($p < 0,01$).

Procedure

In the first stage of the adaptation of the scale, necessary permissions were obtained from the corresponding author (Hurst et al., , 2017). The English form of the scale was translated into Turkish by four academicians who are experts in the field. Three of these experts were in the field of sport sciences while one was in the field of English language teaching. The scale translated into Turkish has been translated into English, the original language of the scale, with the help of academicians who are experts in 4 different fields. After the back translation, it was concluded that the Turkish form of the scale is close to the English form. After the translation phase, necessary permissions were obtained to collect data. The scale was applied to students studying in different departments of the faculty of sports sciences within four weeks. The application time of the scale applied to university students competing in individual and team sports varied from approximately 1 minute to 3 minutes. Exploratory and confirmatory factor analysis was used for validity, while Cronbach's Alpha internal consistency coefficient was calculated for reliability. The upper and lower 27% group analysis was included in data analysis. Data were analyzed with SPSS 20 and AMOS 21.

Results

Linguistic Equivalence

A linguistic equivalence study was conducted in order to test the consistency between the Turkish form and the original form of the scale. In this context, first the original form of the scale and then the Turkish form was applied to 25 students studying at the English Language Teaching Program of the Faculty of Education at Burdur Mehmet Akif Ersoy University and the correlation between the two applications was examined.

Table 3. Linguistic equivalence results of sport supplement belief scale

Item	r
Item 1	.89
Item 2	.95
Item 3	.91
Item 4	.95
Item 5	.87
Item 6	.89

It is seen that the correlations between the items in the Turkish and original forms of the scale vary between .87 and .95. Based on these findings, it can be said that the Turkish form of the scale and the English form are linguistically equivalent.

The Construct Validity

Exploratory Factor Analysis

In exploratory factor analysis, factors are revealed based on the relationships between variables. Variables observed in exploratory factor analysis can be loaded on any one or more of the factors. However, in the confirmatory factor analysis, the theoretically predetermined factor structure is confirmed by the available data (Civelek, 2018).

Table 4. KMO and Bartlett's Sphericity value

Kaiser-Meyer-Olkin		.897
	χ^2	366,233
Bartlett's Sphericity	df	15
	p	.000

Whether the data of the study is suitable for factor analysis was evaluated by Kaiser Meyer Olkin (KMO) coefficient and Bartlett's sphericity test (Table 4). KMO is a sample suitability test that measures the correlations between variables and the suitability of factor analysis (Albayrak, 2006).

Generally, KMO value is expected to be higher than 0,60 (Büyükoztürk, 2015; Albayrak, 2006). It is stated that the KMO value is excellent as it closes to 1, it is not

acceptable if it is below 0,50 (excellent in 0,90s, very good in 0,80s, mediocre in 0,70s and 0,60s, bad in 0,50s) (Tavşancıl, 2014; Çokluk et al., 2014; Hutcheson and Sofroniou, 1999). KMO test conducted within the scope of the research shows that 0,87 is among the values suggested in the literature.

Bartlett's test of Sphericity value is examined to proceed to exploratory factor analysis. This test is done to check whether the values are significant (Seçer, 2015), and this value is expected to be less than 0,05 (Çokluk et al., 2014). In other words, $p < 0.05$ level means that the scale is useful in measuring the sub-dimensions of the phenomenon (Özdamar, 2016). As a result of the Bartlett Sphericity test conducted in this context, the p-value was found to be 0,00. It is seen that it is compatible with the value specified in the literature.

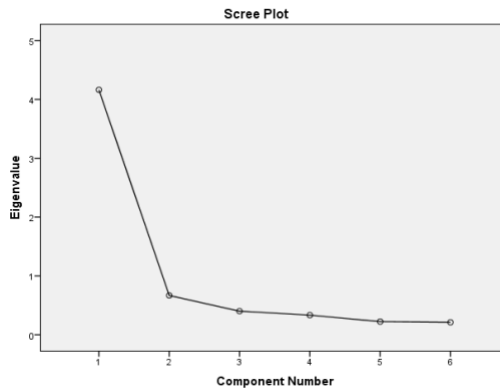

Figure 1. Line Graphic

In figure 1, when the line graph is evaluated, it is seen that there is a break after factor 1, and it is understood that the single factor structure of the scale is confirmed.

Table 5. EFA results

Item	Item Variance	Factor Loading
Item 1	,685	,828
Item 2	,732	,856
Item 3	,806	,898
Item 4	,756	,869
Item 5	,796	,892
Item 6	,791	,890
Eigenvalue		4,566
Total variance		%76,094

In table 5, the factor loadings of items of Sports Supplements Belief Scale ranged between ,737 and ,884. After these procedures, the exploratory factor analysis phase was started to determine the factors. Principal component analysis was chosen for EFA. The varimax rotating technique has been chosen, but no rotating process has been done since

the scale has a one-dimensional structure. A single dimension whose eigenvalue is greater than 1 (4,566) has been extracted, and its contribution to the general variance is 76,094%.

Confirmatory Factor Analysis

Confirmatory factor analysis is the careful use of existing and accepted hypotheses or emerging factors with variables. In other words, it is a method that tests the relations of the related factors. In this method, the factors or properties in the factors are tested for compliance with this factor or not (Hutcheson and Sofroniou, 1999). Confirmatory factor analysis is generally used in scale development and validity analysis and aims to verify a structure that is predetermined or constructed (Bayram, 2010). Confirmatory factor analysis is a type of structural equation modeling that deals with the relationship between measurement models, i.e., observed measurements or "indicators" (e.g., test items, test scores, behavioral observation ratings) and hidden variables (Hoyle, 2012).

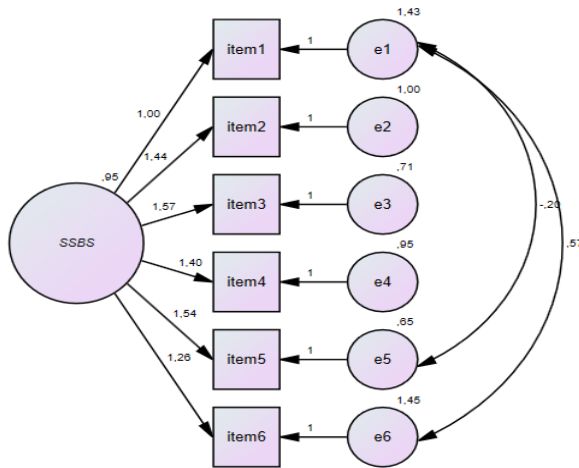

Figure 2. One-Factor Model of the Scale

In figure 2, SSBS is the abbreviation of the scale used in research Sports Supplement Belief Scale. According to the result of the confirmatory factor analysis; before modification, the values of; χ^2/df 4,091 RMSEA =149, %90 CI (101 and ,201) GFI, 930 AGFI 836, CFI 949, RMR ,131, IFI ,950, NNFI, 934 were found. After modification, the values of χ^2/df 1,220 RMSEA= 040, %90 CI (,000 and ,117) GFI ,981 AGFI 943, CFI 997, RMR 0,047, IFI 0,997, NNFI ,985 were found. As it is among the suggested values as a result of the information obtained from Tabachnick and Fidell (2015), Seçer (2015), Çokluk, Şekercioğlu and Büyükoztürk (2014), Bayram (2010), Çelik and Yılmaz (2013), Meydan and Şeşen (2015).

It can be concluded that the scale structure is confirmed. Among the questions in the sports supplements belief scale, covariance was established between item 1 and item 5, item 1 and item 6. When the literature is examined, considering that sports nutritional supplements directly affect the physical characteristics of athletes, such as increasing endurance and energy; covariance has been established between items since it can support

both sportive performance and training quality and the athlete's awareness of his/her potential (Aydoğdu, 2006; Williams, 2005; Bishop, 2010; Jung et al., 2017).

Concurrent Validity

Table 6. Concurrent validity results

Scale	Benefit Subscale
The sports supplements belief scale	Pearson Correlation = ,751
	P = ,00
N= 140	

In table 6 in order to determine the criterion-related validity of the scale, the benefit sub-factor of the attitude scale towards food supplement products developed by Argan and Köse (2009) was taken as the basis. A significant correlation of ,751 was found between the sports supplements belief scale and the benefit sub-dimension of the attitude factors towards the sports supplements scale.

Convergent and Divergent Validity

Table 7. Convergent and divergent validity results

	Standardized Factor Loading	CR	AVE	\sqrt{AVE}	MSV	ASV
Sports Supplement Belief Scale	Item 1= 0,633	0,910	0,630	0,794	0,158	0,180
	Item 2= 0,815					
	Item 3= 0,876					
	Item 4= 0,815					
	Item 5= 0,881					
	Item 6= 0,716					

As it is seen in table 7, to test the reliability and internal consistency, composite reliability and Cronbach's alpha coefficient were calculated. To ensure composite reliability, the scores should be as $AVE > ,5$; $CR > ,7$ and $CR > AVE$; to ensure discriminant validity, the scores should be as $MSV < AVE$, $ASV < AVE$ (Gürbüz, 2019). Accordingly, appropriate results were obtained for composite reliability and discriminant validity.

Reliability

Cronbach's alpha coefficient was calculated for reliability. Cronbach's alpha coefficient of the scale was found to be 912. The value obtained with this method to test the reliability of the scale shows that it is sufficient for the reliability of the scale according to the literature (Alpar, 2010; Büyüköztürk, 2015).

Table 8. Item analysis

Item	Item Correlations	t Upper and Lower %27
Item 1	,641	-19,596
Item 2	,763	-24,204
Item 3	,819	-18,637
Item 4	,763	-19,696
Item 5	,805	-32,649
Item 6	,724	-40,252

In table 8 item analysis was examined by calculating the item-total correlation and the difference between 27% lower and 27% upper group items. Item-total score correlation explains the relationship between the scores obtained from the test items and the total score of the test, and the correlation values should be greater than .20 (Büyüköztürk, 2015, p.183). When the item analysis table is examined, the total correlation of the items of sports supplements belief scale ranged from ,819 to ,641. Since this value is higher than 20 the results were acceptable.

Besides, as a result of evaluating the lower 27% and upper 27% groups in terms of items, significant differences were found between the t-values ($p < 0,05$). The difference between the item mean scores of the lower 27% and upper 27% groups is tested using an independent t-test. Significant differences between the groups ($p < 0,05$) are considered as an indicator of the internal consistency of the test. In other words, the results of the analysis show how much the items differentiate individuals in terms of measured behavior (Büyüköztürk, 2015).

Discussion and Conclusion

This research aims to ensure the validity and reliability of the sports supplement belief scale developed by Hurst, Foad, Coleman and Beedie (2017) for university students studying in the field of sports science.

During the adaptation of the scale, it was translated into Turkish by academicians who were experts in the field and then translated back to English, which was the original language by different academicians who were experts in the field. After the back translation, the scale was found to be similar between Turkish and its original language. According to the results of the exploratory factor analysis, the total variance explained was 69,379%. This result proved that the scale has a single factor structure like the original. It was concluded that the factor loads of the items in the scale were between ,737 and ,884. In the original version of the scale, these values are between 0.463 and 0.966 (Hurst et al., 2017).

As a result of the confirmatory factor analysis, the values of χ^2/df 1,220 RMSEA 0,040, GFI, 981 AGFI, 943, CFI, 997, RMR 0,047, IFI 0,997, NNFI, 985 were found. These values show that the scale has acceptable fit values, and the structure is confirmed. As a result of the reliability analysis of the scale, Cronbach alpha value was found to be 0.912. This value

shows that the scale is in the high confidence range. It was concluded that the total correlation of the item in the sports supplements belief scale ranged between 0.641 and 0.819. Also, 27% of the lower-upper group t values were found to be significantly different ($p<0.05$). As a result of the concurrent validity of the scale, a significant relationship was found at the level of 0.775. These results obtained from the validity and reliability studies support the findings in the study of Hurst, Foad, Coleman and Beedie (2017).

The scale is aimed at evaluating the beliefs of students studying in the field of sports sciences about dietary supplement foods. With the increase in the average score, there is an opinion that the percentage of negative behaviors tendency emerging in the future is high. For this reason, it was aimed to determine the nutritional supplement usage belief scores of the athletes and to prevent the negative behavior of the athletes at the extreme points. According to the results of this research, it can be suggested to apply the scale in elite and professional athletes in different types of sample groups, where competition and winning ambition, the results of winning are crucial. Supporting the scale with studies in different patterns can contribute to more accurate and realistic results.

Yazar Notu:

Bu çalışma VI. International Eurasian Educational Research Congress'e (19-22 Haziran 2019, Ankara) sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Ahmet Yavuz KARAFİL

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, BURDUR

ORCID: 0000-0002-1910-4673

E-posta: aykarafil@mehmetakif.edu.tr

References

1. **Albayrak, A. S.** (2006). *Uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
2. **Apostu, M.** (2014). The effect of ergogenic substances over sports performance. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 117, 329-334.
3. **Argan, M. and Köse, H.** (2009). Sporcu besin desteklerine (Sports Supplements) yönelik tutum faktörleri: Fitness merkezi katılımcıları üzerine bir araştırma. *Spor Bilimleri Dergisi*, 20(4), 152-164.
4. **Aydoğdu, S. D.** (2006). Sporcularda doping amaçlı vitamin ve mineral kullanımı. *Türkiye Klinikleri Pediatrik Bilimler-Özel Konular*, 2(11), 149-154.
5. **Bayram, N.** (2010). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş: AMOS uygulamaları*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
6. **Bishop, D.** (2010). Dietary supplements and team-sport performance. *Sports Medicine*, 40(12), 995-1017.
7. **Burke, L. M. and Read, R. S.** (1989). Sports nutrition. *Sports Medicine*, 8(2), 80-100.
8. **Büyüköztürk, Ş.** (2002). Faktör analizi: temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Eğitim Yönetimi Dergisi*, 32, 470-483.
9. **Büyüköztürk, Ş.** (2015). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum* (Genişletilmiş 21. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
10. **Civelek, M. E.** (2018). *Yapısal eşitlik modellemesi metodolojisi*. İstanbul: Beta Basım Yayın AŞ.
11. **Clark, K. S.** (1999). Sports nutrition counseling: documentation of performance. *Topics in Clinical Nutrition*, 14(2), 34-40.
12. **Çelik, H. E and Yılmaz, V.** (2013). *LISREL 9.1 ile yapısal eşitlik modellemesi* (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
13. **Çetin, E., Dölek, B. E. and Orhan, Ö.** (2008). Gazi üniversitesi beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin ergojenik yardımcıları, doping ve sağlık hakkındaki bilgi ve alışkanlıklarının belirlenmesi. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 6(3), 129-132.
14. **Çokluk, Ö. S., Şekercioğlu, G. and Büyüköztürk, S.** (2014). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve lisrel uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
15. **Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş.** (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik. SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
16. **Dunford, M. and Smith, M.** (2006). Dietary supplements and ergogenic aids. Sports Nutrition: A Practice Manual for Professionals. *Chicago (IL): American Dietetic Associate*.
17. **George, D. and Mallery, M.** (2010). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference (17.0 update)*. Boston: Pearson.
18. **Gürbüz, S.** (2019). *AMOS ile yapısal eşitlik modellemesi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
19. **Hair, J. F., Anderson, R. E., Babin, B. J. and Black, W. C.** (2010). *Multivariate data analysis: A global perspective* (7th ed.). London: Pearson Upper Saddle River.
20. **Hoyle, R. H.** (2012). *Handbook of structural equation modeling*. New York, NY: The Guilford.
21. **Hurst, P., Foad, A., Coleman, D. and Beedie, C.** (2017). Development and validation of the sports supplements beliefs scale. *Performance Enhancement & Health*, 5(3), 89-97.
22. **Hutcheson, G. D. and Sofronogou, N.** (1999). *The multivariate social scientist: Introductory statistics using generalized linear models*. SAGE Publications, ProQuest Ebook Central.

23. Jung, Y. P., Earnest, C. P., Koozehchian, M., Cho, M., Barringer, N., Walker, D., Rasmussen, C., Greenwood, M., Murano, P. S. and Kreider, R. B. (2017). Effects of ingesting a pre-workout dietary supplement with and without synephrine for 8 weeks on training adaptations in resistance-trained males. *Journal of the International Society of Sports Nutrition*, 14(1), 1-18.
24. Louise, M., Burke, L. M. and King, C. (2012) Ramadan fasting and the goals of sports nutrition around exercise. *Journal of Sports Sciences*, 30(1), 21-31.
25. Marcus, J. B. (2013). *Culinary nutrition: the science and practice of healthy cooking*. Illionis: Academic Press.
26. Maughan, R. J., Burke, L. M., Dvorak, J., Larson-Meyer, D. E., Peeling, P., Phillips, S. M., ... and Meeusen, R. (2018). IOC consensus statement: dietary supplements and the high-performance athlete. *International Journal of Sport Nutrition and Exercise Metabolism*, 28(2), 104-125.
27. Maughan, R. J., Depiesse, F. and Geyer, H. (2007). The use of dietary supplements by athletes. *Journal of Sports Sciences*, 25(1), 103-113.
28. Maughan, R. J., Greenhaff, P. L. and Hespel, P. (2011). Dietary supplements for athletes: emerging trends and recurring themes. *Journal of Sports Sciences*, 29(1), 57-66.
29. Meyer, F., O'Connor, H. and Shirreffs, S. M. (2007). Nutrition for the young athlete. *Journal of Sports Sciences*, 25(1), 73-82.
30. Molinero, O. and Marquez, S. (2009). Use of nutritional supplements in sports: risks, knowledge, and behavioural-related factors. *Nutrición Hospitalaria*, 24(2), 128-134
31. Özdamar, K. (2016). *Ölçek ve test geliştirme - yapısal eşitlik modellemesi*. Eskişehir: Nisan Kitabevi.
32. Saura, R. A., Rentero, M. P. Z. and Hernández, J. M. (2019). *Sports nutrition and performance. In Nutrition in Health and Disease-Our Challenges Now and Forthcoming Time*. IntechOpen.
33. Savino, G., Valenti, L., D'Alisera, R., Pinelli, M., Persi, Y., Trenti, T. and WDPP. (2019). Dietary supplements, drugs and doping in the sport society. *Ann Ig*, 31(6), 548-555.
34. Seçer, İ. (2015). *Psikolojik test geliştirme ve uyarılama süreci: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Anı yayıncılık.
35. Silver, M. D. (2001). Use of ergogenic aids by athletes. *JAAOS-Journal of the American Academy of Orthopaedic Surgeons*, 9(1), 61-70.
36. Slater, G., Tan, B. and Teh, K. C. (2003) Dietary supplementation practices of Singaporean Athletes. *International Journal of Sport Nutrition and Exercise Metabolism*, 13, 320-332.
37. Şirinyıldız, F., Cesur, G., Alkan, A. and Ek, R. O. (2017). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinde besin desteği olarak ergojenik yardımcıların kullanımının ve beslenme bilincinin belirlenmesi. *Smyrna Tıp Dergisi*, 2, 31-39.
38. Tabachnick, G. B and Fidell, S. L. (2015). *Çok değişkenli istatistiklerin kullanımı* (Çev. Ed. M. Baloğlu). Ankara: Nobel Yayıncılık.
39. Tavşancıl, E. (2014) *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi* (5. Baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.
40. Torres-McGehee, T. M., Pritchett, K. L., Zippel, D., Minton, D. M., Cellamare, A. and Sibilis, M. (2012). Sports nutrition knowledge among collegiate athletes, coaches, athletic trainers, and strength and conditioning specialists. *Journal of Athletic Training*, 47(2), 205-211.
41. Zoorob, R., Parrish, M. E., O'Hara, H. and Kalliny, M. (2013). Sports nutrition needs: before, during, and after exercise. *Primary Care*, 40(2), 475-486.
42. Williams, M. H. (2005). Dietary supplements and sports performance: minerals. *Journal of the International Society of Sports Nutrition*, 2(1), 43.

Ekler

Ek 1. Spor Besin Takviyeleri İnanç Ölçeği (Türkçe Formu)

Spor Besin Takviyeleri İnanç Ölçeği	(1) Kesinlikle Katılmıyorum	(2) Katılmıyorum	(3) Kısmen Katılmıyorum	(4) Kısmen Katılıyorum	(5) Katılıyorum	(6) Kesinlikle Katılıyorum
1. Besin takviyeleri performansımı geliştirir.	1	2	3	4	5	6
2. Besin takviyeleri rekabetçi olabilmem için gereklidir.	1	2	3	4	5	6
3. Besin takviyeleri güvenimi artırır.	1	2	3	4	5	6
4. Besin takviyeleri kullandığım zaman kazanma şansım artar.	1	2	3	4	5	6
5. Besin takviyeleri potansiyelimi fark etmeme yardım eder.	1	2	3	4	5	6
6. Besin takviyeleri antrenmanımın kalitesini artırır.	1	2	3	4	5	6

NOT: Araştırmacılar ölçeği atıf yapmak şartı ile izin almadan kullanabilirler.

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

Pazarlama Bileşenlerinin Etkin Kullanımının Spor Tüketicilerinin Memnuniyet Düzeylerine Etkisi

Muhammet Cihat ÇİFTÇİ¹ , Gözde ALGÜN DOĞU¹ , Baki YILMAZ¹

¹ Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Spor Bilimleri Bölümü, ANKARA.

Araştırma Makalesi

Öz

Bu araştırmanın amacı spor tesisleri tarafından etkili kullanılan pazarlama karmasının spor salonu üyelerinin memnuniyet düzeylerine etkisini incelemektir. Araştırmanın evrenini kesit alma yöntemiyle seçilen örnekleme dâhil olan bireyler oluşturmaktadır. Katılımcılar basit rastgele örnekleme yöntemiyle seçilerek onayları alındıktan sonra araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırma için aktif olarak spor salonu üyeliği bulunan 146 bireyden ölçek ile veri toplanmıştır. Formun birinci bölümünde demografik bilgiler toplanırken ikinci bölümünde ise Spor Tüketicisi Tatmin Ölçeği (STTÖ) ve Spor Pazarlaması Bileşenleri Ölçeği (SPBÖ) kullanılmıştır. STTÖ Alexandris and Palialia (1999) tarafından geliştirilmiş, Şimşek and Mercanoğlu (2014) tarafından Türkçe'ye uyarlanan ölçek toplamda 18 madde ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır. SPBÖ Yalçın, Yükaşır, and Doğru (2004) tarafından geliştirilmiş olan ölçek toplamda 24 madde ve 8 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu araştırma için STTÖ'nün genel iç tutarlılık katsayısı 0.93 bulunurken SPBÖ'nün 0,96 bulunmuştur. Katılımcılar Spor Pazarlaması Bileşenleri Ölçeğinden aldıkları toplam puan üzerinden medyan alınarak ikiye bölünmüş ve daha yüksek veya daha düşük etkin kullanımı gruplarına atanmıştır. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler, bağımsız grup t testi, pearson korelasyon analizi ve regresyon analizleri kullanılmıştır. Bağımsız grup t testi sonucunda pazarlama karmasını etkin kullanan salon üyelerinin tatmin düzeylerinin nispeten daha yüksek olduğu bulunmuştur. Pearson korelasyon analizi sonucunda STTÖ ile SPBÖ ölçekleri alt boyutları arasında pozitif yönde orta ve düşük düzeyde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Araştırma sonucunda pazarlama karmasının etkin kullanımının tüketici memnuniyetini artırdığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Spor pazarlaması, Spor pazarlaması bileşenleri, Spor tüketicisi memnuniyeti, Tüketici davranışı, Spor tesisleri

The Influence of Effective Marketing Mix Use on Satisfaction Level of Sport Consumers

Abstract

This study aimed to examine the influence of effective marketing mix on satisfaction level of gym members. The subjects were sampled through simple random sampling method. 146 gym members who actively involved in sports were recruited for the study after consent obtained and data was collected with survey method. Subjects completed demographic form, Sport Consumer Satisfaction Scale (SCSS), Sport Marketing Mix Instrument (SMMI). SCSS developed by Alexandris and Paliolia (1999) and consists 18 factors and 5 subscales. It was adapted to Turkish by Şimşek and Mercanoğlu (2014). SMMI is a 24 factor and 8 subscale scale which was developed by Yalçın et al. (2004). The internal consistency of the SCSS and SMMI for this study was found respectively 0,93 and 0,96. The statistical analyses of the study included descriptive statistics, independent samples t test, correlational and regression analyses. Based on a median split of the SMMI score from all participants, they were grouped into either high or low effective mix use groups. T test results showed that participants from more effective marketing mix group scored significantly higher than counter group. Pearson analyses revealed that SCSS and SMMI had low and middle level positive correlations. Consequently, it could be argued that ability to use marketing mix more effectively influence satisfaction level of the gym members.

Keywords: Sports marketing, Marketing mix, Consumer satisfaction, Consumer behavior, Sport facilities

Giriş

Fiziksel olarak aktif bir yaşam biçimi sergilemeyen bireylerde yaşam boyu şeker hastalıkları, kanser ve depresyon gibi hastalıkların görülme riski olasıdır. Bu tarz hastalıkların riskini azaltmak için bireylerin spora katılımını teşvik etmek önem arz etmektedir (Armstrong, Bauman ve Davies, 2000). Spor salonları fiziksel olarak aktif ve sağlıklı yaşam biçimi edinmek isteyen bireyler için önemli bir alternatif haline gelmiştir. Günümüzde ise spor salonlarının sayısı spor endüstrisi içinde önemli ölçüdeki paydayı oluşturmaktadır (Whytcross, 2014). Bu artış beraberinde spor hizmeti sektöründeki rekabeti de tetiklemektedir. Rekabetin olduğu spor endüstrisi sektöründe tesislerin verimliliğini artırmak, tüketici potansiyelini çeşitlendirmek ve sürdürülebilirliği sağlamak kritik rol oynamaktadır (Lapa ve Baştaç, 2012). Spora katılımın gerek pasif gerekse aktif, bireysel veya toplu şekilde gerçekleştirilmesi yerel, bölgesel ve ulusal yönetimler için de ilgi çekici bir strateji haline gelmiştir (Funk, Alexandris ve McDonald, 2008). Türkiye’de Sağlık Bakanlığı’nın başlattığı her gün 10 bin adım projesi bu duruma örnek gösterilebilir.

Spor ürünlerinin özellikleri dikkate alındığında pazarlama bileşenlerinin oluşturulmasında tüketici profilleri önemli rol oynamaktadır. Bu profiller etkin pazarlama bileşenlerinin oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Spor endüstrisi içerisinde yer alan spor merkezlerinin yer, ürün, fiyat ve tutundurma stratejilerinin belirlenmesine rehberlik edecek bilimsel bilgi tüketici profillerinden elde edilebilir. Bu profillere uygun geliştirilen ve uyarlanan pazarlama karmaları da doğru orantılı olarak tüketici tatminini artıracaktır. Ülkemizde spor örgütlerinin bilimsel verilere dayanan veri tabanları olmamasından dolayı pazarlama bileşenleri geliştirmede zorlandıkları belirtilmektedir (Yalçın ve diğerleri, 2004). Bu sebeple spor pazarlaması bölümlerinde çalışanların bu kavramlara dair bilgi

sistemlerinden veriler elde etmeli ve tüketici tipolojilerini oluşturmaları gerekmektedir (Stewart, Smith ve Nicholson, 2003).

Buradan hareketle, bu araştırma Funk (2017) tarafından geliştirilen spor deneyimi (SD) tasarımına dayandırılmaktadır. Spor deneyimi tasarımı tüketiciyi merkez alarak İnsan Faktörü ve Ergonomisi kuramının prensiplerini temel alan bir yaklaşımdır (Karwowski, Soares ve Stanton, 2011). Bu yaklaşım insan eliyle tasarlanan fiziksel, sosyal, bilişsel, örgütsel veya teknolojik çevrenin bireylerin ihtiyaçlarına, motivasyonlarına, tercihlerine olan etkisini incelemekte ve tüketici-ürün-çevre etkileşimini hem kavramsal hem de deneysel olarak araştırmaktadır. Spor deneyimi tasarımı tüketici deneyimleme sürecini spor bağlamı, spor tüketicisi ve spor örgütü olmak üzere birbiriyle etkileşim içinde olan üç ögeyle açıklamaktadır (Funk, 2017).

Spor bağlamı tüketicinin spor aktiviteleri öncesinde, esnasında ve sonrasında deneyimlediği çevrenin ve kesişim noktalarının tüketici deneyimlerine etkisini ifade etmektedir. Kesişim noktalarındaki etkileşimlere tesisin konumu, spor tesislerinin fiziksel görünümü, karlılık, diğer üyelerle etkileşim, tesisler hakkında bilgi edinme, salon üyelik işlemleri, tesislerin temizliği ve düzeni örnek gösterilebilir (García-Fernández, Gálvez-Ruiz, VélezColon, Ortega-Gutiérrez ve Fernández-Gavira, 2018b; Rosenbaum ve Massiah, 2007; Greenwell, Fink ve Pastore, 2002; Westerbeek ve Shilbury, 1999).

Spor tüketicisi ögesi ise, spora katılanların bireysel, sosyal ve psikolojik özelliklerini temsil etmektedir. Spor deneyimi tasarımında önemli yer tutan bu öge, spor tüketicilerinin demografik özelliklerinin birbirlerinden farklı olabileceğine ve bu sebeple bireylerin sporu farklı şekillerde deneyimlediği belirtilmektedir (Baker, Jordan ve Funk, 2018; Stewart ve diğerleri, 2003; Wann ve Branscombe, 1993).

SD tasarımının üçüncü ögesini spor örgütleri oluşturmaktadır. Spor örgütleri bireysel olarak gerçekleştirilemeyecek çaptaki ortak amaçları mümkün kılmak için bir araya gelen insanlardan oluşan bir yapıdır. Spor örgütleri spor yönetiminin içinde yer alan hiyerarşik yapılardan oluşmaktadır. Spor yönetimi ortak amacın gerçekleştirilmesinde ise spor örgütlerinin başarısı ve performansından sorumludur (Covell ve Walker, 2013). SD tasarımı spor bağlamı, spor tüketicisi ve spor kullanıcıları öğelerini araştırmalara entegre ederek tüketici tatminine spor örgütlerinin perspektifinden bakan bir modeldir. Bu üç ögenin etkili kombinesi tüketici deneyimini olumlu yönde etkileyeceği belirtilmektedir (Funk, 2017).

Ülkemizde tüketici memnuniyeti alanında çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalar genel olarak tüketici memnuniyetinin karşılaştırmasına odaklanmıştır. Bazı araştırmalarda üniversitelerin servis kalitesinin birbiriyle karşılaştırılması (Aslan ve Koçak, 2011), fitness merkezi üyelerinin kalite beklentisi ve motivasyon seviyeleri arasındaki ilişki (Orak, 2017) ve fitness merkezi üyelerinin kalite değerlendirmelerinin (Lapa ve Baştaç, 2012) yapıldığı belirlenmiştir. Ancak literatürde spor deneyimi tasarımının önerdiği bütüncül yaklaşımların spor tesislerinin tüketici memnuniyetini ne düzeyde etkilediğini gösteren çeşitli kanıtlara hala ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaçla

araştırmanın yapılmasındaki temel amaç tüketici memnuniyeti literatürüne farklı bakış açısı ile yaklaşım geliştirip çeşitli kanıtlar sunarak literatüre katkı sağlamaktır.

Yöntem

Araştırma evreni rekreatif amaçlı spor salonlarını aktif olarak kullanan salon üyelerinden oluşmaktadır. Katılımcılar gönüllülük ilkesine göre basit rastgele örneklem yöntemiyle seçilerek araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu kapsamda toplamda 146 rekreatif spor katılımcısından veri toplanmıştır.

Katılımcılara araştırmaya verilerin herhangi bir şekilde üçüncü kişilerle paylaşılmayacağı ve araştırma dışında herhangi bir amaçla kullanılmayacağı belirtildikten sonra onayları alınarak veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Veriler bilgisayar ortamında muhafaza edilmiştir. Ayrıca katılımcıların araştırmanın herhangi bir evresinde araştırmayı bırakabilecekleri bilgisi verilmiştir. Araştırma bitiminde katılımcılara verilerini analizlerden çıkartmak istemeleri halinde bunun mümkün olabileceği de belirtilmiştir. Araştırma verileri internet ortamında toplanmıştır.

Araştırmaya dahil olma kriteri olarak en az 3 yıldır işletilen tesislere en az 6 aydır gidiyor olmak şart koşulmuştur. En az 3 yıldır işletilen tesislerin seçilme gerekçesi spor işletmelerinin kurulduktan belirli bir süre sonra faaliyetlerini ve stratejilerini operasyonel olarak belirli bir düzende yönetebilmesidir.

Katılımcılar için öne sürülen 6 aydır tesisden faydalanma şartı ise, tüketicilerin tesis imkanlarını ve hizmetlerini değerlendirecek yeterli deneyime erişme süresi olarak belirlenmiştir. Bu şartı taşımayan katılımcıların verileri güvenlik ilkeleriyle saklanmış ancak analizlere dahil edilmemiştir. Toplanan veriler bilgisayar ortamında kayıt altına alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Anketin birinci bölümünde demografik bilgilerle ilgili sorular yer almaktadır. Anket formunun ikinci bölümünde ise Spor Tüketicisi Tatmin Ölçeği (SSTÖ) ve Spor Pazarlaması Bileşenleri Ölçeği (SPBÖ) kullanılmıştır.

Spor Tüketicisi Tatmin Ölçeği (STTÖ): Spora katılan tüketicilerinin tesislerdeki tatmin düzeyini belirlemek amacıyla Alexandris and Palialia (1999) tarafından geliştirilmiş, Şimşek ve Mercanoğlu (2014) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. STTÖ toplamda 18 madde ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin uyarlama çalışmasındaki genel iç tutarlılık katsayısı 0.92 iken alt boyutlar için 0,72 ve 0.90 arasında değişmektedir. Ölçeğin bu araştırma için genel iç tutarlılık katsayısı 0.93 iken için bireysel/psikolojik 0.91 (S 1-6), sosyal 0.87 (S 7-9), rahatlama 0.89 (S 10-12), tesisler hizmetler 0.91 (S 13-15) ve sağlık/fitness 0.64 (S 16-18) olarak bulunmuştur.

Spor Pazarlaması Bileşenleri Ölçeği (SPBÖ): Yalçın ve diğerleri (2004) tarafından geliştirilmiş ve ölçek toplamda 24 madde ve 8 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin geliştirildiği araştırmada genel iç tutarlılık katsayısı 0.82 bulunurken bu araştırma için 0.96 bulunmuştur. Alt boyutların güvenilirlik katsayıları incelendiğinde halkla ilişkiler 0.79,

iletişim 0,85, kullanım bedeli 0.86, personel 0.89, tesisin konumu 0.80, tutundurma 0.75, ulaşım 0.73 ve ürün kalitesi 0.73 olarak bulunmuştur.

Verilerin Çözümlemesi

Katılımcılar SPBÖ'den aldıkları toplam puan üzerinden medyan tespit edilerek ikiye bölünmüş ve pazarlama bileşenlerini daha yüksek veya daha düşük etkili kullanım gruplarına atanmıştır. Yapılan analizler sonucunda SPBÖ toplam puanının medyan değeri 135,5 bulunmuştur. Bu nedenle medyan değerinden yüksek puan alanlar daha yüksek etkili pazarlama bileşenleri grubuna düşük alanlar ise daha düşük etkili pazarlama bileşenleri grubuna dahil edilmiştir.

Araştırmanın ilk hipotezi olarak etkin kullanımın yüksek olduğu tesislerdeki tüketicilerin tatmin puanlarının anlamlı düzeyde yüksek olması beklenmiştir. Bu hipotezi test etmek amacıyla ikili grup karşılaştırmaları için bağımsız gruplar t testi uygulanmıştır.

Araştırmanın ikinci hipotezinde spor pazarlama bileşenleri ile spor tüketicisi tatmin düzeyleri arasında anlamlı doğrusal pozitif ilişki beklenmiştir. Verilerin analizinde normal dağılım tespit edildiği için ikili grup karşılaştırmalarında bağımsız gruplar t testi, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek için pearson korelasyon analizi ve bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni ne düzeyde açıkladığını incelemek için ise regresyon analizi kullanılmıştır. Korelasyon katsayısı 0.80'den büyük olması durumunda yüksek ilişki, 0.60 ve 0.80 arası güçlü ilişki, 0.40 ve 0.59 arası orta derece ilişki, 0.20 ve 0.39 arası düşük ilişki ve 0.20'den küçük olması durumunda zayıf ilişki şeklinde yorumlanmaktadır (Şencan, 2005).

Araştırmanın üçüncü hipotezi ise, pazarlama bileşenlerinin tüketici memnuniyetini ne düzeyde yordadığını tespit etmektir. Bu hipotezi test etmek için ise, regresyon analizi kullanılmıştır.

Bulgular

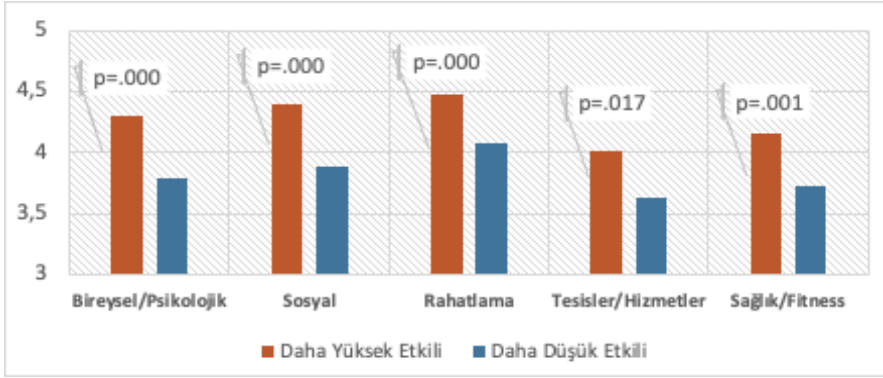
Katılımcıların yaş ortalaması erkekler için 29.44 ± 10.58 ; kadınlar için 33.44 ± 12.28 iken, ilgili spor tesisine üyelik süresi 18.32 ± 15.70 ay olarak bulunmuştur. Katılımcıların haftalık antrenman sayıları 3.64 ± 1.36 olarak tespit edilmiştir. Katılımcılardan 51'i özel spor salonlarını kullanırken, 95'i kamuya ait spor tesislerinde spor yaptıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 1. Tesislerin spor pazarlaması bileşenlerini kullanım düzeyine göre grupların tatmin puanlarının karşılaştırılması

Alt boyutlar		Pazarlama Bileşenleri Etkilliliği	n	x	Ss	t	p
Spor Tüketicisi Tatmin Ölçeği	Bireysel/Psikolojik	Daha yüksek	73	4.30	.64	4.157	.000*
		Daha düşük	73	3.79	.81		
	Sosyal	Daha yüksek	73	4.39	.65	3.640	.000*
		Daha düşük	73	3.89	.98		
	Rahatlama	Daha yüksek	73	4.47	.65	3.091	.000*
		Daha düşük	73	4.07	.89		

Tesisler/Hizmetler	Daha yüksek	73	4.02	1.01	2.404	.017*
	Daha düşük	73	3.63	.98		
Sağlık/Fitness	Daha yüksek	73	4.16	.73	3.518	.001*
	Daha düşük	73	3.72	.77		

$p < 0.01$

Şekil 1. Tesislerin spor pazarlaması bileşenlerini kullanım düzeyine göre bireylerin spor tüketimi tatmin puanlarının karşılaştırılması

Bağımsız grup t testi sonucunda pazarlama karmasını etkin kullanan salon üyelerinin tatmin düzeylerinin STTO ölçeğinin bütün alt boyutlarında anlamlı olarak nispete daha yüksek skorlar aldığı bulunmuştur (Tablo 1). Ortalamalar incelendiğinde pazarlama bileşenlerini daha etkin kullanan salon üyelerinin diğer gruba nazaran daha yüksek skorlar aldığı görülmektedir (Şekil 1).

Tablo 2. Spor pazarlaması bileşenleri ölçeğinin spor tüketicisi tatmin ölçeğini yordama düzeyi

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Standart Tamim Hatası	Değişim İstatistikleri					Durbin-Watson
					R ² Değişimi	F Değişimi	df1	df2	p	
1	,420 ^a	,177	,171	,420	,177	30,919	1	144	,000	1,609

a. Predictors (Constant): SPBO

b. Dependent Variable: STTO

Spor pazarlaması bileşenleri ölçek puanlarının spor tüketicisi tatmin düzeyini ne ölçüde açıkladığını test etmek için regresyon analizi uygulanmıştır. Tablo 2 incelendiğinde yapılan test sonucunda SPBÖ'nün bağımsız değişken olarak girdiği regresyon modelinde bağımlı değişken olan spor tüketicisi tatmin düzeyi ölçeği puanlarını %17 düzeyinde anlamlı olarak açıkladığı tespit edilmiştir ($r = .17$, $p < .001$).

Tablo 3. Spor pazarlaması bileşenleri ölçeği ve spor tüketicisi tatmin ölçeği alt boyutları arasındaki ilişki

		Spor Pazarlaması Bileşenleri Ölçeği								
Alt boyutlar		Halkla İlişkiler	İletişim	Kullanım Bedeli	Personel	Tesisin Konumu	Tutundurma	Ulaşım	Ürün Kalitesi	
Spor Tüketicisi Tatmin Ölçeği	Bireysel / Psikolojik	R	.275**	.383**	.339**	.417**	.364**	.330**	.342**	.411**
		p	.001	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000
	Sosyal	R	.326**	.278**	.269**	.313**	.270**	.329**	.211*	.235**
		p	.000	.001	.001	.000	.001	.000	.011	.004
	Rahatlama	R	.264**	.285**	.279**	.299**	.251**	.253**	.174*	.200*
		p	.001	.000	.001	.000	.002	.002	.035	.016
	Tesisler/ Hizmetler	R	.253**	.200*	.243**	.286**	.170*	.297**	.207*	.285**
		p	.002	.016	.003	.000	.040	.000	.012	.000
	Sağlık/ Fitness	R	.374**	.242**	.321**	.326**	.301**	.357**	.256**	.236**
		p	.000	.003	.000	.000	.000	.000	.002	.004

Her bir satırdaki en yüksek korelasyon değeri kalın yazı ile vurgulanmıştır. Bütün alt boyutlar arasındaki korelasyon değerleri anlamlı bulunmuştur. * $p < .05$ / ** $p < .01$

Pearson korelasyon analizi sonucunda STTÖ ile SPBÖ ölçekleri alt boyutları arasında pozitif yönde orta ve düşük düzeyde anlamlı ilişkiler ($p < 0.01$) bulunmuştur (Tablo 3). STTÖ'nün Bireysel/Psikolojik alt boyutu ile SPBÖ'nün tüm alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunurken en yüksek korelasyon değeri Personel alt boyutunda bulunmuştur ($r = .417, p < .01$). STTÖ'nün Sosyal alt boyutu ile SPBÖ'nün tüm alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunurken; en yüksek korelasyon değeri Tutundurma alt boyutunda bulunmuştur ($r = .329, p < .01$). STTÖ'nün Rahatlama alt boyutu SPBO alt boyutlarının tamamıyla anlamlı ilişki tespit edilmiş ve en yüksek korelasyon değeri yine Personel alt boyutunda bulunmuştur ($r = .299, p < .01$). STTÖ'nün Tesisler/Hizmetler alt boyutu SPBO alt boyutlarının tamamıyla anlamlı ilişki tespit edilmiş ve en yüksek korelasyon değeri Personel alt boyutunda bulunmuştur ($r = .286, p < .01$). STTÖ'nün Bireysel/Psikolojik alt boyutu SPBO alt boyutlarının tamamıyla anlamlı bir şekilde korelasyon göstermiş ve en yüksek korelasyon değeri Halkla İlişkiler alt boyutunda bulunmuştur ($r = .374, p < .01$).

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırma spor tesisleri tarafından etkin kullanılan spor pazarlaması bileşenlerinin spor tüketicisi tatmini üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın ilk hipotez sorusunu test etmek için yapılan incelemede sonuçların anlamlı düzeyde iki grup arasında farklılaştığı tespit edilmiştir. Hipotezin desteğiyle, araştırma sonucunda spor pazarlaması bileşenlerinin etkin kullanımının tüketicilerin tatmin düzeyinin anlamlı biçimde etkilediği söylenebilmektedir (Şekil 1). Sonuçlara bakıldığında pazarlama bileşenlerinin daha etkili olduğunu algılayan salon üyelerinin spor tüketicisi tatmin ölçeği alt boyutlarında anlamlı olarak daha yüksek puanlar aldıkları belirlendi. Buradan hareketle

spor salonlarının pazarlama stratejilerinden haberdar olması üyelerinde oluşturacağı servis kalitesi algısını etkilemede katkı sağlayan bir faktör olarak rol oynayabileceği söylenebilir. Çünkü tüm alt boyutlardaki sonuçlarda görülebileceği gibi daha etkin bileşen kullandığı algılanan tesislerdeki tüketiciler daha memnun olduklarını belirtmişlerdir. Algılanan servis kalitesinin ise tüketici memnuniyeti açısından önemli bir yeri olduğu söylenmektedir. García-Fernández ve diğerleri (2018a) algılanan servis kalitesinin değerlerin belirleyicisi olduğunu ve bu sayede tüketici tatminini etkilediğini belirtmektedir. Ayrıca Garcia-Fernández ve diğerleri (2018a) araştırmalarında buldukları sonuçlar bizim araştırmamız ile paralellik göstermektedir. Spor salonlarındaki servis kalitesinin artmasının tüketici algılarındaki oluşan değerlerin bir belirleyicisi olduğunu ileri sürmektedirler. Değerler aracılığı ile tüketicilerin salonlara yönelik tutumları da etkilenmektedir.

Analizlerde karşımıza çıkan bir diğer önemli nokta ise en yüksek anlamlı ilişki değerinin tüketici tatmininde bireysel ve psikolojik faktörler ile pazarlama bileşenleri alt boyutundan personel arasında bulunmasıdır. Bu sonuç aslında personel boyutunun spor salonlarındaki önemini vurgulamaktadır. Bu ilişkinin korelasyon analizinden en yüksek çıkmasının sebebi olarak ise etkileşimin iki uç noktasında da insan faktörünün yer almasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Spor salonu personelleri, tüketicilerin salon deneyimlerinde onlara kayıt sürecinden başlayarak salonun tanıtılması, tesis imkanlarının anlatılması, salon kurallarının belirtilmesi, egzersiz programlarının düzenlenmesi gibi birçok süreçte eşlik ederek etkileşime girmektedir. Bu süreçlerde personelin davranış şekli, bilgisi ve yönlendirmeleri tüketicilerin spor hakkında bilgi sahibi olmaları durumunda salona yönelik kalite algısını değerlendirmesine olanak tanırken spora yeni başlayan bireyler için sorunsuz ve mutlu bir deneyime olanak tanıyabilmektedir. Bu sebeple SD tasarımının da öne sürdüğü gibi tüketici deneyimleri ile spor salonu etkileşimde personel anahtar bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatürde tüketici ve tesis arasındaki etkileşimin kalitesi personel faktöründen etkilendiği belirtilmektedir (Theodorakis, Kaplanidou, Alexandris ve Papadimitriou, 2019). Madalyonun diğer ucundan bakıldığında ise personelin tercih edilme kriterleri, çalışma şekli ve aynı zamanda onlara sunulan sosyal imkanların önemli olduğu da vurgulanmaktadır (Lloyd, 2007). Bu faktörler ise personelin memnuniyet düzeyini ve örgütsel davranışlarını etkileyebilmektedir. Bu sonuçlar araştırma bulgularımızla da örtüşmektedir. Personel boyutunu iki yönden ele alabilen spor salonlarının tüketici memnuniyetini etkileyebilme olasılığının da yükselebileceği düşünülmektedir.

Bu araştırma ayrıca yüksek kalite ve düşük çaba algısının değer ve tatmin düzeylerinin artması ile sonuçlandığına dikkat çekmektedir. Korelasyon analizleri incelendiğinde kullanım bedeli, tesisin konumu ve ürün kalitesi tüketicilerin tatmin düzeyleri ile pozitif yönde anlamlı bir biçimde ilişki göstermektedir. Her ne kadar kullanım bedeli ya da tesisin konumu düşük ilişki göstermiş olsa da ürün kalitesi orta düzeyde anlamlı bir ilişki göstermiştir. Buradan hareketle yüksek kalite algısının aslında tüketicilerin memnuniyetiyle doğrusal ilişki içerisinde olduğu söylenebilir. Kaura, Durga Prasad ve Sharma (2015) çalışmalarında algılanan fiyat ve servis elverişliliğinin tüketici

tatmin düzeyini anlamlı bir biçimde etkilediğini belirtmişlerdir. Theodorakis, Howat, Ko ve Avourdiadou (2014) araştırmasında kurduğu kapsamlı modelde algılanan servis kalitesinin tüketici tatmin düzeylerini etkilediğini ve bu durumun tüketicilerin davranışsal niyetlerindeki değişimle sonuçlandığını ifade etmektedir. SD tasarımının bütüncül bir yaklaşım ile spor tüketicilerinin tatmin düzeylerini değerlendirdiği düşünüldüğünde araştırmamızın sonuçlarında bu yaklaşımları esas alan tesislerin, bireylerin görüşlerini olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Belirtilen araştırmalar bulduğumuz sonuçları destekler niteliktedir.

Korelasyon analizleri spor pazarlamasında kullanılan bileşenlerin spor tüketicisi tatmin düzeyi ile anlamlı olarak etkileşimde olduğunu göstermektedir. Bu anlamlı ilişki düzeylerinden bazılarının orta kuvvette olduğu tespit edilmiştir. Araştırma kurgusu gereği her ne kadar bu ilişkinin iki yönlü olması olası olsa da yapılan regresyon analizleri sonucunda spor pazarlaması bileşenleri ölçeğinin spor tüketicisi tatmin düzeyini %17 oranında yordadığı tespit edilmiştir (Tablo 1). Moital, Bain ve Thomas (2018) araştırma sonuçlarında spor etkinliklerine katılımın duygusal boyutta tüketicilerin pozitif duygular hissettiğini ve negatif duygulardan kaçınma amacı güttüklerini belirtmişlerdir. Redden ve Steiner (2000) ise seyircilerin eşit seviyede tutkuya sahip olmadıklarını ve fanatıklık düzeylerinin farklılaştığını belirtmektedir. Wann, Melnick, Russell ve Pease (2001) ise tüketicilerin farklı ihtiyaçları karşılama amacıyla sporu deneyimlediklerini öne sürmüşlerdir. Belirtilen araştırma sonuçları ve araştırmamızdan elde edilen sonuçlar göstermektedirki, tüketici ihtiyaçlarının bilinmesi onlara daha iyi hizmet sunarken kullanılabilir bilgi altyapısını oluşturmaktadır.

Yukarıdaki tüm bilgiler göz önüne alındığında sonuçları tartışırken araştırmamızın bazı sınırlılıkları bulunduğunu da söylemek gereklidir. Bunlardan ilki örneklem grubunun küçük olmasıdır. Bu araştırmanın sonuçları toplanan veri sayısı ile sınırlıdır. Bu sebeple örneklem grubunun büyük olduğu tekrar araştırmalarında farklı sonuçlara ulaşılabileceği düşünülmektedir. İkinci sınırlılık ise spor tesislerinin devlet veya özel teşebbüs tarafından yönetilmesi tüketicilerin memnuniyet düzeyleri değerlendirilirken hesaba katılmamıştır. Bu ayrımın göz önüne alındığı devlet veya özel teşebbüs spor tesislerinin tüketici memnuniyetine ne düzeyde etki ettiğini inceleyen çalışmalarda ilginç sonuçlar doğurabilir. Bunun yanı sıra ileride yapılacak araştırmalar hangi spor tesisi türünün pazarlama karmalarını daha etkin kullandığı araştırmalara konu olabilir.

Yazar Notu:

Bu çalışma 17. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresin'e (13-16 Kasım 2019, Antalya) sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Arş. Gör. Muhammet Cihat ÇİFTÇİ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Spor Bilimleri Bölümü

ORCID: 0000-0002-6892-8564

E-posta: mcciftci@ybu.edu.tr

Kaynaklar

1. **Alexandris, K. ve Palialia, E.** (1999). Measuring customer satisfaction in fitness centres in Greece: an exploratory study. *Managing Leisure*, 4(4), 218-228.
2. **Armstrong, T., Bauman, A. E. ve Davies, J.** (2000). *Physical activity patterns of Australian adults: results of the 1999 national physical activity survey*. Canberra: Australian Institute of Health and Welfare.
3. **Aslan, M. ve Koçak, M. S.** (2011). Determination of the service quality among sport and fitness centers of the selected universities. *Journal of Human Sciences*, 8(2), 817-833.
4. **Baker, B. J., Jordan, J. S. ve Funk, D. C.** (2018). Run again another day: The role of consumer characteristics and satisfaction in repeat consumption of a sport-related experience product. *Journal of Sport Management*, 32(1), 38-52.
5. **Covell, D. ve Walker, S.** (2013). *Managing sport organizations: Responsibility for performance*. New York: Routledge.
6. **Funk, D. C.** (2017). Introducing a sport experience design (SX) framework for sport consumer behaviour research. *Sport Management Review*, 20(2), 145-158.
7. **Funk, D., Alexandris, K. ve McDonald, H.** (2008). *Consumer behaviour in sport and events*. New York: Routledge.
8. **García-Fernández, J., Gálvez-Ruíz, P., Fernández-Gavira, J., Vélez-Colón, L., Pitts, B. ve Bernal-García, A.** (2018a). The effects of service convenience and perceived quality on perceived value, satisfaction and loyalty in low-cost fitness centers. *Sport Management Review*, 21(3), 250-262.
9. **García-Fernández, J., Gálvez-Ruiz, P., Vélez-Colon, L., Ortega-Gutiérrez, J., ve Fernández-Gavira, J.** (2018b). Exploring fitness centre consumer loyalty: differences of non-profit and low-cost business models in Spain. *Economic research*, 31(1), 1042-1058.
10. **Greenwell, T. C., Fink, J. S. ve Pastore, D. L.** (2002). Assessing the influence of the physical sports facility on customer satisfaction within the context of the service experience. *Sport Management Review*, 5(2), 129-148.
11. **Karwowski, W., Soares, M. M. ve Stanton, N. A.** (2011). *Human factors and ergonomics in consumer product design: Uses and applications*. New York: CRC Press.
12. **Kaura, V., Durga-Prasad, C. S. ve Sharma, S.** (2015). Service quality, service convenience, price and fairness, customer loyalty, and the mediating role of customer satisfaction. *International Journal of Bank Marketing*, 33(4), 404-422.
13. **Lapa, T. Y. ve Baştaç, E.** (2012). Evaluating the service quality assessment of individuals attending fitness centers in Antalya. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 3(1), 42-52.
14. **Lloyd, C.** (2007). Qualifications and an employer-led system: recruitment practices in the UK fitness industry. *ESRC centre on skills, knowledge and organisational performance*. SKOPE Research Paper, 75, 1-32.
15. **Moital, M., Bain, A. ve Thomas, H.** (2018). Summary of cognitive, affective, and behavioural outcomes of consuming prestigious sports events. *Sport Management Review*, 22, 652-666.
16. **Orak, M. E.** (2017). *Fiziksel aktivite merkezlerine gelen bireylerin hizmet kalite beklentisi ve motivasyonlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
17. **Redden, J. ve Steiner, C. J.** (2000). Fanatical consumers: towards a framework for research. *Journal of Consumer Marketing*, 17(4), 322-337.
18. **Rosenbaum, M. S. ve Massiah, C. A.** (2007). When customers receive support from other customers: exploring the influence of intercustomer social support on customer voluntary performance. *Journal of Service Research*, 9(3), 257-270.

19. **Stewart, B., Smith, A. ve Nicholson, M.** (2003). Sport consumer typologies: A critical review. *Sport Marketing Quarterly*, 12(4), 206-216.
20. **Şencan, H.** (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik*. Ankara: Pegem Yayınları.
21. **Şimşek, K. Y. ve Mercanoğlu, A. O.** (2014). Spor tüketicisi tatmin ölçeğinin Türkçe uyarlaması: rekreatif spor tüketicisi örneği. *Spor Bilimleri Dergisi*, 25(4), 159-171.
22. **Theodorakis, N. D., Howat, G., Ko, Y. J. ve Avourdiadou, S.** (2014). A comparison of service evaluation models in the context of sport and fitness centres in Greece. *Managing Leisure*, 19(1), 18-35.
23. **Theodorakis, N. D., Kaplanidou, K., Alexandris, K. ve Papadimitriou, D.** (2019). From sport event quality to quality of life: The role of satisfaction and purchase happiness. *In Journal of Convention & Event Tourism*, 20(3), 241-260.
24. **Wann, D. L. ve Branscombe, N. R.** (1993). Sports fans: Measuring degree of identification with their team. *International Journal of Sport Psychology*, 24(1), 1-17.
25. **Wann, D. L., Melnick, M. J., Russell, G. W. ve Pease, D. G.** (2001). *Sport fans: The psychology and social impact of spectators*. New York: Routledge.
26. **Westerbeek, H. M. ve Shilbury, D.** (1999). Increasing the focus on “place” in the marketing mix for facility dependent sport services. *Sport Management Review*, 2(1), 1-23.
27. **Whytcross, D.** (2014). *Gyms and fitness centres in Australia: Market research report*. Melbourne: IBISWorld.
28. **Yalçın, H. B., Yüktaşır, B. ve Doğru, Z.** (2004). Spor tüketiminde pazarlama bileşenleri: ölçek geliştirme. *Spor Bilimleri Dergisi*, 15(4), 219-232.

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

Hentbolda Atış Hızı Kavramı ve Önemi: Sistemantik Derleme

Yücel MAKARACI¹

¹ Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Antrenörlük Eğitimi Bölümü, KARAMAN

Derleme

Öz

Maksimal kuvvet, güç, hız, dayanıklılık ve atış hızı gibi özelliklerin hakim olduğu bir takım sporu olan hentbolda nihai amaç rakipten daha fazla gol atmaktır. Gol atmak ve kazanmaya giden yol ise etkili bir şut performansından geçmektedir. Bu derlemenin amacı; son on yıl içerisindeki hentbolda atış hızı ile ilgili gerçekleştirilen yayınları inceleyerek, atış hızı kavramının önemini ve geliştirilmesi için önerilen antrenman programlarını incelemektir. Sistemantik derleme formatında hazırlanan çalışmada, Science Citation Index (SCI), SCI Expanded, Social Science Citation Index (SSCI) ve PubMed/MEDLINE veri tabanlarındaki dergilerde hentbol ve atış hızı ile ilgili son on yıl (2010-2020) içerisinde yayınlanmış tam metin makaleler incelenmiştir. Bu araştırmalar yapılırken anahtar kelime olarak "handball ve "throwing velocity" kullanılmıştır. Belirtilen şartları sağlayan toplamda 46 makale incelenmiştir. Çalışmalar incelendiğinde; antropometrik özellik, yarışma seviyesi ve mevkisel farklılıkların atış hızını etkilediği belirlenmiştir. Ayrıca son yıllarda kullanılan antrenman yöntemlerinin sporcu profillerinde oluşturduğu yanıtlar; özellikle kor ve kuvvet antrenmanları ile halter ve direnç bandı uygulamalarının atış hızını pozitif yönde etkilediği ortaya koyulmuştur. Hentbolda atış hızı ile ilgili gerçekleştirilecek nitelikli çalışma sayısının artması; cinsiyet, sporcu düzeyi ve uygulanan antrenman protokollerinin göstereceği etkinin bu alanda çalışan araştırmacılar ve antrenörler tarafından kabul görmesini de kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Atış hızı, Hentbol, İsbet, Şut

The Concept and Importance of Throwing Velocity in Handball: A Systematic Review

Abstract

The ultimate aim in team-handball, dominated by features such as maximal strength, power, speed, endurance, and throwing velocity is to score more goals than the opponent. The way to score and winning depends on effective shooting performance. The purpose of this review is; examine the importance of the throwing velocity concept and the recommended training programs for its development by investigating publications about throwing velocity in handball in the last decade. In the present study prepared in a systematic review format, full-text articles about handball and throwing velocity published in Science Citation Index (SCI), SCI-Expanded, Social Science Citation Index (SSCI), and PubMed/MEDLINE databases' journals in the last decade (2010-2020) were examined. The searching was performed by "handball and" throwing velocity" keywords. After including and excluding criteria performed a total of 46 articles reviewed in this study. When the studies are examined; it was determined that the anthropometric features, competition level, and positional differences affect the throwing velocity. In addition, the responses of the training methods used in recent years in the athlete profiles; it has been demonstrated that especially resistance band and weightlifting applications together with core and strength trainings affect the throwing velocity in a positive way. It is thought that increasing the number of qualified exercises to be performed on throwing velocity in handball will facilitate acceptance of the effect of gender, athlete level, and applied training protocols by researchers and trainers studying in this field.

Keywords: Accuracy, Handball, Throwing velocity, Shooting

Giriş

Bir takım sporu olan hentbolda, antrenman ve müsabaka esnasında şiddetli temaslara ve kısa/yüksek yoğunlukta gerçekleşen fiziksel aksiyonlara karşı koyabilecek bir fiziksel efor kapasitesine sahip olmak gerekmektedir (Bragazzi, Rouissi, Hermassi ve Chamari, 2020). Müsabaka esnasında yüzlerce kez yüksek şiddette fiziksel aksiyon yaşanma durumu, yüksek seviyede kuvvet gereksinimi ve aynı zamanda sahip olunan kuvvetin uzun süre sürdürülmesini de gerektirmektedir. Maksimal kuvvet, güç, hız, dayanıklılık ve atış hızı; elit düzeyde oynanan hentbolda başarı için gerekli olan temel faktörlerdendir (Karcher ve Buchheit, 2014; Saavedra ve diğerleri, 2018). Omuz üstünden (overarm) yapılan atışların hakim olduğu hentbol, beyzbol, cirit atma ve voleybol gibi branşlarda atış hızı çok önemli bir faktördür (Andrade, Koffes, Benedito-Silva, da Silva ve de Lira, 2016). Hentbolu diğer atış sporlarından ayıran özelliği ise topun çok çeşitli varyasyonlar içinde elden çıkarılmasıdır. Yani atışın çok yönlü ve kompleks bir yapıya sahip olmasıdır. Bu çeşitlilik; atış öncesi adımlamanın uzunluğu, atışın sıçrayarak yapılıp yapılmadığı ve diğer özellikleri kapsamaktadır. Fakat bu durumun atış biyomekaniğini nasıl etkilediği hakkında farklı yaklaşımlar olduğu görülmektedir (Skejø, Møller, Bencke ve Sørensen, 2019).

Atış, temel bir yetenek olmakla beraber, şutun etkinliği bakımından "atış hızı" ve "isabet" gibi iki ana faktörden etkilenmektedir. Yüksek hızda yapılan bir atış, savunma oyuncusunun müdahalesi ve atışı önlemesi için daha az bir zamana sahip olmalarına neden olacaktır (Aloui ve diğerleri, 2019). Dolayısıyla savunmanın müdahalesine izin vermeden net şekilde yapılan bir atışın etkisi doğal olarak yükselecektir. Hentbolda başarılı olan

atışların analizi yapıldığında atışların hızı ile birlikte isabetliliklerinin birlikte değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır (Eriksrud, Sæland, Federolf ve Cabri, 2019). Bu bağlamda; teknik ve taktik yeteneklerin yanı sıra, gerek erkek gerekse kadın hentbolunda başarıya ulaşmak için kas kuvveti ve gücünün (maksimal izometrik güç) de göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Cherif, Chtourou, Souissi, Aouidet ve Chamari, 2016; Hermassi ve diğerleri, 2019a). Oyuncunun sahip olduğu bu güç; doğal olarak atış esnasında üretilecek atış hızını da etkileyecektir. Aynı zamanda oyuncunun topu elden çıkarma yeteneği de atışın hızı ile doğrudan ilişkilidir (Debanne ve Laffaye, 2011). Fakat atış kolunda oluşan gücün sadece üst ekstremité ile değil; atış tekniği, vücut parçalarının bu esnadaki uyumu ve alt ekstremité gücü ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir (Ferragut, Vila, Abraldes ve Machado, 2018).

Atış hızının geliştirilmesi konusunda çeşitli antrenman programlarının uygulanması literatürde vurgulanan bir konudur. Bu hususta direnç antrenman programları ön plana çıkmaktadır (Hermassi, Chelly, Bragazzi, Shephard ve Schwesig, 2019b). Ayrıca elastik bant ile kas kuvveti ve atış hızında gelişim sağlayan örneklerle de rastlanmıştır (Mascarin ve diğerleri, 2016). Yine kor bölgesi kaslarının atış esnasında aktif olan diğer kasların kinetik zincirlerinin hızlanmasındaki rolü ve alt-üst ekstremité enerji transferi de düşünüldüğünde kor antrenman programlarının önemi ortaya çıkmaktadır (Machado, García-Ruiz, Cortell-Tormo ve Tortosa-Martínez, 2017).

Hentbol'da nihai amaç rakipten daha fazla gol atmaktır. Gol atmak ve kazanmaya giden yol ise etkili bir şut performansından geçmektedir (Raeder, Fernandez-Fernandez ve Ferrauti, 2015). Atışın etkili bir şekilde gerçekleşmesinde büyük bir öneme sahip olan atış hızı kavramı yıllardır araştırmalara konu olan; hentbol antrenörleri, sporcular ve bilim adamları tarafından da ilgili duyulan bir konudur. Bu derleme çalışmanın amacı; son on yıl içerisindeki hentbol'da atış hızı ile ilgili gerçekleştirilen yayınları inceleyerek, atış hızı kavramının önemini ve geliştirilmesi için önerilen antrenman programlarını incelemektir. Sunulan çalışmada elde edilen bulgular ve fikirlerin sonraki çalışmaların tasarımında yol göstermesi hedeflenmiştir.

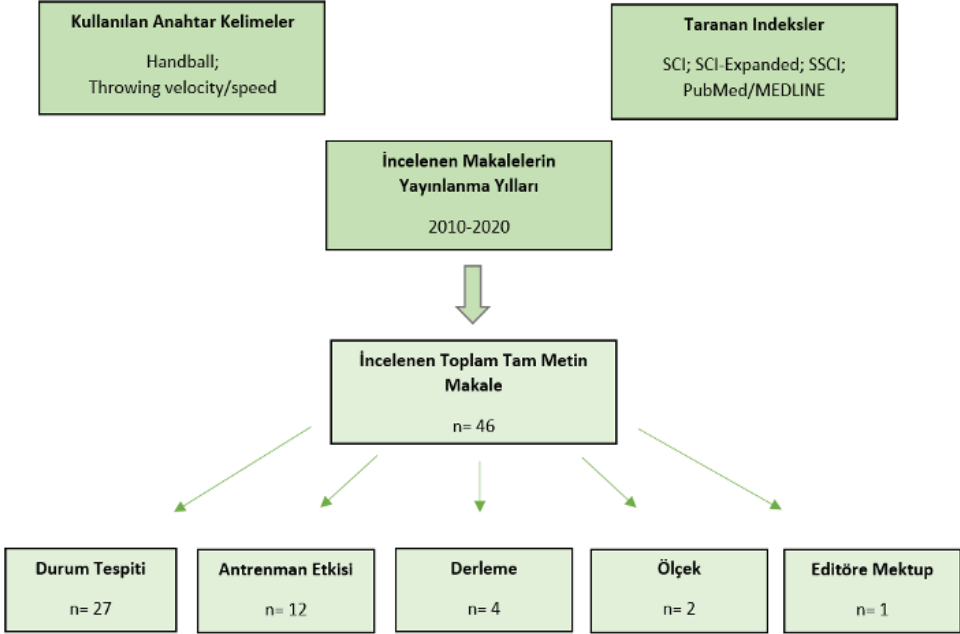
Yöntem

Sunulan çalışma sistematik derleme formatında hazırlanmış olup iki temel soruya cevap aranmıştır: "Hentbol'da atış hızının önemi nedir, son on yılda hentbol'da atış hızı ile ilgili kullanılan antrenman programları ve etkileri nelerdir?". Bu soruların yanıtlarına ulaşmak için Science Citation Index (SCI), SCI-Expanded, Social Science Citation Index (SSCI) ve PubMed/MEDLINE veri tabanlarındaki dergilerde hentbol ve atış hızı ile ilgili son on yıl (2010-2020) içerisinde yayınlanmış tam metin makaleler (İngilizce) incelenerek geniş kapsamlı bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmalar yapılırken anahtar kelime olarak "handball ve "throwing velocity/speed" kullanılmıştır.

Sırasıyla "başlık" ve "özet" incelemesinden sonra çalışma kapsamında değerlendirilen makalelerde hentbol'da atış hızı ve etkileyen faktörlerin yanı sıra gelişimi için kullanılan antrenman yöntemlerine vurgu yapılması şartı aranmıştır.

Çalışmada kullanılacak makaleler belirlenirken; derleme, meta analiz, araştırma makalesi gibi sınıflandırılmalar veya yaş, oyuncu seviyesi, cinsiyet ve atış teknikleri gibi değişkenlerle ilgili herhangi bir kısıtlama uygulanmamıştır. Sonuçta belirtilen şartları sağlayan toplamda 46 makale incelenmiştir (Şekil 1).

Bu çalışma bir sistematik derleme araştırması olması nedeni ile etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Şekil 1. Çalışma metodolojisi

Bulgular

İncelenen çalışmaların, hentbolda atış hızının şut performansındaki önemi ve nasıl yorumlanması gerektiği ile ilgili önemli veriler ortaya koyduğu görülmüştür. Antropometrik özellik, atış tekniği/kinematiği, yarışma seviyesi ve pozisyona özgü farklılıkların atış hızını etkilediği belirlenmiştir.

Ayrıca son yıllarda kullanılan bazı antrenman yöntemlerinin sporcu profillerinde oluşturduğu yanıtlar; özellikle kor ve kuvvet antrenmanları ile halter ve direnç bandı uygulamalarının atış hızını pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Hentbolda atış hızının gelişimi için kullanılan bazı antrenman yöntemleri ve uygulamaları

Yazarlar	Katılımcı Grubu	Kullanılan Yöntem	Bulgu
Saeterbakken ve diğ. (2011)	24 lise kız hentbol takımı sporcusu (Yaş: 16,6±0,3 yıl; VA: 63±6 kg; Boy: 1,69±7 m), EG (n=14) ve KG (n=10)	EG: Rutin hentbol antrenmanına ilave olarak 6 hafta boyunca haftada 2 kez kor antrenman (sling exercise) programı	EG'da maksimal atış hızında %4,9 artış
Manchado ve diğ. (2017)	30 erkek hentbolcu (Yaş: 18,7±3,4 yıl, Boy: 179,3±7 cm, VA: 78,9 ± 7,7 kg). EG (n=15) ve KG (n=15)	EG: 10 hafta boyunca haftada 4 kez gerçekleştirilen rutin hentbol antrenmanına ilave olarak ısınma bölümünü takiben 7 farklı egzersizden oluşan lumbo-pelvik bölge güçlendirici egzersiz programı	EG'da farklı bölgelerden gerçekleştirilen atışların hızında %4,5 artış
Kuhn ve diğ. (2018)	20 kadın hentbolcu (Yaş: 23,4±4,4 yıl, Boy: 168,4±3,5 m, VA: 66,9 ± 9,2 kg). EG (n=10) ve KG (n=10)	EG: Rutin hentbol antrenmanına ilave olarak 6 hafta boyunca haftada 2 gün kor antrenman programı	Her iki grupta da atış hızı değerlerinde artış
Sabido ve diğ. (2016)	27 erkek gençler kategorisi sporcusu (Yaş: 17,2±0,6 yıl, Boy: 179±0,07 cm, VA: 75,6±9,4 kg)	Bilinen yük (sporcuya söylenen), bilinmeyen yük (sporcuya söylenmeyen) ve KG olarak üçe ayrılan katılımcı grubuna 4 hafta boyunca rutin hentbol antrenmanına ilave olarak haftada 2 kez bench press antrenmanı (1TM'nin % 30,50 ve 70'i) uygulaması	Sadece bilinen yük grubunda hem dayanma adımı (4,7%) hem de sıçrayarak atış hızlarında artış (5,3%)
Hermassi ve diğ. (2019b)	20 erkek hentbolcu (21,2±0,7 yıl, Boy: 1,83±0,08 m, VA: 83,3±7,5 kg), EG (n=10) ve KG (n=10)	EG: Rutin hentbol antrenmanına ilave olarak 8 hafta boyunca haftada 2 kez olimpiik halter antrenmanı (1TM'nin % 80-85'ine kadar artan) uygulaması	EG'da atış hızı değerlerinde artış (dayanma adımı, 3 adım dayanma adımı, sıçrayarak atış ve sağlık topu ile atış)
Hermassi ve diğ. (2019c)	20 erkek hentbolcu, EG (n=10) ve KG (n=10). EG: Yaş: 20,9±0,7 yıl, VA:85,2±8,8 kg, Boy: 1,84±0,03 m KG: Yaş: 20,6±0,5 yıl; VA: 85,6±9,4 kg, Boy: 1,82±0,04 m	EG: Rutin hentbol antrenmanına ilave olarak 10 hafta boyunca haftada 1 kez bench press - skuat antrenmanı uygulaması (%80) ve ilave olarak 2 haftalık Taper antrenmanı (%67)	EG'da Taper antrenmanı sonrası atış hızında artış
Mascarin ve diğ. (2016)	39 kadın hentbolcu (EG, n=21, 15,3±1,yıl) (CG, n=18, 15±0,8 yıl)	EG: 6 hafta boyunca haftada 3 kez rutin hentbol antrenmanı öncesi omuz internal-eksternal rotasyonda farklı dirençlerde elastik bant (Thera-Band) uygulaması	EG'da dayanma adımı ve sıçrayarak atış hızı değerlerinde artış
Aloui ve diğ. (2019)	30 erkek genç mili hentbolcu, (EG; n = 15; Yaş: 18,3±0,8 yıl, VA:83,4±17 kg, Boy: 1,84±0,05 m; CG; n = 15; Yaş: 18,8±0,8 yıl, VA: 78,7±13,8 kg, Boy:1,85±0,07 m	EG: 8 hafta boyunca haftada 2 kez rutin hentbol antrenmanı öncesi omuz internal-eksternal rotasyon, dirsek ekstansiyon, omuz horizontal adduksiyon ve sagittal adduksiyonda farklı dirençlerde elastik bant (Thera-Band) uygulaması	EG'da atış hızı değerlerinde artış (dayanma adımı, 3 adım dayanma adımı ve sıçrayarak atış)

*VA: Vücut Ağırlığı; EG: Egzersiz Grubu; KG: Kontrol Grubu; 1TM: 1 Tekrar Maksimum

Tartışma

Sunulan derleme çalışmasında hentbolda atış hızı kavramı/önemi, gelişimi için son yıllarda kullanılan antrenman programları ve bazı özel (ekipman) uygulamaların atış hızı üzerindeki etkileri incelenmiştir. İncelenen çalışmalar neticesinde atış türleri, antropometrik özellik, atış tekniği/kinematığı, oyuncu pozisyonları, uygulanan bazı kuvvet antrenmanı programları ve yöntemleri ile atış hızının ilişkili olduğu görülmüştür.

Atış Teknikleri

Bir hentbol müsabakasında kullanılan atışların %73-75'inin sıçrayarak atış, %14-18'inin koşu (adımlama) sonrası dayanma adımı ile atış ve %6-9'unun 7 metre atışı, %2-4'ünün düşerek atış ve %0-1'inin serbest atış ile gerçekleştirildiği bilinmektedir (Wagner, Pfusterschmied, von Duvillard ve Müller, 2011). Adımlama aşamasını takiben gerçekleşen sıçrayarak ve dayanma adımı ile atış sayesinde horizontal hız artırılarak hem savunmanın atışa müdahale şansı azaltılmış olur hem de atış hızında artış olur. Wagner ve diğerleri (2011), 14 elit erkek hentbolcu üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada, farklı tekniklerde (dayanma adımı, adımlama+dayanma adımı, sıçrayarak ve pivot atışı) gerçekleştirilen atışların, atış hızı üzerindeki etkisini incelemiştir. Sonuç olarak atış türleri ile atış hızı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Kalenin merkezine doğru yapılan hareket sonucunda gerçekleşen atışların daha yüksek hıza sahip olduğu; bununla birlikte atış hızının adımlama ve pelvik-gövde hareketinden pozitif yönde etkilendiğini ortaya koyulmuştur. Vila ve diğerleri (2012) çalışmasında, pivot oyuncuların daha yüksek atış hızına sahip olduklarını vurgulamıştır. Pivot bölgesinden gerçekleşen atışların daha yüksek hızda gerçekleşmesi ve oyuncuların fiziki kapasitesi ile paralel atış hızının da artış göstermesi beklenen bir durumdur. Vila ve diğerleri (2019) derleme türündeki çalışmasında ise, kısa bir koşu (adımlama) sonrası gerçekleştirilen dayanma adımı atışının pelvik ve gövde ivmelenmesindeki artıştan dolayı en yüksek hıza ulaşılan atış tekniği olduğunu vurgulamıştır. Mevcut bulgular çerçevesinde atış türlerine göre oluşan atış hızı farklılığının pozisyona özgü yansımalarını ortaya koyulmuştur. Çünkü hentbolda fiziki (morfolojik) kapasitesi yüksek olan oyuncuların genel olarak sahanın merkez bölgesinde (oyun kurucular ve pivot) oynadığı bilinmektedir. Dolayısıyla bu tür oyuncuların daha yüksek atış hızlarına ulaşabileceği yorumu yapılabilir. Fieseler ve diğerleri (2017), Almanya 1. Liginden 21; 3. Liginden ise 34 erkek hentbolcu olmak üzere toplam 55 sporcunun katıldığı çalışmada; 1. Ligde oynayan hentbolcuların tüm atış türlerinde (koşu+dayanma adımı ile atış ve 20 cm engel üstünden sıçrayarak atış) istatistiki olarak daha yüksek atış hızına sahip olduklarını bildirmişleridir. Aynı zamanda oyun kurucu ve pivot bölgesinde oynayan oyuncuların ortalama olarak daha yüksek atış hızlarına sahip olduğu görülmüştür. Lig olarak daha üst seviyelerde oynayan sporcuların doğal olarak daha yüksek fiziki değerlere sahip olması, fiziki kapasite ve atış hızı ilişkisini de doğrulamaktadır.

Atış Kinematiği

Erkek ve kadın bireylerin sahip olduğu kuvvet ve sportif performans açısından incelendiğinde, erkekler lehine olan farklılığı tahmin etmek zor değildir. Serrien ve diğerleri (2015), adımlama+dayanma adımı ile atış esnasındaki topun elden çıkış hızı ve atış kinematiğini inceledikleri çalışmalarında; erkek hentbolcuların transfers düzlemde (pelvis-gövde rotasyonu ve omuz horizontal abduksiyon); kadın hentbolcuların ise sagittal düzlemde (gövde fleksiyonu) daha yüksek aktivasyon düzeyi gösterdiklerini tespit etmişlerdir. Yine erkek hentbolcuların atış öncesi "kurulma (cocking)" evresinde de daha yüksek değerlere sahip olduğu görülmüştür. Van Den Tillaar ve Cabri (2012) ise, 11 elit erkek ve 11 elit kadın olmak üzere toplam 22 hentbolcunun katıldığı çalışmalarında, atış

esnasındaki kinematik ve hız parametrelerini cinsiyet özelinde incelemiştir. 7 metre atışının kullanıldığı test protokolünde erkek hentbolcuların kadın hentbolculara göre “topun elden çıkma hızı” değişkeninde istatistiki olarak daha yüksek sonuçlar ortaya koyduğu tespit edilse de; eklem hareketindeki kinematik değişimlerin atış hızı ile ilişkili olmadığı vurgulanmıştır.

Omuz Kuvveti

Hentbol, baş üstünden (overhead) gerçekleştirilen atışların yoğun olduğu ve maç içinde bir sporcunun yaklaşık olarak 100 civarında pas ve şut kullandığı bir spor dalıdır (Genevois ve diğerleri, 2014). Yüksek hızda gerçekleşen bir atış, omuz ekleminde oluşan başarılı konsantrik/eksantrik aksiyonlarla karakterizedir. Şut esnasında gerçekleşen tüm fazlarda omuzun internal ve eksternal rotatörleri konsantrik/eksantrik olarak kullanılmaktadır (Genevois ve diğerleri, 2014). Diğer yandan ise, sakatlanma riski oldukça yüksek ve rehabilitasyon süresi uzun olan omuz bölgesi, sporcuda kronikleşen ağrı ve acıya neden olmaktadır (Skejø, Bencke, Møller ve Sørensen, 2020). Bu soruna sahip bir hentbolcunun doğal olarak hem isabet hem de atış hızı açısından sorunlar yaşamaması olasıdır (Andersson, Bahr, Clarsen ve Myklebust, 2017). Pontaga ve Zidens (2014), 15 erkek hentbolcunun (14-15 yaş) yer aldığı çalışmada, omuz internal ve eksternal rotatör kasları ile atış hızı arasında pozitif yönde korelasyon olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca dominant kolda üretilen kas gücünün non-dominant kola göre istatistiki olarak daha yüksek olduğu görülmüştür. Schwesig ve diğerleri (2016)'nin çalışmasına ait bulgular da benzerdir. Raeder ve diğerleri (2015), 6 haftalık sağlık topu antrenmanının atış hızı, isabeti ve omuz rotatör kaslarının kuvvetine etkisini incelediği çalışmada deney grubunun (sağlık topu antrenmanı grubu) kontrol grubuna göre atış hızı parametresinde istatistiki olarak daha yüksek sonuçlar ortaya koyduğunu tespit ederken atış isabetinde ise farklılık görülmemiştir. Hermassi ve diğerleri (2015), hentbolcularda ağırlık topu (direnç egzersizi) ve standart top ile uygulanan antrenman programlarının atış hızı, antropometrik özellikler, maksimal üst ekstremite kuvveti ve gücüne etkisini incelediği çalışmada; direnç egzersizi grubunda atış hızı, maksimal kuvvet ve güç ve kas hacminde artış görülmüştür. Özellikle mali olarak ucuz bir kuvvet antrenmanı olması ve kolay uygulanabilirlik açısından sağlık topu egzersizin elit sporcularda atış hızını geliştirici yönü nedeniyle kullanılması önerilmektedir (Raeder ve diğerleri, 2015). Farklı bir çalışmada ise Štirn, Carruthers, Šibila ve Pori (2017), 50 kadın ve 73 erkek beden eğitimi ve spor öğretmenliği öğrencisini random şekilde deney ve kontrol grubu olarak ikiye ayırmışlardır. Deney grubu 6 hafta boyunca rutin hentbol derslerine ilave olarak haftada iki gün olmak üzere şut çalışması (standart hentbol topu ve ağırlık topu) yapmıştır. Ön-son test sonuçlarına göre deney grubunun kontrol grubuna göre standart topla yapılan atışlarda 4 kat daha fazla gelişim gösterdiği; ağırlık topu ile yapılan atışlarda ise yine istatistiki olarak farklılık olduğu görülmüştür. Bu bulgu, profesyonel olarak hentbol oynamayan denek grubunda sağlık topu antrenmanın özellikle omuz bölgesindeki kasların gelişimi ile paralel olarak atış hızını pozitif olarak etkilediğini ortaya koymaktadır. Debanne ve Laffaye (2011) genel ve hentbola özgü antropometrik özellikler ile üst ekstremite gücünün dayanma adımı ile atış hızı üzerindeki etkisini incelediği çalışmada; sağlık topu atma test değişkeninin atış hızı için

en iyi gösterge olduğu saptamıştır. Chelly, Hermassi ve Shephard (2010) ise çalışmalarında, atış yeteneğini (hızı ve etkinliği) geliştirmek için sadece omuz ve kol kuvvetini geliştirici antrenmanlar değil, bunun yanında alt ekstremiteyi güçlendirmeyi hedefleyen antrenman programlarının da hentbol antrenörleri tarafından kullanılmasının altını çizmişlerdir.

Kor ve Kuvvet (Halter) ve Antrenmanı Uygulaması

Hentbolda atışın etkinliği büyük oranda atış hızı ve isabetliliğine bağlıdır (Bourne, Bennett, Hayes ve Williams, 2011). Konu ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, atış hızı kavramının alt ve üst ekstremite kaslarının koordinasyonu ve maksimum patlayıcı kuvvetle entegre olduğu vurgulanmıştır. Bu doğrultuda atış hızı ve isabetliliğinde gelişim sağlamak için bazı antrenman yöntemlerini kullanmak zorunlu hale gelmiştir (Manchado ve diğerleri, 2017). Debanne ve Laffaye (2013) atış hızının gelişimi için antrenörlerin kullandığı yöntemleri araştırdığı anket çalışmasında, en çok kullanılan uygulamaların konsantrik ve pliometrik kas kasılmaları, omuz internal rotasyon, dirsek ekstansiyonu ve abdominal oblik kaslarının gelişimi olduğu tespit edilmiştir. Özellikle abdominal, paraspinal ve gluteal bölgede yer alan kasların gelişimi hentbolda atış hızı açısından çok önemlidir. Son yıllarda oldukça popüler hale gelen kor antrenmanları sayesinde spinal ve pelvik stabizasyonu sağlanmakta olup vücudun uç kısımlarına (alt-üst ekstremite arasında) enerji transferi için gerekli ortam oluşturulmaktadır. Literatür incelendiğinde hentbolda kor antrenman programı ve atış hızını ilişkisini inceleyen çalışmalar olduğu görülmektedir (Saeterbakken, Van Den Tillaar ve Seiler, 2011; Manchado ve diğerleri, 2017; Kuhn, Weberru ve Horstmann, 2018). Bu çalışmalarda, kor egzersizinin cinsiyet ve yaş grubu gözetmeksizin maksimal atış hızında istatistiki olarak gelişim sağladığı net olarak ortaya koyulmuştur. Bir diğer kuvvet antrenmanı yöntemi olan halter, salt olarak kuvvet/güç artırıcı değil; aynı zamanda teknik faktörlerden de etkilenen ve kuvvet-hız tabanlı sporlarda başarı kriteri olan zirve gücü tetikleyici bir uygulamadır. Günümüzde takım sporlarında hem nöromuskular güç ve performansı hem de patlayıcı kuvveti artırmak için kullanılan olimpik kaldırış temelli halter antrenmanı, hentbolda atış hızı gibi patlayıcı kuvvet ve hareket gerektiren bir modülün belirlenmesinde kullanılan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Konu ile ilgili gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde; halter ile gerçekleştirilen kuvvet antrenmanı uygulamasının üst-alt ekstremite zirve güç, kas hacmi ve atış hızı gibi parametrelerle pozitif korelasyon gösterdiği görülmektedir (Marques, Saavedra, Abrantes ve Aidar, 2011; Cherif ve diğerleri, 2016; Sabido, Hernández-Davó, Botella ve Moya, 2016; Hermassi ve diğerleri, 2019a; Hermassi, Chelly, Bragazzi, Shephard ve Schwesig, 2019b; Hermassi, Ghaith, Schwesig, Shephard ve Souhail-Chelly, 2019c). Paralel olarak Bragazzi ve diğerleri (2020)'nin meta analiz ve derleme çalışmasında, hentbolda direnç egzersizi uygulamasının izokinetik, izometrik ve maksimal kuvvet, kas gücü ve atış hızına etkisi incelenmiştir. Sonuçta direnç egzersizinin izokinetik kuvvet üzerinde bir etkisi olmadığı; atış hızı, izometrik ve maksimal kuvvet üzerinde ise pozitif etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Direnç Bandı Antrenmanı Uygulaması

Son yıllarda oldukça yaygın olarak kullanılan bir diğer materyal ise elastik (direnç) bantlardır. Direnç bandı uygulamaları hem sporcular hem de sedanter bireyler için özellikle rehabilitasyon programlarında kullanılmaktadır. Bunun yanında sporculara yüklem yapılırken güvenli bir ortam sağlayan etkili ve ucuz bir yöntemdir. Direnç bandı antrenmanını, uygun direnç ve aşamalı olarak artan yük ortamı sağlandığı sürece sporcunun kas kuvveti ve gücünü artırıcı bir yöntem olarak kabul eden yaygın bir görüş vardır. Mascarin ve diğerleri (2016) çalışmalarında omuz rotatör kaslarında elastik bant kullanılarak uygulanan kuvvet antrenmanının kuvvet ve atış hızı üzerindeki etkisini incelemişlerdir. 6 hafta boyunca haftada 3 kez uygulanan Thera-Band (Ohio, USA) egzersiz programı sonucunda 7 metre çizgisinden dayanma adımı; 9 metre çizgisinden ise sıçrayarak atış formunda gerçekleştirilen atışlarda deney grubunun kontrol grubuna göre istatistiki olarak daha yüksek kas kuvveti ve atış hızına ulaştıkları tespit edilmiştir. Aloui ve diğerleri (2019) çalışmalarında sezon içinde uygulanan 8 haftalık üst ekstremitte elastik bant (Thera-Band) antrenmanının genç hentbolculardaki zirve güç (omuz izokinetik kuvvet, bench press), atış hızı ve lokal kas hacmine etkisini incelemiştir. Toplamda ulusal ligde oynayan 30 Tunuslu hentbolcunun (15 deney, 15 kontrol) katıldığı çalışma sonuçlarına göre, antrenman programı sonrası değerlerde deney grubunun tüm atış türlerinde (sıçrayarak atış, 3 adım koşarak ve dayanma adımı ile atış) gelişim gösterdiği belirlenmiştir. Sonuçta elastik bant uygulamasının hentbolda atış hızına pozitif yönde etki ettiği söylenebilirken atış isabeti ile ilgili net bir sonuca varılmamıştır (Müller ve Brandes, 2015).

Antropometrik Özellik

Üst ve alt ekstremitte ile birlikte antropometrik yapı da hentbol sporcusunda ön plana çıkan bir özelliktir. Çünkü müsabaka esnasında hücum açısından atışlar; savunma açısından ise blok yapma ve vücut vücuda savunma gibi kriterler fiziki yapının önemini artırmaktadır. Aynı zamanda bir yetenek seçimi değişkeni olarak da kullanılan antropometrik yapı kişinin kuvvet ve gücü ile de korelasyon göstermektedir. Saavedra ve diğerleri (2018) farklı yaşlardaki toplam 80 elit kadın hentbolcunun antropometrik özellik, fitness düzeyi ve atış hızlarını inceledikleri çalışmada; 7 metre atış hızı ile boy, kilo, dikey yönde sıçrama (countermovement jump), ağırlık topu fırlatma ve el kavrama kuvveti arasında; 9 metre atış hızı ile boy uzunluğu, vücut ağırlığı, sıçrama (countermovement jump), ağırlık topu fırlatma, 10 ve 30 metre sprint hızları arasında korelasyon tespit etmişlerdir. Özellikle A takım düzeyindeki oyuncu tercihi için antropometrik ve fiziksel özelliklere dikkat edilmesini gerektiğini vurgulamışlardır. Bu paralelde Wagner ve diğerleri (2010) çalışmalarında, daha uzun boylu ve yüksek vücut kütlesine sahip olmanın sıçrayarak atış esnasında topu elden çıkma hızında (ball release) artışa; yani gövde fleksiyonu ve rotasyonundaki açısal hızdaki artışla birlikte atış hızının pozitif yönde etkileneceğini belirtmişlerdir. Ortega-Becerra ve diğerleri (2018) farklı yaşlardaki toplam 44 erkek hentbolcunun (elit; n=13, U18; n=16, U16; n=15) bazı fiziksel özelliklerin atış hızına etkisini incelediği çalışmada ise; 0-10 m, 0-20 m, ve 10-20 m sprint hızı, sıçrama, squat ve bench press değerleri ile atış hızı arasında pozitif yönde korelasyon tespit

edilirken, sadece üst ekstremite değil aynı zamanda alt ekstremitenin de atış hızı ile ilişkili olduğu vurgulanmıştır. Rivilla-García ve diğerleri (2010), Debanne ve Laffaye (2011) ile Ferragut ve diğerleri (2018) çalışmalarında da hentbola özgü antropometrik özellikler, yaş ile üst ekstremite gücünün atış hızı ile ilişkili olduğu belirtilerek sporcular arasındaki seviye (alt-üst yapı, lig düzeyi) farklılığının atış hızını etkilediğini bildirmiştir.

Psikolojik Durum

Sporda uygun antrenman koşullarının sağlanması ve performansın artırılması için ve psikolojik durumun rolü büyüktür. Bilhassa hedef belirleme, imgeleme, rahatlık, kendi kendine konuşma, duygu kontrolü ve özgüven sporda psikolojik yetenekle ilişkilidir. Literatürde, ana teması hentbol ve psikolojik durum olan çalışma sayısı yeterli olmasa da şut performansının özel psikolojik programlarla geliştirilebileceği vurgulanmıştır (Kristjánssdóttir, Erlingsdóttir, Sveinsson ve Saavedra, 2018). Soto, García-Herrero ve Carcedo (2020), atış esnasında uygulanan pozitif, negatif ve pasif uyaranların (sözlü) atış hızı ve isabetindeki etkisini incelemiştir. Sonuç olarak negatif uyaran alan sporcuların atış hızlarında anlamlı olarak artış olduğu gözlenmiştir. Çalışmanın, sporcular ve antrenörler için iyi hissetme ve sportif performans ilişkisi hakkında dikkate değer sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir. Atış hızı ve isabetini inceleyen güncel bir çalışmada ise Van Den Tillaar (2020), kale üzerinde konumlandırılmış farklı hedeflere yapılan atış performanslarını (hız ve isabet) incelemiştir. Toplamda 13 kadın sporcunun katıldığı çalışmada sporcular 7 metre çizgisinden kalenin dört köşesinde yer alan hedeflere maksimum hızda atış yapmışlardır. Sonuçta atış hızı ve isabet arasında bir ilişki gözlenmezken kalenin sağ üst köşesine (ipsilateral) yapılan atışların sol üst köşeye (contralateral) yapılan atışlardan daha yüksek hıza sahip olduğu; aynı zamanda sol üst köşeye yapılan atışlarda isabetin azaldığı tespit edilmiştir. Kalecinin bu bölgeye (ipsilateral) yaptığı hareketlerde daha yavaş olmasından dolayı sporcunun daha çok odaklandığı bölge haline gelmesi ve imgeleme parametresinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Garcia ve diğerleri (2013), genç (n=24) ve tecrübeli (n=18) hentbolcularda verilen uyaran ile atış hızı ve isabetindeki ilişkiyi inceledikleri çalışmada; sporcuların ilk uyaranda sadece isabete; ikinci uyaranda ise sadece hıza (maksimum hızın en az %90'ı) odaklanmaları istenmiştir. Sonuç olarak acemi oyuncuların isabet konusunda daha hassas oldukları; tecrübeli oyuncuların ise hıza odaklanma istenildiğinde daha başarılı oldukları ortaya koyulmuştur. Tecrübeli oyuncular aynı zamanda atış hızını artırırken isabette ise bir düşüş yaşamamışlardır. Dolayısıyla sporcular arasındaki seviye farkı, spor geçmişi ve yaş gibi faktörlerin atış hızı ve etkinliği ile açık bir şekilde ilişkili olduğu görülmekte olup farklı çalışmalarda bu durumun altı çizilmiştir (Granados, Izquierdo, Ibanez, Ruesta ve Gorostiaga, 2013; Rousanoglou, Noutsos, Bayios ve Boudolos, 2015).

Yorgunluk

Hentbol gibi müsabaka esnasında yoğun yüklenmeler ve şiddetli temas içeren bir sporda atışların etkinliğinde yorgunluk kriteri göz ardı edilmemelidir. Andrade ve diğerleri (2016) omuz internal ve eksternal rotatör kasları arasında kas kuvveti ve dengesi ile birlikte atış hızının müsabakada oluşan kas yorgunluğundan etkilendiğini öne sürmektedir.

Çalışmasındaki sonuçlara göre, atış hızının oyunsal aktivite simülasyonu sonrası oluşan yorgunluktan etkilenmediği; fakat izokinetik değerlerin atış hızı ile pozitif korelasyon gösterdiği tespit edilmiştir. Akyüz ve diğerleri (2019) 16 elit erkek hentbolcunun katıldığı çalışmalarında, “30-15 Aralık Fitness Testi” ile oluşturulan yorgunluk sonrası gerçekleştirilen atışların hızı ve isabetinde farklılık olmadığını belirtmişleridir. Nuño ve diğerleri (2016) ise hentbolcularda uygulanan yorgunluk protokolü öncesi ve sonrası gerçekleştirilen atış hızı ve isabeti ölçümlerinde, her iki parametrede de istatistiki olarak düşüş olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu sonuçlar uygulanan yorgunluk protokollerinin farklı sonuçlar ortaya koyduğunu göstermektedir. Konu ile ilgili çelişkili sonuçlar olduğu görülse de, yorgunluk gibi önemli bir faktör göz ardı edilmeden, antrenmanlarda müsabakanın kritik anları ve yorgunluğun arttığı durumlarda atış etkinliğinin negatif etkilenmemesini sağlayacak uygulamalara yer verilmesi gerektiği söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

Hentbolta şut hızının kazanmak için temel şart olan “daha fazla gol atma” hedefini gerçekleştirmede sahip olduğu rol açıktır. Daha önce de vurgulandığı gibi atış hızının tek başına bir kriter olmadığı aynı zamanda isabetlilik ile sürekli olarak uyum göstermesi gerekmektedir. Sunulan çalışmada, üst/alt ekstremite kuvveti, kor bölgesi kaslarının gelişimi, halter ve direnç bandı kullanılarak gerçekleştirilen kuvvet antrenmanları, sporcunun fiziki profili ve antropometrik özelliklerin atış hızı ile gösterdiği ilişki net şekilde ortaya koyulmuştur. Fakat konu ile ilgili çalışmaların diğer popüler branşlara göre SCI, SCI Expanded, SSCI ve Pubmed gibi indekslerde nicelik olarak azlığı ile birlikte çalışmalarda yer alan sporcu düzeylerinin farklılığı ortaya çıkan sonuçları etkilemektedir. İlave olarak atış hızının belirlenmesi esnasında farklı metotlardan yararlanarak yeni analiz yöntemlerinin kullanılması; gerçek müsabaka koşullarında atış hızlarının tespit edilmesi; konu ile ilgili çalışmalarının kapsamının ve ulaşılan bulguların kullanılması bakımından önemli katkılar sağlayacağı açıktır.

Sonuçta hentbolta atış hızı ile ilgili gerçekleştirilecek nitelikli çalışma sayısının artması ile birlikte; cinsiyet, sporcu düzeyi ve uygulanan antrenman protokollerinin göstereceği etkinin bu alanda çalışan araştırmacılar ve antrenörler tarafından kabul görmesini de kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

*Dr. Öğr. Üyesi Yücel MAKARACI
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi
ORCID: 0000-0002-6891-9916
E-posta: yucelmkr@gmail.com*

Kaynaklar

1. **Akyüz, B., Avşar, P. A., Bilge, M., Deliceoğlu, G. ve Korkusuz, F.** (2019). Skeletal muscle fatigue does not affect shooting accuracy of handball players. *Isokinetics and Exercise Science*, 27(4), 253-259.
2. **Aloui, G., Hermassi, S., Hammami, M., Gaamouri, N., Comfort, P., Shephard, R. J., Schwesig, R. ve Chelly, M. S.** (2019). Effects of an 8-week in-season upper limb elastic band training programme on the peak power, strength, and throwing velocity of junior handball players. *Sportverletzung Sportschaden*, 33(3), 133-141.
3. **Andersson, S. H., Bahr, R., Clarsen, B. ve Myklebust, G.** (2017). Preventing overuse shoulder injuries among throwing athletes: a cluster-randomised controlled trial in 660 elite handball players. *British Journal of Sports Medicine*, 51(14), 1073-1080.
4. **Andrade, M. S., de Carvalho-Koffes, F., Benedito-Silva, A. A., da Silva, A. C. ve de Lira, C. A. B.** (2016). Effect of fatigue caused by a simulated handball game on ball throwing velocity, shoulder muscle strength and balance ratio: a prospective study. *BMC Sports Science, Medicine and Rehabilitation*, 8(1), 13.
5. **Bourne, M., Bennett, S. J., Hayes, S. J. ve Williams, A. M.** (2011). The dynamical structure of handball penalty shots as a function of target location. *Human Movement Science*, 30(1), 40-55.
6. **Bragazzi, N. L., Rouissi, M., Hermassi, S. ve Chamari, K.** (2020). Resistance training and Handball players' isokinetic, isometric and maximal strength, muscle power and yhrowing ball velocity: A Systematic review and meta-analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(8), 2663.
7. **Chelly, M. S., Hermassi, S. ve Shephard, R. J.** (2010). Relationships between power and strength of the upper and lower limb muscles and throwing velocity in male handball players. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 24, 1480-1487.
8. **Cherif, M., Chtourou, H., Souissi, N., Aouidet, A. ve Chamari, K.** (2016). Maximal power training induced different improvement in throwing velocity and muscle strength according to playing positions in elite male handball players. *Biology of Sport*, 33(4), 393.
9. **Debanne, T. ve Laffaye, G.** (2011). Predicting the throwing velocity of the ball in handball with anthropometric variables and isotonic tests. *Journal of Sports Sciences*, 29(7), 705-713.
10. **Debanne, T. ve Laffaye, G.** (2013). Coaches' beliefs and knowledge: Training programs used by French professional coaches to increase ball-throwing velocity in elite handball players. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 8(3), 557-570.
11. **Eriksrud, O., Sæland, F. O., Federolf, P. A. ve Cabri, J.** (2019). Functional mobility and dynamic postural control predict overhead handball throwing performance in elite female team handball players. *Journal of Sports Science & Medicine*, 18(1), 91-100.
12. **Ferragut, C., Vila, H., Abrales, J. A. ve Manchado, C.** (2018). Influence of physical aspects and throwing velocity in opposition situations in top-elite and elite female handball players. *Journal of Human Kinetics*, 63(1), 23-32.
13. **Fieseler, G., Hermassi, S., Hoffmeyer, B., Schulze, S., Irlenbusch, L., Bartels, T., Delank, K. S., Laudner, K. G. ve Schwesig, R.** (2017). Differences in anthropometric characteristics in relation to throwing velocity and competitive level in professional male team handball: a tool for talent profiling. *The Journal of Sports Medicine and Physical Fitness*, 57(7-8), 985.
14. **García, J. A., Sabido, R., Barbado, D. ve Moreno, F. J.** (2013). Analysis of the relation between throwing speed and throwing accuracy in team-handball according to instruction. *European Journal of Sport Science*, 13(2), 149-154.

15. **Genevois, C., Berthier, P., Guidou, V., Muller, F., Thiebault, B. ve Rogowski, I.** (2014). Effects of 6-week sling-based training of the external-rotator muscles on the shoulder profile in elite female high school handball players. *Journal of Sport Rehabilitation*, 23(4), 286-295.
16. **Granados, C., Izquierdo, M., Ibáñez, J., Ruesta, M. ve Gorostiaga, E. M.** (2013). Are there any differences in physical fitness and throwing velocity between national and international elite female handball players?. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 27(3), 723-732.
17. **Hermassi, S., Delank, K. S., Fieseler, G., Bartels, T., Chelly, M. S., Khalifa, R., Laudner, K., Schulze, S. ve Schwesig, R.** (2019a). Relationships between olympic weightlifting exercises, peak power of the upper and lower limb, muscle volume and throwing ball velocity in elite male handball players. *Sportverletzung Sportschaden*, 33(2), 104-112.
18. **Hermassi, S., Chelly, M. S., Bragazzi, N. L., Shephard, R. J. ve Schwesig, R.** (2019b). In-season weightlifting training exercise in healthy male handball players: Effects on body composition, muscle volume, maximal strength, and ball-throwing velocity. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(22), 4520.
19. **Hermassi, S., Ghaith, A., Schwesig, R., Shephard, R. J. ve Souhail-Chelly, M.** (2019c). Effects of short-term resistance training and tapering on maximal strength, peak power, throwing ball velocity, and sprint performance in handball players. *Plos One*, 14(7), e0214827.
20. **Karcher, C. ve Buchheit, M.** (2014). On-court demands of elite handball, with special reference to playing positions. *Sports Medicine*, 44, 797-814.
21. **Kristjánsdóttir, H., Erlingsdóttir, A. V., Sveinsson, G. ve Saavedra, J. M.** (2018). Psychological skills, mental toughness and anxiety in elite handball players. *Personality and Individual Differences*, 134, 125-130.
22. **Kuhn, L., Weberru, H., ve Horstmann, T.** (2018). Effects of core stability training on throwing velocity and core strength in female handball players. *The Journal of Sports Medicine and Physical Fitness*, 9(9), 1479-1486.
23. **Manchado, C., García-Ruiz, J., Cortell-Tormo, J. M. ve Tortosa-Martínez, J.** (2017). Effect of core training on male handball players' throwing velocity. *Journal of Human Kinetics*, 56(1), 177-185.
24. **Marques, M., Saavedra, F., Abrantes, C. ve Aida, F.** (2011). Associations between rate of force development metrics and throwing velocity in elite team handball players: a short research report. *Journal of Human Kinetics*, 29 (Özel Sayı), 53-57.
25. **Mascarin, N. C., de Lira, C. A. B., Vancini, R. L., de Castro-Pochini, A., da Silva, A. C. ve dos Santos-Andrade, M.** (2016). Strength training using elastic bands: improvement of muscle power and throwing performance in young female handball players. *Journal of Sport Rehabilitation*, 26(3), 245-252.
26. **Müller, C. ve Brandes, M.** (2015). Effect of kinesiotape applications on ball velocity and accuracy in amateur soccer and handball. *Journal of Human Kinetics*, 49(1), 119-129.
27. **Nuño, A., Chiroso, I. J., van den Tillaar, R., Guisado, R., Martín, I., Martínez, I. ve Chiroso, L. J.** (2016). Effects of fatigue on throwing performance in experienced team handball players. *Journal of Human Kinetics*, 54(1), 103-113.
28. **Ortega-Becerra, M., Pareja-Blanco, F., Jiménez-Reyes, P., Cuadrado-Peñañiel, V. ve González-Badillo, J. J.** (2018). Determinant factors of physical performance and specific throwing in handball players of different ages. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 32(6), 1778-1786.
29. **Pontaga, I. ve Zidens, J.** (2014). Shoulder rotator muscle dynamometry characteristics: side asymmetry and correlations with ball-throwing speed in adolescent handball players. *Journal of Human Kinetics*, 42(1), 41-50.

30. **Raeder, C., Fernandez-Fernandez, J. ve Ferrauti, A.** (2015). Effects of six weeks of medicine ball training on throwing velocity, throwing precision, and isokinetic strength of shoulder rotators in female handball players. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 29(7), 1904-1914.
31. **Rousanoglou, E. N., Noutsos, K. S., Bayios, I. A. ve Boudolos, K. D.** (2015). Self-Paced and temporally constrained throwing performance by team-handball experts and novices without foreknowledge of target position. *Journal of Sports Science & Medicine*, 14(1), 41.
32. **Rivilla-García, J., Navarro, F., Grande, I., Ignatova, A. S. ve Sampedro, J.** (2010). Differences in throwing capacity between senior and U-18 men handball players. *Serbian Journal of Sports Sciences*, 4(4), 145-151.
33. **Saavedra, J. M., Kristjánssdóttir, H., Einarsson, I. Þ., Guðmundsdóttir, M. L., Þorgeirsson, S. ve Stefansson, A.** (2018). Anthropometric characteristics, physical fitness, and throwing velocity in elite women's handball teams. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 32(8), 2294-2301.
34. **Sabido, R., Hernández-Davó, J. L., Botella, J. ve Moya, M.** (2016). Effects of 4-week training intervention with unknown loads on power output performance and throwing velocity in junior team handball players. *PLOS One*, 11(6), e0157648.
35. **Saeterbakken, A. H., Van den Tillaar, R. ve Seiler, S.** (2011). Effect of core stability training on throwing velocity in female handball players. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 25(3), 712-718.
36. **Schwesig, R., Hermassi, S., Wagner, H., Fischer, D., Fieseler, G., Molitor, T. ve Delank, K. S.** (2016). Relationship between the range of motion and isometric strength of elbow and shoulder joints and ball velocity in women team handball players. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 30(12), 3428-3435.
37. **Skejø, S. D., Møller, M., Bencke, J. ve Sørensen, H.** (2019). Shoulder kinematics and kinetics of team handball throwing: A scoping review. *Human Movement Science*, 64, 203-212.
38. **Skejø, S. D., Bencke, J., Møller, M. ve Sørensen, H.** (2020). A Novel method for estimating throwing speed in handball using a wearable device. *Sensors*, 20(17), 1-8.
39. **Soto, D., García-Herrero, J. A. ve Carcedo, R. J.** (2020). Well-Being and throwing speed of women handball players affected by feedback. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(17), 6064.
40. **Štirn, I., Carruthers, J., Šibila, M. ve Pori, P.** (2017). Frequent immediate knowledge of results enhances the increase of throwing velocity in overarm handball performance. *Journal of Human Kinetics*, 56(1), 197-205.
41. **Van Den Tillaar, R.** (2020). The Effects of target location upon throwing velocity and accuracy in experienced female handball players. *Frontiers in Psychology*, 11, 1-6.
42. **Van Den Tillaar, R. ve Cabri, J. M.** (2012). Gender differences in the kinematics and ball velocity of overarm throwing in elite team handball players. *Journal of Sports Sciences*, 30(8), 807-813.
43. **Vila, H., Machado, C., Rodriguez, N., Abraldes, J. A., Alcaraz, P. E. ve Ferragut, C.** (2012). Anthropometric profile, vertical jump, and throwing velocity in elite female handball players by playing positions. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 26(8), 2146-2155.
44. **Vila, H. ve Ferragut, C.** (2019). Throwing speed in team handball: a systematic review. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 19(5), 724-736.
45. **Wagner, H., Pfusterschmied, J., von Duvillard, S. P. ve Müller, E.** (2011). Performance and kinematics of various throwing techniques in team-handball. *Journal of Sports Science & Medicine*, 10(1), 73-80.

Spor Kulüplerinin İletişim ve Pazarlama Faaliyetlerinde Sosyal Medyanın Rolü: İstanbul Başakşehir FK Örneği

Mertkan ÜÇÜNCÜOĞLU¹

İstanbul Üniversitesi - Cerrahpaşa Spor Yönetim Bilimleri, İSTANBUL

Araştırma Makalesi

Öz

Hızla ilerleyen teknoloji her geçen gün farklı alanlarda etkisini göstermektedir. Sosyal medya ise iletişim alanında yaşanan gelişmelerin başında yer almaktadır. Günümüzde sosyal medya araçları artık geleneksel medyayı geride bırakmaktadır. Hemen hemen her alandaki yenilikleri takip eden ve ayak uydurmayı hedefleyen spor kulüpleri, sosyal medya alanında aktif bir şekilde faaliyet göstermektedir. Spor kulüplerinin iletişim faaliyetlerinde sosyal medya çalışmaları ilk sırada yer almaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın temel amacı profesyonel spor kulüplerinde iletişim ve pazarlama faaliyetlerinin bir parçası olarak sosyal medya kullanımının rolünü, neden ve nasıl kullanıldığını incelemektir. Çalışmanın bir diğer amacı ise elde edilecek veriler doğrultusunda spor organizasyonlarına iletişim ve pazarlama faaliyetleri açısından yeni öneriler getirebilmektir. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden örnek olay deseniyle gerçekleştirilmiş, veri toplama tekniği olarak ise yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiş ve dört farklı tema (kurum kültürünü yansıtma, influencer pazarlama, sponsorluk katkısı, gündemi yakala fark yarat) ortaya çıkmıştır. Kulübün sosyal medyayı en önemli iletişim aracı olarak gördüğü, kamuoyunu etkilemenin yanı sıra pazarlama faaliyetlerinde de sosyal medyanın önemli bir yer tuttuğu belirlenmiştir. Kulübün taraftar kitlesinin rakiplerine oranla az olması ve idari yapısının tam anlamıyla oturmuş olması nedeniyle sosyal medyanın etkileşimli ve eğlenceli yapısını iyi kullanabildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sosyal medya, Spor, Spor iletişimi, Spor pazarlaması

The Role of Social Media in Communication and Marketing Activities of Sports Clubs: The Case of Istanbul Basaksehir FC

Abstract

Rapidly advancing technology shows its effect in different areas day by day. Social media is one of the developments in the field of communication. Sports clubs, which follow innovations in almost every field and aim to keep pace with its, are actively operating in the field of social media. Social media activities take the first place in the communication activities of sports clubs. The main purpose of this study is to examine the role of social media use as a part of communication and marketing activities in professional sports clubs, why and how it is used. Another aim of the study is to bring new suggestions to sports organizations in terms of communication and marketing activities in line with the data to be obtained. The study was carried out with case study design, one of the qualitative research methods, and semi-structured interview technique was used as the data collection technique. The data obtained were analyzed by content analysis method and four different themes (reflect the corporate culture, sponsorship contribution, influencer marketing, catch the agenda make a difference) emerged. It has been determined that the club sees social media as the most important communication tool, and that social media has an important place in marketing activities as well as influencing the public. It has been concluded that the club's fan base is less than its competitors and its administrative structure is well-established, so social media can use its interactive and entertaining structure well.

Keywords: Social media, Sports, Sports communication, Sports marketing

Giriş

İletişim kavramı insanlık tarihiyle eş değer bir geçmişe sahiptir. Tarih boyunca insanlar çeşitli şekillerde iletişim kurmayı başarmıştır. İletişim olgusu yaşanan teknolojik gelişmelere ayak uydurarak sürekli olarak gelişim göstermiştir. Özellikle 20. Yüzyılda teknolojide yaşanan hızlı gelişmeler içinde bulunduğumuz yüzyıla taşınmış ve iletişim her anlamda farklı bir boyut kazanmıştır. Bu gelişmelerin en son geldiği nokta olarak sosyal medya kavramını söylemek yanlış olmayacaktır. Tüm bu ilerlemelerin ışığında günümüzde sosyal medya, insan hayatında önemli bir yer edinmeye başlamıştır. We Are Social (2020) tarafından yapılan bir araştırmaya göre dünya üzerinde yaklaşık olarak 3.8 milyar aktif sosyal medya kullanıcısı bulunmaktadır ve bu dünya nüfusunun %49'una denk gelmektedir. Dünya nüfusunun neredeyse yarısının herhangi bir sosyal medya uygulamasında aktif kullanıcı olarak yer alması sosyal medyanın geldiği noktayı açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Her geçen gün yepyeni uygulamaların karşımıza çıktığı ve sürekli olarak yeni gelişmelere sahne olan sosyal medya ile ilgili olarak literatürde çok sayıda tanımlama bulunmaktadır. Williams ve Chinn (2010) sosyal medyayı "Tüketicilerin başkalarıyla bağlantı ve iletişim kurmasının yanında işbirliği yapmasını sağlayan araçlar, platformlar ve uygulamalar" şeklinde ifade etmektedir. Kaplan ve Haenlein (2010) ise sosyal medyayı, "Web 2.0'ın ideolojik ve teknolojik temelleri üzerine inşa edilen ve kullanıcı tarafından içeriğin oluşturulmasına ve değiştirilmesine izin veren bir grup internet tabanlı uygulamadır." şeklinde tanımlamaktadır. En genel anlamda sosyal medya; tüketicilerin

içeriğin üretilmesi sürecine katkıda bulunarak başka insanlarla karşılıklı etkileşim içerisinde iletişim kurmasına imkan veren internet tabanlı uygulamalar olarak ifade edilebilir.

Giderek artan ilgiyle birlikte sosyal medya, markalar için hedef kitleleri ile iletişim kurmak ve bu iletişimi devamlı kılmak için planlı olarak kullandıkları önemli bir araç haline gelmektedir. Bunun en temel nedenlerinden bir tanesi sosyal medyanın sağlamış olduğu etkileşimli yapısıdır. Sosyal medya, markanın tüketicilerle doğrudan iletişim kurmasını sağlar ve takip etme, ağ oluşturma gibi iki yönlü iletişim yeteneği sayesinde marka ile tüketici arasındaki etkileşime olanak tanır (Watkins, 2018: 4). Bu durum geleneksel medya araçlarının aksine markanın, tüketiciyle direkt iletişim kurmasını ve geri bildirim almasını sağlamaktadır.

Ayrıca sosyal medya, markaların geleneksel iletişim araçlarıyla elde edilebileceğinden daha düşük maliyetle ve daha yüksek verimlilik düzeyleriyle zamanında ve doğrudan tüketici ile temasa geçmelerine izin vermektedir (Kaplan ve Haenlein, 2010). Kısacası sosyal medya, etkileşimli yapısı, düşük maliyetle uygulanabilmesi, yüksek verimlilik düzeyi ve ölçülebilir olması gibi avantajlarıyla artık markaların iletişim ve pazarlama araçları arasında öne çıkmaktadır.

Büyük bir endüstri haline gelen spor birçok sektörle etkileşim içerisinde. Bu doğrultuda spor kulüpleri ilişkide olduğu diğer alanlarda olduğu gibi iletişim alanında yaşanan tüm gelişmeleri yakından takip etmekte ve bu gelişmeleri çalışmalarına adapte etmek için çaba göstermektedir. Gazete, radyo ve televizyon ile başlayan bu etkileşim internet teknolojilerinin ortaya çıkmasıyla birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Spor organizasyonlarının, internet teknolojileri aracılığıyla iletişim yeteneklerini geliştirme süreci web siteleri ile başlamış ve sosyal medya uygulamaları ile bu gelişme devam etmiştir.

Sosyal medya, spor açısından ele alındığında ise “Kuruluşlar (ekipler, yönetim organları, ajanslar, medya grupları vb.) ve bireyler (tüketiciler, sporcular, gazeteciler vb.) arasında kullanıcı odaklı içeriğin geliştirilmesine ve paylaşılmasına olanak tanıyan etkileşimi ve birlikte yaratmayı kolaylaştıran yeni medya teknolojileri” olarak tanımlanabilir (Filo, Lock ve Karg, 2015). Spor organizasyonları sosyal medya yeteneklerini hayranlarla bağlantı kurmak, organizasyonları hakkında bilgi vermek, bilet satmak, takımı tanıtmak ve genel marka bilinirliğini artırmak için kullanmıştır (Hambrick, Simons, Greenhalgh ve Greenwell, 2010).

Sosyal medyanın bu denli etkin bir hale gelmesi spor kulüplerinin iletişim stratejilerinde dönüşümlere neden olmaktadır. Artık hemen hemen bütün spor kulüpleri, sosyal medya sayfalarını yönetmek için profesyoneller istihdam etmekte ve bu mecralar için geleneksel medyanın aksine farklı strateji belirlemektedir. Günümüzde hemen hemen tüm spor kulüplerinin iletişim çalışmalarını gerçekleştirdikleri internet sitelerinin yanı sıra milyonlarca takipçiye hitap edebildikleri sosyal medya sayfaları bulunmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Süper Lig tarihinde şampiyon olan kulüplerin sosyal medya takipçi sayıları (09.10.2020).

Kulüp	Twitter	Facebook	Instagram
Galatasaray	9.525.591	12.188.857	9.165.812
Fenerbahçe	7.656.767	9.046.103	5.785.848
Beşiktaş	4.324.329	5.654.987	3.509.169
Trabzonspor	1.779.151	941.578	786.733
Bursaspor	663.382	544.467	159.683
İstanbul Başakşehir FK	132.899	103.400	131.091

Sosyal medya kulüplere, mesajlarını kitlelere yayma, taraftarlarla etkileşimde bulunma ve onları sürekli olarak dinleme gibi faydalar sağlarken, aynı zamanda yerel halktan daha geniş bir kitleye (ulusal ya da uluslararası) ulaşmalarını sağlar (Fenton, 2018).

Bu çalışmanın temel amacı profesyonel spor kulüplerinde iletişim ve pazarlama faaliyetlerinin bir parçası olarak sosyal medya kullanımının rolünü, neden ve nasıl kullanıldığını incelemektir. Son yıllarda hem sportif hem de idari anlamda başarılı bir görüntü ortaya koyan İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü sosyal medyada yaptığı çalışmalarla da dikkat çekmektedir. Türkiye'nin en üst düzey futbol liginde mücadele eden, özellikle taraftar sayısı ve sosyal medyadaki takipçi sayısı anlamında rakiplerinden büyük oranda geride olan İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü'nün sosyal medya platformlarında bu bağlamda nasıl bir yol izlediğini belirleyerek gelecekte yapılacak çalışmalara katkıda bulunmak hedeflenmektedir.

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma modellerinden biri olan örnek olay deseni kullanılmıştır. Örnek olay çalışması tek bir kişinin, tek bir kurumun, tek bir tür dökümanın veya olayın ayrıntılı olarak incelenmesidir. Vaka çalışmaları, bir program, bir kişi, bir süreç, bir kurum ya da bir sosyal grup gibi spesifik bir olguyu derinlemesine araştırmak için oldukça elverişli bir desendir (Akar ve Cenkseven, 2005). Diğer araştırma modellerinden farklı olarak örnek olay deseninde herhangi bir özel veri toplama ya da veri analizi yöntemi yerine verilen bağlama uygun bir dizi teknik (görüşmeler, gözlemler, etnografi, belgelerin ve yazılı materyallerin kullanımı gibi) kullanılır (Edwards ve Skinner, 2009).

İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü bu araştırmada örnek olay olarak incelenen kurumdur. 2014 yılında kurulan İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü taraftar sayısı ve sosyal medyadaki takipçi sayısı anlamında rakiplerinden geride olmasına rağmen ilk günden bu yana sosyal medya çalışmalarıyla kamuoyunda dikkat çekmesi nedeniyle çalışmaya konu olmuştur. Aynı zamanda İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü, 17. Türkiye Spor Ödülleri'nde "Yılın Futbol Takımı" seçilmiş ("17. Spor ödülleri", 2019) ve 11-12 Şubat 2020 tarihlerinde gerçekleştirilen International Sport Summit Ödülleri'nde, "Sosyal Medyayı En İyi Kullanan Spor Kulübü" seçilmiştir ("Sosyal medyayı", 2020).

Ayrıca çalışma gerçekleştirildiği sırada İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü, Spor Toto Süper Lig'ini 2019-2020 sezonunda şampiyon olarak tamamlamıştır.

Veri Toplama

Bu çalışmada veri toplama tekniği olarak görüşme, veri toplama aracı olarak ise yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu teknikte, araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme protokolünü hazırlar, fakat araştırmacı görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir ve kişinin yanıtlarını açmasını, ayrıntılandırmasını sağlayabilir (Türnüklü, 2000). Katılımcıların görüşmeyi detaylandırabilecekleri belirli bir deneyime sahip oldukları varsayımına dayanan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, spor yönetimi araştırmacıları tarafından sıkça kullanılmaktadır (Edwards ve Skinner, 2009, 107).

Araştırmanın verileri 1 Mayıs 2020 Cuma günü İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü'nün kurulduğu 2014 yılından bugüne kulüpte görev yapan Sosyal Medya Koordinatörü ile online ortamda gerçekleştirilen görüşmede elde edilmiştir. Görüşme gerçekleştirilmeden önce katılımcıya araştırmayla ilgili olarak detaylı bilgilendirme yapılmıştır. Yapılan ön görüşmede İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü'nde sosyal medya yönetimi sürecinin genel itibarıyla tek bir kişi tarafından gerçekleştirildiği sonucuna varılması nedeniyle araştırma tek bir katılımcı ile sınırlandırılmıştır.

Görüşmenin tamamı araştırmacı tarafından ve birebir olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşme ses ve görüntü olarak kaydedilmiş ve yaklaşık olarak 30 dakika sürmüştür. Katılımcıya yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla 5 temel soru yöneltilmiştir.

1. Kulübün iletişim faaliyetleri içerisinde sosyal medyanın yeri nedir? Hangi sosyal medya platformlarını kullanıyorsunuz?
2. Sosyal medyayı pazarlama açısından (bilet, forma, lisanslı ürün, sponsorluk vb.) kullanıyor musunuz? Sosyal medyanın pazarlama stratejilerinizdeki rolü nedir?
3. Sosyal medya yönetimi sırasında belirlediğiniz temel stratejiler nelerdir? Bu stratejiler ile ulaşmayı amaçladığınız temel hedefler nelerdir?
4. Sosyal medya stratejisi belirlemenin kulüp ve takipçi ekseninde önemi nedir? Takipçilerle olan etkileşimi sağlamak ve artırmak için ne gibi çalışmalar yapıyorsunuz?
5. Sosyal medya çalışmalarınızla ilgili analiz ve ölçümleri nasıl yapıyorsunuz? Bu analiz ve ölçümlerin yanı sıra geri bildirimler ile sosyal medya stratejilerinizde güncelleme yapıyor musunuz?

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Nerede kullanıldığına bakılmaksızın, içerik analizi esas olarak bir kodlama işlemi ve veri yorumlama sürecidir (Bogdan ve Biklen, 2007). İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve

bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Karataş, 2015).

Görüşmenin tamamlanmasının ardından, ses kaydının yazıya dökümü gerçekleştirilmiştir. Bu işlem sırasında her konuşma olduğu gibi, düzeltme yapılmadan, sırasıyla aktarılmıştır. Görüşme kayıtlarının yazıya dökülmesinin ardından temel anlamda birbirine benzeyen veriler, araştırmacı tarafından belirli temalar dahilinde bir araya getirilmiştir. Araştırmanın geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları kapsamında temaların belirlenmesinin ardından ilk olarak katılımcının onayı alınmış, sonrasında ise alanında uzman iki kişinin görüşleri alınarak benzer temalar üzerinde durulduğu görülmüştür.

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeden elde edilen verilerin analizi neticesinde ortaya çıkan dört tema (kurum kültürünü yansıtmaya, influencer pazarlama, sponsorluk katkısı, gündemi yakala fark yarat) ele alınmaktadır.

Kurum Kültürünü Yansıtmaya

İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin futbol şubesini ayırma kararı almasının ardından 2014 yılında Başakşehir ilçesinde faaliyet göstermeye başladı. Kulüp geride kalan yıllarda boyunca sabit bir taraftar kitlesi oluşturma konusunda çalışmalar yürütüyor. Dört büyük kulüp olarak tabir edilen kulüpler göz önüne alındığında İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü'nün taraftar sayısı anlamında geride olduğu yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kulübün sosyal medya çalışmalarında da bu durum karşımıza çıkıyor. Sosyal medya sorumlusu, kulübün dijital ortamdaki çalışmalarının hedef kitleyi büyütmeyi amaçladığını belirtse de çoğunlukla kamuoyunda yer bulmanın nihai hedef olduğunu dile getiriyor.

“Sosyal medya iletişim faaliyetleri açısından en önemlisi. Çünkü bu kulüp X bir kulüp değil farklı bir kulüp. Taraftarının arzu edilen seviyede henüz olmadığı bir kulüp. Dolayısıyla kitlesinin de olmadığı bir kulüp. Yani biz sosyal medyada ne kadar varsak iletişim anlamında da o kadar varız. Benim amacım çok taraftara sahip olmak değil. Etki gücüm önemli. Ben bir tweet attığımda kamuoyunu ne kadar etkiliyorsam benim gücüm o kadardır. Kulüp de bunun farkında. Önemli olan insanları etkilemek.”

Kulüp aynı zamanda sosyal medyayı kamuoyunda etkili bir şekilde yer bulmanın yanı sıra kurumun sahip olduğu kültürü aktarmak için bir yol olarak belirlemiş durumda. Vural (2018), kurumsal kültür kavramını; “bir kuruluşun yani kurumun, bölümün, takımın ortak değerleri, sembolleri, inanışları ve davranışlarıdır” şeklinde ifade etmektedir. Ülkenin öne çıkan kulüplerinin aksine köklü bir geçmişe sahip olmayan, fakat saha içerisinde ve dışarısında başarılı bir organizasyona sahip olan İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü dijital medyadaki çalışmalarıyla bu başarının temelini oluşturan kurumsal kültürü dışa yansıtmayı amaçlıyor.

“Biz kulüp olarak algı yaratmaktan ziyade biz neyse onu en iyi şekilde yansıtmayı amaçlıyoruz. Eğlenceli ve sempatik bir kulüp olduğumuzun dışarıya yansıtmak istiyoruz. Ben eğlenceli bir tweet attığım zaman kulüpteki yöneticiler benimle aynı fikirde oluyor. Her

gün işe gidip geliyorum. Her gün bunu yaptığın zaman kulüpte herkes ile temas ediyorsun ve bir şekilde kurumsal kültürün yansımaları oluyor.”

Influencer Pazarlama

Teknolojide yaşanan gelişmeler birçok alanda yeniliklere neden olmaktadır. Sosyal medya kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte insanlar kendi içeriklerini üreterek, kitlelere ulaşma imkanı yakalamaktadır. Bu aynı zamanda sosyal medyaya özgü yeni otoritelerin, ünlülerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Reklam verenler her zaman ünlü desteğini, bir markanın bilinirliğini artırmanın ve algıyı geliştirmenin bir yolu olarak kullanmıştır. Çünkü, insanlar hayran oldukları ünlülere güvenme eğilimindedir ve bazen onlar gibi olmayı arzu ederler (Sammis, Lincoln ve Pomponi, 2015). Cambridge (2020) sözlüğü “Influencer” kavramıyla ilgili olarak “başkalarının davranışlarını veya görüşlerini etkileme yeteneğine sahip bir kişi veya grup” ifadelerini kullanırken, Jahnke (2018) “Influencer” kavramını “ürünleri, markaları ve reklam mesajlarını çeşitli iletişim kanalları aracılığıyla, ancak her şeyden önce internet yoluyla dağıtan kişi ya da gruplardır” şeklinde açıklamaktadır. Bu noktada Influencer pazarlama “dijital ortamda etkili olan influencer’ların pazarlama süreçlerinde değerlendirilmesi” (Mert, 2018) olarak açıklanabilir.

Sosyal medya kavramının spor kulüpleri tarafından temel iletişim araçlarından biri haline gelmesiyle birlikte pazarlama faaliyetlerinde de değişiklikler meydana gelmiştir. İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü bu doğrultuda sosyal medya stratejileri kapsamında influencer pazarlamaya yer vermiştir ve olumlu geri dönüşler almıştır.

“Tahsin Hasoğlu ile yaptığımız çalışmayı herkes yapamaz. Bu kulübün kendine ne kadar özgüveni olduğunu gösterir. Tahsin Hasoğlu ile çektiğimiz ilk video 3 milyon izlendi. Yani her şekilde Tahsin Hasoğlu gibi toplum tarafından olumlu olarak görülen, örnek alınan figürleri kullanmaya devam edeceğiz.”

Sponsorluk Katkısı

Sosyal medya uygulamalarının her geçen gün gelişmesiyle birlikte spor kulüpleri daha büyük kitlelere ulaşmayı başarmıştır. Aynı zamanda sosyal medyanın etkileşimli ve ölçülebilir yapısı sayesinde kulüpler hedef kitlelerine yönelik olarak daha kapsamlı analizler yapabilmektedir. Tüm bunların ışığında markalar, spor kulüplerinin sahip olduğu bu güçten yararlanmak için çalışmalar gerçekleştirmektedir. Spor katılımcılarına ve tüketicilere, sponsorlar hakkında bilgi vermek için web siteleri veya sosyal medya siteleri gibi geniş kapsamlı çevrimiçi platformların kullanılmasının önemi (Eagleman ve Krohn, 2012) açıkça ortadadır ve spor kulüpleri, sponsorlarına ürünlerini anında milyonlarca çevrimiçi taraftara tanıtmak için ek bir alan sunar (Parganas ve Anagnostopoulos, 2015). Çalışmamızda incelediğimiz İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü de benzer şekilde sosyal medyayı, hem potansiyel sponsorlar hem de var olan sponsorlar için aktif bir şekilde kullanmaktadır.

“Twitter ve Instagram sayfalarımızda izlenme sayımızı görebiliyoruz. Sponsorlarla görüşmeye gittiğimiz zaman bu verileri götürüyoruz. Onlara ne kadar izlendiğimizi

aktarıyoruz. Biz sponsorlarımız çok önemsiyoruz ve onları her seferinde sosyal medyada değerlendirmeyi amaçlıyoruz. Mesela Intercity var bizim sponsorumuz onlarla bir araya gelip, sosyal medya içeriği çektik. Futbolcular Formula 1 pistinde araba kullandılar. Nikon ile anlaştık. Bütün fotoğrafları Nikon ile çekiyoruz. Her pazartesi günü "Nikon ile haftanın karesini" çekip sosyal medyadan paylaşıyoruz. Hemen hemen her sponsorumuza dokunmayı ve etkileşimde bulunmayı hedefliyoruz."

Gündemi Yakala, Fark Yarat

Sosyal medya gibi dinamikleri sürekli olarak değişen bir yapı içerisinde güncel kalabilmek en önemli şeylerin başında gelmektedir. Posetti ve Lo'ya (2012) göre; tutarlılık gibi güncellik de önemlidir ve hem güncelleme türü hem de sıklığı açısından bir sosyal medya hesabından neler bekleyebileceklerini bilmek insanlar için önemlidir. Spor kulüplerinin, sosyal medyada güncel kalabilmeleri ve gündemi iyi şekilde takip etmeleri onları gündem ile yoğun bir şekilde ilgilenen büyük bir kitleyle etkileşim içerisinde sokabilmektedir. İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü'nün sosyal medya sorumlusu, sosyal medyadaki stratejileri kapsamında gündemi yakından takip ettiklerini ve güncelliği koruyarak, sıradanlıktan uzaklaşmaya çalıştıklarını belirtmektedir.

"O dönem popüler gündemde ne varsa onu kullanmaya çalışıyoruz. Her seferinde günceli yakalamaya çalışıyoruz. Güncelden kopmamaya çalışıp her seferinde güncelin içerisinde kalmayı amaçlıyoruz. Bizim amacımız sosyal medyada farklılık yaratmak. Tekdüze ve sıradanlık en büyük korkumuz. Bu kulübün sosyal medya ile anılmasının en büyük sebeplerinden biri herhalde budur. Yani çok sıradan işlere girmemeye gayret ediyoruz. Bazen girdiğimiz oluyordur ama bizim amacımız her zaman daha farklı, daha ses getiren çalışmalar üretmek ve biz bunları yaparken aslında insanların gönüllerine dokunmak istiyoruz."

Sonuç

Bu çalışmada Türkiye Süper Ligi takımlarından İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü'nün iletişim ve pazarlama faaliyetleri açısından sosyal medyayı nasıl ve ne amaçlarla kullandığı ele alınmıştır. Sosyal medya sahip olduğu birçok özellikle birlikte spor kulüplerine birçok önemli avantaj sağlamaktadır. Bu avantajların en önemlisi olarak spor kulüplerine artık kendi hedef kitlelerine ulaşmak için kendi kanallarını oluşturma ve kullanma imkanı sağlaması olarak gösterilebilir. Günümüzde tüm spor kulüpleri paydaşlarıyla iletişimini sürekli ve karşılıklı hale getirebilmek için sosyal medyayı aktif bir şekilde kullanmaktadır. İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü sosyal medyada yer almanın ve doğru bir strateji belirlemenin önemini farkında olarak kurulduğu 2014 yılından bu yana sosyal medya konusunda yetkili bir personel bulundurmaktadır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre kulübün en önemli iletişim aracının sosyal medya olduğu görülmektedir. Kulüp sosyal medyada gerçekleştirdiği çalışmalar aracılığıyla kamuoyunda etki bırakmayı ve kurumun sahip olduğu kültürü doğru bir şekilde aktarmayı amaçlamaktadır. Ayrıca sürekli değişen bir yapıya sahip olması nedeniyle gündemi yakından takip etmenin, güncel kalmanın ve bu doğrultuda reaksiyon göstermenin sosyal medyada diğer kulüplere göre farklı olma açısından fayda sağladığı görülmektedir.

Çelik (2019) tarafından Türkiye Süper Ligi'nde şampiyonluk yaşamış beş büyük futbol takımı olan Beşiktaş, Bursaspor, Fenerbahçe, Galatasaray ve Trabzonspor üzerine yapılan araştırmada kulüplerin haber, bilgi, taraftarlık ve promosyon türü paylaşımlarına önem verirken etkileşim ve eğlence türü paylaşımlara yeterince önem vermediği sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal medyanın bu gibi temel özelliklerinin kullanılmamasının en temel nedenleri olarak spor kulüplerinin yapısı, kulüplerin yönetim şekli ve idari anlayışı gösterilmektedir (Gümüş, 2019). Bu noktada İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü diğer kulüplerden ayrılmaktadır. Kulübün taraftar kitlesinin yarıştığı rakiplerine göre az olması, kurumsal yapısının oturmuş olması ve görev alanlarının net bir şekilde belirlenmiş olması nedeniyle sosyal medyanın etkileşimli ve eğlenceli yapısını daha iyi kullandığı görülmektedir.

Akkaya (2016) tarafından Beşiktaş Jimnastik Kulübü üzerine yapılan araştırmada, sosyal medyanın özellikle kulübün pazarlama stratejisinde önemli bir yer edindiği, kulübün sponsorları ile yapmış olduğu kampanyalar, lisanslı ürünlerin tanıtımı sosyal medya hesapları üzerinden sıklıkla taraftarlarla paylaşıldığı sonucuna varılmıştır.

Parganas, Anagnostopoulos ve Chadwick (2015) tarafından Liverpool FC üzerine yapılan bir araştırmada ise; sponsorluk anlaşmasının bir parçası olarak sosyal medya reklamcılığının önemli olduğu, çünkü sponsorların içeriğe ve taraftarlara ulaşmaya ilgili oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü'nün sponsorları ile olan ilişkilerinde hem anlaşma öncesinde hem de anlaşma sonrasında sosyal medyayı etkin bir şekilde kullandığı görülmektedir. Sosyal medya çalışmalarında elde ettikleri veriler ile sponsorluk anlaşmalarına artı bir değer kazandırmış ve ayrıca sponsorlarına içerik akışlarında yer ayırmışlardır.

Bunun yanında İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü pazarlama faaliyetlerinde sosyal medya fenomenleri ile çalışmalar yaparak influencer pazarlamaya da yer vermiştir. Günümüzün güçlü olgularından bir tanesi olan sosyal medya, kitleleri etkileme kapasitesine sahip yeni ünlüler ortaya çıkarmıştır. Kulübün stratejilerine ve menfaatlerine göre belirlenecek influencer ile kulüpler marka değerlerini geliştirmek için yeni bir yol edinmektedir.

Çalışmanın sonuçları sosyal medya kullanımı açısından diğer kulüpler için bir yol oluşturabilirken, genel bir yargıya varabilmek için tek bir vaka çalışması yeterli olmayacaktır. Bu nedenle, diğer futbol kulüpleri üzerine yapılabilecek araştırmalar çalışmamıza katkıda bulunacaktır. Özellikle İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü'nün taraftar sayısı anlamında yarışmakta olduğu kulüplerin gerisinde olduğu düşünülecek olursa bu noktada daha büyük kitlelere hitap eden kulüplerin sosyal medya stratejilerinde farklılık olması pek şaşırtıcı olmayacaktır.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Mertkan ÜÇÜNCÜOĞLU

İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa, Spor Yönetim Bilimleri, İstanbul

ORCID: 0000-0002-5589-2857

E-posta: mertkanuncuncuoglu@gmail.com

Kaynaklar

1. **17. Spor Ödülleri'ne Başakşehir Damgası.** (2019, 19 Ağustos). Erişim Adresi: <http://www.sporodulleri.com/index.php/headers/haberler/70-17-turkiye-spor-odulleri-ne-basaksehir-damgasi>
2. **Akar, R. V. ve Cenkseven, F.** (2005). Eğitim araştırmalarında örnek olay (vaka) çalışmaları tanımı, türleri, aşamaları ve raporlaştırılması. *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(10), 126-139.
3. **Akkaya, Ö.** (2016). *Sosyal medya ve spor pazarlaması ilişkisi taraftar tutumlarını belirlemeye yönelik bir araştırma Beşiktaş spor kulübü örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
4. **Bogdan, R. C. ve Biklen, S. K.** (2007). *Qualitative research for Education* (5.baskı). Boston, MA: Allyn and Bacon.
5. **Cambridge Sözlüğü** (2020). Erişim adresi: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/influencer>
6. **Çelik, F.** (2019). *Dijital alanda kurumsal spor iletişimi: Spor kulüpleri ve taraftarların sosyal medya kullanımları üzerine araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
7. **Eagleman, A. N. ve Krohn, B. D.** (2012). Sponsorship awareness, attitudes, and purchase intentions of road race series participants. *Sport Marketing Quarterly*, 21(4), 210.
8. **Edwards, A. ve Skinner, J.** (2009). *Qualitative research in sport management*. Oxford: Routledge.
9. **Filo, K., Lock, D. ve Karg, A.** (2015). Sport and social media research: A review. *Sport Management Review*, 18(2), 166-181.
10. **Gümüş, S.** (2019). *Futbol kulüplerinin kurumsal iletişim açısından sosyal medya kullanımı: Türkiye'deki dört büyük spor kulübünün incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
11. **Hambrick, M. E., Simmons, J. M., Greenhalgh, P. G. ve Greenwell, T. C.** (2010). "Understanding professional athletes' use of twitter: a content analysis of athlete tweets." *International Journal of Sport Communication*, 3(4), 454-71.
12. **Jahnke, M.** (2018). *Influencer marketing*. Wiesbaden: Springer Fachmedien.
13. **Kaplan, A. M. ve Haenlein, M.** (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68.
14. **Karataş, Z.** (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
15. **Mert, Y. L.** (2018). Dijital pazarlama ekseninde influencer marketing uygulamaları. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2), 1299-1328.
16. **Parganas, P. ve Anagnostopoulos, C. ve Chadwick, S.** (2015). "You'll never tweet alone": Managing sports brands through social media. *Journal of Brand Management*, 22(7), 551-568.
17. **Parganas, P. ve Anagnostopoulos, C.** (2015). Social media strategy in professional football: The case of Liverpool FC. *Choregia*, 11(2), 61-75.
18. **Posetti, J. ve Lo, P.** (2012). The Twitterisation of ABC's emergency and disaster communication. *Australian Journal of Emergency Management*, 27(1), 34-39.
19. **Sammis, K., Lincoln, C. ve Pomponi, S.** (2015). *Influencer marketing for dummies*. New Jersey: John Wiley & Sons.

20. **Social Media, Sports Clubs & Fan Engagement** (Part 1 of 5). (2020, 8 Ağustos). Erişim adresi: <http://alexfenton.co.uk/sports-clubs-and-social-media/#:~:text=Social%20media%20benefits%20clubs%2C%20fans.could%20be%20national%20or%20international.>
21. **Sosyal Medyayı En İyi Kullanan Kulüp Başakşehir.** (2020, 17 Şubat). Erişim Adresi: <https://www.ibfk.com.tr/sosyal-medyayi-en-iyi-kullanan-kulup-basaksehir/>
22. **Türnüklü, A.** (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilir nitelikte bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 6(4), 543-559.
23. **Watkins, B.** (2018). *Sport teams, fans, and twitter: The Influence of social media on relationships and branding.* London: Rowman & Littlefield.
24. **Williams, J. ve Chinn, S. J.** (2010) Meeting relationship-marketing goals through social media: A conceptual model for sport marketers. *International Journal of Sport Communication*, 3(4), 422-437.
25. **We Are Social Digital.** (2020). Erişim adresi: <https://wearesocial.com/digital-2020>
26. **Vural, Z. B. A.** (2018). *Kurum kültürü.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

Antrenörlerin Narsistik Kişilik Özellikleri ile Eğitim Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Zübeyde CANKURTARAN¹ , Milaim BERISHA²

¹ İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Yönetimi Bölümü, İSTANBUL

² İstanbul Gelişim Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Antrenörlük Bölümü, İSTANBUL

Araştırma Makalesi

Öz

Bu çalışmada, antrenörlerin narsistik kişilik özellikleri ile eğitim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma grubunu, farklı branşlarda görev alan 122'si erkek 80'i kadın olmak üzere toplam 202 antrenör oluşturmaktadır. Çalışmada, Atay (2009) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Narsistik Kişilik Envanteri (NPI) ile Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Analiz sürecinde, ikili gurupların karşılaştırılmasında t-testi, üç ve daha fazla bağımsız gurupların karşılaştırılmasında ise ANOVA ve Post Hoc Tukey Testinden yararlanılmıştır. Antrenörlük deneyim yılı ile narsistik kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için Pearson Corelation analizi, antrenörlük kıdemi ve eğitim düzeyi ile narsistik kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için isimsel (çok kategorili) analizi (ETA katsayısı) kullanılmıştır. Elde edilen araştırma bulguları, narsistik kişiliğin alt boyutu olan sömürçülük özelliğinin kadın antrenörlerde, erkeklere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Erkek antrenörlerin ise hak iddia etme boyutunun kadın antrenörlere göre daha gelişmiş olduğu tespit edilmiştir. Antrenörlük deneyim yılları (tecrübe) ile narsistik kişilik özellikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Antrenörlük kıdemi ve eğitim seviyesinin ETA katsayısı incelendiğinde ise, narsistik kişilik özellikleri ile doğrusal ilişki gösterdiği saptanmıştır (ETA katsayısı 0,138'ten büyük). Sonuç olarak antrenörlerin narsistik kişilik özellikleri ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Narsisizm, Narsistik kişilik özellikleri, Antrenörler, Eğitim düzeyi

Investigation of the Relationship Between Narcissistic Personality Traits and Education Levels of Coaches

Abstract

In this study, it was aimed to examine the relationship between the narcissistic personality traits of coaches and their education levels. The study group consisted of a total of 202 trainers, 122 of whom were men, 80 of whom were women, working in different branches. In the study, Narcissistic Personality Inventory (NPI) and Personal Information Form, which were adapted into Turkish by Atay (2009), were used. During the analysis process, the T-Test was used to compare paired groups, and ANOVA and Post Hoc Tukey Test were used to compare three or more independent groups. Pearson Correlation analysis was used to reveal the relationship between years of coaching experience and narcissistic personality traits, and a numerical (multi-category) analysis (ETA coefficient) was used to reveal the relationship between coaching seniority, education levels, and narcissistic personality traits. According to the obtained research findings, it was determined that the exploitation feature, which is the sub-dimension of the narcissist personality, is more dominant in women than in men. On the other hand, the claiming right dimension was found to be more dominant in males than in females. There was no statistically significant difference between the years of coaching experience (experience) and narcissistic personality traits. When the ETA coefficient of the coaching seniority and education level was examined, it was found that it was associated with narcissistic personality traits (ETA coefficient greater than 0.138). As a result, it was determined that there is a significant relationship between coaches' narcissistic personality traits and their education levels.

Keywords: *Narcissism, Narcissistic personality traits, Coaches, Education level*

Giriş

Narsisizm terimi adını, suda kendi yansımasını görerek kendisine hayran olan ve ömrünü hiç ulaşamadığı bu hayranlığı izleyerek tüketen Narkissos'tan almaktadır (Beck, Freeman ve Davis, 2008). Bireyin, kendi bedensel ve ruhsal benliğine aşırı bağlılığı veya kendisini beğenmesi, kendine hayran olması narsisizm olarak tanımlanmaktadır (Emmons, 1984; Atay, 2010; Kartopu, 2013). Kişilerin, kendilerini değerli hissetmesinin, beğenmesinin gerekli hatta normal bir duygu olduğu, her bireyin kabul görmek, bir şeyleri iyi yaptığını hissetmek için biraz narsisizme ihtiyacı olmaktadır (Gençtan, 1993; Miller ve Campbell, 2008; Kiraz, 2011). Narsist bireylerin, konuşma hâkimiyetlerinin ve sosyal ilişki yönlerinin güçlü olduğu, rekabete değer verdiği ve başarı ölçüsü olarak kazanmaya odaklandıkları vurgulanmaktadır (Nicholls, 1984; Brunell ve diğerleri, 2008; Galvin, Waldman ve Balthazard, 2010; Campbell ve Miller, 2011). Başarı ihtiyacı, yetkinliğe ulaşmak için eğilimsel bir arzuyu temsil etmektedir (McClelland, Atkinson, Clark ve Lowell, 1953; Murray, 1938). Bu bağlamda narsisizm, tehlikeli boyutlara ulaşmadığı sürece, gerekli ve değerli bir eğilim olarak kabul edilebilir.

Ayrıca, risk alma, kendini kanıtama, şampiyonluk ve sosyal iletişimin spor ortamında önemli özellikler olarak değerlendirilmesi, narsistik kişilik özelliğine sahip antrenörlerin spor içerisinde oluşabilecek fırsatları değerlendirebilmesi veya yararlanabilmesi noktasında etkili olabilecektir.

Özellikle bazı spor dallarının getirdiği maddi kazançlar ve taraftarın bağlılığını yüksek düzeyde hissetmek, başarı arzusu, kazanma hırsı, alanda uzmanlaşma gibi nedenler antrenörlük mesleği ile narsisizmi ortak bir noktada buluşturmaktadır (Yaşar ve Sunay, 2017). Bu bağlamda, sporda istenilen hedef ve başarılarla ulaşmanın yolu, spor içerisinde görev alan antrenörlerin bilimsel ölçülere uygun eğitim ve öğretim programlarından geçirilmeleri ile mümkün olabilir.

Eğitimin ve yetiştirilen antrenörlerin sayısal kalitesinin artırılması, ülkemizde sporun gelişimi için bir güvence olacaktır (Sunay, 1998). Bu açıdan narsisizm kavramı, spor içerisinde araştırıldığında, gerekli eğitimlerini tamamlamış ve başarılar elde etmiş birçok spor insanının narsist özellikler taşıdığı görülmektedir. Bu duruma J. Mourinho'nun "dünyanın en iyi teknik direktörü değilim fakat, benden iyisi de yok" sözü örnek olarak gösterilebilir (Yaşar ve Sunay, 2017). Bu noktada, takdir edilme, övgü alma, beğenilme ve hayranlık antrenörler açısından kabul edilebilecek bir beklentidir.

Ellis'ten günümüze kadar farklı araştırmalarda tartışılan narsisizm, bazı araştırmacılar tarafından kişilik bozukluğu olarak ele alınırken, bazı araştırmacılar tarafından, kişilik özellikleri olarak ele alınmıştır (Raskin ve Terry, 1988; Kenow ve Williams, 1992; Paulhus ve Williams, 2002; Köroğlu ve Bayraktar, 2007; Campbell, Bush, Brunell ve Shelton, 2005; Foster ve Campbell, 2007).

Narsisizmle ilgili çok sayıda çalışma yapılmış olup, narsisizmin ruh sağlığına fayda sağladığını, birey için olumlu duygusal sonuçlar yaratabileceğini gösteren bulgular elde edilmiştir (Foster ve Campbell, 2007). Holtzman ve Strube (2010) tarafından yapılan çalışmada, narsist davranışlar ile narsisizm arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu bildirilmiştir. Wallace ve Baumeister'in (2002) yaptıkları çalışmada, narsistlerin, stresli veya zor görevlerde, diğerlerine göre daha iyi performans sergiledikleri gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, hem zorlukların üstesinden gelme arzusunu, hem de diğerlerinden daha iyi olabilmek adına gelişmek gerektiği vurgulanmaktadır (Nicholls, 1984).

Alan yazında, antrenörlerin spordaki rolü göz önüne alındığında, narsisizmin antrenörlük literatürüne uygun olduğu bildirilmiştir (Rosenthal ve Pittinsky, 2006; Schoel, Stahlberg ve Sedikides, 2015). Narsisizm kavramı ve antrenörler üzerinden yapılan çalışmaların antrenörlerin davranışları ile narsistik kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelendiği görülmektedir (Matosic, Ntoumanis, Boardley ve Sedikides, 2018; Roberts, 2018; Matosic ve diğerleri, 2017; Matosic, Boardley, Stenling ve Sedikides, 2016; Mansi, 2009). Sporcuların başarı ve eğitimlerinde son derece önemli görev ve sorumlulukları bulunan antrenörlerin, eğitim düzeylerinin önemli bir konu olduğu bildirilmiştir (Uysal, 1991; Sunay ve Gündüz, 1994).

Narsistik kişilik özellikleri ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler olduğunu bildiren çok az sayıda araştırmaya rastlanılmıştır (Gürman, 2019; Uzun, 2019). Bu çalışmaların farklı alanlarda yapıldığı görülmektedir. Antrenörlerin narsistik kişilik özellikleri ile eğitim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalara rastlanılmaması bu araştırmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Eğitim düzeyinin artması, alanda

uzmanlaşma, kendine güven, cesaret, kendini önemseme, kendini kanıtama ve sosyal ilişki gibi durumları besleyebileceğinden, narsistik özelliklerinden etkilenebilecektir. Saydığımız bu özelliklerin, narsistik kişiliğin ve spor ortamının doğasında mevcuttur.

Narsistler için spor ortamı, azim, güç ve etki alanını güdüleyeceği için, mesleki ve profesyonel ilerlemelerini de beraberinde getirebilecektir. Narsistik kişilik özelliklerine sahip antrenörlerin, eğitim düzeyleri, kıdemleri, kararlı ve tutkulu adanmışlıkları, mücadeleci yapıları, mesleki başarıya ulaşmanın yollarını keşfeden ve sorgulayan bir zihin yapısına sahip olmaları, başarı potansiyelinin açıklayıcı bir öncüsü olabilir. Bu nedenle, spor ortamı, başarı potansiyelini arttırmak, fırsatları değerlendirmek, kendilerini kanıtlamak, iz bırakmak ve gelişmek adına önem taşımaktadır. Atay (2010), narsist olmayan bireylerin kendilerini geliştirme fırsatlarıyla yakından ilgilenmediklerini, öz güven, cesaret, yetenek ve motivasyonlarının narsistlere göre, daha düşük olduğunu ayrıca zorlayıcı ve stresli görevlerde daha düşük performans sergilediklerini bildirmiştir.

Öte yandan, olumsuz narsistik kişilik, zafere ulaşma yolundaki başarısızlık, eleştiri ve başkalarının başarılarına şahit olma gibi durumlarda etik dışı ve yıkıcı davranışlar sergileyebilmektedir. Olumlu narsistler, bu durumlarda kendilerini sorgulayıp, çözüm yolları ararlar ve yaşadıkları bu durumu tecrübe etmektedirler (Atay, 2010). Narsisizmi, sağlıklı gelişim sürecinin bir parçası olarak ele alan Kohut (1971), bu gelişim sürecinde yaşanan sorunların çözülmesi durumunda, olumlu gelişimin gerçekleşebileceğinin altını çizmiştir. Bu noktada, narsisizmin olumlu ve olumsuz yönlerini anlamak, narsisizmin davranışları kontrol etme üzerindeki etkisini azaltmak ve olumlu yönlerin ortaya çıkarılması adına antrenör eğitimlerinin etkinliği ve uygulanacak özel stratejiler önem arz etmektedir.

Bu bilgiler ışığında çalışma, narsistik kişiliğin hangi özelliklerinin ön plana çıktığını, antrenörlerin narsistik kişilik özellikleri ile eğitim düzeyleri arasındaki ilişkileri ve spor ortamı içerisinde narsistik kişilik özelliklerine sahip antrenörlerden maksimum verim almak adına neler yapılabileceğini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, hem spor psikolojisi hem spor bilimciler için bir veri kaynağı oluşacak aynı zamanda da narsistik kişilik özellikleri ile eğitim düzeyi arasında nasıl bir ilişki olduğuna dair güncel bir tablo ortaya çıkacaktır. Buradan hareketle çalışmada, antrenörlerin narsistik kişilik özellikleri ile eğitim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Bu araştırma, nicel araştırma desenlerinden, ilişki tarama modeli esas alınarak tasarlanmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu, 122'si erkek 80'i kadın olmak üzere toplam 202 antrenör oluşturmaktadır. Katılımcıların 96'sı takım sporlarında (futbol, basketbol, buz hokeyi, voleybol) 104'ü ise bireysel sporlarda (okçuluk, taekwando, yüzme, fitness, atletizm) görev

almaktadır. Ayrıca antrenörlerin, 68'i 1. kademe, 74'ü 2. kademe, 45'i 3. kademe ve 15'i 4. kademe antrenörlük belgesine sahiptir.

Veri Toplama Araçları

Narsistik Kişilik Envanteri

Bireylerin, narsistik kişilik özelliklerini ölçmek için, Ames, Rose ve Anderson (2006), tarafından geliştirilen, Atay (2009)'ın geçerlik ve güvenilirliğini yaparak Türkçe'ye uyarladığı Narsistik Kişilik Envanteri (NPI) otorite (2 madde), teşhircilik (3 madde), sömürçülük (3 madde), hak iddia etme (2 madde), kendine yeterlilik (3 madde) ve üstünlük (3 madde) olmak üzere toplam 16 madde ve 6 alt boyuttan oluşmaktadır.

Ankette orijinal ölçek dikkate alınmış olup, her bir soru için 2 önerme sunulmuş ve katılımcılardan kendilerine uyan önermeyi işaretlemeleri istenmiştir. Katılımcıların her birinin soruya verdiği a ve b yanıtlarının puan karşılığı (0-1) toplanmıştır. Bu durumda, envantere alınabilecek minimum puan 0, maksimum puan ise 16'dır. Düşük puanlar narsisizm düzeyinin az geliştiğini gösterirken, yüksek puanlar narsistik eğilimin yüksek olduğunu göstermektedir.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırma kapsamına alınan antrenörlerin, demografik özelliklerini belirleyebilmek üzere örneklem grubuna ait cinsiyet, eğitim durumu, deneyim yılı, antrenörlük branşı, antrenörlük kıdemi gibi başlıca bilgilerin yer aldığı sorulardan oluşmaktadır.

Araştırmanın Uygulanması

Araştırmanın modeli ve örnekleme belirlendikten sonra kişisel bilgi formu ve orijinal envantere yer aldığı sorular araştırmacılar tarafından docs google form üzerinde hazırlanarak, internet aracılığı ile katılımcılara gönderilmiştir. Uygulamalar esnasında katılımcıların bu araştırmaya gönüllü katılımları temel alınmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde SPSS 23.0 paket programı kullanılmıştır. Fark analizleri olarak ikili gurupların karşılaştırılmasında t-test, üç ve daha fazla bağımsız gurupların karşılaştırılmasında ANOVA ve Post Hoc testlerinden Tukey testinden yararlanılmıştır.

Antrenörlük deneyim yılları ile narsistik kişilik özellikleri (sürekli değişkenler) arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Corelation analizi, antrenörlük kıdemi ve eğitim seviyesi (kategori sayısı ikiden fazla olan isimsel "çok kategorili") ile narsistik kişilik özellikleri (sürekli değişkenler) arasındaki ilişkiyi belirlemek için isimsel (çok kategorili) analiz (ETA Katsayısı) kullanılmıştır.

Bulgular

Tablo 1. Narsistik kişilik özellikleri ile cinsiyet ve spor gruplarına göre fark analizleri

	Cinsiyet arası farklar				Spor grupları arası farklar			
	<i>Cinsiyet</i>	<i>n</i>	<i>x±Ss</i>	<i>p</i>	Spor kategorisi	<i>n</i>	<i>x±Ss</i>	<i>p</i>
Üstünlük	Erkek	122	1.17±1.09	.144	Takım Sporları	96	1.45±1.15	.750
	Kadın	80	1.70±1.17		Bireysel Sporlar	104	1.30±1.15	
Teşhircilik	Erkek	122	1.17±1.05	.666	Takım Sporları	96	1.33±1.08	.689
	Kadın	80	1.53±1.05		Bireysel Sporlar	104	1.27±1.04	
Otorite	Erkek	122	.99±.81	.093	Takım Sporları	96	1.11±.75	.684
	Kadın	80	1.20±.68		Bireysel Sporlar	104	1.03±.79	
Sömürücülük	Erkek	122	1.34±.99	.006*	Takım Sporları	96	1.44±1.06	.000*
	Kadın	80	1.68±.79		Bireysel Sporlar	104	1.51±.80	
Hak İddia Etme	Erkek	122	.29±.52	.027*	Takım Sporları	96	.25±.43	.365
	Kadın	80	.20±.64		Bireysel Sporlar	104	.26±.55	
Kendine Yeterlilik	Erkek	122	.72±.73	.247	Takım Sporları	96	.88±.75	.151
	Kadın	80	1.11±.83		Bireysel Sporlar	104	.87±.86	
Narsistik (all)	Erkek	122	5.72±2.97	.254	Takım Sporları	96	6.48±3.13	.189
	Kadın	80	7.38±3.36		Bireysel Sporlar	104	6.22±3.32	

* $p<0.05$

Tablo 1'deki verileri incelendiğinde, narsistik kişilik boyutu olan sömürücülük boyutu kadınlarda erkeklere göre daha baskın olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Hak iddia etme boyutunun erkeklerde kadınlara göre daha baskın olduğu belirlenmiştir. Spor kategorileri açısından incelendiğinde ise takım sporları ile karşılaştırıldığında bireysel sporlarda sömürücülük özelliği daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Tablo 1'de yer alan narsistik kişiliğinin diğer alt boyutlarında, spor kategorisi veya cinsiyetler arasında anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 2. Narsistik kişilik özellikleri ile antrenörlük deneyim yıllarına göre fark analizleri

	Deneyim yılı	n	x ±Ss	F	p	Tukey Test
Üstünlük	2 yıl ve altı ¹	71	1.23±1.09	1.24	.290	-
	3-6 yıl ²	111	1.50±1.18			
	7 yıl ve üzeri ³	20	1.30±1.17			
Teşhircilik	2 yıl ve altı ¹	71	1.41±1.10	1.81	.166	-
	3-6 yıl ²	111	1.32±1.05			
	7 yıl ve üzeri ³	20	.90±.912			
Otorite	2 yıl ve altı ¹	71	1.10±.77	.93	.39	-
	3-6 yıl ²	111	1.10±.77			
	7 yıl ve üzeri ³	20	.85±.74			
Sömürücülük	2 yıl ve altı ¹	71	1.37±.96	2.81	.06	-
	3-6 yıl ²	111	1.60±.91			
	7 yıl ve üzeri ³	20	1.15±.81			
Hak İddia Etme	2 yıl ve altı ¹	71	.32±.55	1.31	.27	-
	3-6 yıl ²	111	.23±.48			
	7 yıl ve üzeri ³	20	.15±.36			

Kendine Yeterlilik	2 yıl ve altı ¹	71	1.00±.84	2.52	.08	-
	3-6 yıl ²	111	.86±.89			
	7 yıl ve üzeri ³	20	.55±.68			
Narsistik (all)	2 yıl ve altı ¹	71	6.64±3.12	2.41	.09	-
	3-6 yıl ²	111	6.60±3.31			
	7 yıl ve üzeri ³	20	4.90±2.82			

Tablo 2 incelendiğinde, antrenörlük yapma deneyim yılları arasında her ne kadar ortalama değerlerine göre farklılıklar olsa da, istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 3. Narsistik kişilik özellikleri ile antrenörlük kademelerine göre fark analizleri

	Antrenörlük kademi	n	x±Ss	F	p	Tukey Test
Üstünlük	1. kademe ¹	68	.96±.96	7.76	.00	1<2 1<3
	2. kademe ²	74	1.78±1.08			
	3. kademe ³	45	1.51±1.30			
	4. kademe ⁴	15	.87±1.06			
Teşhircilik	1. kademe ¹	68	1.21±.95	2.66	.04	2<4
	2. kademe ²	74	1.51±1.07			
	3. kademe ³	45	1.33±1.18			
	4. kademe ⁴	15	.73±.88			
Otorite	1. kademe ¹	68	.90±.79	2.37	.08	
	2. kademe ²	74	1.15±.73			
	3. kademe ³	45	1.24±.74			
	4. kademe ⁴	15	1.00±.84			
Sömürücülük	1. kademe ¹	68	1.12±.80	6.26	.00	1<2 1<3
	2. kademe ²	74	1.76±.91			
	3. kademe ³	45	1.58±.94			
	4. kademe ⁴	15	1.40±1.05			
Hak İddia Etme	1. kademe ¹	68	.34±.56	1.02	.38	
	2. kademe ²	74	.22±.44			
	3. kademe ³	45	.20±.45			
	4. kademe ⁴	15	.20±.56			
Kendine Yeterlilik	1. kademe ¹	68	.85±.83	1.40	.24	
	2. kademe ²	74	.99±.81			
	3. kademe ³	45	.84±.79			
	4. kademe ⁴	15	.53±.64			
Narsistik (all)	1. kademe ¹	68	5.38±2.63	5.76	.00	1<2 2>4
	2. kademe ²	74	7.35±3.24			
	3. kademe ³	45	6.71±3.54			
	4. kademe ⁴	15	5.07±3.19			

Tablo 3 genel olarak incelendiğinde, 2. kademe, 3. kademe ve 4. kademe antrenörlerde narsistik kişilik (üstünlük, teşhircilik ve sömürücülük) boyutları 1. kademe antrenörlere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Bu açıdan narsistik kişilik boyutları (otorite, hakkı iddia etme, kendine yeterlilik) incelendiğinde ise istatistiksel olarak anlamlı farklar olmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 4. Narsistik kişilik özellikleri ile eğitim düzeylerine göre fark analizleri

	Eğitim düzeyi	n	x±Ss	F	p	Tukey Test
Üstünlük	İlkokul ¹	25	1.08±1.11	3.58	.01	1<4 3<4
	Lise ²	16	1.88±1.14			
	Ön lisans ³	131	1.27±1.13			
	Lisans ⁴	30	1.83±1.11			
Teşhircilik	İlkokul ¹	25	1.00±.95	2.03	.11	
	Lise ²	16	1.56±1.15			
	Ön lisans ³	131	1.27±1.04			
	Lisans ⁴	30	1.63±1.12			
Otorite	İlkokul ¹	25	.88±.78	1.08	.35	
	Lise ²	16	1.25±.68			
	Ön lisans ³	131	1.06±.78			
	Lisans ⁴	30	1.20±.76			
Sömürücülük	İlkokul ¹	25	1.08±.75	2.61	.05	1<4
	Lise ²	16	1.69±.79			
	Ön lisans ³	131	1.47±.93			
	Lisans ⁴	30	1.73±1.01			
Hak İddia Etme	İlkokul ¹	25	.12±.33	3.36	.02	2<3
	Lise ²	16	.00±.00			
	Ön lisans ³	131	.33±.54			
	Lisans ⁴	30	.17±.46			
Kendine Yeterlilik	İlkokul ¹	25	.76±.83	.44	.72	
	Lise ²	16	.94±.57			
	Ön lisans ³	131	.86±.83			
	Lisans ⁴	30	1.00±.83			
Narsistik (all)	İlkokul ¹	25	4.96±3.12	3.49	.01	1<2 1<4
	Lise ²	16	7.44±3.46			
	Ön lisans ³	131	6.27±3.16			
	Lisans ⁴	30	7.47±3.04			

Tablo 4 genel olarak incelendiğinde, lisans, ön lisans ve lise mezunu olan antrenörlerde narsistik kişilik (üstünlük, sömürücülük, hak iddia etme) boyutları, ilkokul mezunu olan antrenörlere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Bu acıdan narsistliğin diğer boyutları (teşhircilik, otorite, kendine yeterlilik) incelendiğinde ise istatistiksel olarak anlamlı farklar olmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 5. Antrenörlerin narsistik kişilik özellikleri ile antrenörlerin eğitim düzeyleri arasındaki ilişki

		Narsistik kişiliğin alt özellikleri						
		Üstünlük	Teşhircilik	Otorite	Sömürücülük	Hak İddia Etme	Kendine Yeterlilik	Narsistik (all)
Antrenörlük deneyim yılları (tecrübe)	PC	.056	-.109	-.070	-.014	-.146	-.123	-.096
	Sig (p)	.428	.122	.320	.839	.038	.082	.175
Antrenörlük kıdemi	ETA	0.325	0.197	0.181	0.294	0.123	0.144	0.283
Eğitim seviyesi	katsayısı	0.227	0.173	0.127	0.195	0.220	0.082	0.224

PC: Pearson correlation, $p=0.05^*$, ETA katsayısı (0.010 küçük, 0,059 orta, 0,138 büyük) (Cohen, 1988).

Tablo 5 incelendiğinde, antrenörlük deneyim yılları (tecrübe) ile narsistik kişilik özellikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$). Kategorik değişken olan antrenörlük kıdemi ve eğitim seviyesinin ETA katsayısı incelendiğinde ise, narsistik kişilik özellikleri ile ilişki gösterdikleri belirlenmiştir (ETA katsayısı 0,138'ten büyük).

Tartışma

Narsistik kişiliğin, hangi özelliklerinin ön plana çıktığını, antrenörlerin narsistik kişilik özellikleri ile eğitim düzeyleri arasındaki ilişkileri ve spor ortamı içerisinde narsistik kişilik özelliklerine sahip antrenörlerden maksimum verim almak adına neler yapılabileceğini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmaya, 122'si erkek 80'i kadın olmak üzere toplam 202 antrenör katılmıştır. Analiz sürecinde, ikili gurupların karşılaştırılmasında t-testinden, üç ve daha fazla bağımsız gurupların karşılaştırılmasında ANOVA ve Post Hoc Tukey testinden, antrenörlük deneyim yılı ile narsistik kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için pearson korelasyon analizinden ve antrenörlük kıdemi ve eğitim düzeyi ile narsistik kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için ise isimsel (çok kategorili) analizden (ETA Katsayısı) yararlanılmıştır. Bu bölümde, çalışmadan elde edilen bulguların yorumları tartışılacak ve çalışmanın sonuçlarıyla ilgili önerilerde bulunulacaktır.

Araştırmada, kadın antrenörlerin sömürücülük boyutunun, erkek antrenörlerden daha gelişmiş olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Bu bağlamda, kadın antrenörlerin hedeflerine ulaşmak ve taktir toplamak için sosyal beceriklilik yeteneklerinin geliştiğini söylemek mümkündür. Ayrıca, bu sonucun alan yazın için önemli bir tespit olduğu söylenebilir. Rosenthal ve Pittinsky (2006) tarafından yapılan çalışmada, yüksek güç motivasyonu ile sömürücülük alt boyutu arasında anlamlı farklılıklar olduğu rapor edilmiştir. Erkek antrenörlerin ise hak iddia etme boyutunun kadın antrenörlerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Bu bağlamda, erkek antrenörlerin hak iddia etme yönünün kadın antrenörlere göre daha gelişmiş olduğunu söylemek mümkündür. Araştırmada ortaya çıkan bu sonuç, Tschanz, Morf ve Turner (1998) tarafından yapılan çalışmada, erkeklerin hak iddia etme yönünün kadınlardan daha yüksek olduğu yönündeki raporlarını teyit eden bir sonuç olarak görülmektedir. Çalışmada, erkeklerin hak iddia etme boyutunun, kadınlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiş olsa da Gülmez (2009), Balcı ve Sarıtaş (2019) tarafından yapılan çalışmalarda, kadınların hak iddia etme yönünün erkeklerden daha gelişmiş olduğu rapor edilmiştir.

Araştırmada, kadın antrenörlerin narsistik toplam puanının, erkek antrenörlerde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda, kadın antrenörlerin zorlu görevleri yerine getirmeleri ve zorlu hedeflere ulaşmada erkek antrenörlerden daha yüksek bir motivasyona sahip olduklarını söylemek mümkündür. Araştırmada ortaya çıkan bu sonuç, Gürer ve Çiftçi (2019), Şimşek (2019) ve Taş (2016)'ın uyarılma çalışmalarında, kadın çalışanların erkek çalışanlardan daha narsist olduğu yönündeki raporlarını teyit eden bir sonuç olarak görülmektedir. Çalışmada, her ne kadar kadın antrenörlerin narsistik toplam puanlarının, erkek antrenörlerden daha yüksek olduğu tespit edilmiş olsa da, Öngün ve Demirağ (2018), Cihangiroğlu, Teke, Uzuntarla ve Uğrak (2015), Kiraz (2011) ve Atay

(2009) tarafından yapılan çalışmalarda, cinsiyet ile narsistik kişilik eğilimi arasında anlamlı bir fark olmadığı rapor edilmiştir. Ayrıca, Grijalva ve diğerleri (2015), McIlroy (2015) ve Haaken (1983) tarafından yapılan çalışmalarda, erkeklerin genellikle kadınlardan daha narsistik özellikler sergilediği rapor edilmiştir.

Araştırmada elde edilen bulguya göre, antrenörlerin narsistik kişilik özellikleri ile deneyim yılları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilememiştir ($p>0.05$). Araştırmada ortaya çıkan bu sonuç, Metin (2019)'ün uyarılma çalışmasında, narsisizm alt boyutları ile deneyim arasında anlamlı bir fark olmadığı yönündeki raporunu teyit eden bir sonuç olarak görülmektedir. Araştırmada her ne kadar anlamlı bir fark tespit edilmemiş olsa da, Atay (2010) ve Gülmez (2009)'ün uyarılma çalışmalarında, deneyim yılı ile narsistik kişilik arasında anlamlı ilişkiler olduğu rapor edilmiştir.

Araştırmada elde edilen bir diğer bulgu ise lisans, ön lisans ve lise mezunu olan antrenörlerde narsistik kişilik (üstünlük, sömürücülük, hakkı iddia etme) alt boyutları ilköğretim mezunu olan antrenörlere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Bu açıdan narsistik özelliklerin diğer alt boyutları olan (teşhircilik, otorite, kendine yeterlilik) incelendiğinde ise istatistiksel olarak anlamlı farklar olmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$). Araştırmada ortaya çıkan bu sonuç, Gürman (2019) ve Uzun (2019)'ün uyarılma çalışmalarında, üniversite mezunu olan bireylerin hak iddia etme ve üstünlük boyutunun diğer mezunlardan daha yüksek olduğu yönündeki raporlarını teyit eden bir sonuç olarak görülmektedir. Literatürde, bulgularımızla farklılık gösteren çalışmalara da rastlanılmıştır. Çakır (2018) ve Atay (2010)'ün yaptığı çalışmalarda, eğitim düzeyi ile narsistik kişilik arasında anlamlı ilişki olmadığı rapor edilmiştir. Çoban ve İrmiş (2018)'in yaptığı çalışmada ise ön lisans eğitim düzeyine sahip olan yöneticilerin, lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip yöneticilere oranla, teşhircilik özelliğinin daha gelişmiş olduğu rapor edilmiştir.

Araştırmada elde edilen bir diğer bulguya göre, 2. kademe, 3. kademe ve 4. kademe antrenörlük belgesine sahip antrenörlerin (üstünlük, teşhircilik ve sömürücülük) alt boyutlarının 1. kademe antrenörlük belgesine sahip antrenörlere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Bu açıdan narsisizmin diğer boyutları olan (otorite, hakkı iddia etme, kendine yeterlilik) incelendiğinde ise istatistiksel olarak anlamlı farklar olmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$). Bu bağlamda antrenörlük mesleğinin bir gerekliliği de, en iyi olabildiğini kanıtlayabilmek, alanda uzmanlaşmak veya statü kazanabilmek olduğu düşünülmektedir. Araştırmada ortaya çıkan bu sonuç, Gürer ve Çiftçi (2019) ve Metin (2019)'ün hak iddia etme, otorite ve öz yeterlilik alt boyutları ile yöneticilik kıdemi arasında anlamlı bir fark olmadığı yönündeki raporlarını teyit eden bir sonuç olarak görülmektedir. Literatürde, bulgularımızla farklılık gösteren çalışmalara da rastlanmaktadır. Atay'ın (2010) yöneticilerin narsisizm düzeyleri ile yöneticilik pozisyonları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını incelediği çalışmada, teşhircilik alt boyutunun orta kademe yöneticilerin üst kademe yöneticilerine göre daha narsist cevaplar verdiği rapor edilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, antrenörlük deneyim yılları (tecrübe) ile narsistik kişilik özellikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmamıştır ($p>0.05$). Antrenörlük kıdemi ve eğitim seviyesinin ETA katsayısı incelendiğinde, narsistik kişilik özellikleri ile doğrusal ilişki gösterdiği saptanmıştır. Bu sonuçların, alan yazın için önemli bir tespit olduğunu söylemek mümkündür. Sonuç olarak, antrenörlerin narsistik kişilik özellikleri ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Eğitim düzeyinin artması, alanda uzmanlaşma, kendine güven duygusu, kendini önemseme ve sosyal ilişki gibi durumları besleyebileceğinden, narsistik kişilik özelliklerinden etkilenebilecektir.

Takdir edilme, övgü alma, beğenilme, hayranlık, şampiyon olmak antrenörler açısından kabul edilebilecek bir beklentidir. Bu durumda narsist antrenörlere, spor ortamı içerisinde kendilerini geliştirme fırsatı sunulmasının maksimum verim alma noktasında faydalı olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, spor ortamı içerisinde kontrol edilebilir narsizm olgusunun, olumlu etkilerinin olabileceği ve bu olumlu etkilerden, yararlanmanın mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Bu bağlamda, antrenörlere, narsistik eğilim ile ilgili özel eğitimler verilmesinin uygun olabileceği düşünülmektedir. Bu noktada, narsist antrenörlerin, spor içerisinde oluşabilecek bazı fırsatları değerlendirebilmesi, yararlanabilmesi ve narsizmin davranışları kontrol etme üzerindeki etkisini azaltmak adına etkili olabileceği düşünülmektedir.

Unutulmamalıdır ki, narsistlerin kendilerini en iyi ifade edebildikleri alan, rekabet ortamıdır. Narsistik antrenörlerle çalışılırken, spor içindeki denetimin dikkatli bir biçimde yürütülmesi gerekmektedir. İlerideki araştırmaların, antrenörlerin narsistik kişilik özelliklerini branşlara göre ayrı ayrı incelemeleri önerilmektedir.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Zübeyde CANKURTARAN

İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Yönetimi Bölümü, İstanbul

ORCID: 0000-0002-3403-8248

E-posta: zubeydecankurtaran@gmail.com

Kaynaklar

1. **Ames, D. R., Rose, P. ve Anderson, C. P.** (2006). The NPI-16 as a short measure of narcissism. *Journal of Research in Personality*, 40(4), 440-450.
2. **Atay, S.** (2009). Narsistik kişilik envanterinin Türkçeye standardizasyonu. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 181-196.
3. **Atay, S.** (2010). *Çalışan narsist: örgütler, liderler, yöneticiler ve astlar*. İstanbul: Namar Yayınları.
4. **Balcı, Ş. ve Sarıtaş, H.** (2019). Sosyal medya kullanımının bir belirleyicisi olarak narsisizm: Konya'da yaşayan kullanıcılar üzerine bir inceleme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 31, 689-709.
5. **Beck, A. T., Freeman, A. ve Davis, D. D.** (2008). *Kişilik bozukluklarının bilişsel terapisi* (Çev. Ö. Yalçın ve E. N. Akçay). İstanbul: Litera Yayıncılık.
6. **Brunell, A. B., Gentry, W. A., Campbell, W. K., Hoffman, B. J., Kuhnert, K. W. ve DeMarree, K. G.** (2008). Leader emergence: The case of the narcissistic leader. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34(12), 1663-1676.
7. **Campbell, W. K., Bush, C. P., Brunell, A. B. ve Shelton, J.** (2005). Understanding the social costs of narcissism: The case of the tragedy of the commons. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31(10), 1358-1368.
8. **Campbell, W. K. ve Miller, J. D.** (2011). *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatments*. New Jersey: Canada: John Wiley & Sons.
9. **Cihangiroğlu, N., Teke, A., Uzuntarla, Y. ve Uğrak U.** (2015). Narsist kişilik eğilimleri ile kurumsal bağlılık düzeyleri arasındaki ilişki. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 1-18.
10. **Cohen, J.** (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2.baskı). New Jersey: Lawrence Erlbaum.
11. **Çakır, B.** (2018). *Yetişkinlerde sosyal medya bağımlılığı, narsisizm ve empati düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
12. **Çoban, H. ve İrmiş, A.** (2018). Yöneticilerde narsisizm üzerine bir araştırma. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14(1), 123-145.
13. **Emmons, R. A.** (1984). Factor analysis and construct validity of the narcissistic personality inventory. *Journal of Personality Assessment*, 48(3), 291-300.
14. **Foster, J. D. ve Campbell, W. K.** (2007). Are there such things as "narcissists" in social psychology? A taxometric analysis of the Narcissistic Personality Inventory. *Personality and Individual Differences*, 43(6), 1321-1332.
15. **Galvin, B. M., Waldman, D. A. ve Balthazard, P.** (2010). Visionary communication qualities as mediators of the relationship between narcissism and attributions of leader charisma. *Personnel Psychology*, 63(3), 509-537.
16. **Gençtan, E.** (1993). *Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
17. **Grijalva, E., Newman, D. A., Tay, L., Donnellan, M. B., Harms, P. D., Robins, R. W. ve Yan, T.** (2015). Gender differences in narcissism: a meta-analytic review. *Psychol Bull*, 141(2), 261-310.
18. **Gülmez, N.** (2009). *Narsistik liderlik* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

19. **Gürer, A. ve Çiftçi, G. E.** (2019). Narsisizmin iş doyumu ve bireysel performans üzerindeki etkisi üzerine bir alan araştırması. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 78-103.
20. **Gürman, G.** (2019). *Psikologlarda narsisizm düzeyleri ile Tanrıya bağlanma ve gelecek beklentileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
21. **Haaken, J.** (1983). Sex differences and narcissistic disorders. *The American Journal of Psychoanalysis*, 43(4), 315-324.
22. **Holtzman, N. S. ve Strube, M. J.** (2010). Narcissism and attractiveness. *Journal of Research in Personality*, 44(1), 133-136.
23. **Kartopu, S.** (2013). Narsisizmin dindarlık eğilimleriyle ilişkisi: Gümüşhane üniversitesi örneği. *International Journal of Social Science*, 6(6), 625-649.
24. **Kenow, L. ve Williams, J. M.** (1992). Relationships between anxiety, self-confidence, and the evaluations of coaching behaviors. *The Sport Psychologist*, 6(4), 344-357.
25. **Kiraz, C.** (2011). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin empatik eğilimleri ile narsistik kişilik özellikleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
26. **Köroğlu, E. ve Bayraktar, S.** (2007). *Kişilik bozuklukları*. Ankara: HYB Basın Yayın.
27. **Mansi, A.** (2009). Coaching the narcissist: How difficult can it be? Challenges for coaching psychologists. *The Coaching Psychologist*, 5(1), 22-25.
28. **Matosic, D., Boardley, I. D., Stenling, A. ve Sedikides, C.** (2016). Narcissistic coaching and athletes' attitudes toward doping: A multilevel process model. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 1-34.
29. **Matosic, D., Ntoumanis, N., Boardley, I. D., Sedikides, C., Stewart, B. D. ve Chatzisarantis, N.** (2017). Narcissism and coach interpersonal style: A self-determination theory perspective. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 27(2), 254-261.
30. **Matosic, D., Ntoumanis, N., Boardley, I. D. ve Sedikides, C.** (2018). Narcissism, beliefs about controlling interpersonal style, and moral disengagement in sport coaches. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 18(5), 592-606.
31. **McClelland, D. C., Atkinson, J. W., Clark, R. A. ve Lowell, E. L.** (1953). *Century psychology series. The Achievement Motive*. New York: Appleton-Century- Crofts.
32. **McIlroy, J.** (2015). *The coaching panel: A report on coaching and coaching in the UK*. UK: The National Coaching Foundation.
33. **Metin, B.** (2019). *Yöneticilerin liderlik tarzları ile şüpheli düşünme ve narsistik kişilik arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
34. **Miller, J. D. ve Campbell, W. K.** (2008). Comparing clinical and social personality conceptualizations of narcissism. *Journal of Personality*, 76(3), 449-476.
35. **Murray, H. A.** (1938). *Explorations in Personality*. New York: Oxford University Press.
36. **Nicholls, J. G.** (1984). Achievement motivation: Conceptions of ability, subjective experience, task choice, and performance. *Psychological Review*, 91(3), 328-346.
37. **Öngün, E. ve Demirağ, A.** (2018). Narsistik kişilik envanteri açısından özçekim yapma tutumu üzerine bir araştırma. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 71-87.
38. **Paulhus, D. L. ve Williams, K. M.** (2002). The dark triad of personality: Narcissism, machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36(6), 556-563.
39. **Raskin, R. ve Terry, H.** (1988). A principal-components analysis of the narcissistic personality inventory and further evidence of its construct validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(5), 890.

40. **Roberts, R., Woodman, T. ve Sedikides, C.** (2018). Pass me the ball: Narcissism in performance settings. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 11(1), 190-213.
41. **Rosenthal, S. A. ve Pittinsky, T. L.** (2006). Narcissistic leadership. *The Leadership Quarterly*, 17(6), 617-633.
42. **Schoel, C., Stahlberg, D. ve Sedikides, C.** (2015). Psychological insecurity and leadership styles. In P. J. Carroll, R. M. Arkin ve A. L. Wichman (Eds.), *Handbook of personal security*. Newyork: Psychology Press.
43. **Sunay, H. ve Gündüz, N.** (1994). Türkiye'de beden eğitimi öğretmeni ve spor adamı yetiştirme politikası. *Çağdaş Eğitim*, 19(199), 39-43.
44. **Sunay, H.** (1998). Spor eğitim alt yapısında beden eğitimi öğretmeni ve antrenörün önemi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(2), 43-50.
45. **Şimşek, T.** (2019). Sosyal medya kullanıcılarının mahremiyete dönük tutum ve davranışları ile narsistik kişilik eğilimleri arasındaki ilişkinin analizi (özçekim örneği). *International Journal of Social Science*, 2(2), 7-28.
46. **Taş, A.** (2016). *İlk ve ortaokullardaki öğretmenlerin narsistik kişilik eğilimleri ile örgütsel özdeşleşme düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Antalya.
47. **Tschanz, B. T., Morf, C. C. ve Turner, C. W.** (1998). Gender differences in the structure of narcissism: A multi-sample analysis of the narcissistic personality inventory. *Sex Roles*, 38(9-10), 863-870.
48. **Uysal, Z.** (1991). *Türkiye'de voleybol antrenörlerinin yetiştirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
49. **Uzun, K. U.** (2019). *Narsisizm ve dindarlık ilişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
50. **Wallace, H. ve Baumeister, R. F.** (2002). The performance of narcissism rises and falls with perceived opportunity for glory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(5), 819-834.
51. **Yaşar, O. M. ve Sunay, H.** (2017). Spor örgütlerinde narsisizm. *Journal of Human Sciences*, 14(2), 1736-1744.

2019 Wimbledon Tenis Turnuvası Erkekler Final Maçında Atılan Servislerin Bölge ve Hız Açısından İncelenmesi

Şura KAHRİMAN¹ , Benil KISTAK ALTAN¹ , Ali GÜNAY¹
İbrahim Turgay TURAN¹ , Aysel PEHLİVAN¹

¹ Haliç Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, İSTANBUL

Araştırma Makalesi

Öz

Bu çalışmanın amacı 2019 Wimbledon tenis turnuvası erkekler final maçında atılan servis vuruşlarının bölge ve hız açısından incelenmesidir. Bu maçta Novak Djokovic ve Roger Federer karşı karşıya gelmiştir. İki sporcu arasında oynanan bu maç Eurosport kanalında canlı olarak yayınlanmış ve müsabaka dijital ortama aktarılmıştır. Maçın incelenmesi bilgisayar ekranında maç gözlemi metoduyla yapılmıştır ve maç analizi için notasyonel (kâğıt-kalem) analiz yöntemi ile video analiz yöntemleri bir araya getirilerek kullanılmıştır. Topun düştüğü yerlerin değerlendirilmesi ayrı bölgeye göre yapılmıştır. Oyun sırasında her bir servis vuruşundan sonra oyun durdurulup bölgesel analiz ve hız değerleri daha önceden hazırlanan şablona el ile not edilerek kaydedilmiştir. Araştırmada verilerin yüzdesel dağılımları belirlendikten sonra servis özelliklerinin ikili karşılaştırması ve bölgeler arası karşılaştırma için t-testi kullanılmıştır. Verilerin analizi IBM SPSS 24.0 istatistik paket programı ile gerçekleştirilmiştir. Novak Djokovic'in kazandığı final maçında Federer'in 276 adet, Djokovic'in 301 adet servis kullandığı hesaplanmıştır. Atılan servislerde maç boyunca Federer 79 hata yaparken Djokovic 90 hata yapmıştır. Bölgesel analize bakıldığında, birinci servis atışlarını sayısal olarak en fazla Federer ikinci bölgeye, Djokovic ise dördüncü bölgeye kullanmıştır. İkinci servis atışlarında ise her iki sporcunun servisi en fazla üçüncü bölgeye ulaşmıştır. Ayrıca maç boyunca ikinci ve dördüncü bölgelere atılan servis atışlarının daha hızlı olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak, kazanma/kaybetme durumu, hız ve sağ/sol taraf kullanma bölgeler arasında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmemiş iken, ikinci bölgeye atılan servis hızlarında ve dördüncü bölgeye atılan servislerin ace sayısı olma durumunda sporcular arasında anlamlı fark bulunmuştur. Maç analizleri sonuçlarından yararlanılarak elde edilen bu bilgiler sporcuların antrenmanlarını yönlendirmede kullanılabilir.

Anahtar Sözcükler: Tenis, Wimbledon, Servis atışı, Maç analizi

Examination of the Service Shots in the 2019 Wimbledon Tennis Tournament Men's Final Match in Terms of Zone and Speed

Abstract

The aim of this study is to examine the service hits taken in the 2019 Wimbledon tennis tournament men's final match in terms of zone and speed. In this match, Novak Djokovic and Roger Federer faced each other. This match played between the two athletes was broadcast live on the Eurosport channel and the match was transferred to digital media. The match analysis was done on the computer screen using the match observation method and notational (paper-pencil) analysis method and video analysis methods were combined for the match analysis. The evaluation of the places where the ball fell was made according to the six allocated zones. During the game, after each service hit, the game was stopped and the regional analysis and speed values were recorded by hand on the previously prepared template. The data of the study were recorded in the IBM SPSS 24.0 statistical package programme, and the percentage distribution technique was used for the analysis of the data, and t-test was used the paired comparison of the service features and for the comparison between zones. In the final match that Novak Djokovic beat, it is calculated that Federer used 276 and Djokovic used 301 services. During the match, Federer made 79 mistakes and Djokovic made 90 mistakes in the services. When we look at the zone analysis, Federer used the first service shots for the second zone and Djokovic for the fourth zone numerically. In the second serve, the service of both athletes reached the third zone at most. It was also found that service shots to the second and fourth zones were faster during the match. As a result; there was no statistically significant difference between the win and loss, speed and right/left side usage zones, there were significant difference between the athletes in terms of service speed in the second zone and the number of aces in the fourth zone. This information obtained from the results of the match analysis can be used to guide the training of the athletes.

Keywords: *Tennis, Wimbledon, Service shot, Match analysis.*

Giriş

Tenis, günümüzde dünyada çok sayıda sporseverin takip ettiği bir olimpiik spor dalıdır. Hem kadınlar hem erkekler kategorisinde yıl boyunca çok sayıda turnuva düzenlenmektedir. Bu turnuvaların en önemlileri ve herkes tarafından bilinenleri Grand Slam turnuvalarıdır (Fernandez, Mendez-Villanueva ve Pluim, 2006; Kondric, Sekulic, Uljevic, Gabrilo ve Zvan, 2013; Kilit ve Arslan, 2018). Bu turnuva kapsamında farklı zamanlarda ve ülkelerde Avustralya açık, Fransa açık, Wimbledon ve Amerika açık turnuvaları düzenlenmektedir (Smekal ve diğerleri, 2001). Bu turnuvalardan Avustralya açık sert zeminde, Fransa açık toprak zeminde, Wimbledon çim zeminde ve Amerika açık sert zeminde oynanmaktadır. Bu farklı zeminler top hızında önemli etkiye sahiptir (El-Gizawy, 2018; Mecheri, Rioult, Mantel, Kauffmann ve Benguigui, 2016).

Maçlarda oyun, servis atan oyuncunun saha orta çizgisinin sağından atacağı servisle başlar. Karşılıyan sporcu ise servis atan sporcunun çaprazında pozisyon alarak servisi karşılar (TTF, 2014). Bu vuruş; oyuncunun kontrolünde tüm vücuduyla yaptığı bir harektir ve karmaşık koordinasyon gerektirir (Kunduracı, 2008). Tenis maçlarında servis vuruşu, puan kazanmada büyük bir öneme sahiptir ve servis performansının yüksek olması maç sonucuna direk etki etmektedir (Mecheri ve diğerleri, 2016; Cui, Liu, Gómez, Liu ve Gonçalves, 2020). Maç sonucuna etki eden en önemli faktörlerden biri olarak kabul edilen

servis vuruşunun, vuruşun hızının ve başarı sıralamasının incelenmesi giderek daha fazla önem kazanmaktadır (Söğüt ve Altunsoy, 2019).

Tenis sporunda başarı maç sırasında yapılan birçok hareket ve vuruş tekniğiyle ilgili olup bu tekniklerin sayısallaştırılması (servisten sayı kazanma oranı, sayı vuruşu sayısı, hatalar) ile sporcuların performansının belirlenmesinde büyük öneme sahiptir (Kilit ve Arslan, 2016; Renò ve diğerleri, 2017). Maç performansını inceleyen çalışmalarda servis vuruşu literatürde ön plana çıkmakla birlikte, maçıdaki toplam vuruşların yaklaşık %45-60'ını oluşturmaktadır. Bu performansın belirleyicilerinden en önemlisi servis atışındaki topun hızıdır. İsabetli atış yüzdesi ile atılan yüksek hızlardaki servisler daha fazla puan kazanmaya sebep olur ve bu da bir tenis maçının kazanılma olasılığını arttırır (Canüzmez ve Türksoy, 2012; Kilit ve Arslan, 2018; Fitzpatrick, Stone, Choppin ve Kelley, 2019; Söğüt ve Altunsoy, 2019). Tenis servis hızını etkileyen etmenlerden biri de sporcuların fizyolojik yeterlilikleridir. Literatürde tenis oyununda servis atan ile karşılayan oyuncular karşılaştırılmış ve servis atan sporcunun fizyolojik yanıtlarının yüksek olduğu saptanmıştır (Kilit ve Arslan, 2017; Kilit ve Arslan, 2016). Başka bir çalışmada ise setler arası servis hızı incelenmiş ve yorgunluğa bağlı olarak servis hızının azaldığı belirtilmiştir (Maquirriain, Baglione ve Cardey, 2016).

Teknolojinin gelişmesine paralel olarak bilimsel araştırmalar yardımı ile spordaki başarının yolları aranmakta (Renò ve diğerleri, 2017; Söğüt ve Altunsoy, 2019) ve bu bilgiler ile sporcuların hem kendi hem de rakip oyuncular adına olumlu ve olumsuz yönleri tespit edilerek buna karşı önlemler alınmasında katkı sağlamaktadır (Fitzpatrick ve diğerleri, 2019). Diğer taraftan dünya çapında yapılan büyük turnuvalar esnasında uygulanan analizlerin yeterli sayıda ve düzeyde olmadığı görülmüştür (Kunduracı, 2008).

Bu doğrultuda bu çalışmanın amacı, 2019 Wimbledon tenis turnuvası erkekler final maçında atılan servis vuruşlarının bölge ve hız açısından incelenmesidir.

Yöntem

Bu araştırmada, dünya sıralamasında iki numara olan Hırvat oyuncu Novak Djokovic (yaş=32; boy uzunluğu=188 cm; vücut ağırlığı=77 kg) ve üç numara olan İsviçreli oyuncu Roger Federer (yaş=38; boy uzunluğu=185 cm; vücut ağırlığı=85 kg) ele alınmıştır. İki sporcu arasında oynanan 2019 yılı Wimbledon Tenis Turnuvası final maçı Eurosport kanalında canlı olarak yayınlanmış ve müsabaka dijital ortama aktarılmıştır. Maçın incelenmesi bilgisayar ekranında maç gözlemi metoduyla yapılmıştır ve notasyonel (kâğıt-kalem) analiz yöntemi kullanılmıştır. Maçın tamamı video izleme platformu olan Youtube üzerinden (<https://www.youtube.com/watch?v=TUikJi0Qhhw&t=2512s>) MP4 formatında indirilmiştir. Tüm verilerin kaydedilmesi ve kontrol edilmesi için maç videosu, görüntü hızı yavaşlatılarak ve kare kare durdurularak izlenmiştir. Topun düştüğü yerlerin değerlendirilmesi altı farklı bölgeye göre yapılmıştır (Şekil 1). Bölgelerin ölçüleri sırasıyla 4.90m-1.00m; 1.50m-1.20m; 1.50m-1.70m; 1.50m-1.20m; 4.90m-1.00m; 4.90m-2.10m olarak belirlenmiştir (Ölçücü, Edil, Cenikli ve Bostancı, 2012). Belirlenen bölgelerin sınır çizgilerine temas eden toplarda ağırlıklı olarak topun temas ettiği bölge dikkate alınmıştır.

Örneğin; 1 ile 2 numaralı bölgenin sınır çizgisine temas eden top hangi bölgeye daha çok temas ettiyse o bölge not edilmiştir.

	2	1	1	2
	3	6	6	3
	4	5	5	4
	4	5	5	4
	3	6	6	3
	2	1	1	2

Şekil 1. Servis kutusu bölgeleri

Atılan servislerin tamamı sayılarak, bu servislerden sağ-sol tarafa ve belirlenen bölgeye düşen servisler değerlendirilmiştir. Hız ve bölge değerlendirmesi yapılırken başarısız servisler dikkate alınmamıştır. Wimbledon tenis turnuvasında kabul edilen ve şahin gözü sistemi (anlık takip) ile ekrana yansıtılan servis hızları dikkate alınmıştır (Owens, Harris ve Stennett, 2003; Mecheri ve diğerleri, 2016). Oyun sırasında her bir servis vuruşundan sonra oyun durdurulup bölgesel analiz ve hız değerleri daha önceden hazırlanan şablona el ile not edilerek kaydedilmiştir. Tasarlanmış şablona veriler girilirken Kinovea 0.8.15. (www.kinovea.org) video analiz programında görüntüyü ileri-geri alma, duraklatma özellikleri kullanılmıştır. Bu sayede verilerin şablona girişi daha kolay ve hassas hale getirilmiştir. Araştırmada verilerin yüzdesel dağılımları belirlendikten sonra servis özelliklerinin ikili karşılaştırması ve bölgeler arası karşılaştırma için t-testi kullanılmıştır. Verilerin analizi IBM SPSS 24.0 istatistik paket programı ile gerçekleştirilmiştir. Anlamlılık düzeyi 0.05 olarak belirlenmiştir.

Bu çalışma, maç görüntülerinin gözlem yöntemiyle analiz edilmiş olması nedeniyle etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Bulgular

Servis atışlarının özelliklerinin sayısal olarak incelenmesi

Bu maçta toplamda 577 adet servis kullanılmıştır. Bu servislerden 276'sı Federer'e, 301'i ise Djokovic'e aittir. Federer'in attığı servisler incelendiğinde 201 servisin (%72,82) birinci; 75 servisin (%27,17) ise ikinci servis atışından oyuna girdiği gözlemlenmiştir. Djokovic'in attığı servisler incelendiğinde ise, 220 servisin (%73,08) birinci; 81 servisin (%26,91) ise ikinci servis atışından oyuna girdiği tespit edilmiştir.

Atılan servislerin oyun sırasında başarılı olup olmama durumuna bakıldığında Federer'in birinci ve ikinci servis atışının sırasıyla 128'i ve 69'u oyunda kalmasına rağmen; 73'ü ve 6'sı hata olarak değerlendirilmiştir. Djokovic'in ise, birinci ve ikinci servis atışının sırasıyla 139'u ve 72'si oyunda kalmasına rağmen 81'i ve 9'u hata olarak değerlendirilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Servis atışlarının özelliklerine göre ortalama (X) ve standart sapma (SS) değerleri

Setler	Federer							Djokovic						
	1. Set	2. Set	3. Set	4. Set	5. Set	Toplam	$x \pm Ss$	1. Set	2. Set	3. Set	4. Set	5. Set	Toplam	$x \pm Ss$
Toplam Servis	53	27	42	42	112	276	55,20 $\pm 33,07$	65	31	53	34	118	301	60,20 $\pm 35,19$
1. Servis Atışı	29	9	24	16	50	128	25,60 $\pm 15,63$	27	11	27	15	58	139	27,60 $\pm 18,43$
2. Servis Atışı	11	6	9	12	31	69	13,80 $\pm 9,88$	17	9	11	8	27	72	14,40 $\pm 7,86$
Çift Hata	1	3	0	2	0	6	1,20 $\pm 1,30$	2	1	2	1	3	9	1,80 $\pm 0,84$
Ace	5	3	4	1	12	25	5,00 $\pm 4,18$	4	0	1	3	2	10	2,00 $\pm 1,58$

Servis atışlarının atıldığı yere göre (sağ/sol) incelenmesi

Federer, bu maçta toplamda 276 servis kullanmış ve servislerin 138'inin (%50) sağdan 138'inin ise (%50) soldan atıldığı kaydedilmiştir. Djokovic ise toplamda 301 adet servis kullanmış ve servislerin 153'ü (%50,83) sağdan 148'i (%49,16) soldan atıldığı kaydedilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Servis atışlarının atıldığı yere göre (sağ/sol) ortalama (X), standart sapma (SS) değerleri ve karşılaştırma analizi

Setler	Federer							Djokovic							t	Df	p
	1. Set	2. Set	3. Set	4. Set	5. Set	Toplam	$x \pm Ss$	1. Set	2. Set	3. Set	4. Set	5. Set	Toplam	$x \pm Ss$			
Toplam Servis	53	27	42	42	112	276	55,20 $\pm 33,07$	65	31	53	34	118	301	60,20 $\pm 35,20$			
Sağ	26	12	24	21	55	138	27,60 $\pm 16,23$	35	13	26	18	61	153	30,60 $\pm 18,93$	0,013	405	0,990
Sol	27	15	18	21	57	138	27,60 $\pm 17,02$	30	18	27	16	57	148	29,60 $\pm 16,41$			

Servis atışlarının düştüğü bölgelere göre incelenmesi

Maç sırasında atılan servisler her iki oyuncuda da en az birinci, beşinci ve altıncı bölgelere düşmüş olup toplamda sayı olarak 14'e ulaşmıştır. Servis atışları en fazla dördüncü bölgeye ulaşmıştır ve her iki sporcunun bu bölgeye attığı servis sayısı toplamda 164 olarak bulunmuştur. Bu değerler ikinci bölge için 147; üçüncü bölge için ise 84 olarak tespit edilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Servis atışlarının düştüğü bölgeye göre ortalama (\bar{X}) ve standart sapma (SS) değerleri

Setler	Federer						Toplam	$\bar{x} \pm SS$	Djokovic						Toplam	$\bar{x} \pm SS$
	1. Set	2. Set	3. Set	4. Set	5. Set	Toplam			1. Set	2. Set	3. Set	4. Set	5. Set	Toplam		
1. Bölge	1	0	0	0	0	1	0,20±0,45	1	0	0	0	0	1	0,20±0,45		
2. Bölge	18	2	10	8	27	65	13,00±9,70	11	0	12	8	23	54	10,80±8,29		
1. Servis Atışı (sağ+sol servis karesi)																
3. Bölge	1	0	3	0	0	4	0,80±1,30	4	2	3	2	8	19	3,80±2,49		
4. Bölge	9	6	11	9	24	59	11,80±7,05	10	11	12	6	27	66	13,20±8,04		
5. Bölge	1	0	0	0	0	1	0,20±0,45	0	0	0	0	0	0	0		
6. Bölge	0	1	0	0	0	1	0,20±0,45	1	0	0	0	0	1	0,20±0,45		
2. Servis Atışı (sağ+sol servis karesi)																
1. Bölge	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
2. Bölge	2	1	1	2	10	16	3,20±3,83	0	1	2	1	8	12	2,40±3,21		
3. Bölge	3	2	3	5	14	27	5,40±4,93	9	3	5	4	13	34	6,80±4,15		
4. Bölge	4	3	5	3	5	20	4,00±1,00	5	3	3	2	6	19	3,80±1,64		
5. Bölge	1	0	0	0	1	2	0,40±0,55	0	0	0	0	0	0	0		
6. Bölge	1	0	0	1	0	2	0,40±0,55	3	0	1	1	0	5	1,00±1,22		

Karşılanan servis atışlarının kazanma/kaybetme durumlarının incelenmesi

Federer'in sağ servis karesinden kazandığı sayıların %52'si ve sol servis karesinden kazandığı sayıların %43'ü ikinci bölgeye düşmüştür. Djokovic'in sağ servis karesinden kazandığı sayıların %41,4'ü ve sol servis karesinden kazandığı sayıların %38'i dördüncü bölgeye ulaşmıştır.

Federer'in sağ servis karesinden kazanma oranı %68,93 iken sol servis karesinden %72,04 olarak bulunmuştur. Djokovic'in ise sağ servis karesinden kazanma oranı %63,96 iken sol servis karesinden kazanma oranı %70,41 olarak tespit edilmiştir.

Hem Federer'in hem de Djokovic'in sağ servis karesinden sayı kaybetme oranı en fazla ikinci bölgeden iken; Federer'in dördüncü bölgede, Djokovic'in ise üçüncü bölgede sol servis karesinden en fazla servis kaybettiği tespit edilmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Karşılana servis atışlarının sağ ve sol tarafa göre kazanma/kaybetme değerleri ve karşılaştırma analizi

		Federer				Djokovic				t	Df	p
		Sağ		Sol		Sağ		Sol				
		Kazanma	Kaybetme	Kazanma	Kaybetme	Kazanma	Kaybetme	Kazanma	Kaybetme			
1. Bölge	1.Set	1	0	0	0	0	0	0	0	0,732	405	0,465
	2.Set	0	0	0	0	0	0	0	0			
	3.Set	0	0	0	0	0	0	0	0			
	4.Set	0	0	0	0	0	0	0	0			
	5.Set	0	0	0	0	0	0	0	0			
2. Bölge	1.Set	6	5	7	1	7	1	5	2			
	2.Set	2	0	3	1	0	1	0	1			
	3.Set	10	0	3	1	4	6	4	0			
	4.Set	6	2	6	0	5	0	2	1			
	5.Set	13	8	10	5	12	6	8	3			
3. Bölge	1.Set	2	2	0	0	3	4	4	3			
	2.Set	0	1	1	1	0	2	1	2			
	3.Set	0	1	3	0	4	1	5	0			
	4.Set	1	0	2	0	1	3	3	2			
	5.Set	4	4	4	4	6	3	11	5			
4. Bölge	1.Set	4	0	6	3	8	1	7	0			
	2.Set	5	0	1	0	2	6	3	1			
	3.Set	4	2	7	1	6	0	7	0			
	4.Set	2	4	3	3	2	1	1	2			
	5.Set	11	3	10	5	11	5	8	7			
5. Bölge	1.Set	0	0	0	0	0	0	0	0			
	2.Set	0	0	0	0	0	0	0	0			
	3.Set	0	0	0	0	0	0	0	0			
	4.Set	0	0	0	0	0	0	0	0			
	5.Set	0	0	0	0	0	0	0	0			
6. Bölge	1.Set	0	0	1	1	0	0	0	0			
	2.Set	0	0	0	0	0	0	0	0			
	3.Set	0	0	0	0	0	0	0	0			
	4.Set	0	0	0	0	0	0	0	0			
	5.Set	0	0	0	0	0	0	0	0			

Atılan ace servislerin düştüğü bölgelere göre incelenmesi

Maç sırasında Federer'in attığı servislerden 25'i ace olurken, Djokovic için bu sayı 10 olarak tespit edilmiştir. İkinci ve dördüncü bölgelere toplamda Federer 23, Djokovic ise 10 ace servis ulaştırmıştır. Her iki sporcuda da beşinci ve altıncı bölgede ace servis görülmemiştir. Federer birinci ve üçüncü bölgeye birer adet ace servis atmayı başarmışken,

Djokovic bu bölgelere ace servis atmayı başaramamıştır. İki sporcunun ace sayıları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Atılan ace servislerin düştüğü bölgelere göre ortalama (\bar{X}), standart sapma (SS) değerleri ve karşılaştırma analizi

		Federer							Djokovic							t	Df	p
Setler		1. Set	2. Set	3. Set	4. Set	5. Set	Toplam	$\bar{x} \pm Ss$	1. Set	2. Set	3. Set	4. Set	5. Set	Toplam	$\bar{x} \pm Ss$			
1. Bölge	Sağ	1	0	0	0	0	1	0,20±0,45	0	0	0	0	0	0	0	0		
	Sol	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
2. Bölge	Sağ	2	1	0	0	2	5	1,00±1,00	1	0	0	1	0	2	0,40±0,55			
	Sol	0	0	0	1	2	3	0,60±0,89	1	0	0	1	0	2	0,40±0,55			
3. Bölge	Sağ	1	0	0	0	0	1	0,20±0,45	0	0	0	0	0	0	0			
	Sol	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0			
4. Bölge	Sağ	0	1	2	0	4	7	1,40±1,67	1	0	0	1	2	4	0,80±0,84			
	Sol	1	1	2	0	4	8	1,60±1,52	1	0	1	0	0	2	0,40±0,55			
5. Bölge	Sağ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0			
	Sol	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0			
6. Bölge	Sağ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0			
	Sol	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0			

2,835 329,78 0,005*

Servis atışlarının düştüğü bölgelere göre ortalama hız değerlerinin incelenmesi

Maç esnasında atılan servislerin ortalama hız değerleri 89 ile 115 mil/saat aralığında bulunurken en yüksek servis hızının dördüncü bölgeye atıldığı tespit edilmiştir (Tablo 6).

Tablo 6. Servis atışlarının düştüğü bölgelere göre ortalama hız değerleri (\bar{X}), standart sapma (SS) değerleri ve karşılaştırma analizi

		Federer					Djokovic					t	Df	p
Setler		1. Set	2. Set	3. Set	4. Set	5. Set	$\bar{x} \pm Ss$	1. Set	2. Set	3. Set	4. Set			
1. Bölge		107,0	-	-	-	-	107,0 ±0,00	105,0	-	-	-	-	105,0 ±0,00	
2. Bölge		111,0	110,0	120,3	109,9	108,4	112,0 ±4,75	116,9	113,0	113,4	112,7	111,4	113,4 ±2,05	
3. Bölge		104,3	95,5	102,8	93,80	94,8	98,25 ±4,90	101,9	95,50	105,6	97,50	102,4	100,5 ±4,05	
4. Bölge		110,6	113,9	114,8	114,8	116,0	114,0 ±2,06	115,8	117,0	116,1	113,4	117,4	115,9 ±1,56	
5. Bölge		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
6. Bölge		87,0	110,	-	102,0	-	99,6 ±11,6	100,5	-	80,0	87,0	-	89,1 ±10,4	

-1,205 387,12 0,229

Servis özelliklerinin bölgelere göre karşılaştırılması

İkinci bölgeye atılan servis hızlarında ve dördüncü bölgeye atılan servislerin ace sayısı olma durumunda sporcular arasında anlamlı fark bulunurken, kazanma veya kaybetme durumunda ve servisin sağ veya sol servis karesinden atılmasında sporcular arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır (Tablo 7).

Tablo 7. Servis özelliklerinin bölgelere göre karşılaştırılması

	2. Bölge			3.Bölge			4.Bölge		
	t	Df	p	t	Df	p	t	Df	p
Hız	-3,230	153,06	0,002*	-1,326	73,34	0,189	-1,652	120,27	0,101
Ace	0,703	156,00	0,483	1,000	29,00	0,326	2,246	125,79	0,026*
Kazanma/ Kaybetme	0,578	156,00	0,564	-0,246	92,00	0,806	0,150	150,00	0,881
Sağ/Sol	0,363	156,00	0,717	-0,704	92,00	0,483	0,804	150,00	0,423

* $p < 0.05$

Tartışma

Tenis sporunda yapılan analizlerde oyun karakteristiği, teknik ve taktik oyun yapısı incelenmektedir. Günümüzde araştırmalarda teknolojinin yardımıyla sporcuların hareketlerinin izlenmesi amacıyla video kayıtları kullanılmaktadır. Bu analizlerin çok az sayıda, çeşitli yaşlarda ve kategorilerdeki oyuncuların maçını içermektedir (Reid, Morgan ve Whiteside, 2016; Renò ve diğerleri, 2017). Bu doğrultuda çalışmada, 2019 Wimbledon tenis turnuvası erkekler final maçında atılan servis vuruşlarının düştüğü bölge ve vuruş hızı incelenmiştir.

Literatür incelendiğinde, birinci servis oranını Ferrauti, Weber ve Hufnagel (1991) %61,2; Girardin ve Alain (1978) %72; Kandaz (2001) %70,9; Dindar, Toksöz, Taşkın ve Uluçam (2011) %76,7; Maquirriain ve diğerleri (2016) %63,1 olarak tespit etmiştir. Bu çalışmada ise, Djokovic'in birinci servis oranı %62, Federer'in birinci servis oranı %63 olarak bulunmuştur.

Cui, Gómez, Gonçalves, Liu ve Sampaio (2017), Wimbledon turnuvalarında birinci servis başarı oranını %63,0; berabere ve avantaj durumlarında ise bu değeri %80,0 olarak belirtmişlerdir. Mecheri ve diğerleri (2016) yapmış oldukları çalışmada, birinci serviste kazanılan sayıların oranını %60,4 bulmuşlardır. Bu oranı Kilit ve Arslan (2017) %79,0 olarak tespit etmiştir. El-Gizawy (2018) yapmış olduğu çalışmada, son on yılda çim zeminde gerçekleşen birinci servis oranını %66,2 olarak tespit etmiştir.

Çoban ve Marangoz (2018) yaptıkları çalışmada birinci servislerdeki isabet oranlarının ikinci servisten daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Servislerden sayı kazanma oranları on yıllık periyotta incelendiğinde, birinci servisten puan kazanma %76,5'ten %78,4'e yükselmiştir (El-Gizawy, 2018). Bu çalışmada, birinci servisten sayı kazanma oranı ise Djokovic için %74, Federer için %79 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar literatürle benzerlik göstermektedir.

Cui, Gómez, Gonçalves ve Sampaio (2018) yapmış oldukları çalışmada, servisten kazanılan sayıları incelemişler ve en fazla T bölgesine yapılan vuruşlardan puan kazanıldığını belirtmişlerdir. Bu çalışmada T bölgesine denk gelen alanlar 4 ve 5 numaralı alanlardır ve bu alanlardan fileye uzak olan 4 numaralı bölge, Federer tarafından tercih edilirken, 2 numaralı bölge ise Djokovic tarafından tercih edilen bölge olmuştur.

Servis atışlarının bölgesel analizi yapıldığında ise ikinci, üçüncü ve dördüncü bölgelerin yoğunluk kazandığı bildirilmiştir (Kandaz, 2001; Dindar ve diğerleri, 2011). 2000 yılında yapılan Amerika Açık final maçında Sampras ve Safin'in vuruş tekniklerinin incelendiği araştırmada, beşinci bölgeye daha az vuruş yapıldığı tespit edilmiştir (Filipic, 2001). 2007 yılındaki Wimbledon tenis turnuvasında en çok puan kazanılan bölgenin üçüncü bölge olduğu tespit edilmiştir ve bu bölgede sporcuların daha çok puan kazandıkları görülmüştür (Kunduracı, 2008). Bu çalışmada, bölgelere göre istatistiksel açıdan anlamlı fark görülmezken, sayısal değerler açısından literatüre benzer sonuçlar bulunmuştur. Oyuncuların servislerinde ikinci ve dördüncü bölgeleri tercih ettiği belirlenmiştir.

Federer'in sağ servis karesinden kazandığı sayıların %52'si ve sol servis karesinden kazandığı sayıların %43'ü ikinci bölgeye düşmüştür. Djokovic'in sağ servis karesinden kazandığı sayıların %41,4'ü ve sol servis karesinden kazandığı sayıların %38'i dördüncü bölgeye ulaşmıştır. Federer'in sağ servis karesinden kazanma oranı %68,9 iken sol servis karesinden kazanma oranı %72,0 olarak bulunmuştur. Djokovic'in ise sağ servis karesinden kazanma oranı %63,9 iken sol servis karesinden kazanma oranı %70,4 olarak tespit edilmiştir. Hem Federer'in hem de Djokovic'in sağ servis karesinden sayı kaybetme oranı en fazla ikinci bölgeden iken, Federer'in dördüncü bölgede, Djokovic'in ise üçüncü bölgede sol servis karesinden en fazla servis kaybettiği tespit edilmiştir.

Ace (direkt sayı) değerlerine bakıldığında ise, Wimbledon turnuvasında 2007 ve 2008 yıllarında sırasıyla toplam 40 ve 60 ace atışının yapıldığı tespit edilmiştir (Kunduracı, 2008). Ace performansının on yıl boyunca incelendiği çalışmada, çim sahadaki ace oranlarının %19,6'den %21,9'ya yükseldiği tespit edilmiştir (El-Gizawy, 2018). Cui ve diğerleri (2017) ise, iki yıllık incelemede Wimbledon turnuvalarında ace oranının %13,7 olduğunu belirtmişlerdir.

Bu çalışmada ise 2019 Wimbledon turnuvası final maçı incelenmiş ve toplamda 35 ace atılmıştır. Maquirriain ve diğerleri (2016), çalışmalarında ace oranını %11,2 olarak tespit etmişlerdir. Bu çalışmada ise, ace oranı %6,0 olarak bulunmuştur. Federer ve Djokovic sırasıyla %9,0 ve %3,3 ace oranları ile oynamışlardır. Ayrıca, oyuncular ve bölgeler arasında ace değerlerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Sporcuların ace attıkları bölgeler değerlendirildiğinde, her iki oyuncunun da en fazla 4. bölgeden ace puanı aldıkları belirlenmiştir. Cui ve diğerleri (2018), maçlarda T bölgesinin en fazla kullanılan servis bölgesi olduğunu belirtmiştir. Ace servislerin bu bölgede yoğunluk göstermesi, file orta yüksekliğinin düşük olmasından ve servislerin bu noktada daha hızlı gelmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Servis performansının yorgunluktan etkilendiği çalışmalar bulunmaktadır (Cui ve diğerleri, 2020; Kilit ve Arslan, 2017). Sporcuların setlere göre ace atışları incelendiğinde ise, Federer'in beşinci sette, Djokovic'in ise ilk sette daha fazla ace attığı belirlenmiştir. Bu durum sporcuların dayanıklılık durumunun farklılaştığını düşündürmektedir. Ancak beşinci setteki servis hızları karşılaştırıldığında, Federer'in 186,6 km/saat, Djokovic'in ise 188,2 km/saat hızla servis kullanması, ace durumunun servis performansından değil, return performansından kaynaklandığını göstermektedir.

Servis atış hızlarının değerlendirildiği bir çalışmada; ortalama birinci servis hızı 188,82±9,41 km/saat ve ortalama ikinci servis hızı 155,78±13,00 km/saat olarak tespit edilmiştir (Kilit ve Balaban, 2018). Cui ve diğerleri (2017), Wimbledon tenis turnuvalarında en hızlı servisi 206,1 km/saat olarak tespit etmişlerdir. Bu çalışmada ise, ikinci ve dördüncü bölgelere atılan servislerin hız değerleri daha yüksek bulunmuştur. Servis atışında Federer en yüksek 120 mil/saat (193,2 km/saat) hıza ulaşırken, Djokovic 117,4 mil/saat (188,94 km/saat) hıza ulaşmıştır. Dolayısıyla, Federer ve Djokovic'in ortalama servis hızları literatürle paralellik göstermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak, maç sırasında atılan servisler her iki oyuncuda da en az birinci, beşinci ve altıncı bölgelere düşmüş olup toplamda sayı olarak 14'e ulaşmıştır. Servis atışları en fazla dördüncü bölgeye ulaşmıştır ve her iki sporcunun bu bölgeye attığı toplam servis sayısı 164'tür. Bu değerler ikinci bölge için 147; üçüncü bölge için ise 84 olarak hesaplanmıştır. Sporcuların 4. bölgeyi tercih etme sebebi, file orta yüksekliğinin kenar kısımdan düşük olması ve servis atışının kolaylığı olabilir. Dördüncü bölgeden sonra en çok tercih edilen ikinci bölgeye ise 147 servis atılmıştır. İkinci bölgenin tercih edilmesinin sebebi ise sporcuların backhand tarafına servis kullanmaları olmuştur. Diğer bir bulgu ise, sporcuların yaklaşık beş buçuk saatlik maç yorgunluğuna rağmen servis hızlarının düşmediği ve maç boyunca en fazla ace servisin son sette atılmasıdır. Sporcuların ace performansının ise hıza bağlı olmadığı, return yani karşılama performansının azalmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Federer'in beşinci setteki servis hızı Djokovic'e göre düşük olmasına rağmen, 8 ace servis atmaya başarmıştır. Maç analizleri sonuçlarından yararlanılarak elde edilen bu bilgiler sporcuların antrenmanlarını yönlendirmede kullanılabilir.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Öğr. Gör. Benil KISTAK ALTAN

Haliç Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Spor Yöneticiliği Bölümü, İSTANBUL

ORCID: 0000-0002-5868-6856

E-posta: benilkistak@halic.edu.tr

Kaynaklar

1. **Canüzmez, A. E. ve Türksoy, A.** (2012). Wimbledon tenis turnuvası bayanlar yarı final müsabakası oyun karakteristiği. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 14, 116-120.
2. **Cui, Y., Gómez, M. Á., Gonçaves, B., Liu, H. ve Sampaio, J.** (2017). Effects of experience and relative quality in tennis match performance during four Grand Slams. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 17(5), 783-801.
3. **Cui, Y., Gómez, M. Á., Gonçaves, B. ve Sampaio, J.** (2018). Performance profiles of professional female tennis players in Grand Slams. *Plos One*, 13(7), e0200591.
4. **Cui, Y., Liu, H., Gómez, M. Á., Liu, H. ve Gonçaves, B.** (2020). Set-to-set performance variation in tennis Grand Slams: Play with consistency and risks. *Journal of Human Kinetics*, 73(1), 153-163.
5. **Çoban, O. ve Marangoz, İ.** (2018). Grand Slam tenis turnuvaları final maçlarının bazı değişkenlere göre analizi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 184-191.
6. **Dindar, M. D., Toksöz, İ., Taşkın, C. ve Uluçam, E.** (2011). Analysis of the serves in the men's semi-final and final competitions of Wimbledon tennis tournament. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(3), 185-192.
7. **El-Gizawy, H. H.** (2018). Changes in tennis game characteristics for the association of tennis professionals players from 2006 to 2015. *International Journal of Sports Science and Arts*, 6(6), 35-49.
8. **Fernandez, F. J., Mendez-Villanueva, A. ve Pluim, B. M.** (2006). Intensity of tennis match play. *British Journal of Sports Medicine*, 40(5), 387-391.
9. **Ferrauti, A., Weber, K. ve Hufnagel, S.** (1991). Systematische video analyse des wimbledon-finales 1990 zwischen edberg und becker. *Leistungssport*, 2, 32-35.
10. **Filipcic, A.** (2001). *Analysis of time and game characteristics in top profile tennis* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). University of Ljubljana, Faculty of Physical Education, Slovenia.
11. **Fitzpatrick, A., Stone, J. A., Choppin, S. ve Kelley, J.** (2019). A simple new method for identifying performance characteristics associated with success in elite tennis. *International Journal of Sports Science and Coaching*, 14(1), 43-50.
12. **Girardin, Y. ve Alain, C.** (1978). Task analysis in tennis. *Canadian Journal of Applied Sport Sciences*, 4, 240-243.
13. **Kandaz, N.** (2001). *2000 Wimbledon tenis turnuvası erkekler yarı final ve final maçlarında atılan servislerin istatistikî analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
14. **Kilit, B. ve Arslan, E.** (2016). 2016 Rio Olimpiyat oyunları tenis müsabakalarının analizi. *International Journal of Science Culture and Sport*, 4(3), 682-688.
15. **Kilit, B. ve Arslan, E.** (2018). Teniste servis ve karşılama oyun durumlarının performans gereksinimleri. *Sportmetre*, 16(3), 20-22.
16. **Kilit, B. ve Balaban, M.** (2018). Şampiyon erkek tenisçilerin maç analizleri. *Journal of Global Sport and Education Research*, 1(1), 1-8.
17. **Kilit, B. ve Arslan, E.** (2017). Physiological responses and time-motion characteristics of young tennis players: Comparison of serve vs. return games and winners vs. losers matches. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 17(5), 684-694.
18. **Kilit, B. ve Arslan, E.** (2017). Investigation of game characteristics of elite tennis players on different surfaces. *Uluslararası Spor Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi*, 3(1), 8-15.

19. **Kilit, B., Şenel, Ö., Arslan, E. ve Can, S.** (2016). Physiological responses and match characteristics in professional tennis players during a one-hour simulated tennis match. *Journal of Human Kinetics*, 51(1), 83-92.
20. **Kondric, M., Sekulic, D., Uljevic, O., Gabrilo, G. ve Zvan, M.** (2013). Sport nutrition and doping in tennis: An analysis of athletes' attitudes and knowledge. *Journal of Sports Science and Medicine*, 12(2), 290-297.
21. **Kunduracı, N.** (2008). *Grand Slam tenis turnuvalarında yarı final ve finalde servislerin maç sonucuna etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
22. **Maquirriain, J., Baglione, R., ve Cardey, M.** (2016). Male professional tennis players maintain constant serve speed and accuracy over long matches on grass courts. *European journal of sport science*, 16(7), 845-849.
23. **Mecheri, S., Rioult, F., Mantel, B., Kauffmann, F. ve Benguigui, N.** (2016). The serve impact in tennis: First large-scale study of big Hawk-Eye data. *Statistical Analysis and Data Mining: The ASA Data Science Journal*, 9(5), 310-325.
24. **Owens, N., Harris, C. ve Stennett, C.** (2003, July). *Hawk-eye tennis system*. International Conference on Visual Information Engineering, Guilford, UK. Erişim Adresi: <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/1341323>
25. **Ölçücü, B., Edil, G., Cenikli, A. ve Bostancı Ö.** (2012). 2011 İstanbul WTA championships tenis turnuvası bayanlar yarı final ve final maçlarında atılan servislerin analizi. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 14(2), 233-242.
26. **Reid, M., Morgan, S. ve Whiteside, D.** (2016). Match play characteristics of Grand Slam Tennis: Implications for training and conditioning. *Journal of Sports Sciences*, 34(19), 1791-1798.
27. **Renò, V., Mosca, N., Nitti, M., D'Orazio, T., Guaragnella, C., Campagnoli, D., Prati, A. ve Stella, E.** (2017). A technology platform for automatic high-level tennis game analysis. *Computer Vision and Image Understanding*, 159, 164-175.
28. **Smekal, G., von Duvillard, S. P., Rihacek, C., Pokan, R., Hofmann, P., Baron, R., Tschan, H. ve Bachl, N.** (2001). A Physiological profile of tennis match play. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 33(6), 999-1005.
29. **Söğüt, M. ve Altunsoy, K.** (2019). Türk genç milli tenis oyuncularının fiziksel ve morfolojik özelliklerinin servis hızı ile ilişkisi. *Spor Hekimliği Dergisi*, 54(1), 64-70.
30. **TTF (Türkiye Tenis Federasyonu).** (2014). *Merkez Hakem Kurulu Kural Kitabı*. Erişim Adresi: <https://www.ttf.org.tr/assets/files/2014-Kural-Kitabi.pdf>

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

COVID-19 Salgınının Çocukların Boş Zaman Etkinliklerinde Yarattığı Değişimin Ebeveyn Görüşleriyle Değerlendirilmesi

Seçkin YILDIZ¹ , Fatih BEKTAŞ¹

¹ Trabzon Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, TRABZON

Araştırma Makalesi

Öz

Bu araştırmanın amacı, COVID-19 küresel salgınının çocukların boş zaman etkinliklerinde yarattığı değişimi belirlemektir. Hedefleri ise meydana gelen değişimde ebeveynlerin etkisi ile salgının yarattığı değişimin çocukların gelecek yaşantılarında meydana getirebileceği etkileri belirlemek ve olumsuz etkilerin nötrleştirilmesi için çözüm önerileri sunmaktır. Çalışmada, salgın öncesinde ve salgın sonrasında oluşan birçok durumun birbiriyle olan ilişkilerinin derinlemesine açığa çıkarılması amaçlandığından analiz birimi olarak nitel araştırma yöntemlerinin bütüncül çoklu durum deseni kullanılmıştır. Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış soruların bulunduğu görüşme formu kullanılarak Google formlar sistemi üzerinden salgın sürecinde alınan kararlara uygun olarak 32 katılımcıdan yazılı olarak toplanmış ve içerik analizine tabi tutularak yorumlanmıştır. Araştırma neticesinde katılımcılar, salgın döneminde salgın öncesi döneme göre çocukların hareketliliğinde ve sosyalleşmelerinde azalma görüldüğünü ve bu azalmanın çocukların kişilik ve karakter gelişimlerinde olumsuzluklara yol açabileceğini ifade etmektedir. Salgınla birlikte hasta olma korkusunun çocukları ileri düzeyde etkilediği, tedbirlere uyularak kontrollü sosyal hayata geçilmesinin çocuklarda oluşan olumsuz etkileri önlemede yardımcı olabileceği ve salgın sonrasında çocuklarda oluşan olumsuz etkilerin en aza indirilerek sosyal yaşama adaptasyon sağlamada aile desteğinin önemli olduğu sonuçlarına ulaşılmaktadır.

Anahtar sözcükler: *Pandemide boş zaman, Pandemi ve çocuk, Çocuk ve rekreasyon*

Evaluation of the Changes in the Way of Spending Leisure Time of Children in the COVID-19 Epidemic with the Views of Parents

Abstract

The purpose of this research is to identify the change in children's leisure activities caused by the COVID-19 pandemic. The objectives of this study are to determine the effects that the change caused by the effect of the parents and the change caused by the epidemic in the change that occurs on the future lives of children and offer solutions to neutralize the negative effects. In the study, the holistic multi-case design of qualitative research methods was used as the unit of analysis because it is aimed to reveal the interrelationships between pre-epidemic, epidemic process and post-epidemic situations in depth. The data were collected from 32 participants in accordance with the decisions taken during the epidemic process through the Google forms system using an interview form with semi-structured questions developed by the researcher and interpreted by subjecting them to content analysis and interpreted by subjecting to content analysis. As a result of the research, the participants stated that there was a decrease in the mobility and socialization of children during the epidemic period compared to the pre-epidemic period, and this decrease may lead to negativity in children's personality and character development. It is concluded that the fear of getting sick with the epidemic affects children at an advanced level, adopting a controlled social life by following the precautions can help prevent negative effects on children, and family support is important in adapting to social life by minimizing the negative effects on children after the epidemic.

Keywords: *Leisure time in pandemic, Pandemic and child, Child and recreation*

Giriş

İlk çağlarda teknolojinin olmayışından dolayı insanlar yaşamsal faaliyetlerinden artakalan kısıtlı vakitlerinde boş zaman değerlendirmesi yapabilirken zamanla yeni aletlerin bulunmaya başlamasıyla insanların boş zamanlarının fazlaştığı ve bu boş zamanlarını kendi istek ve ihtiyaçlarına uygun olarak değerlendirmeye başladığı bilinmektedir. Boş zaman kavramı iş dışı, tamamen özgür olunan ve kontrolün zamanı kullanan bireyde olduğunu anlatmak için kullanılan bir kavramdır (Aytaç, 2002). Sanayi devriminden sonra yapılan araştırmalarda boş zamanın verimli kullanılmasının insanları fizyolojik ve psikolojik olarak yenilediği ortaya konmuştur (Aytaç, 2005). Günümüz araştırmaları da boş zamanın kaliteli geçirilmesinin insanlara fiziksel, bilişsel, sosyal ve psikolojik birçok faydasının bulunduğunu göstermektedir. Teknolojinin gelişmesi, ülke nüfusunun hızlı artışı yeni altyapı ve yerleşim yeri ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Apartman kültürünün hızla yayılmasının insanların iş dışında kalan zamanlarını özgürce değerlendirmelerine engel olmaya başladığı ve insanların rekreasyon ihtiyacını gidermek için belirli mesafeleri kat ederek belirli ücretleri ödemek durumunda kalmaya başladığı görülmektedir (Karaküçük ve Gürbüz, 2007). Ailelerin rekreasyon ihtiyacı için mesafe kat etmek istememesi ve ekonomik koşullar nedeniyle rekreasyon ihtiyacının ötelenebildiği veya tam olarak karşılanamadığı, bu durumdan en çok da çocukların etkilendiği görülmektedir (Karaoğlu, Turan ve Koç, 2018).

Çocukların yaşamlarının ilk dönemlerinde aile bakımına muhtaç oldukları bilinmektedir. Gün geçtikçe azalan oyun alanlarına bir de teknolojik gelişmelerin eklenmesiyle iyice hareketsizliğe sürüklenen, enerjilerini dışarıda oyun oynayarak

atamayan çocukların fizyolojik, psikolojik ve sosyal olarak olumsuzluğa sürüklendiği görülmektedir. Oyun, çocukluk çağının en eğlenceli rekreatif faaliyetlerinden biridir. Çocuklar oyun esnasında tıpkı rekreasyon faaliyetinde olduğu gibi fizyolojik, psikolojik ve sosyal kazanımlar elde etmektedir (Küçük ve Koç, 2003). Kentlerde yaşayan çocukların son yıllarda okul ve fizyolojik ihtiyaçları haricinde artakalan zamanlarını telefon, tablet, internet ve sosyal medya ile hareketsiz geçirdikleri görülmektedir. Evde geçirilen boş zamanın kalitesini belirleyen en önemli unsurlardan biri de ebeveyn tutumudur (Aydoğdu ve Dilekmen, 2018).

Son yıllardaki çocuk istismarı haberlerinin basında sık yer alması çocukların dışarı çıkmaları konusunda ebeveynlerinde endişelere neden olmaktadır (Ünsal, 1998). Üzümcü'nün (2017) ebeveynlerin çocuklarının boş zamanlarını organize etme tutumlarını belirlemeye yönelik olarak yaptığı çalışmasında, çocukların boş zamanlarında etkinlik türü, etkinlik mekânı ve etkinlik süresinin belirlenmesinde birincil rolü ebeveynlerin üstlendiğini ortaya koymaktadır. Ebeveynlerin bu rolü üstlenirken yaptıkları seçimlerde çocuklarını birey olarak görmedikleri, birey olacak kimseler olarak gördükleri, ebeveynlerin çocukları adına seçim yaparken sosyoekonomik durumlarının etkili olduğu ifade edilmektedir.

Teknolojinin gelişmesi, mobil cihaz kullanım yaşının gittikçe düşmesi ve sosyal medyanın çocuklar arasında yaygınlaşması çocukların dışarı çıkmalarına adeta engel olmaktadır. Kentleşme ile boş arazilerin apartmana dönüşmesi de çocukların teknolojik cihazlara bağımlı olmasını tetiklemekte ve ebeveynlerin çocukların evde göz önünde bulunmalarından dolayı bu duruma sessiz kaldığı görülmektedir. Ebeveynlerin bu tek düze sosyalliği çeşitlendirmede görev ve sorumluluk almalarının önemini kavramaları gerekmektedir.

İçinde bulunduğumuz dönemde COVID-19 küresel salgını ile birlikte tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de günlük yaşantıda bir dizi kısıtlamalara gidilmektedir. Virüsün ağızdan çıkan damlacık yoluyla bulaştığının anlaşılması ile bilim kurulu kararıyla maske takma zorunluluğu getirilmiş ve insanların birbirlerine yaklaşması yasaklanmıştır. Yine virüsün yaşlılarda öldürücü etkiye sahip olması ile çocuk ve gençlerde belirti göstermemesi tehlikesinin farkına varılarak çocukların virüsü evdeki yaşlılara taşımasının önüne geçebilmek için 20 yaş altı çocuklar ve gençler ile 65 yaş üstü yaşlılara sokağa çıkma kısıtlaması getirilmiştir. Teknolojik gelişmeler ve hızlı kentleşme ile boş zamanlarındaki hareketsizlikte artış görülen çocukların yüz yüze eğitime verilen arayla bir miktar daha artan boş zamanlarında hareketsizlik normalleşmeye başlamıştır. Bu durum çocukların boş zaman faaliyetlerinden elde edecekleri faydaları en alt seviyelere indirmiştir.

Meydanlıoğlu (2015), son yıllarda çocukların fiziksel aktivite düzeylerinin giderek azaldığını ifade etmektedir. Fiziksel aktivite çocuklarda kilo artışını engellemekte, aşırı şişmanlığın neden olduğu rahatsızlıkları önlemektedir. Yine fiziksel aktivite çocukların spor kültürü edinmelerini ve yaşam kalitesinin devamını sağlamaktadır. Son yıllarda çocukların fiziksel aktivite düzeylerinin azalmasının yanında fiziksel aktivite içermeyen

faaliyetlerin çocuklar arasında artış gösterdiği de görülmektedir. Fiziksel hareketsizliğin artması fizyolojik rahatsızlıkla beraber psikolojik rahatsızlıklarda da artış meydana getirmektedir. Fiziksel aktivite düzeyleri düşük olan çocuklarda depresyon, yüksek kaygı düzeyi gibi olumsuzlukların görülebildiği ifade edilmektedir.

Dolayısıyla araştırma temelinde COVID-19 küresel salgını öncesinde çocukların fizyolojik ve psikolojik sağlıklarını koruyabilmek için boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerini belirlemeye yönelik olarak veri toplamak amacıyla (S1) *“COVID-19 salgınından önce çocuklar boş zamanlarını nasıl değerlendiriyordu?”* sorusuna yanıt aranmıştır. Literatürdeki çalışmalar çocukların boş zamanlarını arkadaşlarıyla birlikte oyun oynayarak ve sportif aktiviteler yaparak değerlendirdiklerini göstermektedir (Pala ve Kolayış, 2012; Vural ve Yılmaz, 2018).

Üstün ve Özçiftçi (2020), COVID-19 küresel salgınının sosyal yaşama ve etik düzleme etkilerini derlediği çalışmasında; salgının sosyalleşme, etik düzlem, turizm, ekonomi, hukuk, eğitim gibi tüm alanlara ve yaşlı, genç, çocuk, kadın, erkek gibi farklı yapıdaki insan gruplarına ayrı ayrı etkilerinin olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla araştırma temelinde COVID-19 küresel salgını sonrasında çocukların yaşamlarında meydana gelen değişimleri belirlemeye yönelik olarak veri toplamak amacıyla (S2) *“COVID-19 salgınının ortaya çıkmasından sonra çocukların boş zaman değerlendirme biçimlerinde nasıl bir değişim meydana geldi?”* sorusuna yanıt aranmıştır. Literatürdeki çalışmalar COVID-19 salgınının ortaya çıkmasıyla birlikte çocukların evlerinden dışarıya çıkamadıklarını, aileleri ile vakit geçirmeye başladıklarını, hareketsiz bir yaşantı sürdürdüklerini ve teknolojik cihazlarla fazlaca vakit geçirmeye başladıklarını göstermektedir (Gümüşgül ve Aydoğan, 2020; Uslu, Karavelioğlu ve Gümüşgül, 2020).

Üzümcü (2017), ebeveynlerin çocuklarının boş zamanlarını organize etme tutumlarını belirlemeye yönelik olarak kaleme aldığı yüksek lisans tezinde, 365 ebeveyne anket uygulamış ve 37 öğretmenle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucundan, çocukluk çağında boş zamanın nasıl değerlendirileceği konusunda aile tutumunun en belirleyici etken olduğu ortaya konmuştur. Orta gelirli ailelerin çocuklarının sosyalleşme alanlarının sokaktan ev ortamına döndüğü, bu durumun toplumun büyük bir bölümünü oluşturan orta gelirli ailelerin çocuklarında hareketsizliğe yol açtığı ifade edilmektedir. Sosyoekonomik ve eğitim seviyeleri daha yüksek ailelerin durumu incelendiğinde çocukların etkinlik alanlarının çok yönlü ve dinamik biçimde olduğu tespit edilmiştir. Son olarak teknolojik araçların ebeveynlerin çocuklarını denetim altına almasını kolaylaştırdığı sonuçlarına ulaşılmaktadır. Dolayısıyla araştırma temelinde COVID-19 küresel salgını sonrasında çocukların artan boş zamanlarına ebeveynlerinin etkisini belirlemeye yönelik olarak veri toplamak amacıyla (S3) *“COVID-19 küresel salgınının ortaya çıkmasından sonra çocukların boş zaman değerlendirme biçimlerine ebeveynlerinin etkisi nasıl olmuştur?”* sorusuna yanıt aranmıştır. Literatürdeki çalışmalar COVID-19 salgınının ortaya çıkmasıyla birlikte ebeveynlerinin çocukları üzerindeki korumacı tutumunun arttığını, çocuklarıyla birlikte ev içi aktiviteler yapmaya çalıştıklarını ve günlük rutin ev işlerini dâhi çocuklarını oyalamak için beraber yapmaya

başladıklarını göstermektedir (Başaran ve Aksoy, 2020; Öztürk, Yılmaz, Demir-Erbil ve Hazer, 2020; Mart ve Kesicioğlu, 2020).

Türk, Ak-Bingül ve Ak (2020), tarihsel süreç içerisinde yaşanan pandemilerin ekonomik ve sosyal sonuçlarını irdelemiştir. Buna göre, virüsün ekonomik yaşantıyı önemli ölçüde etkilediği, sanayi üretiminin, hizmet sektörünün ve eğitimin virüsten doğrudan etkilenen sektörler olduğu, bu sektörlerin toplumun işkolunun ana bölümlerini oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Etkilenen bu iş kollarında ülkeler arası ticaret sektöre uğrarken virüsün yayılma hızı ve şekline göre uygulanan kısıtlamaların işsizliği arttırdığı ve ekonomik sıkıntıların baş göstermeye başladığı ifade edilmektedir. Dünyada yaşanan tüm ekonomik buhranların sosyal krizleri de hemen ardından getirdiği ifade edilmektedir. Buna göre teknolojik cihazların evlerine kapattığı çocukların aileleri de salgınların vurduğu ekonomik ve sosyal krizler nedeniyle boş zaman faaliyetlerini görmezden gelerek olumsuz tutum içerisine girdikleri, çocukların fizyolojik ve psikolojik gerilim yaşadıkları, bu durumun çocukların kişilik gelişimlerine etki edebileceği sonuçlarına ulaşılmaktadır. Dolayısıyla araştırma temelinde COVID-19 küresel salgını sonrasında çocukların değişen boş zaman değerlendirme biçimlerinin gelecek yaşantılarına etkilerini belirlemeye yönelik olarak veri toplamak amacıyla (S4) *“COVID-19 küresel salgınının ortaya çıkmasından sonra çocukların boş zaman etkinliklerindeki değişimlerin gelecek yaşantılarına etkileri nasıl olacaktır?”* sorusuna yanıt aranmıştır. Literatürdeki çalışmalar COVID-19 salgınının ortaya çıkmasından sonra çocukların boş zamanlarından edindikleri kazanımların azalmasının gelecekte fizyolojik, psikolojik ve sosyal etkilerinin olabileceğini göstermektedir (Türk, Ak-Bingül ve Ak, 2020; Küçük-Biçer ve İlhan, 2020; Şahbudak ve İnal-Emiroğlu, 2020; Muslu ve Gökçay, 2019; Mustafaoğlu, Zirek, Yasacı ve Razak-Özdinçler, 2018).

Küçük-Biçer ve İlhan (2020), COVID-19'un çocuk sağlığına etkilerinin değerlendirildiği ve çözüm önerilerinin sunulduğu araştırmada; fiziksel hareketsizliğin etkilerini azaltmak için dışarıda kontrollü alanlarda veya evde fiziksel egzersizler yapılması, artan vücut ağırlığını kontrol altında tutmak için düşük kalorili besinlerle beslenmesi, davranışsal problemleri önlemek için elektronik cihazların dengeli kullanımının sağlanması, evde geçirilen vaktin artmasından dolayı güneş ışığına maruz kalmadığından D vitamini takviyesinin alınması, virüsün etkilerinden korunmak için ise yiyecek ve temel ihtiyaçların sağlanarak akıllı telefon ve sosyal medya ile kurulan iletişimin kontrollü olarak artırılması gerektiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla araştırma temelinde COVID-19 küresel salgınının meydana getirebileceği olumsuz etkilerin önlenmesi için yapılması gerekenleri belirlemeye yönelik olarak veri toplamak amacıyla (S5) *“COVID-19 küresel salgınının meydana getirdiği etkilerin önlenmesi ve salgının uzun sürmesi durumunda etkilerinin nötrleştirilmesi için yapılması gerekenler nelerdir?”* sorusuna yanıt aranmıştır. Literatürdeki çalışmalar ailelerin çocukları ile ilgilenmesinin ve yönlendirmesinin, kontrollü alanlarda sosyalleşmesinin, teknolojinin denetlenmesinin virüsün meydana getirebileceği zararı önlemede etkili olabileceğini göstermektedir (Hatun, Dicle ve Demirci, 2020; Işık, 2020).

Materyal ve Metod

Çalışmada, salgın öncesi ve sonrasında çocukların değişen boş zaman değerlendirme biçimleri ile uygulanan kısıtlamalardan nasıl etkilendikleri, bu kısıtlama ve değişimin ileriki yaşantılarında nasıl bir etki meydana getirebileceği gibi açığa çıkarılması gereken birden fazla durumun incelenmesi gerektiğinden, bu durumların birbiriyle olan ilişkilerini ortaya koyarak çözüm önerileri sunulmaya çalışılmış, bu nedenle nitel araştırma yöntemlerinden bütüncül çoklu durum deseni işe koşulmuştur.

Bütüncül çoklu durum deseni, bir konu içerisinde birden fazla durumun kendi içerisinde ayrı ayrı ele alınarak sonuçlarının birbiriyle karşılaştırılmasından oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırma veri toplama aracının etik açıdan uygunluğu ile alakalı olarak 30.11.2020 tarih ve 81614018-000-E.517 sayılı kararı ile Trabzon Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan gerekli onaylar alınmıştır.

Katılımcılar

Araştırmaya, COVID-19 küresel salgınının ortaya çıkmasıyla birlikte virüsün yayılma hızını azaltmak için uygulanan kısıtlamalar nedeniyle çocukların etkilenen boş zaman değerlendirme biçimleri ile bu etkinin ileriki yaşantılarında nasıl bir değişim meydana getirebileceği, ebeveynlerinin salgınla birlikte artan boş zamana yönelik etkileri ile olumsuz etkilerin en aza indirilmesi amacıyla görüş bildiren 32 ebeveyn dahil edilmiştir.

Araştırma grubunun belirlenmesinde nitel araştırma yöntemlerinin örnekleme çeşitlerinden olan ölçüt (kriter) örnekleme tekniği kullanılmıştır. Bu örnekleme tekniği, araştırmacı tarafından önceden belirlenen ölçütleri sağlayan katılımcıların araştırmaya dahil edilmesinden oluşmaktadır (Marshall ve Rossman, 2014). Bu bağlamda katılımcıların belirlenmesinde araştırmacı tarafından "5-12 yaş aralığında en az 1 çocuğu olma" ölçütü belirlenmiş ve bu ölçütü sağlayan 32 kişi araştırmaya dahil edilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

Katılımcı	Çocuk Sayısı	Çocuk Yaşı	Çocuk Cinsiyeti	Şehir
K1	2	6-12	K	Rize
K2	1	6	K	Artvin
K3	1	7	K	Eskişehir
K4	3	5-9-11	E-E-K	Kastamonu
K5	2	10-12	E-E	İstanbul
K6	1	6	E	Ardahan
K7	2	2-6	E-K	Düzce
K8	2	5-8	K-E	İstanbul
K9	1	12	K	İstanbul
K10	1	6	E	Artvin
K11	1	11	E	Rize
K12	2	6-12	K-K	Sinop
K13	1	7	K	Sinop
K14	1	10	E	Samsun
K15	1	8	E	Ankara
K16	2	8-11	E-K	Kocaeli
K17	2	6-9	E-E	Artvin
K18	1	7	K	İzmir

K19	1	9	K	Trabzon
K20	1	8	E	Tekirdağ
K21	2	6-8	K-K	Trabzon
K22	1	10	K	Samsun
K23	1	6	K	Antalya
K24	1	10	E	Ankara
K25	2	8-11	E-E	Batman
K26	2	5-9	E-K	Artvin
K27	1	7	E	Rize
K28	1	7	E	Hakkâri
K29	1	6	K	Artvin
K30	1	9	E	Trabzon
K31	2	7-10	K-K	Muğla
K32	1	9	K	Bursa

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri araştırmanın amacı doğrultusunda hazırlanan yarı yapılandırılmış sorular yardımıyla toplanmıştır. Araştırmaya katılan katılımcılara çalışma içerisinde isimlerinin “K” harfi ile kodlanacağı, verdikleri yanıtların bilimsel amaçlı olarak kullanılacağı veri toplama aracı vasıtasıyla bildirilmiş ve katılımcılardan araştırmaya katılmaları ile ilgili gönüllü onam formu onayı alınmıştır. Araştırma, görüşme sorularının katılımcılara “telekonferans görüşme” yardımıyla sorulacağı şekilde planlanmıştır. Görüşme sorularının araştırma amacıyla örtüştüğünün kontrol edilmesi esnasında 2 katılımcıya telekonferans yardımıyla sorular sorulmak istenmiş ve 2 katılımcıdan da “sen yazılı gönder ben müsait olduğumda cevaplayacağım” yanıtının alınmasıyla telekonferans yöntemi ile veri toplamanın verimli olmayacağı düşünülerek veriler, COVID-19 salgını nedeniyle 2020 Ağustos ayı içerisinde görüşme formunun Google formlar sistemi vasıtasıyla oluşturulan ve katılımcılara gönderilen link aracılığı ile yazılı olarak toplanmıştır. Görüşme sorularının bulunduğu isimsiz formlar için gönderilen linki açan katılımcılardan formu doldurduktan sonra konu hakkında bilgi verebilecek, 5-12 yaş aralığında çocuğu bulunan ve bilgisine güvenilen 1 kişiye linki göndermeleri istenmiştir. Araştırmaya toplam 40 kişi katılmış ve katılımcılar tarafından doldurulan bazı formlar kısa ve analizi imkânsız yanıtlar içerdiğinden araştırmanın ciddiye alınmadığı düşüncesiyle araştırmacı tarafından analizden çıkartılmıştır. Katılımcılar tarafından yanıtlanan formlar araştırmacının Google kullanıcı hesabına ulaşarak gerekli yazılı izinler alındıktan sonra doküman haline dönüştürülmüş ve içerik analizine tabi tutularak Microsoft Excel programı üzerinden analiz edilmiştir.

Araştırma verileri araştırmacı tarafından hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Görüşme formlarının hazırlanmasında araştırma konusuna benzer konularda literatür taranmış ve alanında uzman akademisyen görüşüne başvurulmuştur. Araştırma konusu ve hazırlanan soruların araştırma amacıyla örtüştüğü konusunda varılan görüş birliğinin ardından görüşme soruları oluşturulmaya başlanmıştır. Oluşturulan sorular araştırma ölçütlerini taşıyan iki katılımcı üzerinde test edilmiş verilen yanıtların araştırma amacıyla örtüştüğünün anlaşılmasından sonra görüşme formu katılımcılara sunulmaya başlanmıştır. Görüşme formunda bulunan soruların 4’ü elde edilen verilerin çok yönlü olarak karşılaştırılmasını sağlamak amacıyla

katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik olarak 5 soru ise araştırma verisini toplamak amacıyla araştırma amacına yönelik olarak hazırlanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma bulguları yarı yapılandırılmış görüşme sorularına verilen yanıtların içerik analizi yardımıyla çözümlenmesi ile elde edilmiştir. Elde edilen veriler önce kodlara ayrılmış, aynı ifadeleri içeren kodlar ortak bir üst tema altında toplanmıştır. Kod ve temaların oluşmasından sonra yöneltilen soruların nitelediği amaçlar doğrultusunda ana temalar oluşturulmuş ve veriler bu çerçevede gruplanmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini arttırmak ve iç tutarlılığını yüksek tutmak amacıyla kodlama işlemi esnasında araştırmacının bireysel etkisinden korunmak maksadıyla veriler 2 araştırmacı tarafından kodlanmıştır. Araştırmanın iç tutarlılığının yüksek olması kodlayıcılar arasındaki görüş birliğinin yüksekliği ile doğru orantılıdır (Baltacı, 2017). Bu bağlamda araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla Miles ve Huberman'ın (1994) şu formülü kullanılmıştır: "Güvenirlilik kat sayısı = Görüş birliği sağlanan kod ÷ (Görüş birliği sağlanan kod + Görüş ayrılığı olan kod) x 100"

Bu formüle göre kodlayıcılar arasındaki görüş birliğinin en az %80 olması beklenmektedir. Araştırmacıların önerdiği 191 koddan 175'i onaylanmış, kodlamaların uygunluğu konusunda %91,6 oranında görüş birliğine varılmıştır ($175/191 \times 100 = 91,6$). Üzerinde görüş birliği sağlanamayan 16 kod, diğer uygun kodlara dağıtılmıştır.

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde COVID-19 küresel salgınının ortaya çıkmasıyla birlikte uygulanan kısıtlamaların çocukların boş zaman değerlendirme biçimlerini nasıl etkilediği, bu etkilerin ileriki yaşantılarında nasıl bir değişim meydana getirebileceği, ebeveynlerinin salgınla birlikte artan boş zamana yönelik tutumları ile ilgili kodlamalar ve ana kategoriler bu bölümde yer almaktadır. Analiz neticesinde ortaya çıkan kod ve temaların doğruluğunu güçlendirmek amacıyla bazı katılımcı görüşlerine de yer verilmiştir.

Birinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

"Küresel salgın öncesinde çocuğunuz/çocuklarınız boş zamanlarını nasıl değerlendiriyordu?" sorusuna verilen yanıtlara yüklenen anlamları içeren kod ve temalar Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Çocukların salgın öncesi boş zaman değerlendirme biçimleri

Ana Kategori	Alt Kategoriler	Görüşme Sonucu Ortaya Çıkan Kodlar	f	Katılımcı
Salgın Öncesi Durum	Aile ile Aktiviteler	Aile ile Gezi	5	K6, K10, K25, K26, K28
		Kültürel Aktivite	1	K31
	Bilişsel Aktiviteler	Eğitsel Aktivite	3	K17, K21, K29
		Ev Oyunları	Oyuncaklarla Oyun	3
		Kutu Oyunları	1	K15

	Oyun ve Park	2	K2, K13
	Sanat Eğitimi	2	K9, K14
Sosyal Aktiviteler	Arkadaşlarla Aktivite	21	K3, K5, K6, K7, K8, K10, K12, K15, K16, K17, K20, K22, K23, K24, K25, K26, K27, K29, K30, K31, K32
	Spor Eğitimi	4	K4, K12, K23, K26
Teknolojik Cihaz Kullanımı	Hareketsiz Yaşantı	7	K1, K3, K14, K18, K19, K20, K30
Frekans (f) Toplam:		49	

“Aile ile Aktiviteler” ile ilgili olarak K26: “Doğada piknik yaparak, denize giderek değerlendiriyorduk (Aile ile Gezi).”, K31: “Sinema ve tiyatro seyretmeye giderdik (Kültürel Aktivite).” şeklinde görüş belirtmiştir.

“Bilişsel Aktiviteler” ile ilgili olarak K29: “Salgın öncesinde de genelde evde resim yapar, kitap okurdu (Eğitsel Aktivite).” şeklinde görüş belirtmiştir.

“Ev Oyunları” ile ilgili olarak K2: “Evde genelde oyuncaklarla oynardı (Oyuncaklarla Oyun).”

K15: “Evde yapboz, lego gibi oyunlar oynuyordu (Kutu Oyunları).” şeklinde görüş belirtmiştir.

“Sosyal Aktiviteler” ile ilgili olarak K13: “Park ve oyun en sık yaptığı vakit geçirme şekli (Oyun ve Park).”, K9: “Çeşitli müzik kurslarına gidiyordu (Sanat Eğitimi).”, K12: “Site bahçesindeki oyun alanında arkadaşlarıyla vakit geçiriyordu, bisiklete biniyordu (Arkadaşlarla Aktivite).”, K26: “Hafta sonları ilçe gençlik merkezinin açtığı spor kurslarına gidiyordu (Spor Eğitimi).” şeklinde görüş belirtmiştir.

“Teknolojik Cihaz Kullanımı” ile ilgili olarak K3: “Evde televizyondan çizgi film ve Netflix’ten çocuk filmleri izliyordu (Hareketsiz Yaşantı).” şeklinde görüş belirtmiştir.

İkinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

“Küresel salgının ortaya çıkmasından sonra çocuğunuzun/çocuklarınızın boş zaman değerlendirme biçiminde nasıl farklılaşma meydana geldi, anlatır mısınız?” sorusuna verilen yanıtlara yüklenen anlamları içeren kod ve temalar Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Salgının ortaya çıkmasından sonraki durum

Ana Kategori	Alt Kategoriler	Görüşme Sonucu Ortaya Çıkan Kodlar	f	Katılımcı
Salgın Sonrası Durum	Aile İlgisi	Birlikte Vakit Geçirme	5	K2, K7, K26, K29, K29
	Bilişsel Aktivite	Eğitsel Aktivite	1	K13
	Hareketsiz Yaşantı	Teknoloji Kullanımı	16	K1, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K11, K15, K16, K18, K22, K23, K24, K25, K28

Hastalık Korkusu	Tedirgin Olma	3	K14, K27, K32
Kontrollü Sosyal Hayat	Sınırlı Sosyalleşme	13	K7, K9, K10, K12, K19, K19, K22, K25, K25, K28, K29, K31, K32
Psikolojik Durum	Duygusal Karmaşa	2	K20, K30
Frekans (f) Toplam:		40	

“Aile İlgisi” ile ilgili olarak K2: “*Evde birlikte aktiviteler yapmaya başladık (Birlikte Vakit Geçirme).*” şeklinde görüş belirtmiştir.

“Bilişsel Aktivite” ile ilgili olarak K13: *Parkta oynadığı sürelerde salgından sonra evde resim yapmaya başladı (Eğitsel Aktivite).*” şeklinde görüş belirtmiştir.

“Hareketsiz Yaşantı” ile ilgili olarak K1: “*Dışarıya çıkamadılar, genelde evde tablet ve bilgisayarla internete girerek vakit geçirdiler (Teknoloji Kullanımı).*” şeklinde görüş belirtmiştir.

“Hastalık Korkusu” ile ilgili olarak K14: “*Topluluğa çıkmada tedirginlik, temastan sürekli kaçınma arzusu, bulaşma korkusu başladı (Tedirgin Olma).*” şeklinde görüş belirtmiştir.

“Kontrollü Sosyal Hayat” ile ilgili olarak K7: “*Daha sınırlı tutmak ve kurallara uymak kaydıyla ev çevresinde arkadaşlarıyla oynamasına izin verdik (Sınırlı Sosyalleşme).*” şeklinde görüş belirtmiştir.

“Psikolojik Durum” ile ilgili olarak K20: “*Sürekli evde kalmak zorunda olduğumuz için çocuklarda hırçınlık ve huysuzluk başladı. Sürekli ağlamaklı ve söz dinlemez oldular (Duygusal Karmaşa).*” şeklinde görüş belirtmiştir.

Üçüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

“*Küresel salgının ortaya çıkmasından sonra çocuğunuzun/çocuklarınızın boş zamanlarını değerlendirme biçimine ebeveyni olarak nasıl müdahaleniz/etkiniz oldu, anlatır mısınız?*” sorusuna verilen yanıtlara yüklenen anlamları içeren kod ve temalar Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Boş zamana ebeveyn müdahalesi

Ana Kategori	Alt Kategoriler	Görüşme Sonucu Ortaya Çıkan Kodlar	f	Katılımcı
Ebeveyn Müdahalesi	Birlikte Vakit Geçirme	Aile ile Etkinlik	16	K1, K2, K5, K7, K8, K17, K19, K20, K21, K23, K24, K25, K26, K29, K31, K32
	Hareketsizliği Önleme	Etkinliğe Teşvik	3	K12, K15, K19
	Hastalıktan Koruma	Sosyal Hayatı Sınırlama	4	K10, K13, K18, K23
		Temasta Sınırlama	5	K6, K14, K22, K25, K27
		İzole Yaşantı	1	K30
	Stresi Azaltma	Süreç Hakkında Bilgi	2	K28, K29
Teknolojiyi Sınırlama	Ekranı Sınırlandırma	4	K4, K9, K12, K16	
Frekans (f) Toplam:			35	

“Birlikte Vakit Geçirme” ile ilgili olarak K25: “Arkadaşları ile zaman geçiremediler. Oyun arkadaşları yerine çocuklarımıza biz eşlik ettik. Daha çok kitap okuyup, etkinlikler yaptık (Aile ile Etkinlik).” şeklinde görüş belirtmiştir.

“Hareketsizliği Önleme” ile ilgili olarak K15: “Önceye göre daha çok boş zamanı var ve hep aynı şeyleri yapmaktan sıkıldığı için birlikte değişik şeyler bulmaya çalışıyoruz (Etkinliğe Teşvik).” şeklinde görüş belirtmiştir.

“Hastalıktan Koruma” ile ilgili olarak K10: “Parka ve AVM restoran benzeri yerlerdeki tehlikeyi çocuğuma anlattım ve bu zaman dilimlerini ortak kararlar en aza indirdik (Sosyal Hayatı Sınırlama).”, K27: “Dışarıda oynarken sürekli dokunmaması gereken yerler konusunda uyarıyorum, ellerini sık sık dezenfekte ediyorum (Temasta Sınırlama).”, K30: “Köyümüze çıkıp orada vakit geçirdik. Çünkü çok bunalmıştılar ve köyde kimse yoktu (İzole Yaşantı).” şeklinde görüş belirtmiştir.

“Stresi Azaltma” ile ilgili olarak K29: “Rutin bir ev hayatımız olmuştur ama bu sürecin geçici olduğunu dışarıya rahatlıkla çıkabileceğimiz, arkadaşlarımızla görüşebileceğimiz zamanların geleceğini anlattım (Süreç Hakkında Bilgi).” şeklinde görüş belirtmiştir.

“Teknolojiyi Sınırlama” ile ilgili olarak K9: “Evde kalarak boş zamanını daha çok teknolojik aletlere bağımlı olarak geçirmek zorunda kaldı. Biz de gözleri bozulabilir diye sınır koymaya çalıştık (Ekranı Sınırlandırma).” şeklinde görüş belirtmiştir.

Dördüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

“Küresel salgın sürecinde çocukların boş zamanlarında yaşanan değişimler, çocukların gelecekteki yaşantılarına nasıl etki edecektir, anlatır mısınız?” sorusuna verilen yanıtlara yüklenen anlamları içeren kod ve temalar Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5: Küresel salgının gelecek yaşantıya etkisi

Ana Kategori	Alt Kategoriler	Görüşme Sonucu Ortaya Çıkan Kodlar	f	Katılımcı
Gelecek Yaşantıya Etki	Ailenin Önemi	Güçlü Aile Bağları	1	K2
	Karakter Gelişimine Etki	Disiplinden Uzaklaşma	2	K9, K28
		Tedirginlik	7	K16, K17, K23, K25, K29, K31, K32
	Kişilik Gelişimine Etki	Kural Bilinci	1	K19
		Öz güvende Düşüş	1	K23
	Özgürce Yaşamın Değeri	Sosyalleşme Özlemi	2	K30, K12
		Arkadaşlığın Değeri	1	K12
	Sağlıksız Yaşam	Hareketsizlik	1	K5
		Hareketsizliğe Bağlı Hastalık	3	K7, K10, K20

	Bireyselleşme	5	K1, K3, K6, K6, K21
Sosyalleşmede Değişim	Sosyal Bozulma	7	K7, K15, K19, K23, K24, K27, K29
	Teknoloji Bağımlılığı	1	K18
Frekans (f) Toplam:		32	

"*Ailenin Önemi*" ile ilgili olarak K2: "Çocuklar aileleriyle bir arada ve kaliteli zaman geçirirlerse, salgının geleceği olumsuz etkilemesinin aksine aile bağlarının pekişmesi açısından olumlu etkileri olacaktır (Güçlü Aile Bağları)." şeklinde görüş belirtmiştir.

"*Karakter Gelişimine Etki*" ile ilgili olarak K9: Alışkanlıklar değişti. Okul disiplini bozuldu, rahata verdi iyice (Disiplinden Uzaklaşma)." şeklinde görüş belirtmiştir.

"*Kişilik Gelişimine Etki*" ile ilgili olarak K19: "Sağlıklarını korumak için alınması gereken tedbirleri ve uyulması gereken kural ve yasaklara uymayı öğrenecekler (Kural Bilinci).", K23: "Hayata bakışları ve riskler durumunda nasıl davranacakları konularında sıkıntılar olacaktır (Öz güvende Düşüş).", K16: "Bir kere virüsten çok etkilendiler gerek haberler gerek etraftan duydukları çok korkuttu, ilerde tedirgin olacaklar (Tedirginlik)." şeklinde görüş belirtmiştir.

"*Özgürce Yaşamın Değeri*" ile ilgili olarak K30: "İleriki dönemde, dışarıya hastalanma endişesi olmadan çıkabilecek günlerin değeri daha da bilinerek yaşanacaktır (Sosyalleşme Özlemi).", K12: "Okuldan sıkılan, gitmek istemeyen düşünce yerini okul açılrsa da dışarı çıksak ve arkadaşlarımızla bir araya gelebilsek düşüncesine dönüştü (Arkadaşlığın Değeri)." şeklinde görüş belirtmiştir.

"*Sağlıksız Yaşam*" ile ilgili olarak K5: "Hareketsiz yaşam tarzına doğru bir evrilme eğilimi var (Hareketsizlik).", K20: "Çocuklar ev hapsinde tutulduğu için koca bir yaz mevsimini yaşayamadan geçirdiler. Bu durum kilo artışını ve hastalıkları beraberinde getirecektir (Hareketsizliğe Bağlı Hastalık)." şeklinde görüş belirtmiştir.

"*Sosyalleşmede Değişim*" ile ilgili olarak K6: "İyi tarafı, daha vıcık vıcık ilişkiler yerine daha mesafeli ve temiz ilişkilerle sosyal hayatını devam ettireceğini söyleyebilirim (Bireyselleşme).", K15: "Ekran bağımlılığı, okuldan uzaklaşma, arkadaşlarla oyun oynayamama çocuklarda hırçınlığa ve asosyallığe sebep olabilir (Sosyal Bozulma).", K18: "Teknoloji bağımlılığı oluştu çocuklarda. Önceden müdahale edebiliyorduk, dışarıya çıkıp oyun oyna diyorduk, şimdi onu da diyemiyoruz (Teknoloji Bağımlılığı)." şeklinde görüş belirtmiştir.

Beşinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

"*Küresel salgın sürecinde çocukların boş zamanlarında yaşanan değişimlerin neden olabileceği olumsuzlukları önlemek için sizce neler yapılmalıdır, nasıl?*" sorusuna verilen yanıtlara yüklenen anlamları içeren kod ve temalar Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Olumsuz etkilerin en aza indirilmesi için yapılması gerekenler

Ana Kategori	Alt Kategoriler	Görüşme Sonucu Ortaya Çıkan Kodlar	f	Katılımcı
Sosyal Zararı Önleme	Aile İlgisi	Aile ile Aktivite	4	K1, K8, K16, K30
	Bilinçlendirme	Süreç Hakkında Bilgi	4	K14, K25, K32, K2
	Ortak Değerlerin Öğretilmesi	Sosyal Değerlerin Güncellenmesi	2	K6, K32
	Eğitimin Başlaması	Okulların Açılması	4	K11, K19, K21, K26
		Öğretmen İlgisi	1	K18
	Eğitsel Yayınlar	Uzaktan Eğitim	2	K3, K6
		Telaflı Eğitimleri	2	K4, K23
	Yönlendirme	Fiziksel Aktiviteye Teşvik	2	K15, K25
	Kontrollü Sosyal Hayat	Aile ile Gezi	1	K22
		Kontrollü Sosyal Ortam	8	K24, K27, K29, K5, K7, K9, K12, K31
	Harekete Alanı Oluşturma	Ev İçi Etkinlik Alanı	1	K25
	Ortak Değerlerin Öğretilmesi	Sosyal Değerlerin Güncellenmesi	2	K6, K32
Teknolojiyi Sınırlama	İnternet Denetimi	2	K2, K12	
Frekans (f) Toplam:			35	

"Aile İlgisi" ile ilgili olarak K8: "Çocukların aileleri ile eğitsel oyunlar ve sosyal etkinlikler yapmaları gerekiyor (Aile ile Aktivite)." şeklinde görüş belirtmiştir.

"Bilinçlendirme" ile ilgili olarak K25: "Pandemi süreci hakkında çocuklarımız ile konuşmalı ve bilgilendirmeliyiz (Süreç Hakkında Bilgi)." şeklinde görüş belirtmiştir.

"Ortak Değerlerin Öğretilmesi" ile ilgili olarak K32: "Yaşadığımız dünyanın korunmasının önce bireysel önlemlerle mümkün olduğu anlatmalı, çevreyi ve doğayı koruma bilinci aşılmalı (Sosyal Değerlerin Güncellenmesi)." şeklinde görüş belirtmiştir.

"Eğitimin Başlaması" ile ilgili olarak K19: "Herkesin fiziki mesafe, maske ve hijyen kurallarına uyararak sınıfta-okulda bölünmüş sınıflarda haftanın belli günlerinde örgün eğitimin başlaması gerekiyor (Okulların Açılması).", K18: "Öğretmenlerinde bence öğrencileri takip etmeleri açısından öğrencilerle sürekli irtibat olmaları gerekiyor. Gerekirse ödev vermeleri bile gerekiyor. Çünkü öğretmenlerden çekindikleri için derslere daha ilgili oluyorlar. Dersleri düzene koyduğunuzda boş zaman kendiliğinden düzene giriyor (Öğretmen İlgisi)." şeklinde görüş belirtmiştir.

"Eğitsel Yayınlar" ile ilgili olarak K3: "İnternet üzerinde eğitici oyunlar ve interaktif aktiviteler yapılabilir (Uzaktan Eğitim).", K23: "Telaflı için eğitim programları ve

adaptasyon eğitimleri yapılması gerekir diye düşünüyorum (Telafi Eğitimleri).” şeklinde görüş belirtmiştir.

“Yönlendirme” ile ilgili olarak K25: “*TV, bilgisayar, telefon bağımlılığı oluşmaması için bilgilendirmeli ve hareket etmeye yönlendirmeliyiz (Fiziksel Aktiviteye Teşvik).*” şeklinde görüş belirtmiştir.

“*Kontrollü Sosyal Hayat*” ile ilgili olarak K22: “*Gerekli tedbirleri alarak aile ile doğa gezileri yapılabilir, kimsenin olmadığı yerlerde ailecek gezilebilir (Aile ile Gezi).*”, K5: “*Kendi yaş grubu arkadaşlarıyla kontrollü vakit geçirebilecekleri ortamlar sağlanmalı (Kontrollü Sosyal Ortam).*” şeklinde görüş belirtmiştir.

“*Harekete Alanı Oluşturma*” ile ilgili olarak K25: “*Evlerimizde çocuklarımıza daha geniş serbest alanlar yaratmaya çalışmalıyız. Sadece odaları ile sınırlı tutmamalıyız (Ev İçi Etkinlik Alanı).*” şeklinde görüş belirtmiştir.

“*Ortak Değerlerin Öğretilmesi*” ile ilgili olarak K6: “*Ayrıca insan hakları hududu, diğer bireylerin yaşam hakkı, doğayı ve hayvanları koruma ile ilgili bilgilerin yaşadığımız süreçten örnekler vererek çocuklara anlatılması gereklidir (Sosyal Değerlerin Güncellenmesi).*” şeklinde görüş belirtmiştir.

“*Teknolojiyi Sınırlama*” ile ilgili olarak K2: “*Çocuklar evde internetten, sosyal medyadan ve elektronik eğlence dünyasından olabildiğince uzak tutulabilir (İnternet Denetimi).*” şeklinde görüş belirtmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Hızla gelişen teknolojinin insanların yaşam alanlarını daraltması, daralan yaşam alanlarının da beraberinde psikolojik ve fizyolojik olumsuzluklara neden olması kaçınılmazdır. Sağlığa bu denli zararlı olumsuzluklara gelişen mobil cihaz teknolojileri ile sosyal medyanın da eklenmesiyle yavaş yavaş kaybolan sağlık ve hareketsizlik çıkmazına giren insanoğlunu son dönemde COVID-19 salgınının getirdiği kısıtlamalar da etkilemektedir. COVID-19’un 65 yaş üstü kişilerde ölümcül etkiye sahip olması ve çocuklarda genellikle belirti göstermeden bulaştığının anlaşılmasıyla bu iki yaş grubunun birbiriyle olan bağlantısını kesmek amacıyla sokağa çıkmaları bilim kurulu tavsiyesi ile kısıtlanmıştır. Tüm bu olumsuzluklardan en çok da bünyeleri ve duyguları gelişmekte olan çocukların etkilendiği görülmektedir. Çocukların büyüdülerinde toplumu ileri seviyelere taşıyacak yetişkin bireyler olacağından hareketle gelişim çağlarında maruz kaldıkları tüm olumsuzlukların çocuklar temelinde tüm toplumu ilgilendiren bir sorun olduğu düşünülmektedir. Bu olumsuzlukları en aza indirebilmek için salgının getirdiği etkileri bilmek alınacak önlemleri belirlemek için önem arz etmektedir. Buradan hareketle araştırmanın amacı, COVID-19 küresel salgınının çocukların boş zaman etkinliklerinde yarattığı değişimi, ebeveynlerinin değişim sürecine dair etkilerini, değişimin çocukların gelecek yaşantılarına etkilerini ve olumsuz etkilerin nötrleştirilmesi için yapılması gerekenleri belirlemektir.

Katılımcıların ifadelerinden oluşturulan ana kategoriler belirlenen problem cümleleri halinde verilmiş, ana kategorilere ait alt tema ve kodların içerikleri analiz edilerek yorumlanmıştır.

“COVID-19 salgınından önce çocuklar boş zamanlarını nasıl değerlendiriyordu?” sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde;

“Aile ile Aktiviteler” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgın öncesinde ailelerin çocukları ile birlikte gezi etkinlikleri yaptığı, bu gezilerin genelde akraba ziyaretleri ve pikniğe gitme şeklinde olduğu bazı ailelerin çocuklarını tiyatro ve sinema gibi kültürel etkinliklere yönlendirdiği anlaşılmaktadır. Tiyatro ve sinema yönlendirmesi yapan aile durumu incelendiğinde (f:1) katılımcının Muğla ilinde ikamet ettiği ve Muğla'nın sosyoekonomik ve sosyokültürel durumu sebebiyle çocuklarını kültürel aktivitelere yönlendirmiş olabileceği şeklinde yorumlanabilmektedir. Çocuklarını yönlendirmeyen ve yanlarında gezmeye götürerek vakit geçirmelerini sağlayan aileler incelendiğinde (f:5) katılımcıların sırasıyla Ardahan, Artvin, Batman, Artvin ve Hakkâri'de ikamet ettikleri, yine bu durumun da kültürel özellikler, sosyoekonomik sebepler ve coğrafi şartlar ile ilgili olabileceği şeklinde yorumlanabilmektedir.

“Bilişsel Aktiviteler” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgın öncesinde 32 katılımcıdan yalnızca 3'ünün çocuklarının salgın öncesinde bilişsel seviyelerini artırıcı aktiviteler yaptığı görülmektedir. Katılımcıların verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde, 3 katılımcının sonraki kategorilerden olan “Sosyal Aktiviteler” kategorisinde çocuklarının arkadaşlarıyla da aktiviteler yaptığı şeklinde görüş belirttikleri görülmektedir. Bu durum katılımcıların kendilerine yöneltilen soruya “evde boş zaman değerlendirme ve dışarıda boş zaman değerlendirme” şeklinde iki ayrı kategoride yanıtladıklarına işaret etmektedir.

“Ev Oyunları” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgın öncesinde çocukların bazılarının (f:4) “yapboz, lego” tarzında kutu oyunları ile vakit geçirdikleri ve yine evde bulunan oyuncaklarla oyun kurdukları anlaşılmaktadır. Katılımcıların yanıtları analiz edildiğinde yöneltilen soruya çocuklarının evde olduğu zamanlarda boş zamanlarını değerlendirme biçimlerinden söz ettikleri diğer kategorilerde belirttikleri görüşlerden anlaşılmaktadır. Bu kategoride görüş belirten katılımcılar incelendiğinde Ankara'da (f:2) ve Artvin'de (f:2) ikamet ettikleri görülmektedir. İl bazında bakıldığında Ankara'nın soğuk ve sert geçen kış mevsimine sahip olduğu, büyük şehir olmasından kaynaklı olarak çocukların boş zamanı değerlendirebilecekleri alanların az olmasına bağlı olarak çocukların evde vakit geçirdikleri, yine Artvin ilinin de yağışlı iklime sahip olmasının çocukların boş zamanlarını evlerinde geçirmelerine neden olabileceği şeklinde yorumlanabilmektedir.

“Sosyal Aktiviteler” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgın öncesinde ailelerin çocuklarını oyun parklarına götürerek oyun oynattıkları, müzik aleti çalmaları ve düzenli spor yapmaları için sanat, spor kurslarına gönderdikleri anlaşılmaktadır. Çocuklarını boş zamanlarında sanat eğitimine gönderen aileler incelendiğinde İstanbul ve Samsun illerinde ikamet ettikleri, bu illerin büyük şehir olmasından dolayı sanatsal faaliyetlerin

imkân ve çeşitliliğinin fazla olabileceği, büyük şehirde yaşamlarından dolayı çocukların güvenli ortamlarda boş zaman değerlendirebilecek alanlarının sınırlı oluşu, bu sebeplerden sanat eğitimine yönlendirmiş olabilecekleri şeklinde yorumlanabilmektedir. Çocuklarını spor kurslarına gönderen aileler incelendiğinde küçük ve büyük şehirlerde ikamet eden ailelerin çocuklarını salgın öncesinde spor kurslarına gönderdikleri, Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı gençlik merkezlerinde temel branşlarda yaygın olarak spor kurslarının açıldığı ve ailelerin özellikle imkân bakımından daha küçük şehirlerde de açılan bu kurslara çocuklarını yönlendirmiş olabilecekleri şeklinde yorumlanabilmektedir. Son olarak katılımcıların büyük çoğunluğunun çocuklarını salgın öncesinde dışarıda arkadaşlarıyla sosyal aktiviteler yaptıklarını, bu aktivitelerin genellikle birlikte bisiklet kullanma, oyunlar oynama, futbol ve basketbol oynama ile parklarda vakit geçirme şeklinde olduğu ifadelerinden anlaşılmaktadır.

“Teknolojik Cihaz Kullanımı” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgın öncesinde (f:7) bazı ailelerin çocuklarının genellikle hareketsiz bir yaşantı sürdüğü, evlerde teknolojik cihazlarla fazlaca vakit geçirdikleri ifadelerinden anlaşılmaktadır. Katılımcıların yanıtları analiz edildiğinde; evlerinde hareketsiz yaşantı süren çocukların genellikle tablet, telefonlardan sosyal medya hesaplarında gezindikleri, televizyondan Youtube ve Netflix tarzı dijital platformlardan filmler seyrettikleri, tablet, telefon ve bilgisayardan oyunlar oynadıkları anlaşılmaktadır.

Öztürk ve Tecimen’in (2017) Çankırı halkının boş zaman değerlendirme alışkanlıklarını çeşitli değişkenlere göre değerlendirdiği araştırmada, halkın boş zaman değerlendirdiği alanları açık alanlar, ev, eğlence mekânları, alışveriş merkezleri şeklinde olduğunu belirtmiştir. Yine aynı araştırmada halkın boş zamanlarında yaptıkları etkinlikleri spor yapmak, televizyon izlemek, seyahat etmek, pikniğe gitmek, parka gitmek, alışveriş yapmak, internette gezinmek, sinema ve tiyatroya gitmek, telefon ile görüşmek şeklinde belirlenmiştir. Öztürk ve Tecimen’in salgın öncesinde yaptığı Çankırı halkının boş zaman değerlendirme alışkanlıkları ile ilgili araştırmanın bulguları ile çalışmadaki salgın öncesi durum ana kategorisinin sonuçlarının birbiri ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Her ne kadar iki çalışmanın farklı yaş gruplarının boş zaman alışkanlıklarını belirlemeye yönelik olarak yapıldığı görülsede çocukların kültür oluşumunda etkilendikleri ilk rol modellerinin ebeveynleri olması, yaşam tarzının aileden çocuklara geçerek kültür haline dönüşmesinden hareketle sonuçlarının birbiri ile paralellik gösterdiği söylenebilir.

“COVID-19 salgınının ortaya çıkmasından sonra çocukların boş zaman değerlendirme biçimlerinde nasıl bir farklılaşma meydana geldi?” sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde;

“Aile İlgisi” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgının ortaya çıkmasıyla birlikte çocukların genelde dışarıya çıkmalarına izin verilmediği, ailelerin çocuklarıyla birlikte “vakit öldürme” adına aktiviteler yaptığı, günlük rutin işlerin dahi çocuklarla birlikte yapılmaya başlandığı anlaşılmaktadır.

“Bilişsel Aktivite” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgının ortaya çıkmasıyla birlikte evden temel ihtiyaçlarını karşılama haricinde dışarıya çıkmayan (f:1) katılımcıların çocuklarıyla birlikte resim yapmaya ve kitap okumaya başladığı, birlikte yapılan bilişsel aktivitelerin zamanla alışkanlık haline dönüştüğü, diğer katılımcıların durumu incelendiğinde bilinçli ve düzenli olarak bilişsel bir etkinlik yapmadıkları fakat ara sırada olsa çeşitli bilişsel etkinlikler yaptıkları anlaşılmaktadır.

“Hareketsiz Yaşantı” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgının ortaya çıkmasıyla birlikte katılımcıların (f:16) çocuklarının teknolojik cihazlarla evlerde hareketsiz vakit geçirdikleri söylenebilir. Evlerde teknolojik cihazlarla vakit geçiren çocukların durumu incelendiğinde, daha çok tablet, telefon ve bilgisayarlarla internette gezindikleri, sosyal medya mecralarında vakit geçirdikleri televizyonda ise yaşlarına uygun filmler ve çizgi filmler seyrettikleri anlaşılmaktadır.

“Hastalık Korkusu” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgının ortaya çıkmasıyla birlikte çocukların, hastalık kapma korkusundan dolayı temastan ve arkadaşlarına yakın olmaktan kaçındıkları, sürekli alkol bazlı sıvıları ellerine sürdükleri, akşamları ana haber bültenlerinde ölü ve vaka sayılarını takip ettikleri, şayet haber bültenlerini kaçırdıklarında ise telefon, tablet ve bilgisayarlardan ölü ve vaka sayılarına baktıkları veya ailelerine sordukları, içsel olarak bu konuda merak içerisinde oldukları, bu durumun evde bulunan teknolojik cihazların Google arama geçmişine yansıdığını, ebeveynlerin bu durumu çocukların kullandıkları cihazların arama geçmişini kontrol ederek gözlemledikleri anlaşılmaktadır.

“Kontrollü Sosyal Hayat” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgının ortaya çıkmasıyla birlikte çocukların salgın öncesi dönemde olduğu gibi serbestçe dışarıya çıkmadıkları, daha sınırlı olmak ve ev çevresinde aile kontrolünde maske, mesafe, hijyen kurallarına uymak kaydı ile aile denetiminde kısa süreler dışarıya çıkabildikleri, aile ile gidilen misafirliklerin de yakın akrabalar haricinde yok denecek kadar azaldığı anlaşılmaktadır.

“Psikolojik Durum” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgının ortaya çıkmasıyla birlikte çocukların hastalık korkusundan ve uygulanan kısıtlamalardan olumsuz etkilendikleri, olumsuz bu etkilerin çocukların stres seviyelerini yükselttiği, yükselen stresin bazı çocuklarda hırçın ve huysuz davranışlara, nedensiz ağlamalara sebep olduğu anlaşılmaktadır.

Başaran ve Aksoy’un (2020) koronavirüs salgını sürecinde aile yaşantıları ile ilgili yaptığı çalışmasında, salgının aile içi etkileşimi arttırdığı, hastalık kapma korkusu yaşayan aile fertlerinin psikolojik olarak etkilendiği, özellikle çocuklarda yıkıcı davranışlara sebep olabildiği, evden çıkamamanın getirdiği teknoloji bağımlılığı gelişebileceği ve buna bağlı olarak hareketsizlik ve kilo artışı oluşabileceği değerlendirilmektedir. Yine aynı araştırmada ev ortamında küçük yaşta çocukların hareket ortamı bulamadıkları, bulsalar bile güvenli olmayacağı ifade edilmektedir. Başaran ve Aksoy’un araştırma sonuçları incelendiğinde çalışmadaki sonuçlarla paralellik gösterdiği görülmektedir.

“COVID-19’un ortaya çıkmasından sonra çocukların boş zaman değerlendirme biçimlerine karşı ebeveynlerinin etkisi nasıl olmuştur?” sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde;

“*Birlikte Vakit Geçirme*” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgının ortaya çıkmasıyla birlikte ebeveynlerin genel tutumunun çocukların dışarı çıkmalarını sınırlandırma ve onları korumak için önlemler alma, sıkılmalarını önlemek için çocuklarla vakit geçirme olduğu, çocuklarıyla ev içinde oyunlar oynamaya başladıkları, internetten ev içinde oynanabilecek oyunlarla ilgili aramalar yaptıkları, insanların daha az olduğu doğal destinasyonları ziyaret ettikleri, ellerinden geldikince ve imkânlar dahilinde kaliteli vakit geçirmelerini sağlamaya çalıştıkları anlaşılmaktadır.

“*Hareketsizliği Önleme*” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgının ortaya çıkmasıyla birlikte ebeveynlerin neredeyse tamamının çocuklarını korumak ve hastalık kapmalarını önlemek için müdahalede buldukları fakat bazı katılımcıların (f:3) çocuklarını korumak için müdahale ile birlikte oyunlara yönelmesi ve egzersiz yapmasıyla ilgili teşvikleri olduğu, bu oyun ve egzersizleri birlikte düzenli olarak yaptıkları anlaşılmaktadır.

“*Hastalıktan Koruma*” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgının ortaya çıkmasıyla birlikte ebeveynlerin çocuklarını COVID-19’dan korumak için dışarıya çıkmalarını sınırlandırdıkları, diğer insanlara yaklaşmama, maske takma, bir yerlere dokunmama konularında müdahalelerde buldukları ve çocukların bu durumdan sıkıldıkları anlaşılmaktadır. Yine özellikle memleketlerine bağlı ilçe merkezlerinde yaşayan ve evlerine yakın mesafede köyleri bulunan ebeveynlerin çocuklarını daha az insan olması ve daha serbest alanlar olması nedeniyle köylerine götürdükleri anlaşılmaktadır.

“*Stresi Azaltma*” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgının ortaya çıkmasıyla birlikte bazı katılımcıların (f:2) çocuklarında salgın sebebiyle oluşan stresi azaltmak adına onlarla salgının geçici olduğu ve gelecek güzel günleri anlatarak çocuklarda oluşan stresi azaltmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır.

“*Teknolojiyi Sınırlama*” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgının ortaya çıkmasıyla birlikte ailelerin korumacı tutumu, kısıtlamalar ve hasta olma korkusu ile birlikte çocukların evde ekrana bağlı hareketsizlik yaşadıkları, tablet, telefon, bilgisayar ve telefonun sağlıklarına verebileceği ve oluşabilecek bu zararı önlemek için ailelerin çocuklarını ekranlı cihazlardan mümkün olduğunca uzak tutmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır.

Yüksek-Usta ve Gökcan’ın (2020) çalışmasında, çocukların annelerinin gözünden COVID-19 salgını ve yarattığı etkiler incelenmiştir. Bu çalışmaya göre, salgın döneminde annelerinin çocukları hastalıktan korumak için yoğun uğraş verdikleri, çocukların ölü ve hasta sayısı gibi açıklamalar ve çevresel duyular yüzünden panik ve tedirginlik yaşadıkları, annelerin de bu tedirginliği önlemek için teknolojik cihazlara sınır koymak istedikleri, çocuklarının canlarının sıkılmaması için farklı etkinlik arayışında oldukları ve

canlarının sıkılmaması amacıyla günlük ev içi rutin işleri de çocuklarıyla birlikte yapmaya başladıkları, bu konuda çocukları ve eşlerini teşvik ettikleri sonuçlarına ulaşılmaktadır. Ayrıca çalışmadaki ebeveyn müdahalesi ana kategorisinin sonuçlarıyla paralellik gösterdiği görülmektedir.

“COVID-19’un ortaya çıkmasından sonra çocukların boş zaman etkinliklerindeki değişimlerin gelecek yaşantılarına etkisi nasıl olacaktır?” sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde;

“*Ailenin Önemi*” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgının ortaya çıkmasının evde aile ile geçirilen zamanı arttırdığı, aile ile kaliteli zaman geçirilmesinin de güçlü aile bağlarını yeniden kurmak için bir fırsat oluşturabileceği şeklinde değerlendirilmektedir.

“*Karakter Gelişimine Etki*” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgının getirdiği etkilerin çocukların rutin alışkanlıklarını değiştirdiği, yaşam tarzlarını farklılaştırdığı, okula gitme veya bir uğraş için erken kalkma alışkanlıklarının ortadan kalkmasının onları disiplinli yaşam tarzından uzaklaştırdığı, bu durumun karakter gelişimlerini etkileyebileceği şeklinde değerlendirilmektedir.

“*Kişilik Gelişimine Etki*” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgın sürecinde açıklanan vaka ve ölü sayılarının çocuklarda tedirginliğe yol açtığı, nezle ve grip gibi her çocuğun sıklıkla olduğu ve önemsemediği hastalıklardan bile çekindikleri, hastanelere gitmek istemedikleri, korku ve kaygı duydukları bu durumların gelecek yaşantıda çocukların kişilik gelişimlerini olumsuz etkileyebileceği değerlendirilmektedir. Yine salgının çocuklarda hijyen kuralları temelinde uyulması gereken kurallara uymanın hayati öneme sahip olduğunu anlamaları konusunda olumlu etkiye sahip olabileceği, çocukların değişen sosyal yaşantılarının özgüven seviyelerinde bir azalma meydana getirebileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca salgın sebebiyle ailelerin evlerinden dışarıya çıkamamaları, ev işlerini anne-baba ortak yapmaları ve çocukların bu durum şahit olmalarının toplumun aile yapısında ev işlerinin annede (kadında) olduğu yönündeki algıyı yıkararak cinsiyet eşitliğini öğrenmeleri konusunda katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

“*Özgürce Yaşamın Değeri*” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgınla birlikte sekteye uğrayan sosyal hayatı çocukların özleyeceği ve özgürce sosyalleşebilmenin kıymetini anlayarak salgın sonrasında arkadaşlarıyla sosyalleşeceklerinden dolayı ekranlı cihazlardan bir nebze uzak durabilecekleri, arkadaşlığın ve okulun değerini anlayacakları değerlendirilmektedir.

“*Sağlıksız Yaşam*” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgın öncesi döneme göre çocukların bu dönemde daha hareketsizleştiği, hareketsizliğe bağlı kilo artışı nedeniyle hastalık risklerine daha fazla maruz kalabilecekleri, yeme ve uyku alışkanlıklarında bozulmalar olabileceği ayrıca hareketsiz yaşam kültürüne alışabilecekleri değerlendirilmektedir.

“*Sosyalleşmede Değişim*” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgınla birlikte çocukların sosyal yaşantıları ve sosyalleşme biçimlerinde oluşan değişimlerin çocukları daha bireysel, içine kapanık ve pasif bireyler haline dönüştürebileceği, duygu

durumlarında kalıcı bozulmalar meydana getirebileceği değerlendirilmektedir. Yine çocuklarda paylaşma, görev bilinci, sorumluluk alma, iş bölümü yapma gibi duyguların sağlıklı gelişmeyeceği ve teknoloji bağımlısı bencil bireyler olabilecekleri değerlendirilmektedir. Bu olumsuz süreçleri iyi yöneten aileler ile süreci iyi yönetemeyen ailelerin çocukları arasındaki fark açılarak gelecekte çocuklar yetişkin bireyler olduklarında kendini gösterecek ve toplumun insan yapısında derin farklılıklara sebep olabileceği değerlendirilmektedir.

Türk, Ak Bingül ve Ak'ın (2020) tarihsel süreç içerisinde yaşanan salgınlar ve COVID-19 salgınının etkilerini birlikte değerlendirdiği araştırmaya göre, geçmişten günümüze tüm salgınların ekonomik ve sosyal etkilerinin olduğunu, ekonomik etkilerin de sosyal etkilerle doğrudan bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Aynı çalışmanın devamında, COVID-19 salgınının hızını azaltmak amacıyla uygulanan kısıtlamaların ekonomik hareketlilikte azalış meydana getirdiği, ekonomik azalışın vatandaşların refah düzeyini etkileyerek alım gücünde azalışlar yarattığı, aşı ve ilaç çalışmaları ile devletçe alınan önlemlerle kamu harcamalarının arttığı, daha iyi yaşam isteği sebebiyle kentlere göçlerin artacağı, bu durumun konut artışını ve çarpık kentleşmeyi beraberinde getireceği ifade edilmektedir. Tüm bunlarla birlikte yeni tüketim alışkanlıklarının ortaya çıkacağı ve tüm bu sonuçların sosyal hayatı derinden etkileyebileceği ön görülmektedir. Türk ve diğerlerinin (2020) araştırma sonuçları incelendiğinde, daha çok ekonomik sonuçların gerçekleşeceği fakat tarihsel süreç içerisinde tüm pandemilerin ekonomik sonuçlarının beraberinde ağır sosyal sonuçlar doğurduğu da ortaya konmaktadır. Sosyal sonuçlar değerlendirilecek olursa araştırma sonuçlarıyla paralellik gösterdiği görülmektedir.

“COVID-19'un meydana getirdiği etkilerin önlenmesi ve salgının uzun sürmesi durumunda etkilerinin nötrleştirilmesi için yapılması gerekenler nelerdir?” sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde;

“*Aile İlgisi*” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde çocukların salgın sürecinin olumsuz etkilerini en aza indirebilmeleri için aileleri ile birlikte eğitici etkinlikler yapmaları, çocukların boş zamanlarını “vakit öldürmek” için değil verimli kullanmaları konusunda yönlendirilmelerinin, aile ile birlikte hareket etmelerinin salgın döneminin olumsuz etkilerine çok fazla maruz kalmadan erken dönemde atabilmelerine yardımcı olacağı değerlendirilmektedir.

“*Bilinçlendirme*” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde çocukların salgın sürecinin olumsuz etkilerini en aza indirebilmeleri için salgın süreci hakkında doğru bilgilerin anlatılması, durumun geçici olduğunun anlatılması ve gelecek güzel günlere salgın sürecinde alınan kurallara uyularak ulaşılabileceğinin anlatılması, süreç hakkında doğru bilgileri en yakınındaki insanlardan duymalarının oluşan stresi ve kaygı düzeyini azaltarak çocukların salgın döneminin olumsuz etkilerine çok fazla maruz kalmadan erken dönemde atabilmelerine yardımcı olacağı değerlendirilmektedir.

“*Ortak Değerlerin Öğretilmesi*” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgın sürecinin olumsuz etkilerini en aza indirmek ve başkaca salgınlara maruz kalmamak için çocuklara doğayı koruma, hayvanlara ve çevreye saygı, diğer insanların yaşam hakkı ve

hududu ile ortak sosyal ve ahlaki değerlerin öğretilmesinin toplumsal başkaca problemler yaşamamak adına sosyal zararı önlemede yardımcı olacağı değerlendirilmektedir.

“Eğitimin Başlaması” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde çocukların okullarının kapanmasının disiplinli yaşamdan kopmalarına neden olduğu, eğitimden edindikleri faydaları elde edemedikleri için disiplin durumlarının bozulduğu, bu durumu toparlamak için örgün eğitimin gerekli kurallara uyulmak kaydıyla haftanın belli günleri de olsa başlamasının çocuklarda salgın sürecinde oluşan sosyal zararı erken dönemde atabilmelerine yardımcı olacağı değerlendirilmektedir.

“Eğitsel Yayınlar” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde çocukların salgın sürecinin olumsuz etkilerini en aza indirebilmeleri, okullara verilen aranın sonlandırılarak uzaktan eğitimin ve örgün eğitimin başlamasıyla telafi eğitimlerinin verilmesinin salgın sürecinde oluşan sosyal zararı önlemede etkili olabileceği değerlendirilmektedir. Yine salgın sürecinin yönetilmesi ile ilgili çocukların bilgi sahibi olabileceği, onların yaş gruplarına hitap eden çizgi film ve eğitsel yayınların hazırlanmasının da salgın sürecini aşmak için onlara yol gösterici olabileceği değerlendirilmektedir.

“Yönlendirme” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgın sürecindeki kısıtlamalar ve oluşan korku nedeniyle iyice hareketsizleşen çocukların ve ailelerinin bilgilendirilmesi için sağlıklı yaşam bilgisi ve fiziksel hareket içeren eğitici programların yayınlanmasının oluşabilecek zararı önlemede etkili olabileceği değerlendirilmektedir.

“Kontrollü Sosyal Hayat” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgın sürecinin olumsuz sosyal etkilerini en aza indirebilmek için çocukların ailelerinin kontrolünde salgın sürecinde alınan kararlara uygun olarak arkadaşlarıyla oyun oynayabilecekleri kontrollü sosyal ortamların sağlanmasının ve yavaş yavaş normalleşmeye başlamalarının oluşabilecek zararı önlemede etkili olabileceği değerlendirilmektedir.

“Hareket Alanı Oluşturma” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgın sürecinin olumsuz sosyal etkilerini en aza indirebilmek için evlerde çocuklara oyun kurabilecekleri şekilde hareket alanı oluşturulması, gerekiyorsa kırılacak eşyaların kaldırılması ve eşyaların yerlerinin değiştirilerek çocuklara dinamik ve rahat hareket edebilecekleri alanlar oluşturulmasının oluşabilecek zararı önlemede etkili olabileceği değerlendirilmektedir.

“Ortak Değerlerin Öğretilmesi” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgın sürecinin olumsuz sosyal etkilerini en aza indirebilmek için çocuklara ortak sosyal değerlerin anlatılması, cinsiyet eşitliğinin anlatılması, doğayı ve hayvanları koruma ile insanlara saygılı davranma konularında bilgilendirici konuşmaların yapılması, çocukların büyüdüklerinde böyle büyük hastalıklar ve toplumsal olaylara neden olabilmeleri konusunda önleyici etkiye sahip olabileceği değerlendirilmektedir.

“Teknolojiyi Sınırlama” alt kategorisinin içeriği incelendiğinde salgın sürecinin olumsuz sosyal etkilerini en aza indirebilmek için çocukların internetten, sosyal medyadan, teknolojik cihazlardan ve elektronik eğlence dünyasından olabildiğince uzak

durmalarını ve gerektiği kadar kullanmaları gerektiğini öğrenmelerinin oluşabilecek zararı önlemede etkili olabileceği değerlendirilmektedir.

Küçük-Biçer ve İlhan'ın (2020) COVID-19 salgınının çocuk sağlığı üzerinde etkileri ortaya koymak için yaptığı çalışmada, sağlığa etki eden olumsuzlukları önlemek için yapılması gerekenlerle ilgili bir dizi öneri sunulmuştur. Buna göre; salgın sürecinde çocukların yeterli ve faydalı beslenmeleri, fiziksel hareket etmeleri, teknolojik bağımlılığa karşı ebeveynlerinin önlem almaları, uyku düzenine dikkat etmeleri, ev içerisinde fiziksel hareketlilik sağlamaları, çocuklara çevrimiçi eğitimlerin verilmesi, kitap okuma ve ders çalışmaya yönlendirilmeleri, aile içinde birlikte etkinlikler yapmaları, sağlık ve hijyen konularında çocukların bilinçlendirilmeleri, kısıtlı sürelerde dışarıya çıkarılmaları ile salgın ile ilgili endişe ve kaygı giderici konuşmaların yapılması önerilmektedir. Sosyal zararı önleme ana kategorisinin içeriği incelendiğinde Küçük-Biçer ve İlhan'ın araştırma önerileriyle paralellik gösterdiği söylenebilir.

Son olarak, çocukların COVID-19 salgınından önce boş zamanlarını çoğunlukla dışarıda arkadaşlarıyla vakit geçirerek değerlendirdiği, arkadaşlarla boş zaman değerlendirmesinin genelde birlikte spor aktiviteleri içerdiği anlaşılmaktadır. Yine salgın öncesinde çocukların ekranlı cihazlarla evlerde vakit geçirdikleri katılımcı ifadelerinde geçmektedir. COVID-19'un ortaya çıkmasından sonra dışarıda vakit geçiren çocukların sosyalleşme biçimleri değişerek uygulanan kısıtlamalar sebebiyle evlerinden çıkmadıkları anlaşılmaktadır. COVID-19'un ortaya çıkmasıyla birlikte okulları da tatil edilen çocukların ciddi bir vakti daha boş geçirmek zorunda kaldıkları, enerjilerini dışarıya atamayan çocukların bedenlen ve ruhen sıkıldıkları, hastalık korkusu ve uygulanan kısıtlamalar sebebiyle de ailesi ile olan ilişkilerinin gerildiği görülmektedir. Salgının etkilerinin önlenmesinde fiziksel hareketliliğin, teknolojiyi sınırlandırmanın ve kontrollü sosyalleşmenin başlaması gerektirdiği de araştırma sonuçlarıyla anlaşılmaktadır. Bu durumu sağlamada en önemli faktör ailenin tutumudur. COVID-19'un sosyal hayata getirdiği olumsuzlukların önüne geçebilmek için alınması gereken önlemlerde ailenin yönlendirici tutumu çocukların salgının olumsuz etkilerini çabuk atlatabilmeleri için önemli olduğu anlaşılmaktadır. Şayet ailenin yeteri kadar ilgilenememesi durumunda çocukların ileriki yaşantılarında karakter ve kişilikle ilgili problemler yaşayabileceği, şişmanlığa bağlı kalp ve damar hastalıklarına yakalanma risklerinin yükseleceği anlaşılmaktadır. Küresel salgının aile bağlarını güçlendirme, sosyalleşme ve özgürce yaşamın değerinin anlaşılması yönünde olumlu etkilerinin de olduğu anlaşılmaktadır.

Yazar Notu:

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu çalışmada adı geçen yazarlar arasında bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Seçkin YILDIZ

Trabzon Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, TRABZON

ORCID: 0000-0002-0717-3866

E-posta: seckinyildizktu@gmail.com

Kaynaklar

1. **Aydoğdu, F. ve Dilekmen, M.** (2018). İlkokul öğrencilerinin anneleriyle geçirdikleri boş zamanların annelerin görüşlerine göre incelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(35), 49-63.
2. **Aytaç, Ö.** (2002). Boş zaman üzerine kuramsal yaklaşımlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 231-260.
3. **Aytaç, Ö.** (2005). Kapitalizm ve boş zaman. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 1-22.
4. **Baltacı, A.** (2017). Nitel veri analizinde miles-huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 3(1), 1-15.
5. **Başaran, M. ve Aksoy, A. B.** (2020). Anne-babaların korona-virüs (COVID-19) salgını sürecinde aile yaşantılarına ilişkin görüşleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 71(13), 668-678.
6. **Gümüşgöl, O. ve Aydoğan, R.** (2020). Yeni tip koronavirüs-COVID-19 kaynaklı evde geçirilen boş zamanların ev içi rekreatif oyunlar ile değerlendirilmesi. *Spor Eğitim Dergisi*, 4(1), 107-114.
7. **Hatun, O., Dicle, A. N. ve Demirci, İ.** (2020). Koronavirüs salgınının psikolojik yansımaları ve salgınla başa çıkma. *Turkish Studies*, 15(4), 531-554.
8. **Işık, A.** (2020). Koronavirüs (COVID-19) salgını döneminde ailede krize müdahale. *Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 1-9.
9. **Karaküçük, S. ve Gürbüz, B.** (2007). *Rekreasyon ve kent(li)leşme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
10. **Karaoğlu, B., Turan, M. B. ve Koç, K.** (2018, 28 June-1 July). *Aile yanında yaşayan ve yaşamayan çocukların rekreasyonel etkinliklere katılımlarının önündeki engellerin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. ERPA International Congresses on Education'a sunulan bildiri. İstanbul / Turkey.
11. **Küçük, V. ve Koç, H.** (2003). Psiko-Sosyal gelişim süreci içerisinde insan ve spor ilişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (9), 1-11. <https://dergipark.org.tr/en/pub/dpusbe/issue/4751/65276> 10 Kasım 2020 tarihinde erişilmiştir.
12. **Küçük-Biçer, B. ve İlhan, M. N.** (2020). COVID-19'un çocukların sağlığı üzerine etkisi. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (Özel Sayı), 103-111.
13. **Marshall, C. ve Rossman, G. B.** (2014). *Designing qualitative research*. New York: Sage.
14. **Mart, M. ve Kesicioglu, O. S.** (2020). COVID-19 pandemi sürecinde ailelerin evde oyun oynamaya ilişkin görüşleri. *Turkish Studies*, 15(4), 945-958.
15. **Meydanlıoğlu, A.** (2015). Çocuklarda fiziksel aktivitenin biyopsikososyal yararları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 7(2), 125-135.
16. **Miles, M. B. ve Huberman, A. M.** (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook* (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
17. **Muslu, M. ve Gökçay, G. F.** (2019). Teknoloji bağımlısı çocuklarda obeziteye neden olan risk faktörleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(2), 72-79.
18. **Mustafoğlu, R., Zirek, E., Yasacı, Z. ve Razak-Özdinçler, A.** (2018). Dijital teknoloji kullanımının çocukların gelişimi ve sağlığı üzerine olumsuz etkileri. *Addicta: The Turkish Journal on Addiction*, 5, 227-247.
19. **Öztürk, M. S., Yılmaz, N., Demir-Erbil, D. ve Hazer, O.** (2020). COVID-19 pandemi döneminde hanehalkındaki çatışma ve birlik-beraberlik durumunun incelenmesi. *Turkish Studies*, 15(4), 295-314.

20. **Öztürk, Y. ve Tecimen, M.** (2017). Halkın boş zaman değerlendirme alışkanlıkları: Çankırı örneği. *Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 1-14.
21. **Pala, A. ve Kolayış, H.** (2012). Farklı bölgelere göre 11-15 yaş grubu çocukların rekreatif faaliyetlerinin karşılaştırılması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 1007-1016.
22. **Şahbudak, B. ve İnal-Emiroğlu, N.** (2020). Çocuk ve ergenlerde COVID-19 Salgını ve duygudurum bozuklukları birlikteliği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 27(2), 59-63.
23. **Türk, A., Ak-Bingül, B. ve Ak, R.** (2020). Tarihsel süreçte yaşanan pandemilerin ekonomik ve sosyal etkileri. *Gaziantep University Journal of Social Sciences, Özel Sayı*, 612-632.
24. **Uslu, S., Karavelioğlu, M.B. ve Gümüşgül, O.** (2020). Geleneksel rekreatif oyunlar: yeni koronavirüs (COVID-19) salgını sürecinde boş zaman değerlendirme önerileri. *Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi*, 2(Özel sayı 1), 14-25.
25. **Ünsal, A.** (1998). Çocuk istismar ve ihmalinde önemli bir etmen olarak aile. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 14(3), 301-315.
26. **Üstün, Ç. ve Özçiftçi, S.** (2020). COVID-19 pandemisinin sosyal yaşam ve etik düzlem üzerine etkileri: bir değerlendirme çalışması. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi Özel Sayısı*, 25(1), 142-153.
27. **Üzümcü, H. E.** (2017). *Ebeveynlerin çocuklarının boş zamanlarını organize etme tutumları üzerine sosyolojik bir inceleme: İstanbul'da bir saha çalışması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
28. **Vural, H. ve Yılmaz, S.** (2018). Ortaokul öğrencilerinin mekana bağlı serbest zaman aktivite tercihleri ve rekreasyonel eğilimleri. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 5(4), 424-432.
29. **Yıldırım, A. ve Şimşek, H.** (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
30. **Yüksek-Usta, S. ve Gökcan, H. N.** (2020). Çocukların annelerinin gözünden Covid-19. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 187-206.

Eğitmen Geri Bildiriminin Kısıtlayıcı ve Destekleyici Motivasyonel İklim Üzerine Yordayıcı Etkisi: Yaz Spor Okulu Örneği

Ayşe Özge DALDAŞ¹ , Ayşe Gökçe ERTURAN¹

¹ Pamukkale Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, DENİZLİ

Araştırma Makalesi

Öz

Araştırmanın amacı, yaz spor okullarında eğitmen geri bildirimini, algılanan destekleyici ve kısıtlayıcı motivasyonel iklim üzerine yordayıcı etkisini incelemektir. Bu çalışmaya Denizli ilinde bulunan 24 farklı yaz spor okuluna devam eden 679 katılımcı (315 kız, 364 erkek) gönüllü olarak katılmıştır. Toplamda 38 farklı eğitmenin yaz spor okulu ortamındaki eğitimlerine devam eden katılımcılardan veri toplanmıştır. Katılımcılara Algılanan Öğretmen Geri Bildirim Ölçeği ve Antrenör Kaynaklı Destekleyici ve Kısıtlayıcı Güdüsel İklim Ölçeği uygulanmıştır. Adımsal çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları, performans bilgisi ve olumlu sözel olmayan geri bildirim, destekleyici motivasyonel iklimin pozitif yordayıcıları, olumsuz sözel olmayan geri bildirim ise negatif yordayıcısı olduğunu ortaya koymuştur. Olumsuz sözel olmayan geri bildirim ve olumlu genel geri bildirim kısıtlayıcı motivasyonel iklimin pozitif yordayıcıları, performans bilgisi ise negatif yordayıcısı olarak tespit edilmiştir. Sonuçları göz önünde bulundurarak eğitmenlerin olumlu genel geri bildirimi sözel yollardan değil, sözel olmayan yollardan vermeleri önerilmektedir. Ayrıca eğitmenlerin, öğrencilerinin performanslarından memnun olmadıkları durumlarda bunu olumsuz sözel olmayan yollardan ifade etmek yerine, öğrencinin performansını nasıl daha iyi hale getirebileceğine dair performans bilgisi vermeleri önerilmektedir.

Anahtar sözcükler: Algılanan geri bildirim, Destekleyici motivasyonel iklim, Kısıtlayıcı motivasyonel iklim, Yaz spor okulları

Predictive Effect of Coach Feedback on Empowering and Disempowering Motivational Climate in Summer Schools

Abstract

The aim of this study was to investigate the predictive effect of coach feedback on empowering and disempowering motivational climate in summer sports schools. 679 participants (315 girls, 364 boys) attending from 24 different summer sports schools in Denizli province voluntarily participated to this study. Data were collected from 38 different coaches' students. Perceived Teacher Feedback Scale and Empowering and Disempowering Motivational Climate Questionnaire were applied to the participants. Stepwise multivariate regression analysis results showed that performance information and positive non-verbal feedback were positive predictors of the empowering motivational climate while negative non-verbal feedback was negative predictor. Negative non-verbal and positive general feedbacks were positive predictors of disempowering motivational climate, and performance information was a negative predictor of disempowering motivational climate. Considering the results, it is recommended that instructors give positive general feedback in non-verbal ways, not verbally. It is also recommended that, when they are not satisfied with their students' performance, instructors should provide performance information on how to improve the students' performance, rather than expressing it in negative non-verbal ways.

Keywords: *Perceived feedback, Empowering motivational climate, Disempowering motivational climate, Summer sport schools*

Giriş

Spor okullarındaki öğrenme ortamları, bu okullara katılan çocuk ve ergenlerin yalnızca o branşa ait psikomotor becerilerini geliştirmeyi hedeflemez. Bu ortamlardaki eğitmen ile etkileşiminin etkilerinin bilinmesi önemlidir. Bu etkileşimin en önemli öğelerinden birisi eğitmen geri bildirimleridir ve geri bildirimlerin, katılımcıların devamları ve psikolojik iyi oluşları açısından önemli olduğu bilinmektedir (Yang ve Mok, 2018; Mouratidis, Vansteenkiste, Lens ve Sideridis, 2008).

Öz-belirleme kuramı bir kişilik ve motivasyon kuramıdır. Bireysel ve sosyal bağlam arasındaki etkileşimin, insan motivasyonu ve davranışı için temel olduğunu öne sürmektedir. Öz-Belirleme Kuramına göre, içsel motivasyonun kaynağı doğuştan gelir ve bir özümseme biçimidir. Öz-Belirleme Kuramı, antrenör veya öğretmenin davranışını, öğrencinin motivasyonu üzerinde olumlu bir etkiye neden olabilecek, özerklik ve yetkinlik algılarını etkileyebilecek önemli bir sosyal faktör olarak görür (Deci ve Ryan, 1985). Öz-Belirleme Kuramının bir alt kuramı olan Bilişsel Değerlendirme Kuramı, sosyal çevrenin içsel motivasyonu nasıl etkilediğini açıklayan ve dış kaynaklar tarafından verilen ödüllerin, cezaların ve geri bildirimlerin içsel motivasyona etkilerini ortaya koyar (Deci ve Ryan, 1985). Bilişsel Değerlendirme Kuramı, içsel motivasyonu azaltan, engelleyen veya iyileştiren koşullar ile ilgilenmektedir (Williams, Niemiec, Patrick, Ryan ve Deci, 2009).

Öz-belirleme kuramının bir diğer alt kuramı olan Temel Psikolojik İhtiyaçlar alt kuramına göre, bireyin tatmin edilmesi gereken üç önemli psikolojik ihtiyacı vardır. Bu temel psikolojik ihtiyaçlar yeterlik, özerklik ve ilişkili olmaktır. Bu üç temel psikolojik ihtiyacın tatmininin sağlandığı ortamlarda bireylerde özerk motivasyon oluştuğu

bilinmektedir (Duda, Milton, Appleton ve Braynt, 2018). Bir öğrenme ortamında bu üç temel psikolojik ihtiyacın karşılanması, bireyin o ortamdaki eylemine ilişkin içsel motivasyonunu artırıp psikolojik iyi oluşuna olumlu katkı sağlamaktadır (Duda, Alvarez, Balaguer ve Castillo, 2012).

Spor bağlamına bakıldığında ise, antrenör davranış ve tutumlarının sporcuların motivasyonunu olumlu veya olumsuz biçimde etkilemesi beklenen bir durumdur (Duda ve Balaguer, 2017). Antrenörler antrenman ve yarışma süreçlerini planlayan, bu ortamlarda yönerge ve geri bildirim veren kişilerdir. Antrenörler sporcuların içsel motivasyonunu ve spora devam edip ilerlemeleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilecek psikolojik bir ortam yaratmalıdırlar (Ames, 1992). Antrenör tarafından oluşturulan ortam, sporcuların özerklik, yeterlik ve ilişkili olma ihtiyaçlarını karşıladığında sporcuların o branşa içsel ilgi duymalarını sağlamaktadırlar (Duda ve diğerleri, 2018).

Başarı hedefi kuramı bireylerin başarıyı deneyimleyebilecekleri ortamlardaki rekabet algısını açıklayan bir kuramdır (Ames, 1992; Dweck, 1986; Nicholls, 1984). Bu kuram çerçevesinde sporda etkin olan sosyal çevrenin ortama bağlı özellikleri motivasyonel iklim olarak tanımlanmıştır (Duda, Appleton, Stebbings ve Balaguer, 2017). Motivasyonel iklim, sosyal kurumlar (aile, akranlar ve öğretmenler vb.) tarafından bireye hissettirilen başarı ve başarısızlık durumları ile ilgilidir. İkili modele göre motivasyonel iklim, görev (ustalık) veya ego odaklı olma durumuna göre ikiye ayrılır (Ames, 1992).

Görev iklimi, bireyler arası karşılaştırmadan ziyade görevlerdeki bireysel gelişime odaklanmaktadır. Ego iklimi, öğretmenin denetleyici konumda bulunduğu, öğrenciler arası rekabetin teşvik edildiği ve genel olarak yetenekli öğrencilerin ödüllendirildiği yapıdadır. Kelecek, Aşçı ve Altıntaş (2013) tarafından yapılan çalışmada algılanan ustalık (görev) ya da performans (ego) ikliminin, elit voleybolcularda motivasyon ve optimal performansın belirleyicisi olduğu belirlenmiştir.

Destekleyici ve kısıtlayıcı motivasyonel iklimin bireylerin motivasyonunu ve tepkilerini nasıl etkileyebileceği konusunda Duda (2013)'nın geliştirdiği model, Başarı Hedefi Kuramının (Ames, 1992; Dweck, 1986; Nicholls, 1984) önerdiği ego ve görev yapılarının yanı sıra Öz-Belirleme Kuramının (Deci ve Ryan, 1985) önerdiği üç temel psikolojik ihtiyacı bir çatı altında toplamaktadır. Duda (2013), her iki kuramı birleştirerek içsel motivasyonu ve görev odaklı iklimi güçlendirici bir iklim için yeni bir model ortaya koymuştur. Bu model, çevresel boyutlar arasındaki ilişkilere bakarak, antrenör tarafından oluşturulan motivasyonel iklimin temel özelliklerini her iki kuram perspektifinden birleştiren bir kavramsallaştırma içermektedir.

Duda'nın öne sürdüğü bu kavramsallaştırmada, antrenörün oluşturduğu motivasyonel iklim çok boyutludur ve bu iklimde antrenör sporcunun özerklik ihtiyacını destekleyici veya kısıtlayıcı olabilir. Bu model, antrenörün sporcularda teşvik ettiği görev ve ego yöneliminin, sporcuların temel psikolojik ihtiyaçları ve motivasyonu ile ilgili olduğunu göstermektedir (Duda ve diğerleri, 2017). Destekleyici (empowering) iklim, daha fazla görev odaklı, özerkliği destekleyen ve bireyi sosyal olarak destekleyici bir

ortamdır (Duda ve Appleton, 2016). Destekleyici bir spor ortamında ortak karar verme, fikir paylaşımı, bireysel öğrenme ve gelişim, eğlence, görevlerden zevk alma ve etkinliklerin sebeplerini anlamaya odaklanılır (Duda ve diğerleri, 2017). Kısıtlayıcı (disempowering) iklimde ise antrenörün davranışlarında ve tutumlarında yüksek düzeyde bireyler arası karşılaştırma ve sporcuların davranışlarını kontrol altına alma eğilimi vardır. Kısıtlayıcı bir spor ortamının antrenör iletişiminin tek yönlü olduğu, ödüllerin sporcuları dışsal motive ettiği, sporcular düşük performans sergilediğinde antrenörlerin soğuk ve umursamaz davrandığı, sporcular hata yaptığında ceza verme eğiliminde olduğu ortaya koyulmuştur (Duda, Appleton, Stebbings ve Balaguer, 2017).

Güçlü bir motivasyon kaynağı olan geri bildirim, öğrenmede hayati bir rol oynamaktadır (Koka ve Hein, 2003). Koka ve Hagger (2010)'e göre, geri bildirim, durum değerlendirmesi ve bilgilendirmenin motivasyonun temel öncelikleri olduğunu ortaya koymuşlardır. Deci ve Ryan (1985), öğretmenlerin öğrencilere verdiği geri bildirim türünün, öğrencilerin içsel motivasyon düzeyi üzerinde önemli bir etkisi olabileceğini belirtmişler. Stein, Bloom ve Gabiston (2012) ise antrenörlerin etkili bir öğrenme ortamı oluşturmak için her bir sporcuya bireysel olarak geri bildirim vermeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Geri bildirim, öğrenciye başarı ve başarısızlık hakkında bilgi sağlayan, öğretmenin öğrencinin başardığını hissettiğini ya da başarısız olduğunu düşündüğünü bildiren sözlü ya da sözsüz bilgilerdir (Coleman ve Jussim, 1991). Koka ve Hein'e (2003) göre geri bildirim, olumlu sözel olmayan geri bildirim, olumsuz sözel olmayan geri bildirim, olumlu genel geri bildirim ve performans bilgisi olmak üzere dört türdür. Olumlu sözel olmayan geri bildirim, öğretmenin öğrencinin performansından memnun olduğunu gösteren başını aşağı yukarı sallama, gülümseme gibi hareket ve mimikleri ile ifade ettiği olumlu geri bildirimleri açıklar. Olumsuz sözel olmayan geri bildirim, öğretmenin öğrencinin performansından memnuniyetsizliğini hareket ve mimikleri ile ifade ettiği gözlerini döndürme, kaşlarını çatma, başını sağa sola çevirme gibi olumsuz geri bildirimleri açıklar. Olumlu genel geri bildirim, öğretmenin övgü, cesaretlendirme gibi genel olumlu sözel ifadelerini açıklar. Performans bilgisi ise performansı öncesi ve sonrası öğretmenin öğrencinin performansı hakkındaki teknik bilgi veren ifadelerini içerir (Kara, Kazak ve Aşçı, 2018).

Koka ve Hein (2003), öğrencilerin öğretmen tarafından sağlanan geri bildirim algılarını ve içsel motivasyon düzeylerini incelemişler ve genel olumlu geri bildirim verildiği öğrenme ortamının, içsel motivasyonun anlamlı bir belirleyicisi olduğunu ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde Koka ve Hein (2005), ortaokula giden öğrencilere verilen olumlu genel geri bildirim içsel motivasyonun yordayıcısı olduğunu ortaya koymuşlardır. Tilga, Hein ve Koka (2017) yaptıkları bir çalışmada yeterlilik ve ilişkili olma ihtiyaç tatmininin, algılanan öğretmen olumlu genel geri bildirimi ile içsel motivasyon arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini belirlemişlerdir. Benzer şekilde Allen ve Howe (1998), spor ortamında hokey oyuncularından algılanan antrenör kaynaklı geri bildirim yeterlik algısı ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır.

Pelletier, Séguin-Lévesque ve Legault'a (2002) göre öğrencilerin ortamın motivasyonel özelliklerine ilişkin algılarını, öğretmenlerin davranış şekli etkiler.

Literatürde öğretmen geri bildiriminin öğrencilerin algıladıkları motivasyonel iklim ile ilişkili olduğuna dair kanıtlar bulunmaktadır. Örneğin Erturan-İlker ve Aşçı (2019) olumlu geri bildirim içsel motivasyonu artırdığını, olumsuz geri bildirim ise içsel motivasyonu azalttığını ve algılanan yeterliğin içsel motivasyon ile geri bildirim arasında aracı değişken olduğunu belirlemişlerdir. Erturan-İlker (2014), beden eğitimi ders ortamında yaptığı çalışmada olumlu geri bildirim verdiği grupta öğrencilerin ustalık ve performans yaklaşımı başarı hedefleri ve ustalık motivasyonel iklim algılarının arttığını ve performans kaçınımı başarı hedefinin azaldığını; olumsuz geri bildirim ortamında ise ustalık ve performans yaklaşımı başarı hedefleri ve ustalık motivasyonel iklim algılarının azaldığını, performans kaçınımı motivasyonel iklim algısının arttığını ortaya koymuştur.

Koka ve Hagger (2010), öğrencilerin öğretmenleri tarafından olumlu geri bildirimler aldıkça, daha fazla yetkin, özerk ve sınıf arkadaşlarıyla ilişkili olduklarını ve spor ortamına katılım süreçlerinin kendiliğinden gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Çalışmada yeterlilik ve ilişkili olma ihtiyaçlarının, algılanan olumlu genel geri bildirim ile özerk motivasyon arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini belirlemişlerdir. Geri bildirim özerk motivasyon üzerindeki etkisinin, yeterlilik ihtiyacı tatmini aracılığıyla sağlanabileceğini öne sürmüşlerdir. Badami, Vaez Mousavi, Wulf ve Namazizadeh (2011), bireylere verilen olumlu ve bilgi amaçlı geri bildirim yeterlilik algılarında artışa yol açtığını, bunun da bireylerin içsel motivasyonunu arttırdığını, olumsuz geri bildirim ise olumsuz yetkinlik bilgisi sağladığını ve bu nedenle içsel motivasyonu düşürdüğünü ortaya koymuşlardır. Deci ve Ryan (1985), antrenörlerin özerklik desteğinin, sporcuların özerk motivasyonu pozitif ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Bu bulgu, düzeltici geri bildirim nedeniyle yeterlilik algılarının tehlikeye atıldığı durumlarda bile sporcuların içsel motivasyon için özerklik desteği sağlanmasının önemini vurgulamaktadır (Mouratidis ve Michou, 2011). Spor ortamında Weiss, Amorose ve Wilko (2009) sporcuların antrenörlerden gelen geri bildirimleri yorumlamasını etkileyebileceğini ve sonuç olarak sporcuların psikososyal tepkilerini etkileyebileceğini belirtmişlerdir. Çalışmada daha düşük performans iklimi algılayan sporcularda, bilgi geri bildirimi, sporcuların yetkinlik, eğlence ve içsel motivasyon düzeyleriyle pozitif ilişkili bulunmuştur.

Spor ortamında algılanan antrenör geri bildiriminin, Öz-Belirleme Kuramı (Deci ve Ryan, 1985) perspektifinden yeterlik algısı üzerine etkisini araştıran çalışmalara (Allen ve Howe, 1998) ve Başarı Hedefi Kuramı (Ames, 1992; Dweck, 1986; Nicholls, 1984) perspektifinden motivasyonel iklim algısı üzerine etkisini araştıran çalışmalara (Weiss, Amorose ve Wilko, 2009; Stein, Bloom ve Gabiston, 2012) rastlanmaktadır. Diğer yandan, beden eğitimi ders ortamında öğretmen geri bildiriminin, Öz-Belirleme Kuramı (Deci ve Ryan, 1985) perspektifinden öğrencilerin içsel motivasyon düzeylerine etkisi (Koka ve Hein, 2003) ve geri bildirim ve içsel motivasyon arasındaki bu ilişkiye yeterlik algısının aracı rolünü (Erturan-İlker ve Aşçı, 2019) araştıran çalışmalara rastlanırken, Başarı Hedefi Kuramı (Ames, 1992; Dweck, 1986; Nicholls, 1984) perspektifinden motivasyonel iklim algısına etkisini (Erturan-İlker, 2014) ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır. Ancak Duda'nın (2013) kavramsallaştırmasına göre her iki kuramı birleştirerek bu etkileri birlikte egzersiz ortamında araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle

algılanan eğitimci geri bildiriminin egzersiz ortamının kısıtlayıcı ve destekleyici motivasyonel ikliminde yarattığı etkiler bilinmemektedir. Literatürdeki bu eksiklikten yola çıkılarak bu çalışma, yaz spor okullarında eğitimci kaynaklı geri bildirim, destekleyici ve kısıtlayıcı motivasyonel iklim üzerine yordayıcı etkisini incelemeyi amaçlamıştır.

Yöntem

Bu araştırma, öğrencilerin yaz spor kurslarında algıladıkları eğitimci geri bildirimini eğitimci kaynaklı destekleyici ve kısıtlayıcı motivasyonel iklim üzerine yordayıcı etkisini belirlemeye yönelik betimsel ve kesitsel bir araştırmadır.

Araştırma Grubu

Bu çalışmaya Denizli ilinde bulunan 24 farklı yaz spor okuluna devam etmekte olan 679 katılımcı (315 kız, 364 erkek; yaş aralığı 11-17; yaş $X=13,13$ yıl) gönüllü olarak katılmıştır. Farklı yaz spor okullarında görev yapan toplam 38 eğitimcinin kurs ortamındaki öğrencilerinden veri toplanmıştır. Tablo 1’de araştırma grubunun cinsiyet ve spor branşına göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 1. Araştırma grubunun cinsiyet ve spor branşına göre dağılımı

Brans	Kız	Erkek	Toplam
Yüzme	40	34	74
Basketbol	34	92	126
Futbol	1	166	167
Taekwondo	24	15	39
Voleybol	178	12	190
Güreş	0	25	25
Tenis	12	1	13
Hokey	10	4	14
Diğer	16	15	31
Toplam	315	364	679

Veri Toplama Araçları

Algılanan öğretmen geri bildirim ölçeği: Koka ve Hein (2003) tarafından öğrencilerin algıladıkları öğretmen geri bildirimini belirlemek için geliştirilmiştir ve öğrencilere kendi performanslarından sonra öğretmenlerinin hangi tür geri bildirimler sağladığını ölçmektedir. Ölçek, olumlu sözel olmayan geri bildirim (üç madde), olumsuz sözel olmayan geri bildirim (üç madde), olumlu genel geri bildirim (dört madde) ve performans bilgisi (dört madde) olmak üzere dört boyut ve 14 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, beşli Likert tipinde değerlendirilmektedir. Olumlu sözel olmayan geri bildirim örnek olarak “Antrenörüm yüksek performans sergilediğimde alkışlar”, olumsuz sözel olmayan geri bildirim örnek olarak “Antrenörüm düşük performans sergilediğimde kaşlarını çatarak bakar”, olumlu genel bildirim “Performansım antrenör tarafından sıklıkla övülür”, performans bilgisine örnek olarak “Antrenörüm performansımın hemen sonrasında beni bilgilendirir” maddeleri verilebilir.

Ölçeğin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması Kara, Kazak ve Aşçı (2018) tarafından yapılmıştır. Yapı geçerliğine ilişkin bulgular, orijinal ölçeğin dört faktör yapısıyla tutarlı bulunmuştur [$\chi^2/sd = 2,81$; RMSEA = 0,061; SRMR = 0,068, TLI = 0,91, CFI = 0,93, GFI = 0,92]. İç tutarlık katsayılarının ise 0,69 ile 0,83 arasında değiştiği belirlenmiştir. Bu araştırma verisi ile alt boyutlar için hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları 0,70 ile 0,73 arasında değişmektedir.

Antrenör kaynaklı destekleyici ve kısıtlayıcı güdüsel iklim ölçeği: Appleton, Ntoumanis, Quested, Viladrich ve Duda (2016) tarafından Duda (2013)'nın çok boyutlu kavramsallaştırması temel alınarak geliştirilmiştir. Ölçek 17 destekleyici ve 17 kısıtlayıcı iklim olmak üzere toplam 34 maddeden oluşmaktadır. Beşli likert tipi değerlendirmeye sahip ölçek, görev iklimi, ego iklimi, özerklik desteği, sosyal destek ve kontrol olmak üzere beş alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin görev iklimi, özerklik desteği ve sosyal destek alt boyutlarının ortalamasından destekleyici iklim boyutu, ego iklimi ve kontrol alt boyutlarının ortalamasından ise kısıtlayıcı iklim boyutu elde edilmektedir (Duda ve Appleton, 2016).

Ölçeğin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması Gözmen-Elmas, Keskin-Akın ve Aşçı (2018) tarafından yapılmıştır. Görev iklimi alt boyutundaki maddelere örnek olarak "Antrenörüm, yeni beceriler denemeleri için oyuncuları cesaretlendirdi", sosyal destek alt boyutundaki maddelere örnek olarak "Antrenörüm, oyuncuları sadece sporcu olarak değil, insan olarak da takdir etti", özerklik desteği alt boyutundaki maddelere örnek olarak "Antrenörüm, oyunculara tercihler ve seçenekler sundu", ego iklimi alt boyutundaki maddelere örnek olarak "Antrenörüm, sadece müsabaka sırasında en iyi performans gösteren oyuncuları övdü" ve kontrol alt boyutundaki maddelere örnek olarak "Antrenörüm, oyuncuların spor dışı yaşamlarındaki hallerine müdahale etmeye çalıştı" maddeleri verilebilir. Bu araştırma verisi ile alt boyutlar için hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları 0,74 ile 0,81 arasında değişmektedir.

Verilerin Toplanması

Çalışmada kullanılan veri toplama araçları, yaz spor okullarının yöneticilerinden, eğitmenlerden, katılımcılardan ve katılımcı velilerinden gerekli izinler alındıktan sonra ders ortamında uygulanmıştır. Ölçeklerin uygulanması öncesinde katılımcılara araştırmanın amacı açıklanmış, ölçeklere ilişkin gerekli açıklamalar yapılmış, verilerin yalnızca araştırma amaçlı kullanılacağı ve diledikleri an çalışmadan çekilebilecekleri açıklanmıştır. Veri toplama, Helsinki Bildirgesi (World Medical Association, 2008) prensiplerine uygun olarak gerçekleştirilmiş, ölçekler isimsiz olarak doldurulmuş ve veri toplama ortamında eğitmenlerin yer almaması sağlanmıştır. Katılımcıların ölçekleri uygulamaları yaklaşık 20 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi:

Verilerin analizi için betimsel istatistikler ve adimsal çoklu doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır.

Bulgular

Tablo 2. Tanımlayıcı değerler tablosu

Değişkenler	X	Ss	Skewness	Kurtosis
Olumlu sözel olmayan geri bildirim	3,813	0,796	-,447	-0,138
Olumlu genel geri bildirim	3,130	0,707	,025	0,197
Olumsuz sözel olmayan geri bildirim	2,633	1,021	,173	-0,760
Performans bilgisi	3,931	0,792	-,642	0,201
Görev yönelimi	4,303	0,623	-,789	2,469
Özerklik desteği	4,178	0,638	-,922	1,480
Sosyal destek	4,190	0,747	-,959	0,788
Ego yönelimi	2,431	0,820	,511	-0,136
Kontrol	2,307	0,700	,601	0,099
Destekleyici motivasyonel iklim	4,222	0,601	-,877	2,234
Kısıtlayıcı motivasyonel iklim	2,370	0,710	,639	-0,005

Çalışmada yer alan tüm değişkenlerin skewness değerlerinin -1 ile 1 aralığında, kurtosis değerlerinin ise -3 ile 3 aralığında olduğu ve normal dağılım gösterdikleri görülmektedir (Karagöz, 2016). Destekleyici motivasyonel iklimin yordayıcılarını tespit etmek amacıyla yapılan adımsal çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Destekleyici motivasyonel iklimin yordayıcılarına ilişkin adımsal çoklu regresyon tablosu

Model 1	β	T	p
Performans bilgisi	,428	17,041	,000*
$R^2=0,32, \Delta R^2=0,32, F_{(1,593)} = 290,403, p = 0,00$			
Model 2			
Performans bilgisi	,334	11,018	,000*
Olumlu sözel olmayan geri bildirim	,163	5,350	,000*
$R^2=0,36, \Delta R^2=0,36, F_{(1,592)} = 166,273, p = 0,00$			
Model 3			
Performans bilgisi	,328	10,852	,000*
Olumlu sözel olmayan geri bildirim	,171	5,619	,000*
Olumsuz sözel olmayan geri bildirim	-,053	-2,707	,007*
$R^2=0,37, \Delta R^2=0,37, F_{(1,591)} = 114,475, p = 0,00$			

* $p < 0,05$

Tablo 3'de yer alan verilere bakıldığında destekleyici motivasyonel iklimi açıklamada performans bilgisi, tek başına pozitif yönlü anlamlı bir yordayıcı değişkendir ve destekleyici motivasyonel iklimin toplam varyansını tek başına %32 oranında açıklamaktadır. Modele olumlu sözel olmayan geri bildirim eklendiğinde, destekleyici motivasyonel iklim %36 oranında açıklanmaktadır. Son olarak modele olumsuz sözel olmayan geri bildirim eklendiğinde destekleyici motivasyonel iklim %37 açıklanmaktadır ve olumsuz sözel olmayan geri bildirim negatif bir yordayıcı iken performans bilgisi ve olumlu sözel olmayan geri bildirim pozitif yordayıcılardır. Kısıtlayıcı motivasyonel iklimin yordayıcılarını tespit etmek amacıyla yapılan adımsal çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Kısıtlayıcı motivasyonel iklimin yordayıcılarına ilişkin adımsal çoklu regresyon tablosu

Model 1	β	t	p
Olumsuz sözel olmayan geri bildirim	,608	18,448	,000*
$R^2=0,37, \Delta R^2=0,37, F_{(1,581)} = 340,317, p = 0,00$			
Model 2			
Olumsuz sözel olmayan geri bildirim	,605	18,613	,000*
Performans bilgisi	-,133	-4,106	,000*
$R^2=0,39, \Delta R^2=0,39, F_{(2,580)} = 183,232, p = 0,00$			
Model 3			
Olumsuz sözel olmayan geri bildirim	,586	18,179	,000*
Performans bilgisi	-,190	-5,556	,000*
Olumlu genel geri bildirim	,159	4,618	,000*
$R^2=0,41, \Delta R^2=0,41, F_{(3,579)} = 133,545, p = 0,00$			

* $p < 0,05$

Tablo 4’de yer alan verilere bakıldığında kısıtlayıcı motivasyonel iklimi açıklamada olumsuz sözel olmayan geri bildirim tek başına pozitif yönlü anlamlı bir yordayıcı değişkendir ve destekleyici motivasyonel iklimin toplam varyansını tek başına %37 oranında açıklamaktadır. Modele performans bilgisi eklendiğinde, kısıtlayıcı motivasyonel iklim %39 oranında açıklanmaktadır. Son olarak modele olumlu genel geri bildirim eklendiğinde kısıtlayıcı motivasyonel iklimin toplam varyansının %41 açıklandığı görülmektedir ve performans bilgisi negatif bir yordayıcı iken olumsuz sözel olmayan geri bildirim ve olumlu genel geri bildirim pozitif yordayıcılardır.

Tartışma

Görev yönelimi, özerklik desteği ve sosyal destek alt boyutlarının ortalamasından elde edilen destekleyici motivasyonel iklimi açıklamada, performans bilgisinin ve olumlu sözel olmayan geri bildirim pozitif, olumsuz sözel olmayan geri bildirim ise negatif yordayıcılar olduğu belirlenmiştir. Performans bilgisinin destekleyici motivasyonel iklimin pozitif yordayıcısı olmasının nedeninin, eğitmenin performanstan önce veya sonra öğrenciyi bilgilendirmesi ile öğrencinin hatalı ya da doğru yaptığı hareket bölümlerini öğrenmesi, böylece de yeterlilik ihtiyacı tatmininin artmasından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir. Benzer şekilde olumlu sözel olmayan geri bildirim ile öğrencinin eğitmenden alkış, gülümseme gibi sözel olmayan yollardan olumlu geri bildirim alması, öğrencide yeterlilik algısını artırmış olabilir. Deci ve Rayn (1985), öğrenci performanslarına cevap olarak verilen olumlu bilgiye dayalı geri bildirim, artan yeterlilik algıları ve buna bağlı olarak içsel motivasyonda bir artışla sonuçlandığını açıklamışlardır. Koka ve Hein (2013), hem algılanan olumlu genel geri bildirim hem de algılanan performans bilgisinin içsel motivasyon, algılanan yetkinlik, algılanan ilgi ve algılanan çaba ile pozitif ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin olumlu genel geri bildirim vermelerinin, bireyin içsel motivasyonunu ve algılanan yeterlilik, algılanan ilgi gibi bileşenlerinin geçerli bir yordayıcısı olduğunu ortaya koymuşlardır. Koka ve Hein (2005), algılanan olumlu ve bilgilendirici geri bildirimlerin sıklığının, içsel motivasyon düzeyinin yüksek olması ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Aşçı ve Erturan-İlker (2018),

performans bilgisi geri bildirim ve olumlu sözel olmayan geri bildirim öğrencilerin yeterlilik algısını artırdığını belirtmişlerdir. Bu çalışmada yeterlilik algısı artan öğrenciler, daha çok çaba harcayarak bireysel gelişimlerine odaklanmış olabilirler ve buna bağlı olarak da görev yönelimi ile özerklik desteği algıları artmış olabilir.

Çalışmada olumsuz sözel olmayan geri bildirim destekleyici motivasyonel iklimin negatif yordayıcısı olarak bulunmuştur. Bunun nedeni, olumsuz sözel olmayan geri bildirim yapısındaki kızarak bakma, kaşları çatma, başı sağa sola sallama gibi onaylamama içeren hareketlerin öğrencide yetersizlik duygusunu oluşturması olabilir. Böylece de öğrenciler ortamı destekleyici değil, kısıtlayıcı olarak algılamış olabilir. Koka ve Hein (2005), spor ortamında olumsuz sözel olmayan geri bildirim destekleyici motivasyonel iklim oluşturmadığını, bu geri bildirim öğretmenin memnun olmadığını belli etmesini içermesi, öğrencilerde korku ve baskı yarattığını belirtmişlerdir.

Çalışmada ego yönelimi ve kontrol alt boyutlarının ortalamasından elde edilen kısıtlayıcı motivasyonel iklimin, olumsuz sözel olmayan geri bildirim ve olumlu genel geri bildirim tarafından pozitif açıklandığı, performans bilgisi tarafından negatif açıklandığı görülmüştür. Olumsuz sözel olmayan geri bildirimde eğitmen, öğrencinin performansından memnun olmadığını sözel olmayan yollardan gösterir (Koka, 2005). Bu tek taraflı iletişim öğrencinin temel psikolojik ihtiyaçlarını tehdit eder. Çünkü, Bartholomew, Ntoumanis ve Thogersen-Ntoumani'ye göre (2010), kısıtlayıcı iklimde öğrenci kendini ifade edemez. Bu çalışmada katılımcıların, davranışlarını tamamen eğitmenine göre düzenlemesi, yani dışsal bir kaynak tarafından davranışlarının belirlenmesi, ortamı kısıtlayıcı algılamasını sağlamış olabilir. Olumlu genel geri bildirimde eğitmen sözel olarak ortamda bireylere o performansta iyi olduklarını sözel olarak ifade etmiştir. Bu durumda öğrencilerin birbirlerinin performansları hakkında öğretmenin değerlendirmesini duyması, bireyler arasında rekabete yol açmış ve kısıtlayıcı motivasyonel iklim algısı oluşturmuş olabilir. Koka ve Hein (2005), şarta bağlı olmayan olumlu genel geri bildirim içsel motivasyonu arttırmayabileceğini belirtmişlerdir.

Performans bilgisi ve olumlu sözel olmayan geri bildirim, öğrencinin performansı hakkında bilgilendirilmesi, eğitmenin öğrencinin performansından memnun olduğu bilgisini içermesi nedeniyle öğrenci, performansını artırabilmek için yeterli bilgiye ulaşabilir, göreve odaklanabilir böylece de başarıma hissini tadabilir. Ancak kısıtlayıcı motivasyonel iklim bu davranış biçimlerinin desteklediği bir ortam olmadığı için bu geri bildirimlerin verilmesindeki azalma, kısıtlayıcı motivasyonel iklim algısını artırmıştır. Bartholomew, Ntoumanis ve Thogersen-Ntoumani (2010), yaptıkları çalışmada kişilerarası iletişimde daha fazla kontrol sahibi olan bir antrenörün, sporcularla etkileşime girdiğinde baskıcı, zorlayıcı ve korkutucu olma eğiliminde olduğu sonucunu bulmuşlardır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada birkaç sınırlılık bulunmaktadır. Bunlardan ilki, algılanan eğitmen geri bildirim, destekleyici ve kısıtlayıcı motivasyonel iklimin öğrenci algılarına göre ölçülmesidir. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda objektif gözlem araçları kullanılarak

eğitmenlerin verdikleri geri bildirimlerin tipi, sıklığı ve oluşturdukları motivasyonel iklim objektif olarak ölçülebilir. İkinci sınırlılık, çalışmaya psikolojik arabulucuların dahil edilmemesidir. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda temel psikolojik ihtiyaçlar eklenerek çalışmaya geri bildirim hangi psikolojik mekanizmaları tetiklediği incelenebilir.

Sınırlılıklara rağmen eğitmenlerin yaz spor okullarında oluşturdukları motivasyonel iklimin öğrencilerdeki psikolojik etkilerini ve eğitim ortamını nasıl algıladıklarını ortaya koyması bakımından bu çalışma spor okulları için önemli bilgiler sağlamaktadır. Eğitmenler gençlerin motivasyonlarını kaybetmelerine, kendilerini daha kötü hissetmelerine ve yaptıkları spor hakkında olumsuz düşünmelerine neden olabildikleri durumlar göz önüne alındığında, bu çalışmadan elde edilen sonuçlar önemlidir. Sonuçlar sözel olmayan olumlu geri bildirim öğrenme ortamının motivasyonel iklimini istendik yönde değiştirdiğini ortaya koymuştur. Bu nedenle belirli bir spor branşına ait becerilerin öğretilmesine ve öğrencilerin keyifli vakit geçirmesine odaklanılan yaz spor okullarında eğitmenlerin öğrencilerine verdikleri sözel ve sözel olmayan tüm geri bildirimlerin olumlu yönlü olmasına odaklanmaları önerilmektedir. Önemli olarak, geri bildirim içeriği bilgilendirici olmalı, özerklik destekleyici bir şekilde sunulmalıdır. Bunun yanında, olumsuz sözel olmayan geri bildirim kısıtlayıcı motivasyonel iklim algısını artırdığı ve destekleyici motivasyonel iklim algısını düşürdüğü için eğitmenlerin olumsuz geri bildirimden kaçınmaları, öğrencilerinin performanslarından memnun olmadıkları durumlarda bunu, öğrencinin performansını nasıl daha iyi hale getirebileceğine dair performans bilgisi vermeleri önerilmektedir.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Ayşe Özge DALDAŞ

Pamukkale Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, DENİZLİ

ORCID: 0000-0002-3970-6225

E-posta: ayseozge0312@gmail.com

Kaynaklar

1. **Allen, J. ve Howe, B. L.** (1998). Player ability, coach feedback, and female adolescent athletes' perceived competence and satisfaction. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 20(3), 280-299.
2. **Ames, C.** (1992). Classrooms: goals, structures, and student motivation. *Journal of Educational Psychology*, 84(3), 261-271.
3. **Appleton, P. R., Ntoumanis, N., Quested, E., Viladrich, C. ve Duda, J. L.** (2016). Initial validation of the coach-created empowering and disempowering motivational climate questionnaire (EDMCQ-C). *Psychology of Sport and Exercise*, 22, 53-65.
4. **Aşçı, F. H. ve Erturan-İlker, G.** (2018). Algılanan öğretmen geribildirim ve güdülme ikliminin beden eğitimi ve spor derslerinde zevk alma ve güdülenme üzerine yordayıcı etkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(2), 123-138.
5. **Badami, R., Vaezmousavi, M., Wulf, G. ve Namazizadeh, M.** (2011). Feedback after good versus poor trials affects intrinsic motivation. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 82, 360-364.
6. **Bartholomew, K., Ntoumanis, N. ve Thogersen-Ntoumani, C.** (2010). The controlling interpersonal style in a coaching context: Development and initial validation of a psychometric scale. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 32, 193-216.
7. **Coleman, L. M., Jussim, L. ve Isaac, J. L.** (1991). Black students' reactions to feedback conveyed by white and black teachers. *Journal of Applied Social Psychology*, 21(6), 460-481.
8. **Deci, E. L. ve Ryan, R. M.** (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum Publishing.
9. **Duda, J. L.** (2013). The conceptual and empirical foundations of empowering coaching™: How the stage was set for the PAPA project. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 11(4), 311-318.
10. **Duda, J. L. ve Balaguer, I.** (2017). Coach-Created motivational climate. In S. Jowett ve D. Lavallee (Eds.), *Social Psychology in Sport* (s. 117-130). Campaign: Human Kinetic.
11. **Duda, J. L., Alvarez, M. S., Balaguer, I. ve Castillo, I.** (2012). The Coach-Created motivational climate, young athletes' well-being, and intentions to continue participation. *Journal of Clinical Sport Psychology*, 6, 166-179.
12. **Duda, J. L., Appleton, P., Stebbings, J. ve Balaguer, I.** (2017). Towards more empowering and less disempowering environments in youth sport. In C. J. Knight, C. G. Harwood ve D. Gould (Eds.), *Sport Psychology for Young Athletes* (s. 81-94), New York: Routledge.
13. **Duda, L. J. ve Appleton, P.** (2016). Empowering and disempowering coaching climates: conceptualization, measurement considerations, and intervention implication. In M. Raab, P. Wylleman, R. Seiler, A.-M. Elbe ve A. Hatzigeorgiadis (Eds.), *Perspectives from Exercise Psychology* (s. 373-378). London: Academic Press.
14. **Duda, L. J., Milton, D., Appleton, P. ve Braynt, A.** (2018). Initial validation of the teacher-created empowering and disempowering motivational climate questionnaire in physical education. *Journal of Teaching in Physical Education*, 37(3), 340-351.
15. **Dweck, C. S.** (1986). Motivational processes affecting learning. *American Psychologist*, 41(10), 1040-1048.
16. **Erturan-İlker, G.** (2014). Effects of feedback on achievement goals and perceived motivational climate in physical education. *Issues in Educational Research*, 24(2), 152-161.
17. **Erturan-İlker, G. ve Aşçı, H.** (2019). Beden eğitiminde öğretmen geri bildiriminin rolü: aracı değişken olarak motivasyonel iklim. *Hacettepe Journal of Sport Sciences*, 34(2), 372-386.

18. **Gözmen-Elmas, A., Keskin-Akın, N. ve Aşçı, F. H.** (2018). Antrenör kaynaklı destekleyici ve kısıtlayıcı güdüsel iklim ölçeği'nin türk adolesan sporcuları için geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Sportmetre*, 16(3), 61-80.
19. **World Medical Association.** (2008). World Medical Association Declaration of Helsinki: ethical principles for medical research involving human subjects. Erişim adresi: <http://www.wma.net/e/policy/b3.htm>.
20. **Kara, F. M., Kazak, F. Z. ve Aşçı, F. H.** (2018). Algılanan öğretmen geri bildirim ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Hacettepe Journal of Sport Sciences*, 29(2), 79-86.
21. **Karagöz, Y.** (2016). SPSS ve AMOS 23 uygulamalı istatistiksel analizler. Ankara: Nobel Yayıncılık.
22. **Keleş, S., Altıntaş, A. ve Aşçı, H. F.** (2013). Sporcuların karar verme stillerinin belirlenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 8(1), 21-27.
23. **Koka, A. ve Hagger, M. S.** (2010). Perceived teaching behaviors and self-determined motivation in physical education. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 81(1), 74-86.
24. **Koka, A. ve Hein, V.** (2003). Perceptions of teacher's feedback and learning environment as predictors of intrinsic motivation in physical education. *Psychology of Sport and Exercise*, 4(4), 333-346.
25. **Koka, A. ve Hein, V.** (2005). Motivation in physical education. *International Journal of Sport Psychology*, 36(2), 91-106.
26. **Mouratidis, A. ve Michou, A.** (2011). Perfectionism, self-determined motivation, and coping among adolescent athletes. *Psychology of Sport and Exercise*, 12(4), 355-367.
27. **Mouratidis, A., Vansteenkiste, M., Lens, W. ve Sideridis, G.** (2008). The motivating role of positive feedback in sport and physical education: evidence for a motivational model. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 30(2), 240-268.
28. **Nicholls, J.** (1984). Conceptions of ability and achievement motivation. In R. Ames ve C. Ames (Eds.), *Research on motivation in education: Student motivation (s. 39-73)*. New York: Academic Press.
29. **Pelletier, L. G., Séguin-Lévesque, C. ve Legault, L.** (2002). Pressure from above and pressure from below as determinants of teachers' motivation and teaching behaviors. *Journal of Educational Psychology*, 94(1), 186-196.
30. **Stein, J., Bloom, G. A. ve Sabiston, C. M.** (2012). Influence of perceived and preferred coach feedback on youth athletes' perceptions of team motivational climate. *Psychology of Sport and Exercise*, 13(4), 484-490.
31. **Tilga, H., Hein, V. ve Koka, A.** (2017). Measuring the perception of the teachers' autonomy-supportive behavior in physical education: Development and initial validation of a multi-dimensional instrument. *Measurement in Physical Education and Exercise Science*, 21(4), 244-255.
32. **Weiss, M. R., Amorose, A. J. ve Wilko, A. M.** (2009). Coaching behaviors, motivational climate, and psychosocial outcomes among female adolescent athletes. *Pediatric Exercise Science*, 21(4), 475-492.
33. **Williams, G. C., Niemiec, C. P., Patrick, H., Ryan, R. M. ve Deci, E. L.** (2009). The importance of supporting autonomy and perceived competence in facilitating long-term tobacco abstinence. *Annals of Behavioral Medicine*, 37(3), 315-324.
34. **Yang, L. ve Mok, M. M. C.** (2018, December). Perceived usefulness of teacher feedback, school engagement, and psychological well-being of Chinese students: The self-system processes perspective. *Paper presented at the Hong Kong Educational Research Association (HKERA)*, Hong Kong, China.

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

Futbolda Ev Avantajı mı, Deplasman Dezavantajı mı? COVID-19 Pandemi Süreci Örneği

Onur TÜTÜNCÜ¹ , Anıl Can YOLGÖRMEZ¹

¹ Ege Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, İZMİR

Araştırma Makalesi

Öz

Bu çalışmanın amacı, COVID-19 pandemisi öncesinde seyircili olarak oynanan maçlar ile normalleşme sürecinde seyircisiz oynanan maçların ev sahibi ve deplasman takımlarının performansları üzerinde herhangi bir etkisinin olup olmadığını seyirci boyutundan araştırmaktır. Bu çalışmanın örneklemini 2019-2020 sezonunda Almanya "Bundesliga", İngiltere "Premier Lig", İtalya "Seria A", İspanya "La Liga" ve Türkiye "Süper Ligi'nde" mücadele eden 96 profesyonel kulüp oluşturmuş ve araştırmada toplam 1752 maç analiz edilmiştir. Performans kriterleri olarak hem ev sahibi hem de deplasman takımları için maç başına kazandıkları puan ve galibiyet sayıları incelenmiştir. Hakem kararları dolaylı olarak takımların performansları üzerinde etkili olduğu için kazanılan faul, sarı ve kırmızı kart sayıları pandemi öncesine göre incelenmiştir. Elde edilen verilerin frekans ve yüzdelik dağılımları alınmış çıkan sonuçların yüzdesel farkları değerlendirilmiştir. Pandemi öncesi (seyircili) ve sonrası (seyircisiz) oynanan maçlar karşılaştırıldığında ev sahibi takımların performans parametrelerinde herhangi yüzdesel fark bulunmaz iken, deplasman takımlarında yüzdesel olarak bir artış tespit edilmiştir. Bu durumda, seyircili ya da seyircisiz olarak oynanan maçların ev sahibi takımların performansları üzerinde herhangi bir etkisi olmazken, seyircilerin olmayışı deplasman takımlarının performanslarını arttırmış olabileceği söylenebilir. Ayrıca, seyircinin olduğu maçlarda ev sahibi takımlar daha fazla faul kazanıp daha az kart gördükleri, pandemi sonrası ise bu durumun dengelendiği veya deplasman takımlarının daha az kart görüp daha fazla faul kazandığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak, taraftarların ev sahibi takım üzerine olan etkilerinden daha çok, deplasman takımları üzerinde yaratmış oldukları etkilerin daha önemli olduğu ve hakem kararları üzerinde bir baskı unsuru oluşturabilecekleri tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Taraftar, Performans, COVID-19

Home Advantage or Away Disadvantage in Football? COVID-19 Pandemic Process Example

Abstract

The aim of the study was to investigate soccer matches played with fans before the COVID-19 pandemic and soccer matches played without an Fans during the normalization process have any effect on the performances of the home and away teams. The sample of this study consisted of Germany "Bundesliga", England "Premier League" Italy "Serie A", Spain "La Liga" and Turkey "Super League" in 2019-2020 season with 96 professional clubs and a total of 1752 matches were analyzed in the research. As performance criteria, points gained per game and number of wins were analyzed for both home and away teams. Referee decisions indirectly affect the performance of the teams. Therefore, the number of fouls, yellow and red cards was examined compared to the pre-pandemic. The frequency and percentage distributions of the obtained data were taken and the percentage differences of the results were evaluated. When the soccer matches played before (with fans) and after (without fans) pandemic are compared there was no percentage difference in the performance parameters of the home teams while a percentage increase was detected in the away teams. In this case, it can be said that the presence or absence of fans has no effect on the performances of the home teams, while the absence of fans may have increased the performance of the away teams. In addition, it was determined that the home teams won more fouls and received fewer cards in matches with the fans. on the other hand without fans in pandemic, this situation was balanced or away teams received fewer cards and won more fouls. As a result, it has been determined that the effects of the fans on the away teams are more important than the effects on the home team and It has been found that they can put pressure on referee decisions.

Keywords: Fans, Performance, COVID-19

Giriş

Bir futbol müsabakasının sonucunu etkileyen oldukça fazla faktör bulunmaktadır. Bu faktörler arasında teknik, taktik, fiziksel kapasite, kondisyon durumu, oyuncu kalitesi, maçın önemi, beslenme, psikolojik durumlar ve uyku gibi faktörler yer almaktadır. Bu faktörlere ek olarak, iç saha olarak tabir edilen maçları kendi stadında ev sahibi olarak oynamak, maç sonucuna etki eden faktörler arasında oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Ev sahibi olma avantajının varlığı futbolda iyi bilinmesine rağmen, bu avantajın geçerli sebepleri ve nedenleri hala net olarak açık değildir. Alanda yapılan çalışmalara göre bu durumun bazı nedenleri, ev sahibi takım için; iklim, alışılmış atmosfer, daha fazla hazırlanma fırsatı (seyahat edilmediği için fazladan antrenman yapabilmek şansı), deplasman takımı için ise, seyahat yorgunluğu, hakem yanlılığı, alışılmamış koşullar (saha, zemin vb.) gibi etmenlerden bahsedilmektedir (Courneya ve Carron, 1991; Pollard ve Pollard, 2005).

Bununla birlikte birçok yazarın ortak görüşü olarak (Edwards ve Archambault, 1979; Pollard, 1986; Pollard, 2006), ev sahibi olmanın getirdiği avantaj, birçok değişkene bağlı olarak gerçekleşiyor olsa dahi taraftarların yaratmış olduğu "büyük destek" bu durumu etkileyen en önemli faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle futbolda ev sahibi takımların avantaj sahibi olması taraftarlarına atfedilmektedir (Balmer ve diğerleri, 2007; Myers, Nevill ve Al-Nakeeb, 2012). Ev sahibi takımın avantaj sağlaması taraftarlarının konuk takıma yönelik olarak kurmuş oldukları baskı ve olumsuz tezahüratlardan kaynaklandığı söylenebilir. Son on yıldır yapılan statların taraftar

kapasiteleri ve mimari açıdan akustik yapıları göz önüne alındığında konuk takım oyuncularını için alışılmadık bir atmosfer oluşturduğu düşünülebilir. Buna ek olarak Beşiktaş Jimnastik Kulübü 24 Ekim 2007 tarihinde UEFA Şampiyonlar Ligi grup maçında 132 desibel (dB) ile dünya rekoruna ulaşmıştır ("İnönüde desibel rekoru", 2007). İnsanın konuşması ortalama olarak 50-60 dB gücüne eşit olduğu bilinmekle birlikte 70 dB'den sonrası fizyolojik açıdan rahatsız edici olmaktadır (Coon ve Mitterer, 2015). Böylelikle 132 desibel düzeyinde bir sesin hakemde/sporcuda fizyolojik ve psikolojik değişiklikler meydana getirebileceği düşünülebilir. Balmer ve diğerleri (2007) yapmış oldukları çalışmada kalabalık bir grubun gürültüsünün spor katılımcılarında kaygı ve endişeye neden olduğunu bulmuşlardır. Buna ek olarak, alanda yapılan ampirik çalışmalar göstermektedir ki spor ortamlarında taraftarların sporculara yönelik olarak yapmış oldukları olumlu veya olumsuz tezahüratlar sporcuların strese girmesine neden olmaktadır (Wallace, Baumeister ve Vohs, 2005; Laborde, Brüll, Waber ve Anders, 2011). Başka bir çalışmada da, sporculara dinletirilen 75 dB seviyesindeki olumsuz taraftar sesleri sporcuların stres değerlerinde önemli bir artışa neden olduğu tespit edilmiştir (Tütüncü, 2017). Iso-Ahola ve Hatfield (1986)'ın da belirttiği üzere taraftarların tezahüratları takım üzerinde motivasyonu artırarak pozitif yönde bir etkiye sahip iken, deplasman takımı üzerinde ise negatif etkiye sahiptir. Salminen (1993) taraftar ve takım arasındaki ilişkinin yönünü belirlemede taraftarların takımların tutumlarının etkili olduğunu vurgulamıştır. Bu çalışmaya göre, destekleyici bir kitle takımın elinden gelenin en iyisini yapmaya teşvik ederken, olumsuz tezahürat ve protestoların ise, takım üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, çalışmada taraftar baskısı deplasman takımlarında dikkat dağınıklığı, motivasyon kaybı ve bunlara bağlı olarak daha fazla faul yapmaya eğilim gösterebilecekleri belirtilmiştir.

Yukarıda belirtilen ev sahibi olma avantajına etki eden faktörlerden herhangi birine doğrudan müdahil olmak veya değişiklik yapmak özellikle de yarışma düzeyinin en üst seviyede olduğu liglerde mümkün olmamakla birlikte 2020 yılının Ocak ayında dünya çapında yaşanan COVID-19 pandemisi nedeniyle Avrupa'nın 5 büyük ligi arasında yer alan İngiltere, İtalya, Almanya ligleri ve Türkiye Süper Ligi'nde tüm maçların seyircisiz oynanmasına karar verilmiştir.

Bunun neticesinde, daha önceden müdahil olunamayacak bir değişiklik bir bakıma futbol liglerinde uygulanır bir hal almıştır. Dolayısıyla, ev sahibi olma avantajına en büyük katkıyı yaptığı düşünülen taraftar ve taraftar baskısı olmadan maçlar oynanmaya başlanmıştır. Bu durumun, takımlar üzerinde (ev sahibi, deplasman) nasıl bir etki yarattığı merak uyandırmaktadır. Bu nedenle çalışmanın amacı, COVID-19 pandemisi öncesinde seyircili olarak oynanan maçlar ile normalleşme sürecinde seyircisiz oynanan maçların ev sahibi ve deplasman takımlarının performansları üzerinde herhangi bir etkisinin olup olmadığını seyirci boyutundan araştırmaktır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırmada retrospektif yöntem kullanılmıştır.

Araştırma Grubu

Bu araştırmada 2019-2020 sezonunda, Almanya Bundesliga, İngiltere Premier Lig, İtalya Seria A, İspanya La Liga ve Türkiye Süper Liginde mücadele eden toplam 96 takımın oynamış olduğu 1752 müsabaka analiz edilmiştir.

Veri Toplama

2019-2020 Sezonuna ait tüm maçların sonuçları, kazanılan faul, sarı ve kırmızı kart istatistikleri yerleşik ve güvenilir bir web sitesinden elde edilmiştir ("Türkiye süper ligi ortalama seyirci sayıları 2019-2020", 2020a; Bundesliga, Laliga, Seria A, Premier Lig, Türkiye Süper Ligi 2019-2020 sezonu kazanılan faul, sarı ve kırmızı kart istatistikleri, 2020b). Daha sonra sonuçların tutarlılığı başka bir platformdan bir araştırmacı tarafından tekrardan doğrulanmıştır. İngiltere Premier Ligi, İtalya Seria A ve İspanya La Ligadan 380'er resmi lig maçı, Almanya Bundesliga ve Türkiye Süper ligin'den 306'şar resmi lig maçı olmak üzere toplamda 1752 resmi lig maçının sonuçları kayıt altına alınmıştır. İstatistiklere 3 farklı araştırmacı tarafından <https://www.transfermarkt.com> internet adresi ve InStat adlı yazılım programından erişilmiştir (Bundesliga, La Liga, Seria A, Premier Lig, Türkiye Süper Ligi 2019-2020 sezonu fikstür sonuçları, 2020a; Bütün liglerin karşılaştırılması 2019-2020 sezonu, 2020).

Verilerin Analizi

Araştırmada pandemi öncesi (tarafdarlı) ve pandemi sonrası (tarafarsız) oynanan müsabakalar karşılaştırılmıştır. Ev sahibi avantajının olup olmadığının ölçülmesi, dengeli bir programa sahip rekabetçi bir ligde, matematiksel formüller kullanılarak ölçülmüş ve maç başına kazandığı puan ve galibiyet yüzdeleri hesaplanmıştır. Hesaplamadaki formüller Pollard'ın (1986) çalışmasından alınmış ve geliştirilmiştir. Kazanılan fauller, sarı ve kırmızı kart sayıları kayıt altına alınmış ve pandemi öncesi ve sonrası olmak üzere yüzdesel ortalama farklar incelenmiştir. Çalışmanın istatistiksel analizleri SPSS (v21.0, SPSS Inc, Chicago, IL) yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Maç Başına Puan (MBP):

- Ev Sahibi Olduğu Maçlardaki (Galibiyet Sayısı x 3) + Beraberlik Sayısı x 1 / Maç Sayısı = Ev Sahibi Olduğu Maçlarda Elde Edilen Maç Başı Puan

- Misafir Takım Olduğu Maçlardaki (Galibiyet Sayısı x 3) + Beraberlik Sayısı x 1 / Maç Sayısı = Deplasmanda Elde Edilen Maç Başı Puan

Galibiyet Yüzdesi (GY):

- Ev Sahibi Olduğu Maçlardaki (Galibiyet Sayısı / Maç Sayısı) x 100 = Ev Sahibi Olduğu Maçlarda Elde Edilen Galibiyet Yüzdesi

- Misafir Takım Olduğu Maçlardaki (Galibiyet Sayısı / Maç Sayısı) x 100 = Deplasmanda Elde Edilen Galibiyet Yüzdesi

Çalışma müsabaka verilerinin analizi üzerine yapılmış olması nedeniyle etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Bulgular

Çalışmada kapsamındaki liglerde pandemi öncesi ve sonrası oynanan maçların galibiyet, beraberlik ve mağlubiyet sayılarının frekans dağılımları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Ev sahibi ve deplasman takımlarının pandemi öncesi ve sonrası oynadıkları maçların galibiyet, beraberlik ve mağlubiyet sayıları

		Tüm Ligler (96 takım)
Pandemi Öncesi	Galibiyet	563
	Berberlik	321
	Mağlubiyet	395
Pandemi Öncesi Toplam Maç Sayısı		1279
Pandemi Sonrası	Galibiyet	198
	Berberlik	111
	Mağlubiyet	164
Pandemi Sonrası Toplam Maç Sayısı		473

Araştırmada yer alan tüm liglerde pandemi öncesi ve sonrası hem ev sahibi hem de deplasman takımlarının elde etmiş olduğu galibiyet, beraberlik ve mağlubiyetlerin puan ve yüzdeler oranları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Tüm liglerde ev sahibi ve deplasman takımlarının pandemi öncesi ve sonrası maç başına kazandığı puanların değeri ve gerçekleşen galibiyet yüzdesi

		Tüm Ligler (96 takım)	
		Pandemi Öncesi	Pandemi Sonrası
Ev Sahibi	Maç Başına Puan	1,57	1,49
	Galibiyet Yüzdesi	%44	%41,8
Deplasman	Maç Başına Puan	1,17	1,27
	Galibiyet Yüzdesi	%30,8	%41,8

Elde edilen verilere göre, tüm liglerde pandemi öncesi ev sahibi takımların MBP, GY değerleri sırasıyla 1,57, %44, iken, pandemi sonrasında MBP, GY değerleri sırasıyla 1,49, %41,8 olarak tespit edilmiştir (Tablo 2). Deplasman takımlarının ise, MBP, GY değerleri sırasıyla 1,17, %30,8 iken, pandemi sonrasında MBP, GY değerleri sırasıyla 1,27, %41,8 olarak tespit edilmiştir (Tablo 2).

Çalışmada yer alan ligler, takım sayıları, pandemi öncesi ve sonrası oynanan maçların frekans dağılımları Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Pandemi öncesi ve sonrası liglere göre ev sahibi ve deplasman takımlarının oynadıkları maçlarda elde ettikleri galibiyet, beraberlik ve mağlubiyet sayıları

		İngiltere Premier Lig (n=20)	İspanya La Liga (n=20)	İtalya Seria A (n=20)	Almanya Bundesliga (n=18)	Türkiye Süper Lig (n=18)
Pandemi Öncesi	Galibiyet	130	129	106	97	101
	Berberlik	73	75	59	49	65
	Mağlubiyet	87	66	95	79	68
	Yenilen Gol	351	278	356	340	283
Pandemi Öncesi Toplam Maç Sayısı		290	270	260	225	234
Pandemi Sonrası	Galibiyet	42	45	52	26	33
	Berberlik	19	30	26	19	17
	Mağlubiyet	29	35	42	36	22
	Yenilen Gol	106	118	182	134	99
Pandemi Sonrası Toplam Maç Sayısı		90	110	120	81	72

Pandemi öncesi ve sonrası hem ev sahibi hem de deplasman takımının elde ettiği galibiyet, beraberlik ve mağlubiyetlerin puan ve yüzdelik oranları Tablo 4'de gösterilmiştir.

Tablo 4. Pandemi öncesi ve sonrası liglere göre ev sahibi ve deplasman takımlarının maç başına kazandığı puanların değeri ve gerçekleşen galibiyet yüzdesi

	İngiltere Premier Lig (n=20)		İspanya La Liga (n=20)		İtalya Seria A (n=20)		Almanya Bundesliga (n=18)		Türkiye Süper Lig (n=18)		
	PÖ	PS	PÖ	PS	PÖ	PS	PÖ	PS	PÖ	PS	
Ev Sahibi	Maç Başına Puan	1,59	1,61	1,71	1,5	1,45	1,51	1,51	1,19	1,57	1,61
	Galibiyet Yüzdesi	%44,8	%46,6	%47,7	%40,9	%40,7	%43,3	%43,1	%32	%43,1	%45,8
Deplasman	Maç Başına Puan	1,15	1,17	1,01	1,23	1,32	1,26	1,27	1,56	1,14	1,15
	Galibiyet Yüzdesi	%30	%32,2	%24,4	%31,8	%36,5	%35	%35,1	%44,4	%29	%30,5

PÖ: Pandemi Öncesi, PS: Pandemi Sonrası

Elde edilen verilere göre, Premier Lig, La Liga, Seria A Bundesliga ve Süper Lig'de pandemi öncesi ev sahibi takımın MBP, GY değerleri sırasıyla 1,59, %44,8 (Premier Lig), 1,71, %47,7 (La Liga), 1,45, %40,7 (Seria A), 1,51, %43,1 (Bundesliga), 1,57, %43,1 (Süper Lig) iken, pandemi sonrasında MBP, GY değerleri sırasıyla 1,61, %46,6 (Premier Lig), 1,5, %40,9 (La Liga), 1,51, %43,3 (Seria A), 1,19, %32 (Bundesliga), 1,61, %45,8 (Süper Lig) olarak tespit edilmiştir (Tablo 4).

Premier Lig, La Liga, Seria A, Bundesliga ve Süper Lig’de pandemi öncesi deplasman takımlarının ise, MBP, GY değerleri sırasıyla 1,15, %30 (Premier Lig), 1,01, %24,4 (La Liga), 1,32, %36,5 (Seria A), 1,51, %43,1 (Bundesliga), 1,14, %29 (Süper Lig) iken, pandemi sonrasında MBP, GY değerleri sırasıyla 1,17, %32,2 (Premier Lig), 1,23, %31,8 (La Liga), 1,26, %35 (Seria A), 1,56, %44,4 (Bundesliga), 1,15, %30,5 (Süper Lig) olarak tespit edilmiştir (Tablo 4).

Pandemi öncesi ve sonrası hem ev sahibi hem de deplasman takımının kazandıkları faul, sarı ve kırmızı kart sayıları Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Pandemi öncesi ve sonrası liglere göre ev sahibi ve deplasman takımlarının kazandıkları faul, sarı ve kırmızı kart sayıları

	İngiltere Premier Lig (n=20)		İspanya La Liga (n=20)		İtalya Seria A (n=20)		Almanya Bundesliga (n=18)		Türkiye Süper Lig (n=18)		
	Ev Sa	Dep.	Ev S.	Dep.	Ev S.	Dep.	Ev S.	Dep.	Ev S.	Dep.	
PÖ											
	Kazanılan Faul	3160	2983	3780	3702	3771	3634	2782	2626	3171	3218
	Sarı Kart	488	563	688	724	655	757	387	484	558	614
	Kırmızı Kart	17	18	25	36	34	45	12	28	35	42
PS											
	Kazanılan Faul	988	1002	1463	1506	1558	1642	1008	1036	946	968
	Sarı Kart	133	129	277	239	264	246	175	163	175	154
	Kırmızı Kart	5	4	16	12	12	10	8	7	9	11

PÖ: Pandemi Öncesi, PS: Pandemi Sonrası, Ev S: Ev Sahibi Takım, Dep: Deplasman Takımı

Elde edilen verilere göre, Premier Lig, La Liga, Seria A Bundesliga ve Süper Lig’de pandemi öncesi ev sahibi takımın kazandıkları faul, sarı ve kırmızı kartların dağılımları sırasıyla 3160, 488, 17 (Premier Lig), 3780, 688, 25 (La Liga), 3771, 655, 34 (Seria A), 2782, 387, 12 (Bundesliga), 3171, 588, 35 (Süper Lig) iken pandemi sonrası kazandıkları faul, sarı ve kırmızı kartların dağılımları sırasıyla 988, 133, 5 (Premier Lig), 1463, 277, 16 (La Liga), 1558, 264, 12 (Seria A), 1008, 175, 8 (Bundesliga) 946, 175, 9 (Süper Lig) olarak tespit edilmiştir.

Premier Lig, La Liga, Seria A, Bundesliga ve Süper Lig’de pandemi öncesi deplasman takımlarının kazandıkları faul, sarı ve kırmızı kartların dağılımları ise sırasıyla 2983, 563, 18 (Premier Lig), 3702, 724, 36 (La Liga), 3634, 757, 45 (Seria A), 2626, 484, 28 (Bundesliga), 3218, 614, 42 (Süper Lig) iken pandemi sonrası kazandıkları faul, sarı ve kırmızı kartların dağılımları sırasıyla 1002, 129, 4 (Premier Lig), 1506, 239, 12 (La Liga), 1642, 175, 10 (Seria A), 1036, 163, 7 (Bundesliga) 968, 154, 11 (Süper Lig) olarak tespit edilmiştir.

Pandemi öncesi ve sonrası ev sahibi ve deplasman takımlarının rakip takımlara göre kazanmış oldukları faul, sarı ve kırmızı kart sayılarının yüzdelerik değişim farkları Tablo 6 (Ev Sahibi Takım) ve Tablo 7'de (Deplasman Takımı) gösterilmiştir.

Tablo 6. Pandemi öncesi ve sonrası liglere göre ev sahibi takımlarının deplasman takımlarına karşı kazanmış oldukları faul, sarı ve kırmızı kart sayılarının yüzdelerik değişim farkları

	İngiltere Premier Lig (n=20)		İspanya La Liga (n=20)		İtalya Seria A (n=20)		Almanya Bundesliga (n=18)		Türkiye Süper Lig (n=18)		
	PÖ	PS	PÖ	PS	PÖ	PS	PÖ	PS	PÖ	PS	
Kazanılan	+	-	+	-	+	-	+	-	-	-	
Faul (Sayısı)	%5,93 (+177)	%1,39 (-14)	%2,10 (+78)	%2,85 (-43)	%3,76 (+137)	%5,11 (-84)	%5,94 (+156)	%2,70 (-28)	%1,46 (-47)	%2,27 (-22)	
Ev Sahibi	Sarı Kart (Sayısı)	- %13,3 (-75)	+ %3,1 (+4)	- %4,97 (-36)	+ 15,89 (+38)	- %13,4 (-102)	+ %7,31 (+18)	- %20,0 (-97)	+ %7,36 (+12)	- %9,12 (-56)	+ %15,5 (+24)
	Kırmızı Kart (Sayısı)	- %5,55 (-1)	+ %25 (+1)	- %30,5 (-11)	+ %33,3 (+4)	- %24,4 (-11)	+ %20 (+2)	- %57,1 (-16)	+ %14,2 (+1)	- %16,6 (-7)	- %18,1 (-2)

PÖ: Pandemi Öncesi, PS: Pandemi Sonrası

Tablo 7. Pandemi öncesi ve sonrası liglere göre deplasman takımlarının ev sahibi takımlara karşı kazanmış oldukları faul, sarı ve kırmızı kart sayılarının yüzdelerik değişim farkları

	İngiltere Premier Lig (n=20)		İspanya La Liga (n=20)		İtalya Seria A (n=20)		Almanya Bundesliga (n=18)		Türkiye Süper Lig (n=18)		
	PÖ	PS	PÖ	PS	PÖ	PS	PÖ	PS	PÖ	PS	
Kazanılan	-	+	-	+	-	+	-	+	+	+	
Faul (Sayısı)	%5,6 (-177)	%1,41 (+14)	%2,06 (-78)	%2,93 (+43)	%3,63 (-137)	%5,39 (+84)	%5,6 (-156)	%2,77 (+28)	%1,48 (+47)	%2,32 (+22)	
Deplasman	Sarı Kart (Sayısı)	+ %15,3 (+75)	- %3 (-4)	+ %5,23 (+32)	- %13,7 (-38)	+ %15,5 (+102)	- %6,81 (-18)	+ %25 (+97)	- %6,85 (-12)	+ %10 (+56)	- %13,4 (-24)
	Kırmızı Kart (Sayısı)	+ %5,88 (+1)	- %20 (-1)	+ %44 (+11)	- %25 (-4)	+ %32,3 (+11)	- %16,6 (-2)	+ %133 (+16)	- %12,5 (-1)	+ %20 (+7)	+ %22,2 (+2)

PÖ: Pandemi Öncesi, PS: Pandemi Sonrası

Ev sahibi takımların pandemi sonrasında oynadıkları maçlarda pandemi öncesine göre kazandıkları faullerde düşüş, görmüş oldukları sarı ve kırmızı kartlarda ise bir artış olduğu; deplasman takımlarının ise, pandemi sonrasında oynadıkları maçlarda pandemi öncesine göre kazandıkları faullerde artış, görmüş oldukları sarı ve kırmızı kartlarda ise bir düşüş olduğu tespit edilmiştir. Sadece Türkiye Süper Liginde ev sahibi takımların kazandıkları faul ve kırmızı kart sayılarında hem pandemi öncesi hem de sonrasında düşüş; deplasman takımlarında ise, hem pandemi öncesi hem de sonrasında kazanılan faul ve kırmızı kart sayılarında bir artış tespit edilmiştir (Tablo 6, Tablo 7).

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmadan elde edilen veriler doğrultusunda, seyircisiz oynamanın ev sahibi takımların performansları üzerinde olumlu veya olumsuz olarak herhangi bir etkisi olmaz iken, deplasman takımları için seyircisiz oynamanın performans açısından avantaj sağladığı tespit edilmiştir. Böylelikle, seyircilerin ev sahibi takımlara direkt olarak bir avantaj sağlamadığı, fakat, deplasman takımları için bir baskı unsuru oluşturarak performansları üzerinde etkili bir rol oynadığı düşünülebilir. Burada önemli olan, kızgın, istekli ve kalabalık seyirci kitlelerinin kendi takımları (ev sahibi) üzerinde yaratmış oldukları pozitif atmosferden daha çok deplasman takımlarının bu durumu nasıl algıladığı ve hissettiğidir.

Bu nedenle, asıl odaklanılması gereken en önemli konu ev sahibi olma avantajından daha çok deplasman dezavantajının olup olmadığıdır. Çünkü, bu durumun en önemli kanıtı, ev sahibi takımların pandemi öncesinde (seyircili maçlarda) aldıkları puanlar ile, pandemi sonrasında (seyircisiz maçlarda) aldıkları puanlar arasında yüzdesel olarak herhangi bir fark olmamasına karşın, deplasman takımlarının pandemi sonrası (seyircisiz maçlarda) elde ettikleri puanların, pandemi öncesinde (seyircili maçlarda) elde ettikleri puanlara göre yüzdesel bir artışın olması gösterilebilir.

Eğer ev sahibi avantajı, ev sahibi takım üzerinde olmuş olsaydı, seyircisiz oynanan maçlarda, seyircili oynanan maçlara göre ev sahibi takımların aldıkları puanlarda bir düşüş yaşanması beklenebilirdi. Bu nedenle, net bir şekilde seyircilerin ev sahibi takımların üzerindeki yaratmış oldukları avantajdan daha çok deplasman takımları üzerinde yaratmış olduğu dezavantajlardan bahsedilebilir. Çünkü, pandemi sonrasında seyircisiz oynanan maçlarda deplasman takımlarının performansları artmıştır. Buna ek olarak, pandemi sonrasında seyircisiz olarak oynanan maçlarda İtalya Ligi hariç tüm liglerde deplasman takımları galibiyet yüzdelerini arttırırken, İtalya Liginden deplasman takımlarının galibiyet yüzdeleri %1,5 oranında düşmüştür. Marjinal bir düşüş olmasa dahi, bu tarz farklılıklar liglere ve oyun kültürlerine göre seyirci etkileşimlerinin değişimini göstermektedir. Deplasman takımı galibiyet yüzdesindeki en büyük artış ise %9,3 ile Almanya Bundesliga'da yaşanmıştır. Bu durum, ülkelerin, kültürlerin ve taraftar yapılarının üzerine daha derinlemesine bir inceleme gerektirdiğini göstermektedir. Yine de, seyircilerin ev sahibi takımların üzerindeki etkisinden daha çok deplasman takımlarının üzerinde yaratmış olduğu baskı, endişe, stres vb. etkiler nedeniyle deplasman takımlarının performansları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir (Pollard ve Pollard, 2005; Bray ve Widmeyer, 2000).

Diğer bir taraftan, ev sahibi olmanın getirmiş olduğu avantaj birkaç farklı alternatif değişken ile de açıklanabilmektedir. Bunlar, deplasman takımları için (negatif yönlü) seyahat, yorgunluk, iklim-yükselti, gibi nedenler ile açıklanabilirken (Neave ve Wolfson, 2003; Clarke ve Norman, 1995) ev sahibi takımlar için ise (pozitif yönlü), tanıdık koşullar, daha iyi hazırlık fırsatı (genellikle fazladan bir gün), hakem yanlılığı, motivasyon vb. etmenler ile açıklanabilmektedir (Barnett ve Hilditch, 1993; Neave ve Wolfson, 2003; Nevill, Balmer ve Williams, 2002; Bray, Jones ve Owen, 2002; Wallace ve diğerleri, 2005).

Nevill, Balmer ve Williams (1999) ve Nevill ve diğerlerinin (2002) yapmış oldukları çalışmalarda, taraftarların yaratmış olduğu gürültü ve baskı, hakemlerin kararlarını etkileyerek, "hakem yanlılığına" neden olabileceğini bulmuşlardır. Pandemi sonrasında seyircilerin olmayışı hakem yanlılığını ortadan kaldırdığı ve hakemlerin verdikleri kararlarda baskı hissetmemelerine neden olduğu söylenebilir (Tablo 5). Özellikle, pandemi sonrasında seyircisiz oynanan maçlar ile pandemi öncesi seyircili oynanan maçlar karşılaştırıldığında ev sahibi takımların daha fazla kart görüp daha az faul kazandıkları tespit edilirken, deplasman takımları daha fazla faul kazanıp daha az kart görmüşlerdir. Ayrıca, pandemi öncesi ve sonrası takımların kazandıkları faul, sarı ve kırmızı kart sayılarının yüzdelik değişimleri farklarına göre elde edilen verilere göre deplasman takımlarına gösterilen faul, sarı ve kırmızı kart sayılarında pandemi öncesine göre yüksek düzeyde düşüş meydana geldiği söylenebilir (Tablo 6, Tablo 7). Bu durumda, seyircilerin olmayışı hakemlerin deplasman takımlarına karşı çok daha adil bir maç yönetimi içerisinde olmalarına neden olmuş olabileceği düşünülebilir. Örnek olarak, İngiltere Premier Liginde pandemi öncesi ev sahibi takımların kazanmış oldukları faul sayısı deplasman takımlarinkine göre 177 faul daha fazla iken, pandemi sonrasında ev sahibi takımların kazanmış oldukları faul sayısında dramatik bir düşüş meydana gelerek deplasman takımlarının kazanmış olduğu faul sayısından 14 faul daha az kazanmışlardır (Tablo 6, Tablo 7).

Türkiye Süper Liginde seyircisiz oynanan maçlar ile pandemi öncesi seyircili olarak oynanan maçlar arasında hem galibiyet yüzdeleri hem de hakem yanlılığı bakımından fazla bir fark oluşmamasının sebebi olarak seyirci sayılarının azlığı gösterilebilir. Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş ve Trabzonspor dışında kalan takımların ortalama seyirci sayıları 4.243 kişi olarak kayıtlara geçmiştir ("Türkiye süper ligi ortalama seyirci sayıları 2019-2020", 2020). Buna ek olarak 2019-2020 sezonunda şampiyon olan Başakşehir Spor Kulübünün ortalama seyirci sayısı 583 ile 2892 arasında değişmektedir. Özellikle, Başakşehir takımı özelinde seyircisiz oynamaya alışık olması nedeniyle pandemi sonrasında beş galibiyet alırken, Galatasaray sadece tek bir galibiyet alabilmiştir. Bu bağlamda, seyirci sayılarının azlığı nedeniyle pandemi sonrasında seyircisiz olarak oynanan takımlar üzerinde çok fazla bir etki yaratmadığı düşünülebilir (Seyirci sayıları düşük olan takımlar). Diğer bir taraftan, Pollard ve Pollard'ın (2005) seyirci sayılarının ev sahibi takım üzerinde çok da etki etmediği yönünde sunmuş olduğu raporda, ev sahibi olma avantajını İngiltere Premier Liginde (Level 1) ortalama 31.009 seyirci sayısı ile %60,7, Ryman Division 3'te (Level 9) ise, ortalama 89 seyirci sayısı ile %55,1 olarak tespit etmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere, seyircilerin ev sahibi takıma fazladan bir avantaj sağlamadığı düşünülebilir. Bu durum, yapılan bu çalışmanın bulgularıyla da paralellik göstermektedir.

Yine de, literatürde yapılan çalışmalar (Pollard, 1986; Courneya ve Carron, 1992; Bray ve Widmeyer, 2000) neticesinde seyahat, yorgunluk, alışılmış atmosfer, iklim ve yükselti gibi faktörlerden herhangi birinin tek başına ev sahibi olma avantajını açıklamayacağı sonucuna varılmış olsa da, bu çalışma sonucunda seyircilerin olmayışının ev sahibi takımdan daha çok deplasman takımlarına bir avantaj sağladığı tespit edilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak, seyircilerin ev sahibi takımların performansları üzerindeki etkilerinden daha çok, deplasman takımları üzerinde yaratmış oldukları etkilerin daha önemli olduğu tespit edilmiştir.

Buna ek olarak, seyircilerin varlığı hakemlerin vermiş oldukları kararlar üzerinde etkili olarak, hakemlerin tercih haklarını daha çok ev sahibi takım lehine kullanmalarına neden olduğu söylenebilir.

Bu bağlamda, teknik direktörlerin deplasman maçları öncesinde seyirci simülasyonu sesi altında antrenmanlarını yapmaları belki de deplasman koşullarına bir ön hazırlık gibi düşünülebilir. Bu da performans düşüşlerini en iyi hale getirebilir.

İleride yapılacak olan bilimsel araştırmalar görüşme, anket ve psikofizyolojik yöntemlere odaklanarak deplasman maçlarında oyuncuların bu durumdan nasıl etkilendiklerini bilişsel olarak ortaya koyabilirler.

Yazar Notu:

Bu çalışma sırasında verilerin toplanmasında yardımlarını esirgemeyen Süleyman Emre Üstün'e teşekkür ederiz.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Onur TÛTÛNCÛ

Ege Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, İZMİR

ORCID: 0000-0002-1345-7160

E-posta: onurtutuncu@icloud.com

Kaynaklar

1. **Balmer, N. J., Nevill, A. M., Lane, A. M., Ward, P., Williams, A. M. ve Fairclough, S. H.** (2007). Influence of crowd noise on soccer refereeing consistency in soccer. *Journal of Sport Behavior*, 30(2), 130-145.
2. **Barnett, V. ve Hilditch, S.** (1993). The effect of an artificial pitch surface on home team performance in football (soccer). *Journal of the Royal Statistical Society: Series A (Statistics in Society)*, 156(1), 39-50.
3. **Bundesliga, Laliga, Seria A, Premier Lig, Türkiye Süper Ligi 2019-2020 sezonu fikstür sonuçları** (2020a, 16 Kasım) Erişim adresi: https://www.transfermarkt.com/tr/1-bundesliga/gesamtspielplan/wettbewerb/L1/saison_id/2019
4. **Bundesliga, Laliga, Seria A, Premier Lig, Türkiye Süper Ligi 2019-2020 sezonu kazanılan faul, sarı ve kırmızı kart istatistikleri.** (2020b, 16 Kasım) Erişim adresi: <https://www.mackolik.com/mac/borussia-dortmund-vs-hoffenheim/istatistik/252xas8wmuurzipw0pwxjb7m22>
5. **Bütün liglerin karşılaştırılması 2019-2020 sezonu.** (2020, 16 Kasım) Erişim adresi: <https://football.instatscout.com/tournaments/31>
6. **Bray, S. R. ve Widmeyer, W. N.** (2000). Athletes' perceptions of the home advantage: an investigation of perceived causal factors. *Journal of Sport Behavior*, 23(1), 1-10.
7. **Bray, S. R., Jones, M. V. ve Owen, S.** (2002). The influence of competition location on athletes' psychological states. *Journal of Sport Behavior*, 25(3), 231.
8. **Clarke, S. R. ve Norman, J. M.** (1995). Home ground advantage of individual clubs in English soccer. *Journal of the Royal Statistical Society: Series D (The Statistician)*, 44(4), 509-521.
9. **Coon, D. ve Mitterer, J. O.** (2015). *Preface to introduction to psychology: Gateways to mind and behavior*. Boston: Wadsworth.
10. **Courneya, K. S. ve Carron, A. V.** (1991). Effects of travel and length of home stand/road trip on tie home advantage. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 13(1), 42-49.
11. **Courneya, K. S. ve Carron, A. V.** (1992). The home advantage in sport competitions: a literature review. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 14(1), 13-27.
12. **Edwards, J. ve Archambault, D.** (1979). The home field advantage. In J. H. Goldstein (Ed.), *Sports, games and play: social and psychological viewpoints* (s. 409-438). Hillsdale (NJ): Erlbaum.
13. **İnönü'de desibel rekoru kırıldı.** (2007, 25 Ekim). Erişim adresi: <https://www.haberturk.com/spor/spor/haber/41806-inonude-desibel-rekoru-kirildi>
14. **Iso-Ahola, S. E. ve Hatfield, B. D.** (1986). *Psychology of sports: A social psychological approach* (1th ed.). Michigan: William C Brown Pub.
15. **Laborde, S., Brüll, A., Weber, J. ve Anders, L. S.** (2011). Trait emotional intelligence in sports: A protective role against stress through heart rate variability? *Personality and Individual Differences*, 51(1), 23-27.
16. **Myers, T., Nevill, A. ve Al-Nakeeb, Y.** (2012). The influence of crowd noise upon judging decisions in Muay Thai. *Advances in Physical Education*, 2(4), 148-152.
17. **Neave, N. ve Wolfson, S.** (2003). Testosterone, territoriality, and the 'home advantage'. *Physiology & behavior*, 78(2), 269-275.
18. **Nevill, A., Balmer, N. ve Williams, M.** (1999). Crowd influence on decisions in association football. *The Lancet*, 353(9162), 1416.

19. **Nevill, A. M., Balmer, N. J. ve Williams, A. M.** (2002). The influence of crowd noise and experience upon refereeing decisions in football. *Psychology of Sport and Exercise*, 3(4), 261-272.
20. **Pollard, R.** (1986). Home advantage in soccer: A retrospective analysis. *Journal of Sports Sciences*, 4(3), 237-248.
21. **Pollard, R.** (2006). Home advantage in soccer: variations in its magnitude and a literature review of the inter-related factors associated with its existence. *Journal of Sport Behavior*, 29(2), 169.
22. **Pollard, R. ve Pollard, G.** (2005). Home advantage in soccer: A review of its existence and causes. *International Journal of Soccer and Science Journal*, 3(1), 28-44.
23. **Salminen, S.** (1993). The effect of the audience on the home advantage. *Perceptual and Motor Skills*, 76(3), 1123-1128.
24. **Türkiye süper ligi ortalama seyirci sayıları 2019-2020.** (2020, 16 Kasım). Erişim adresi: <https://www.worldfootball.net/attendance/tur-sueperlig-2019-2020/1/>
25. **Tütüncü, O.** (2017). *Sporcularda mizaç tiplerinin stres altında sergilenen dart atış performansı ve elektrofizyolojik yanıtlar ile ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
26. **Wallace, H. M., Baumeister, R. F. ve Vohs, K. D.** (2005). Audience support and choking under pressure: A home disadvantage? *Journal of Sports Sciences*, 23(4), 429-438.

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

Sporcuların Zihinsel Antrenman Becerileri ile Sürekli Sportif Öz Güven Düzeyleri Arasındaki İlişki

Muhammet Cihat ÇİFTÇİ¹ , Ersan TOLUKAN¹ , Baki YILMAZ¹
¹ Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Egzersiz ve Spor Bilimleri Bölümü, ANKARA

Araştırma Makalesi

Öz

Bu araştırmanın amacı sporcuların zihinsel antrenman becerileri ile sürekli sportif öz güven düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaçla araştırma için genel tarama modelinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Katılımcılar ulaşılabilir örneklem yöntemiyle seçilerek onayları alındıktan sonra araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırma kapsamında toplamda 321 sporcudan veri toplanmıştır. Araştırmaya dâhil olma kriteri olarak 3 yıldır herhangi bir spor branşı ile ilgilenmek ve branşındaki en az 1 müsabakaya katılmış olmaları şart koşulmuştur. Eleme kriteri uygulandıktan sonra 298 veri analizlere dahil edilmiştir. Anketin birinci bölümünde demografik bilgiler toplanırken ikinci bölümünde ise Sporda Zihinsel Antrenman Envanteri (SZAE) ve Sürekli Sportif Kendine Güven Ölçeği (SSKÖ) kullanılmıştır. SZAE toplamda 20 madde ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin bu araştırma için genel iç tutarlılık katsayısı 0,91 bulunmuştur. SSKÖ Vealey (1986) tarafından geliştirilen 13 maddeden oluşan ölçek Engür (2006) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçeğin uyarlama çalışmasındaki genel iç tutarlılık katsayısı 0,89 bulunurken bu araştırma için 0,93 bulunmuştur. Katılımcıların ilgili spor branşındaki deneyim yılı erkekler için 11,63±6,88 yıl iken; kadınlar için ise 10,54±5,31 yıl olarak bulunmuştur. Verilerin analizinde pearson korelasyon analizi ve regresyon analizi kullanılmıştır. Pearson korelasyon analizi sonucunda ZTB ile toplam öz güven puanı arasında pozitif yönde kuvvetli ilişki bulunmuştur. Regresyon analizi sonucunda sporda zihinsel antrenman becerileri öz güven düzeyi değişkenini önemli bir oranda açıkladığı tespit edilmiştir. Araştırma sonucu sporcuların zihinsel antrenman beceri düzeylerinin sportif öz güven düzeyini etkileyebileceğini göstermektedir.

Anahtar sözcükler: Sportif öz güven, Sürekli sportif güven, Zihinsel antrenman, Zihinsel antrenman becerileri, Zihinsel antrenman teknikleri, Spor psikolojisi

The Interaction Between Mental Skills Training and Trait Sports Confidence Level of Athletes

Abstract

This study aimed to examine the interaction between mental training abilities in sports and trait sport confidence level of athletes. To this end, study was conducted with relational survey model which is one of the general survey model. The participants were sampled through convenient sampling method after consent obtained prior to data collection. Data was collected with survey method from 321 athletes who actively involved in sports. Participants were required (a) to have sport experience at least 3 years in any kind of sports and (b) to attend at least one competition in their specific sports. Participants completed demographic form, Mental Training Skills in Sport (MTSS) scale and Trait Sport Confidence Inventory (TSCI). MTSS scale was developed by Vealey (2007) and adapted to Turkish by Yarayan and İlhan (2018). It consists 20 factors and 5 subscales. TSCI is a 13 factor scale developed by Vealey and adapted to Turkish version by Engür (2006). The internal consistency of the MTSS and TSCI for this study was found respectively 0,91 and 0,93 (Cronbach α). The statistical analyses of the study included descriptive statistics, correlation and regression analyses. Experience level in related sport was found for male 11,63±6,88 years and for female 10,54±5,31 years. Pearson correlation analyses revealed that basic mental skills subscale of MTSS had positive strong correlations with TSCI. Regression analyses showed that MTSS have significant effect on the confidence level of the athletes. Consequently, it could be argued that mental skills training in sport seems to have important effect on sport confidence level of the athletes.

Keywords: *Mental training, Mental skills, Sport confidence, Trait sport confidence, Sport psychology*

Giriş

Günümüzde antrenörlere ve sporculara en az fiziksel antrenman kadar zihinsel antrenman tekniklerinin de birçok kez tekrar edilmesi gerektiği önerilmektedir. Sporda zihinsel antrenman performansı yükseltmek, egzersizden haz almayı artırmak ve fiziksel aktivitede doyuma ulaşmak amacıyla sistematik ve tutarlı bir biçimde zihinsel veya psikolojik becerilerin uygulamasının yapılması şeklinde ifade edilmektedir (Weinberg ve Gould, 2014). Zihinsel antrenman, psikolojik testler aracılığıyla sporcuların performans önündeki engelleri tespit ederek bu engelleri aşma işlevini sporculara sağlamaktadır. Psikolojik testler, sporcuların performanslarındaki güçlü ve zayıf olduğu yönleri ortaya çıkarmaya yardımcı olarak uygulayıcıların bu sorunlar üzerinde çözümler üretmesini mümkün kılmaktadır (Taylor ve Wilson, 2005).

Literatürde yapılan bazı araştırmalarda sportif güveni artırmak ve bu tekniklerin sporcuların performanslarını geliştirmesi için zihinsel antrenman müdahale yöntemleri kullanılmıştır. Bu antrenmanların performans üzerindeki etkileri incelenirken daha doğru yorumlama yapabilmek için zihinsel beceri ve zihinsel tekniklerinin ayrı değerlendirilmesi gerektiği önerilmektedir (Yarayan ve İlhan, 2018). Zihinsel beceriler sporda odaklanmayı artırmak, antrenman çıktılarını geliştirmek veya stresle başa çıkmayı geliştiren özel süreçler olarak ifade edilirken; zihinsel teknikler ise sportif performansı artırmak için kullanılan zihinsel antrenman metotları olarak tanımlanmaktadır (Behnke, Tomczak, Kaczmarek, Komar ve Gracz, 2017).

Bilişsel strateji, hedef belirleme, kendinle konuşma, rahatlama, motivasyon ve duygusal düzenleme gibi tekniklerin sporcular üzerinde olumlu değişimlere katkı sağladığı belirtilmektedir. Örneğin hedef belirlemenin yön amaçlı olması sporcuların istedikleri amaçlara ulaşmak için kendi formüllerini geliştirmelerine olanak sağladığı ileri sürülmektedir (Sachs, 1991). Kendinle konuşmayı zihinsel beceriler ile birleştiren araştırmacılar ise bu tekniğin sporcular üzerinde performans açısından olumlu katkılar sağladığını belirtmişlerdir (Kolovelonis, Goudas, Hassandra ve Dermitzaki, 2012). Pozitif kendinle konuşma sporcuların sesli veya sessiz olarak yaptıkları ve onları güçlendirme amacı olan içsel konuşmalarını ifade eder. Müsabaka öncesinde, esnasında ve sonrasında yapılabilir.

Sportif öz güven ise, performansı etkileyen önemli psikolojik değişkenlerden biri olarak ifade edilmektedir. Sporcuların sahip olduğu öz güvenin performans parametreleri için önemli bir kaynak olduğu belirtilmektedir (Thomas, Lane ve Kingston, 2011). Sportif öz güven literatürde farklı yaklaşımlarla incelenmiştir. Bu alanda yapılan ilk araştırmalarda ana akım psikolojiden esaslarını alan öz güven kavramının Bandura (1977)'nin öz yeterlilik kuramından esinlenerek geliştirildiği görüşü hakimdir. Bu sebeple sportif öz güven alanında yapılan araştırmaların öz yeterlilik kuramıyla yakından ilişkili olduğu da söylenebilir. Bandura kendini referans alan düşüncelerin bilgi ve yetenekleri eyleme dökmek amacıyla bilişsel, motivasyonel ve duygusal süreçleri harekete geçirdiğini öne sürmektedir. Öz yeterlilik kavramı sporcuların ne kadar yeteneğe sahip olduklarını değil, onların müsabakalarda veya antrenmanlarda başarıya ulaşabilmek için yeteneklerine yönelik algılarını açıklamaktadır (Hays, Maynard, Thomas ve Bawden, 2007). Bazı araştırmacılar ise sportif öz güveni operasyonel olarak performans beklentileri kavramını kullanarak tanımlamışlardır (Vealey, 1986).

Vealey (1986) ileri sürdüğü kuramsal çerçevesinde sportif öz güveni kişilik özelliği ve durumsallık ayrımı yaparak açıklamıştır. Özellik olarak ileri sürülen sürekli sportif güvenin sporcuların eğilimi olarak belirtmektedir. Sürekli sportif güvenin bireylerin başarılı olabilmek için sahip oldukları yeteneğe olan inanç derecesi şeklinde tanımlamıştır. Bunun yanı sıra sportif güvenin durumsal değişken olarak da ifade edilebileceğini ileri sürmektedir. Durumsal öz güvenin zaman içerisinde anlık olarak değişkenlik gösterebilecek bir olgu olduğundan bahsetmektedir. Durumluk sportif güven ise, sporcuların başarılı olabilmek için sahip oldukları yeteneklere belirli bir anda olan inançlarını temsil eden olgu şeklinde kavramsallaştırmaktadır. Vealey, sportif güven kavramını öne sürdükten sonra bu öz güvenin kaynaklarını belirttiği araştırmasını gerçekleştirmiş ve bu çalışmada ustalaşma, sosyal destek, antrenör liderliği, yetenekleri gösterebilme, deneyim, çevresel rahatlık, durumsal olumluluk, fiziksel benliği temsil etme kavramlarının sportif güvenin temel kaynakları olduğunu belirtmektedir (Vealey, Garner-Holman, Hayashi ve Giacobbi, 1998).

Öz güven literatürüne bakıldığında, kavramın çok boyutlu bir olgu olduğu anlayışı hakimdir. Sportif öz güvenin risk alma, yaratıcılık, performans düşüşleriyle başa çıkma ve öz düzenleme becerilerini etkilediği ileri sürülmektedir. Ayrıca, zihinsel canlandırma, hedef belirleme ve kendi kendinle konuşma gibi olguların sportif öz güven düzeyini de

etkilediği belirtilmektedir (Vealey ve diğerleri, 1998). Öz güven kavramı çok yönlü olması dolayısıyla sadece bireysel sporcular için değil takım açısından da önemli olduğu belirtilmektedir (Fransen, Mertens, Feltz ve Boen, 2017). Takım içindeki akran etkileşiminin bilişsel verimliliğini artırarak öz güven düzeyini olumlu etkilediği ifade edilmektedir (Hwang, Machida ve Choi, 2017). Hays ve diğerleri (2007) yaptığı araştırmayla fiziksel ve mental hazırlık, müsabaka ve antrenman başarıları, antrenör, sosyal destek, deneyim ve kişiye özgü bazı faktörlerin elit sporcular için sportif öz güven düzeylerini etkileyen kaynaklar olduğunu ifade ederken; öz güveni düşüren etmenler olarak ise kötü performans, sakatlık, eksik hazırlık, baskı, beklentiler ve bazı psikolojik faktörler yer aldığını belirtmektedir.

Yapılan araştırmalarda kendinle konuşmanın performans gelişimiyle pozitif yönde ilişkili olduğu belirtilmektedir. Hardy, Jones ve Gould (1996) kendinle konuşmanın öz güveni artırdığı ve stresi azalttığını belirtmektedir. Zihinsel canlandırma sportif güveni artırabilecek diğer bir tekniktir (Marshall ve Gibson, 2017). Zihinsel canlandırma motor becerileri sembolik olarak zihinde resmederek herhangi bir kas hareketi olmadan deneyimleme sürecidir (Jeannord, 2001). Performans hedeflerini gerçekleştirmek için sporcular tarafından kullanılan bu teknik bilişsel bir süreç olması sebebiyle sportif öz güven ile de ilişki içindedir (Hall, Rodgers ve Barr, 1990). Bunun yanı sıra bireysel spor ve takım sporu yapanların kendinle konuşma yöntemini kullandıkları belirtilmektedir (Gülşen, Yıldız, Bayköse ve Eryücel, 2018). Ayrıca psikolojik beceri eğitiminin genç sporcuların özgüven düzeyine de etki ettiği ifade edilmektedir (Miçoğulları ve Kirazcı, 2016).

Literatürde yapılan bu araştırmalarda zihinsel tekniklerin öz güven düzeyi üzerine etkisi belirli bir düzeyde incelenmiştir. Ancak operasyonel olarak zihinsel becerilerin ve teknik kavramların ayrımının temel alındığı yaklaşımlar ile öz güven düzeyinin incelendiği araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araştırmada literatüre sporda zihinsel antrenman becerilerinin ve tekniklerinin sportif öz güven ile arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bu amaçla araştırmada iki hipotez geliştirilmiştir. Bunlardan ilkinde sporda zihinsel antrenman beceri ve teknikleri ile sürekli sportif güven arasında anlamlı bir ilişki olması beklenmiştir; ikinci hipotezde ise zihinsel antrenman beceri ve tekniklerinin öz güvenin yordayıcısı olup olmadığı durumu araştırılmıştır.

Yöntem

Araştırma süresince tüm etik ilkeler takip edilerek veri toplama süreçleri gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara araştırmada toplanan verilerin herhangi bir şekilde üçüncü kişilerle paylaşılmayacağı veya araştırma dışında herhangi bir amaçla kullanılmasının mümkün olmayacağı belirtilmiştir. Bu açıklamalardan sonra bireylerden araştırmaya katılım onayı alınarak veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Toplanan tüm veriler bilgisayar ortamında muhafaza edilmiştir. Ayrıca katılımcılara veri toplama sürecini başlattıktan sonra araştırmanın herhangi bir evresinde anketlere cevap vermeyi bırakabilecekleri ve araştırmayı terk edebilecekleri bilgisi verilmiştir. Araştırmanın

bitimini takiben veri toplama süreci tamamlanan katılımcılara verilerini analizlerden çıkarttırmak istemeleri halinde bunun mümkün olabileceği de açıklanmıştır. Araştırma verileri internet ortamında toplanmıştır. Katılımcılar basit rastgele örneklem yöntemiyle seçilerek araştırmaya dâhil edilmiştir.

Katılımcılar

Araştırmaya 321 sporcu gönüllü olarak katılmıştır. Araştırmaya dâhil olma kriterleri, 3 yıldır herhangi bir spor branşı ile ilgileniyor olmak ve ilgili branşta en az 1 müsabakaya katılmış olmak şeklinde belirlenmiştir. Bu şartı sağlayamayan katılımcıların verileri güvenlik ilkeleriyle saklanmış ancak nihai analizlere dahil edilmemiştir. Eleme kriterleri uygulandıktan sonra toplamda 298 sporcunun verileri araştırma için nihai analizlere dâhil edilmiştir. Verilerin toplanması sonrasında analiz işlemleri başlatılmıştır. Katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde 192'si kadın, 129'u erkek iken; bu bireylerin 104'ü amatör, 88'i profesyonel ve 106'sının milli sporcu olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya toplamda 139 bireysel sporcu ve 159 takım sporcusu katılmıştır. Katılımcıların ilgili spor branşındaki deneyim yılı erkekler için $11,63 \pm 6,88$ yıl iken; kadınlar için ise $10,54 \pm 5,31$ yıl olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların yaş ortalaması ise erkekler için $24,92 \pm 7,65$ yıl olarak tespit edilirken; kadınlar için $23,98 \pm 6,85$ yıl olarak tespit edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Formun birinci bölümünde demografik bilgilerle ilgili sorular yer almaktadır. Anket formunun ikinci bölümünde ise Sporda Zihinsel Antrenman Envanteri (SZAE) ve Sürekli Sportif Kendine Güven Ölçeği (SSKÖ) kullanılmıştır.

Sporda Zihinsel Antrenman Envanteri (SZAE): Envanter toplamda 20 maddeden ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Envanter spor ortamındaki zihinsel beceri ve teknikleri ölçmek amacıyla Behnke ve diğerleri (2017) tarafından geliştirilmiştir. Yarayan ve İlhan (2018) tarafından Türkçeye uyarlanan envanter 5'li likert tipi sorulardan oluşmaktadır. Kesinlikle katılmıyorum ifadesi 1'e karşılık gelirken kesinlikle katılıyorum ifadesi 5'i temsil etmektedir. Envanter uyarlama çalışmasındaki genel iç tutarlılık katsayısı 0.91 iken alt boyutlar için 0.82 ve 0.91 arasında değişmektedir. Envanterin bu araştırma için genel iç tutarlılık katsayısı 0.91 iken alt boyutlardaki madde ve iç tutarlılık katsayısı; Zihinsel Temel Beceriler (ZTB) için 4 madde $\alpha=0.77$; Zihinsel Performans Becerileri (ZPB) için 6 madde $\alpha=0.76$; Kişilerarası Beceriler (KB) için 4 madde $\alpha=0.86$; Kendinle Konuşma (KK) için 3 madde $\alpha=0.87$ ve Zihinsel Canlandırma (ZC) için 3 madde $\alpha=0.78$ bulunmuştur.

Sürekli Sportif Kendine Güven Ölçeği (SSKGÖ): Bu ölçek spor ortamındaki sürekli öz güven düzeyini ölçmek için Vealey (1986) tarafından geliştirilmiştir ve Engür (2006) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek toplamda 13 maddeden oluşmaktadır ve sportif öz güven ölçeğinin bir boyutunu oluşturmaktadır. Ölçeğin uyarlama çalışmasındaki genel iç tutarlılık katsayısı 0.89 iken, bu araştırma için 0,93 olarak bulunmuştur.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırma kapsamında toplanan verilerin istatistiksel yöntemle çözülmesi için SPSS 22.0 paket programı kullanılmıştır. Araştırma analiz sürecinin ilk aşamasında varsayımların kontrolü ve analizlerin uygunluğunu belirlemek adına boş verilerin ve Mahalanobis uzaklığı göz önünde bulundurularak uç değerdeki analizlerin incelenmesi yapılmıştır. Bu işlemler sonucunda, araştırma kriterini sağlayan 298 kişinin veri sayısında bir değişiklik olmadan analizler yapılmıştır. Normallik testi için çarpıklık basıklık değerleri incelenmiş ve sonuçlar incelendiğinde dağılımın normal olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçla birlikte değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla parametrik testlerin yapılması için şartlar sağlanmıştır. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi tespit etmek için pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Korelasyon katsayıları 0.60'tan büyük olduğunda güçlü ilişki olarak yorumlanırken, 0.30 ve 0.60 arasındaki korelasyon katsayıları orta derecede ilişki ve 0.30'dan küçük korelasyon katsayıları düşük ilişki şeklinde yorumlanmıştır (Hinkle, Wiersma ve Jurs, 2003). Bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni ne düzeyde yordadığını belirlemek için ise, basit doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır. Regresyon analizinin varsayım kriteri olan modele dahil edilen değişkenler arasında korelasyon değerlerinin 0.70'in altında olduğu belirlendikten sonra varyans artış faktörünün (VIF) 10'un altında olması ve tolerans değerinin ise 0.2'nin üstünde olması sonucunda çoklu bağlantı probleminin olmadığı tespit edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013).

Bulgular

Araştırmada toplanan verilerin analizlerinin yapılmasının sonucunda bağımsız ve bağımlı değişkenler arasındaki ilişkiyi ve zihinsel antrenman becerileri bağımsız değişkeninin sürekli sportif kendine güven bağımlı değişkenini ne düzeyde yordadığını gösteren bulgular bu bölümde tablolarla birlikte verilmiştir.

Tablo 1. Sporda zihinsel antrenman envanteri ile sürekli sportif kendine güven ölçeği puanlarının ilişkisi

		Zihinsel Temel Beceriler	Zihinsel Performans Becerileri	Kişiler Arası Beceriler	Kendinle Konuşma	Zihinsel Canlandırma	SZAE (Toplam Puan)
SSKGÖ (Toplam Öz güven)	p	,631**	,592**	,442**	,268**	,480**	,631**
Zihinsel Temel Beceriler	r	1	,643**	,589**	,459**	,638**	,853**
Zihinsel Performans Becerileri	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000
Kişiler Arası Beceriler	r	,643**	1	,541**	,296**	,570**	,825**
Kendinle Konuşma	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000
Zihinsel Canlandırma	r	,638**	,570**	,591**	,499**	1	,820
	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000

** p<0.01

Korelasyon analizine SZAE ölçeği alt boyutları ve sürekli sportif kendine güven ölçeği toplam puanı dahil edilmiştir. Tukey'in toplanabilirlik testi sonucunda anlamlı fark tespit edildiği için için öz güven ölçeğinin istatistiksel olarak toplanabilecek özellikte olduğu varsayılmıştır ($f=5.249$, $p<0.05$). Öz güven ölçeğinin toplam puan alınmasının sebebi olarak ise, (a) tek boyutlu yapısının olması ve (b) ölçeğin öz-değerlendirme olması sebebiyle alınan puanları daha iyi yorumlanabileceğinden kaynaklanmaktadır. Ancak öz güven ölçeğinin ortalamasının alındığı analizlerde de korelasyon değerlerinde büyük değişiklikler olmadığı tespit edilmiştir. Analiz sonucunda iki grubun puanları arasında anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Tablo 1 incelendiğinde, SZAE alt boyutlarıyla SSKGÖ ölçeği arasında pozitif yönde kuvvetli ilişkiler tespit edilmiştir. Pearson korelasyon analizi sonucunda zihinsel temel beceriler ile toplam öz güven puanı arasında pozitif yönde güçlü ilişki ($r=0,631$, $p=0,000$) bulunmuştur. Buradan hareketle bu iki kavramın birbirleri ile etkileşim içinde olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 2. Sporda zihinsel antrenman envanteri puanlarının sürekli sportif kendine güven ölçek puanlarını yordama düzeyi

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Standart Tahmin Hatası	Değişim İstatistikleri					
					R ² Değişimi	F Değişimi	B	p	F	Durbin-Watson
1	,631 ^a	,398	,396	5,81753	,398	195,474	,631	0,000	195,474	1,892

a. Yordayıcı (Constant): SZAE

b. Bağımlı Değişken: SSKGÖ

Araştırmada cevap aranan sorulardan biri de zihinsel antrenman becerileri algısının öz güven düzeyinin bir yordayıcısı olup olmadığını tespit etmektir. Bu amaçla bağımsız değişken olarak sporda zihinsel antrenman becerilerinin sürekli sportif öz güven düzeylerini ne kadar yordadığını açıklayabilmek için regresyon analizi uygulanmıştır. Tablo 2 incelendiğinde sporda zihinsel antrenman puanlarının sürekli sportif öz güven puanlarını anlamlı bir şekilde yordadığı tespit edilmiştir. Regresyon analizi sonucunda sporda zihinsel antrenman becerileri bağımsız değişkeninin sürekli sportif öz güven düzeyi değişkenini önemli bir oranda yordadığı bulunmuştur ($r=0,39$, $p=0,000$).

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada sporcuların zihinsel antrenman beceri ve tekniklerinin onların sürekli sportif öz güven düzeyleri ile olan ilişkisini incelemek amaçlanmıştır. Bu amaçla geliştirilen hipotezlerden ilki zihinsel antrenman beceri ve tekniklerinin sürekli sportif öz güven düzeyleri ile korelasyon göstereceğidir. Sonuçlar incelendiğinde zihinsel beceri ve teknikleri ayırımı yapan bir ölçek kullanılan bu araştırmada bazı önemli bulgular elde edilmiştir.

İlk olarak, sporcuların zihinsel antrenman beceri ve tekniklerini değerlendirdikleri SZAE ölçek puanları ile algıladıkları sürekli sportif öz güven düzeyleri arasında pozitif

yönde kuvvetli bir ilişki tespit edilmiştir ($r=0.63$, $p<0.001$, Tablo 1). Bu doğrultuda sporda zihinsel antrenman teknikleri ve sportif kendine güven olgularının birbirleriyle yakından ilişkili iki kavram olduğu söylenebilir. Çünkü öz güvenin sportif başarı ile tutarlı ilişki içinde olan bir kavram olduğu belirtilmektedir (Feltz, 2007). Zihinsel antrenman kavramı sporcuların zihinsel becerilerini kullanarak psikolojik özelliklerini güçlendirmeyi hedefleyen ve bu doğrultuda amaca yönelik teknikleri barındıran bir olgudur (Weinberg ve Gould, 2014). Sportif kendine güven ise sporcuların yeteneklerine olan sürekli ve durumsal inançlarını temsil etmesi sebebiyle bu psikolojik parametrelerden biri olarak algılanmaktadır. Araştırma sonuçlarından hareketle, bu iki kavramın birbiriyle ilişkili olması ve bu ilişki düzeyinin yüksek olması önemli bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü sporcular zihinsel antrenman teknikleri ile becerilerine olan inançlarını artırarak kendi fiziksel kapasitelerinin sınırlarını aşmayı hedeflemektedirler. Yapılan bir araştırmada, zihinsel antrenman becerilerinin sürekli ve durumsal öz güven düzeyini artırdığı da belirtilmektedir (Heydari, Soltani ve Mohammadi-Nezhad, 2018). Fulgham (1999) ise hedef belirleme ve zihinsel antrenman tekniklerini müdahale yöntemi olarak kullandığı araştırmasında, zihinsel antrenmanın öz güven düzeyini artırdığını belirtmektedir. Zihinsel antrenman tekniklerinin kullanıldığı araştırma sonuçları göz önüne alındığında Miçooğulları ve Kirazci (2016) kendinle konuşmanın sportif öz güven düzeyi ile ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Wilson, Sullivan, Myers ve Feltz (2004) ise, fiziksel hazırlığın yanı sıra zihinsel hazırlığın da profesyonel sporcular için önemli bir sürekli öz güven kaynağı olduğunu belirtmektedir. Araştırma bulgularımız yukarıda bahsedilen çalışmalar ile paralellik göstermektedir. Buradan hareketle bu çalışmada, zihinsel antrenman beceri ve tekniklerinin sürekli sportif öz güveni artırabileceğini desteklediği bulunmuştur.

Araştırmada ikinci olarak, zihinsel antrenman beceri ve teknikleri sürekli sportif öz güvenin yordayıcısı olup olmadığı sorusuna cevap aranmıştır. Bu sebeple geliştirilen ikinci hipotez, zihinsel antrenman beceri ve tekniklerinin sürekli sportif öz güvenin bir yordayıcısı olduğudur. Regresyon analizleri sonucunda elde edilen bulgularda zihinsel antrenman beceri ve tekniklerinin öz güven düzeylerini anlamlı olarak yordadığı tespit edilmiştir. Psikososyal faktörler açısından değerlendirildiğinde, Tablo 2'deki anlamlı çıkan bu düzeyin yüksek olduğu söylenebilir ($r=0.39$, $p<0.001$).

Bu sonuç zihinsel antrenman beceri ve tekniklerinin sporcuların sürekli sportif öz güven düzeyleri için önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle, rekabet sporlarında ön koşul olarak sportif öz güveni belirleyebilmek için zihinsel hazırlık düzeyinin yüksek olması gerektiği söylenebilir. Çünkü bu sonuç ile, öz güvenin psikolojik parametrelerden etkilendiği çıkarımı yapılabilmektedir. Sporcuların öz güven düzeylerinin sadece fiziksel beceri ve yetenekleriyle değil psikolojik faktörler ile de etkileşim içinde olduğu söylenebilir. Sportif öz güvenin performansta etkili olabilmesi için kaynağının belirgin olması gerekmektedir. Vealey ve diğerlerinin (1998) belirttiği gibi öz güvenin belirli olmayan kaynaklardan sağlanması daha zayıf ve düzensiz bir yetkinlik algısına sebebiyet vermektedir.

Öz güven alanında yapılan güncel bir araştırma (Thomas, Thrower, Lane ve Thomas, 2019) da bu çalışma bulgularını destekler niteliktedir. Thomas ve diğerleri (2019), elit akademide futbol oynayan gençlerin baskıya göğüs germe, iletişim, cesaret ve pozitif zihin gibi psikolojik faktörleri bir öz güven çeşidi olarak ifade ettiklerini belirtmektedir. Bu yaklaşım araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir. Bir başka çalışmada ise, Thomas ve diğerleri (2011) psikolojik becerilerin öz güvenin geliştirilmesi ve sürdürülmesi için gerekli olduğunu öne sürmektedir. Buradan hareketle psikolojik faktörlerin farklı yaş gruplarında da çeşitli şekillerde öz güven düzeyini etkilediği de belirtilebilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta psikolojik faktörlerin bir öz güven çeşidi olarak belirtilmesidir. Çünkü, bu öz güven çeşidinin altını dolduran kavramların zihinsel antrenman beceri ve teknikleri ile geliştirilebileceği literatürde belirtilmektedir. Öz güven düzeyinin önemini ise Feltz (2007) literatürde bu kavramın performans ile en tutarlı anlamlı ilişkiyi gösteren olgulardan biri konumunda olmasından kaynaklandığını belirtmektedir. Hays ve diğerlerinin (2007) araştırmasındaki dünya klasmanında yarışan başarılı sporcuların çoğu öz güven kaynağı zihinsel hazırlığın öneminden bahsetmektedir. Bu ifade ise, çalışma bulguları ile paralellik göstermektedir. Ayrıca, bu çalışma ile benzerlik gösteren bir diğer çalışma ise, Gould ve Maynard'ın (2009) derleme çalışmasıdır. Bu çalışmada yazarlar olimpik başarı için sportif güvenin öneminden bahsederken, bu kavramın psikolojik faktörlerle açıklanabildiğini belirtmektedir. Sonuç olarak zihinsel antrenman beceri ve tekniklerinin sportif öz güveni etkileyebileceği söylenebilir.

Öneriler ve Sınırlılıklar

Yukarıdaki bulgular ve tartışma ışığında öz güven kavramının birçok faktörden etkilenebileceği durumu değerlendirmeye alınmalıdır. Örneğin, literatürdeki çalışmalarda çalışma grupları arasındaki farklılık sebebiyle öz güven kaynaklarının bazı noktalarda kesiştiği ancak bazı noktalarda da farklı olabildiği gözlemlenmiştir (Hays ve diğerleri, 2007; Thomas ve diğerleri, 2019). Gelecek çalışmalarda sporculuk düzeyi ve deneyim faktörleri üzerinde yoğunlaşılabilir. Buna ek olarak uygulamalı spor psikologları bu araştırma çıktılarına müdahale programları geliştirmek amacıyla kullanabilir. Sporcuların öz güven düzeylerini artırma girişimlerinde zihinsel antrenman becerilerinin ve tekniklerinin de önemini göz ardı edilmemesi gerektiği tavsiye edilmektedir.

Bu çalışmanın sınırlılıklarından ilki, çalışmamızda toplanan verilerin sporculardan öz değerlendirme yöntemiyle temin edilmesidir. İleride yapılacak çalışmalarla örtük ölçme yöntemleri kullanılarak sporcuların belirli durumlardaki sportif güven düzeylerini veya sürekli sportif güvenleri ölçülerek farklı sonuçlara ulaşılabilir. İkinci sınırlılık ise, örneklem grubunun nispeten küçük olmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple araştırma sonuçları uygulama çalışmalarında kullanılmadan önce detaylı bir şekilde gözden geçirilmelidir. Bunun yanı sıra çalışmadaki bağımsız değişkenin (SZAE) bağımlı değişken (SSKGÖ) ile olan ilişkisini açıklamak için korelasyon testi kullanılmıştır. Korelasyon testi, ilişkiyi analiz ettiği için bağımsız ve bağımlı değişkenin birbirinden etkilenebileceği durumu göz önünde bulundurulmalı ve yapılacak deneysel çalışmalar ile bu etkileşimin neden-sonuç ilişkisi detaylı bir şekilde incelenebilir.

Son olarak, bu araştırmada sürekli sportif güven kavramı temel alınarak araştırma yapılmıştır. Sonraki araştırmalarda durumsal sportif güven kaynaklarını hangi olguların etkileyebileceği de göz önünde bulundurulabilir.

Yazar Notu:

Bu çalışma 17. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi'ne (13-16 Kasım 2019, Antalya) sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Arş. Gör. Muhammet Cihat ÇİFTÇİ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Fakültesi Egzersiz ve Spor Bilimleri Bölümü, ANKARA

ORCID: 0000-0002-6892-8564

E-posta: mcciftci@ybu.edu.tr

Kaynaklar

1. **Bandura, A.** (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.
2. **Behnke, M., Tomczak, M., Kaczmarek, L. D., Komar, M. ve Gracz, J.** (2017). The sport mental training questionnaire: development and validation. *Current Psychology*, 38(2), 1-13.
3. **Engür, M., Tok, S. ve Tatar, A.** (2006). Durumluk ve sürekli sportif güven envanterinin Türkçeye uyarlanması. *Performans*, 11(3).
4. **Feltz, D. L.** (2007). Self-confidence and sports performance. D. Smith and M. Bar-Eli (Eds.), *Essential readings in sport and exercise psychology* (s. 278-294). Champaign: Human Kinetics.
5. **Fransen, K., Mertens, N., Feltz, D. ve Boen, F.** (2017). "Yes, we can!" review on team confidence in sports. *Current Opinion in Psychology*, 16, 98-103.
6. **Fulgham, A.** (1999). Implementing a psychological skills training program in high school volleyball athletes. *National Undergraduate Research Clearing House*, 2.
7. **Gülşen, D. B. A., Yıldız, A. B., Bayköse, N. ve Eryücel, M. E.** (2018). Bireysel ve takım sporu yapan spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin kendinle konuşma düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), 58-66.
8. **Gould, D. ve Maynard, I.** (2009). Psychological preparation for the Olympic Games. *Journal of Sports Sciences*, 27(13), 1393-1408.
9. **Hall, C. R., Rodgers, W. M. ve Barr, K. A.** (1990). The use of imagery by athletes in selected sports. *The Sport Psychologist*, 4(1), 1-10.
10. **Hardy, L., Jones, J. G. ve Gould, D.** (1996). *Understanding psychological preparation for sport: Theory and practice of elite performers*. UK: John Wiley and Sons Inc.
11. **Hays, K., Maynard, I., Thomas, O. ve Bawden, M.** (2007). Sources and types of confidence identified by world class sport performers. *Journal of Applied Sport Psychology*, 19(4), 434-456.
12. **Heydari, A., Soltani, H. ve Mohammadi-Nezhad, M.** (2018). The effect of psychological skills training (goal setting, positive selftalk and Imagery) on self-confidence of adolescent volleyball players. *Pedagogics, Psychology, Medical-Biological Problems of Physical Training and Sports*, 22(4), 189-194.
13. **Hinkle, D. E., Wiersma, W. ve Jurs, S. G.** (2003). *Applied statistics for the behavioral sciences* (Vol. 663). Houghton Mifflin College Division.
14. **Hwang, S., Machida, M. ve Choi, Y.** (2017). The effect of peer interaction on sport confidence and achievement goal orientation in youth sport. *Social Behavior and Personality: an International Journal*, 45(6), 1007-1018.
15. **Jeannord, M.** (2001). Neural simulation of action: a unifying mechanism for motor cognition. *Neuroimage*, 14, 103-109.
16. **Kolovelonis, A., Goudas, M., Hassandra, M. ve Dermitzaki, I.** (2012). Self-regulated learning in physical education: Examining the effects of emulative and self-control practice. *Psychology of Sport and Exercise*, 13(4), 383-389.
17. **Marshall, E. A., & Gibson, A. M.** (2017). The effect of an imagery training intervention on self-confidence, anxiety and performance in acrobatic gymnastics—a pilot study. *Journal of Imagery Research in Sport and Physical Activity*, 12(1), 1-45.
18. **Miçoğulları, B. O. ve Kirazci, S.** (2016). Effects of 6 weeks psychological skill training on team cohesion, self-confidence anxiety: A case of youth basketball players. *Universal Journal of Educational Research*, 4(12), 2761-2768.

19. **Sachs, M. L.** (1991). Reading list in applied sport psychology: Psychological skills training. *The Sport Psychologist*, 5(1), 88-91.
20. **Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S.** (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.), Boston: Pearson.
21. **Taylor, J. E. ve Wilson, G. E.** (2005). *Applying sport psychology: Four perspectives*, Champaign: Human Kinetics.
22. **Thomas, O., Lane, A. ve Kingston, K.** (2011). Defining and contextualizing robust sport-confidence. *Journal of Applied Sport Psychology*, 23(2), 189-208.
23. **Thomas, O., Thrower, S. N., Lane, A. ve Thomas, J.** (2019). Types, sources, and debilitating factors of sport confidence in elite early adolescent academy soccer players. *Journal of Applied Sport Psychology*, 1-26.
24. **Vealey, R. S.** (1986). Conceptualization of sport-confidence and competitive orientation: Preliminary investigation and instrument development. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 8(3), 221-246.
25. **Vealey, R. S.** (2007). Mental skills training in sport (3th Edition). In G. Tenenbaum ve R. C. Eklund (Eds.). *Handbook of sport psychology*. NJ: Wiley.
26. **Vealey, R. S., Garner-Holman, M., Hayashi, S. W. ve Giacobbi, P.** (1998). Sources of sport-confidence: Conceptualization and instrument development. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 20(1), 54-80.
27. **Weinberg, R. S. ve Gould, D. S.** (2014). *Foundations of sport and exercise psychology*. Champaign: Human Kinetics.
28. **Wilson, R. C., Sullivan, P. J., Myers, N. D. ve Feltz, D. L.** (2004). Sources of sport confidence of master athletes. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 26(3), 369-384.
29. **Yarayan, Y. E. ve İlhan, E. L.** (2018). Sporda zihinsel antrenman envanteri'nin (SZAE) uyarlama çalışması. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(4), 205-218.

Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

Volkan SURAL¹ , Kemal TAMER²

¹ Milli Eğitim Bakanlığı, ANKARA

² İstanbul Aydın Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, İSTANBUL

Araştırma Makalesi

Öz

Bu araştırmanın amacı, beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Çalışmada beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışları sırasıyla cinsiyet, yaş, medeni durum, mesleki kıdem, görev yapılan okul türü ve kademesi değişkenleri açısından incelenmiş ve ayrıca öğretmenlerin vücut kitle indeksleri ile sağlıklı yaşam biçimi davranışları arasındaki ilişki durumuna bakılmıştır. Nicel yaklaşımlardan tarama modeline göre gerçekleştirilen araştırmanın çalışma evrenini, 2019-2020 eğitim-öğretim yılının ikinci döneminde Ankara ilinde görev yapmakta olan 361 beden eğitimi ve spor öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri "Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde ikili karşılaştırmalarda bağımsız örneklem t testi, çoklu karşılaştırmalarda ise tek yönlü ANOVA varyans analizi kullanılmıştır. Ayrıca beden eğitimi öğretmenlerinin vücut kitle indeksi ile sağlıklı yaşam biçimi davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi için Pearson korelasyon katsayısı analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranış puanlarının cinsiyet, yaş ve medeni durum değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği; mesleki kıdem, görev yapılan eğitim kademesi ve okul türüne göre ise farklılık göstermediği bulunmuştur. Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin vücut kitle indeksi ile sağlıklı yaşam biçimi davranış puanları arasında ise anlamlı bir ilişkinin olmadığı söylenebilir.

Anahtar sözcükler: Sağlıklı yaşam biçimi davranışı, Beden eğitimi ve spor öğretmeni, Spor

Examining the Healthy Lifestyle Behaviors of Physical Education and Sports Teachers in Terms of Various Variables

Abstract

The aim of this study is to examine the healthy lifestyle behaviors of physical education and sports teachers in terms of various variables. In the study, the healthy lifestyle behaviors of physical education and sports teachers were examined in terms of variables of gender, age, marital status, professional seniority, type of school and grade, and also the relationship between teachers' body mass index and healthy lifestyle behaviors. The study population of the research, which is carried out according to the survey model, one of the quantitative approaches, consists of 361 physical education and sports teachers working in Ankara in the second semester of the 2019-2020 academic year. The data of the study were collected using the "Healthy Lifestyle Behaviors Scale". In the analysis of the data, independent samples t test was used for paired comparisons and one-way ANOVA analysis of variance was used for multiple comparisons. In addition, Pearson correlation coefficient analysis was used to examine the relationship between physical education and sport teachers' body mass index and healthy lifestyle behaviors. As a result of the study, it was found that physical education teachers' healthy lifestyle behavior scores differ significantly according to gender, age and marital status variables; that there was no difference according to professional seniority, type of school and grade. It can be said that there is no significant relationship between physical education and sport teachers' body mass index and healthy lifestyle behavior scores.

Keywords: *Healthy lifestyle behaviors, Physical education and sport teachers, Sport*

Giriş

İnsan sağlığı, hem bireyin kendisi için hem de doğası gereği içinde yaşamak zorunda olduğu toplum için oldukça önemlidir. Birey kendi sağlığını korumak ve geliştirmek amacıyla bir takım davranışlar edindiğinde bu durum çevresindeki diğer bireyleri de olumlu etkiler. Gerek rol model olmak gerekse hastalık taşıyıcısı olmamak açısından sağlıklı yaşam biçimi davranışları geliştirmek günümüzde bir zorunluluk haline gelmiştir.

Günümüz sağlık anlayışına göre bireyin, ailenin ve toplumun sağlığının korunduğu, geliştirilmeye ve sağlıklı olma durumunun sürdürülmeye çalışıldığı sağlık merkezli bakım yaklaşımı öngörülmektedir (Kang, 1995; Oyur-Çelik ve diğerleri, 2009). Bireylerden bu anlayış çerçevesinde sağlık davranışı geliştirmeleri beklenmektedir. Ünalın, Şenol, Öztürk ve Erkorkmaz (2007) sağlık davranışını sağlık, sağlığın geliştirilmesi ve sağlığın korunması ile ilgili davranışlar bütünü olarak tanımlamaktadır. Sağlığın gelişimi, yalnızca hastalıkları önlemeyi değil, bunun yanı sıra bireyin genel sağlık ve iyilik durumunu iyileştirmeyi de hedeflemektedir (Dirican ve Bilgel, 1993; Pasinlioğlu ve Gözüm, 1998). Gordon, Golanty ve Brown'a (2002) göre birey için sağlıklı bir yaşam biçimi düzeyine sahip olmanın anlamı, daha sağlıklı beslenme, normal beden ağırlığını koruyabilme, kalp-damar hastalıklarından korunabilme, bağımsızlık düzeyinin artması, entelektüel kapasitelerin artması ve stresle uygun bir şekilde başa çıkabilmektir. Manevi gelişim, sağlık sorumluluğu, egzersiz, beslenme, kişilerarası ilişkiler ve stres yönetimi sağlıklı yaşam biçimi davranışları arasında yer almaktadır (Pender, Barkauskas, Hayman, Rice ve Anderson, 1992).

Kılıç (2017)'a göre, günümüzde önemli sağlık sorunlarının başında obezite, hipertansiyon, tip II diyabet, kanser, kalp ve damar hastalıkları gelmektedir. Yapılan bilimsel araştırmalar sonucunda bu hastalıkların bir bölümünün genetik faktörlerin yanı sıra bireylerin yaşam biçimiyle ilintili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çağımızın yetişen neslinin çocukluk dönemlerinden itibaren yağlı ve tuzlu yiyecekler, asitli içecekler gibi sağlıksız besinlere yöneldiği görülmektedir. Günümüz kuşağının, doğal sebze-meyve tüketiminden uzak durduğu, kahvaltı kültürünün yerini simit, poğaç gibi sağlıksız yiyeceklere bıraktığı, öğle yemeklerinin fast-food olarak ifade edilen atıştırma türü yiyeceklerle değiştirildiği ve neticede enerji düzeyi yüksek ve sağlıksız besinlere doğru bir yönelimin olduğu söylenebilir.

Günlük hayatın önemli bir parçası olması gereken fiziksel aktiviteler ise oldukça sınırlı bir biçimde uygulanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (2019)'nün, dünyada meydana gelen ölümlerin en önemli sebeplerinden birinin sağlıksız yaşam tarzı olduğu biçimindeki açıklaması durumun temel sebebinin göstermektedir. Benzer şekilde, Vildovsky de bireylerin yaşam tarzları ile içerisinde buldukları sosyal ve fiziksel çevrenin, hastalıkların ve ölümlerin %90'ına sebep olduğunu ifade etmiştir (aktaran Stanhope ve Lancaster, 1993).

Ergenlik ve gençlik çağlarındaki bireyler çevre ve ortam değişimi, rol çatışmaları ve içerisinde buldukları gelişim döneminin etkisiyle sigara, alkol, uyuşturucu kullanımı, sağlıksız beslenme ve fiziksel aktivite eksikliği gibi risk taşıyan davranışlara yönelebilmektedir. Sağlıklı nesillerin yetişebilmesi için bireylerin çocukluk, ergenlik ve gençlik dönemlerini geçirdiği, sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının öğretildiği ve riskli davranışlarla baş edebilme becerisinin kazandırıldığı yerler olan eğitim kurumları ve bu kurumlarda görev yapan öğretmenler oldukça büyük bir önem taşımaktadır (Kılıç, 2017).

Okul sağlığı ile ilgili literatür incelendiğinde, araştırmacılar tarafından çoğunlukla öğrencilerin sağlık davranışlarının belirlenmesi ve sağlık düzeyinin yükseltilmesine yönelik eğitim çalışmalarının gerçekleştirildiği görülmektedir. Oysa okul öğrenci, öğretmen ve diğer okul çalışanlarının birlikte ve etkileşim içinde oldukları bir ortamdır. Öğretmen, öğrenme-öğretme sürecinde çok yönlü ve kritik bir role sahiptir. Öğretmen davranışları öğrenciler için bir model oluşturmaktadır. Bu nedenle öğretmenlerin yaşam biçimlerine ve sağlık davranışlarına yönelik durum saptama çalışmalarının yapılması ve sağlık eğitimi gereksinimlerinin belirlenmesi önem arz etmektedir (Tokuç ve Berberoğlu, 2007).

Alanyazın incelendiğinde sağlıklı yaşam biçimi davranış düzeyi hakkında farklı gruplar üzerinde çeşitli araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Örneğin; Tokuç ve Berberoğlu (2007) ile Özkan (2018) ilköğretim sınıf öğretmenlerinin; Beser, Bahar ve Büyükkaya (2007) gıda sektörü çalışanlarının; Güngör, Yılmaz ve İlhan (2019) farklı gelişim gösteren bireylerin; Orgun, Özkütük ve Sezer (2011) öğrenci hemşirelerin; Murathan, Yetiş, Murathan, Aktuğ ve Dündar (2013) üniversite öğrencilerinin; Zincir, Ege, Aylaz, Bilgin ve Timur (2003) çalışan ve çalışmayan kadınların; Uzun (2014) ve Yeşilfidan

(2016) ergenlerin; Oyur-Çelik ve diğerleri (2009) sağlık yüksekokulu öğrencilerinin; İlhan (2012) sporcu-öğrencilerin sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını araştırmışlardır.

Gerek ülkemizde gerekse tüm dünyada bireylerin alışkanlık edinmekte olduğu yaşam tarzının sağlıklı bir yöne doğru evrildiği düşünüldüğünde beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin sağlığı koruma ve geliştirmedeki rolü giderek artmaktadır. Ayrıca toplumda beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin daha sağlıklı ve daha iyi bir yaşam biçimine sahip olduğu düşüncesi hakimdir. Ortaokulun başlangıcından lise eğitiminin sonuna kadar branş derslerine beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin girdiği düşünüldüğünde hem sağlıklı yaşam biçimi davranışları kazandırmada hem de gelişim çağındaki bireylere rol model olmada beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin etkisi oldukça önemlidir.

Bu doğrultuda bu çalışmanın da örneklem grubunu oluşturan beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışları üzerine yapılan çalışmalar incelenmiştir. Örneğin, Kargun ve diğerleri (2013) beden eğitimi ve spor öğretmeni adaylarının sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını araştırdıkları çalışmalarında 1. sınıftan 4. sınıfa kadar tüm sınıf düzeylerinde öğrenim gören öğretmen adaylarının sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını incelemişlerdir.

Sonuç olarak, sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının cinsiyet faktörüyle yakından ilişkili olduğu ve beden eğitimi öğretmeni adaylarının sağlıklı yaşam biçimi davranışları ile stres durumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kafkas, Şahin-Kafkas ve Acet (2012) ise 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Malatya ilinde görev yapmakta olan 208 beden eğitimi öğretmeni üzerinde yürüttükleri çalışmalarında cinsiyet, mesleki kıdem ve görev yaptığı okul türü değişkenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışı üzerinde etkili olduğunu ancak medeni durum değişkeninin bu davranışlar açısından anlamlı bir farklılık oluşturmadığını tespit etmişlerdir.

Benzer şekilde Adana'da görev yapmakta olan 208 beden eğitimi ve spor öğretmenin sağlıklı yaşam biçimi davranışları ve kaygı düzeylerinin belirlenmesi amacıyla Kadiroğlu (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, yaş ve kaygı düzeyi faktörleri ile sağlıklı yaşam davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çalışmanın sonuçlarına göre normal kaygı düzeyine sahip olan beden eğitimi öğretmenlerinin, daha yüksek kaygı düzeyine sahip olanlara göre daha sağlıklı yaşam biçimlerinin olduğu görülmüştür.

Yukarıda sözü edilen çalışmalar incelendiğinde, beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışları incelenirken öğretmenlerin görev yaptığı okul türü ve öğretmenin vücut kitle indeksi gibi değişkenlere ait değerlendirmelerin yer almadığı, okul kademesine dair değerlendirmelerin sınırlı olduğu, çalışmaların örneklem gruplarının şehir ve büyüklük açısından mevcut çalışmadan farklı olduğu görülmüştür. Ayrıca konu ile ilgili kimi çalışmaların gerçekleştirilme zamanının üzerinden uzun bir zaman geçmiş olması alanda güncel bir literatür oluşturabilme açısından önem arz etmektedir.

Bu bağlamda temel amacı beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını çeşitli değişkenler açısından incelemek olan bu çalışmanın problem cümlesi; "Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını etkileyen faktörler nelerdir?" şeklinde ifade edilebilir. Çalışmada beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışları sırasıyla cinsiyet, yaş, medeni durum, mesleki kıdem, görev yapılan okul türü ve kademesi değişkenleri açısından incelenmiş ve bunların yanı sıra öğretmenlerin vücut kitle indeksleri ile sağlıklı yaşam biçimi davranışları arasındaki ilişki durumuna bakılmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, nicel yaklaşımlardan tarama modeline göre gerçekleştirilmiştir. Tarama, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle tespit etmeyi amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 2017).

Tarama modellerinde temel amaç bir grubun özelliklerini belirlemektir. Boylamsal ve kesitsel olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilebilen tarama modellerinde ölçülen bir özelliğin zaman içindeki değişimi inceleniyorsa boylamsal, anlık durum tespiti yapılmak isteniyorsa kesitsel tarama modeli kullanılır (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012, 393-394). Bu doğrultuda bu çalışmada beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını herhangi bir müdahalede bulunulmadan, var olduğu şekliyle tespit etmek amaçlandığından kesitsel tarama modeli kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın çalışma evrenini, 2019-2020 eğitim-öğretim yılının ikinci döneminde Ankara ilinde görev yapmakta olan beden eğitimi öğretmenleri oluşturmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı (2019) tarafından açıklanan örgün eğitim istatistikleri incelendiğinde, Ankara ilinde kamuya ait okullarda 2002, özel okullarda ise 933 olmak üzere toplam 2935 beden eğitimi öğretmenin görev yaptığı tespit edilmiştir.

Bu evren içinden örneklem büyüklüğü hesaplanarak evreni temsil gücü bulunan 361 kişilik bir öğretmen grubundan veri toplamış ve öğretmenlerin demografik değişkenler açısından farklılık göstermesine dikkat etmişlerdir. Araştırmaya katılan beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin demografik değişkenler açısından dağılımı Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. Katılımcı beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin demografik değişkenlere göre dağılımı

Değişken		<i>n</i>	%
Cinsiyet	Kadın	153	42.38
	Erkek	208	57.62
Yaş	21-30 yaş	45	12.46
	31-40 yaş	152	42.11
	41-50 yaş	124	34.35
	50 yaş ve üzeri	40	11.08
Medeni Durum	Evli	250	69.25
	Bekâr	111	30.75

	1-5 yıl	42	11.63
	6-10 yıl	96	26.60
Mesleki Kıdem	11-15 yıl	72	19.95
	16-20 yıl	52	14.40
	21 yıl ve üzeri	99	27.42
Görev Yapılan Eğitim Kademesi	Ortaokul	121	33.52
	Lise	240	66.48
Görev Yapılan Okul Türü	Kamu	297	82.27
	Özel	64	17.73
<i>Toplam</i>		361	100

Veri Toplama Araçları

Araştırmada iki bölümden oluşan bir veri toplama aracı kullanılmıştır. Veri toplama aracının birinci bölümünde demografik bilgilerle (cinsiyet, yaş, medeni durum, mesleki kıdem, görev yapılan okul türü ve kademesi) ilgili sorulara yer verilmiş, ikinci bölümünde ise sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını değerlendirmeye yönelik 52 maddeden oluşan bir “Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Ölçeği” kullanılmıştır. Bu ölçek Walker, Sechrist ve Pender (1987) tarafından geliştirilmiş ve Walker ve Hill-Polerecky (1996) tarafından revize edilmiştir. Toplam 52 maddeden oluşan ölçek, bireyin sağlıklı yaşam biçimi ile ilişkili olarak sağlıklı geliştiren davranışları ölçmektedir. Ölçekte manevi gelişim, sağlık sorumluluğu, fiziksel aktivite, beslenme, kişilerarası ilişkiler ve stres yönetimi olmak üzere 6 alt boyut yer almaktadır. 4'lü likert tipindeki ölçekte değerlendirme derecelendirmesi hiç bir zaman (1), bazen (2), sık sık (3), düzenli olarak (4) biçiminde kabul edilmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 52 iken en yüksek puan ise 208'dir. Bahar, Beşer, Gördes, Ersin ve Kıssal (2008) tarafından geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılan ölçek Türkçeye uyarlanmış ve Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı 0.94 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin bu araştırmada toplanan veriler kapsamında da Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı hesaplanmış ve 0.92 olarak bulunmuştur.

Verilerin Toplanması

Bu araştırma, Gazi Üniversitesi Etik Komisyonu'nun 14.07.2020 tarih ve 77082166-064.01.02 sayılı kararı ile etik açıdan uygun bulunmuştur. Araştırmanın verileri çevrimiçi olarak toplanmıştır. Veri toplama araçları, Google Formlar uygulaması aracılığıyla çevrimiçi yanıt toplamaya olanak sunacak şekilde hazırlanmış, ardından Ankara ilinde görev yapmakta olan beden eğitimi öğretmenlerine e-posta olarak gönderilmiştir. Formun ön bölümüne çalışmaya katılımın zorunlu olmadığı, tamamen gönüllülük esasına dayalı olduğu, çalışmanın önemi ve gerekliliği üzerine bilgilendirme metni eklenmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 20 paket programı kullanılmıştır. Analiz öncesinde hatalı kodlamalar ve aykırı değerler ayıklanmıştır. Demografik değişkenlerin (cinsiyet, yaş, medeni durum, mesleki kıdem, görev yapılan okul türü ve kademesi) sağlıklı yaşam biçimi davranışları üzerindeki etkisinin araştırıldığı bu çalışmada, beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranış düzeyleri bağımlı değişkeni; cinsiyet, yaş,

medeni durum, mesleki kıdem, görev yapılan okul türü ve kademesi ise bağımsız değişkenleri oluşturmaktadır. Bu değişkenlere yönelik betimsel istatistikler için frekans (f), yüzde (%), aritmetik ortalama (\bar{x}), standart sapma (Ss) hesaplanmıştır.

Sağlıklı yaşam biçimi davranış düzeylerinin değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğine bakmak için ise öncelikle verilerin dağılımının normallik durumu test edilmiştir. Gruplarda yer alan kişi sayısının genel olarak 50'den fazla olması nedeniyle Kolmogorov-Smirnov Z testinin sonuçları dikkate alınmıştır. Sonuç olarak verilerin bağımsız değişkenlere ait kimi gruplarda normal dağılsa da kimilerinde normal dağılmadığı görülmüştür. Örneklem büyüklüğü arttıkça Kolmogorov-Smirnov Z testinde dağılımlar arasındaki küçük farkların anlamlı çıkma durumu meydana gelebilmektedir. Bu nedenle bu testlerin betimsel yöntemlerle birlikte kullanılması gerekmektedir. Veri dağılımlarının, kişi sayısı, aritmetik ortalama, mod, medyan, çarpıklık ve basıklık katsayıları gibi istatistikler üzerinden incelenmesi, betimsel yöntemler olarak ifade edilmektedir. Bu kapsamda bu çalışmada; bağımsız değişkenlere ait tüm gruplarda yer alan kişi sayısının 30'dan fazla olması; aritmetik ortalama, mod ve medyan değerlerinin birbirine yakın olması; çarpıklık (Skewness) katsayılarının $\pm 1,5$ sınırları içinde olması; basıklık (Kurtosis) katsayılarının ise 3'ten küçük olması nedeniyle normallik varsayımlarının sağlandığını söylemek mümkündür. Bu nedenle verilerin analizinde parametrik testlerin kullanılması uygun görülmüştür.

Bu doğrultuda ikili karşılaştırmalarda bağımsız örneklem t-testi, çoklu karşılaştırmalarda ise tek yönlü ANOVA varyans analizi kullanılmıştır. Ayrıca beden eğitimi öğretmenlerinin vücut kitle indeksleri ile sağlıklı yaşam biçimi davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi için de Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizi kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular aşağıda tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 2. Beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranış puanlarının cinsiyete göre t-testi sonuçları

Faktörler	Cinsiyet	n	\bar{x}	Ss	sd	t	p
Sağlık Sorumluluğu	Kadın	153	2.44	.47	359	2.04	.04*
	Erkek	208	2.34	.46			
Fiziksel Aktivite	Kadın	153	2.62	.64	359	-1.72	.09
	Erkek	208	2.74	.65			
Beslenme	Kadın	153	2.52	.40	359	2.15	.03*
	Erkek	208	2.43	.43			
Manevi Gelişim	Kadın	153	3.14	.43	359	-1.05	.30
	Erkek	208	3.18	.44			
Kişilerarası İlişkiler	Kadın	153	2.99	.42	359	.64	.52
	Erkek	208	2.96	.41			
Stres Yönetimi	Kadın	153	2.65	.46	359	-.13	.89
	Erkek	208	2.66	.46			
Genel Ortalama	Kadın	153	2.73	.35	359	.29	.77
	Erkek	208	2.72	.36			

* $p < .05$

Tablo 2'ye göre beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışına yönelik genel ortalama puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir [$t(359) = ,29; p > .05$]. Ölçeğe ait alt faktörler bazında incelendiğinde ise fiziksel aktivite [$t(359) = -1,72; p > .05$], manevi gelişim [$t(359) = -1,05; p > .05$], kişilerarası ilişkiler [$t(359) = ,64; p > .05$] ve stres yönetimi [$t(359) = -,13; p > .05$] boyutlarında da sağlıklı yaşam biçimi davranış puanları cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. Ancak sağlık sorumluluğu [$t(359) = 2,04; p < .05$] ve beslenme [$t(359) = 2,15; p < .05$] faktörlerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Kadın beden eğitimi öğretmenlerinin sağlık sorumluluğu ($\bar{x}=2,44$) ve beslenme ($\bar{x}=2,52$) faktörlerindeki puanları erkeklere ($\bar{x}=2,34; 2,43$) göre daha yüksektir.

Beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranış puanlarının yaşa göre betimsel istatistikleri Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranış puanlarının yaşa göre betimsel istatistikleri

Faktörler	Yaş	<i>n</i>	\bar{x}	<i>Ss</i>
Sağlık Sorumluluğu	21-30	45	2.56	.49
	31-40	152	2.39	.46
	41-50	124	2.32	.44
	50 ve üzeri	40	2.39	.51
	Toplam	361	2.38	.46
Fiziksel Aktivite	21-30	45	2.99	.56
	31-40	152	2.71	.61
	41-50	124	2.61	.68
	50 ve üzeri	40	2.53	.66
	Toplam	361	2.69	.65
Beslenme	21-30	45	2.54	.44
	31-40	152	2.49	.39
	41-50	124	2.42	.44
	50 ve üzeri	40	2.46	.45
	Toplam	361	2.47	.42
Manevi Gelişim	21-30	45	3.32	.51
	31-40	152	3.13	.43
	41-50	124	3.17	.41
	50 ve üzeri	40	3.08	.43
	Toplam	361	3.16	.44
Kişilerarası İlişkiler	21-30	45	3.15	.44
	31-40	152	2.94	.41
	41-50	124	2.96	.41
	50 ve üzeri	40	2.96	.36
	Toplam	361	2.97	.41
Stres Yönetimi	21-30	45	2.88	.53
	31-40	152	2.63	.44
	41-50	124	2.60	.44
	50 ve üzeri	40	2.66	.44
	Toplam	361	2.65	.46
Genel Ortalama	21-30	45	2.91	.40
	31-40	152	2.72	.34
	41-50	124	2.68	.34
	50 ve üzeri	40	2.68	.35
	Toplam	361	2.72	.36

Tablo 3 incelendiğinde beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışları ile ilgili alt faktörlerde ve ölçüğe ait genel ortalama puanlarında 21-30 yaş arası grupta yer alanların daha yüksek puanlara sahip olduğu görülmüştür. Ölçekten alınan puanlar yaş arttıkça azalmaktadır.

Araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranış puanlarının yaşa göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranış puanlarının yaşa göre ANOVA testi sonuçları

Faktörler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
Sağlık Sorumluluğu	Gruplararası	1.96	3	.65	3.08	.03*	1-3
	Gruplariçi	75.55	357	.212			
	Toplam	77.50	360				
Fiziksel Aktivite	Gruplararası	5.92	3	1.97	4.89	.00*	1-2 1-3 1-4
	Gruplariçi	144.08	357	.40			
	Toplam	150.00	360				
Beslenme	Gruplararası	.63	3	.21	1.19	.31	
	Gruplariçi	62.82	357	.18			
	Toplam	63.45	360				
Manevi Gelişim	Gruplararası	1.48	3	.50	2.62	.05	
	Gruplariçi	67.38	357	.19			
	Toplam	68.87	360				
Kişilerarası İlişkiler	Gruplararası	1.64	3	.55	3.24	.02*	1-2 1-3
	Gruplariçi	60.13	357	.17			
	Toplam	61.77	360				
Stres Yönetimi	Gruplararası	2.78	3	.97	4.51	.00*	1-2 1-3
	Gruplariçi	73.32	357	.21			
	Toplam	76.10	360				
Genel Ortalama	Gruplararası	1.80	3	.60	4.82	.00*	1-2 1-3 1-4
	Gruplariçi	44.28	357	.12			
	Toplam	46.07	360				

*p<.05

Tablo 4'te görüldüğü üzere araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışlarına ilişkin genel ortalama puanları yaş değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır [F(3,360)= 4,82; p<.05].

Farkın kaynağına ilişkin yürütülen Tukey testi sonucunda, 21-30 yaş (\bar{x} =2,91) aralığındaki beden eğitimi öğretmenlerin 41-50 yaş (\bar{x} =2,68) aralığındaki öğretmenler ile 51 yaş ve üzerindeki (\bar{x} =2,68) öğretmenlerden anlamlı olarak daha yüksek puan aldıkları bulunmuştur. Ölçeğin alt faktörlerine göre yapılan analizler sonucunda katılımcı öğretmenlerin puanlarının sağlık sorumluluğu [F(3,360)= 3,08; p<.05], fiziksel aktivite [F(3,360)= 4,89; p<.05], kişilerarası ilişkiler [F(3,360)= 3,24; p<.05] ve stres yönetimi

[$F(3,360)= 4,51$; $p<.05$] boyutlarında yaşa göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Yapılan Tukey testi sonucunda, 21-30 yaş aralığındaki öğretmenlerin farkın temel kaynağını oluşturduğu görülmüştür.

Bu bağlamda 21-30 yaş aralığındaki öğretmenler, sağlık sorumluluğu alt boyutunda 41-50 yaş aralığındakilerden; fiziksel aktivite alt boyutunda 31-40 yaş ve 41-50 yaş aralığındaki öğretmenlerin yanı sıra 51 yaş ve üzeri öğretmenlerden; kişilerarası ilişkiler alt boyutunda 31-40 yaş ve 41-50 yaş aralığındaki öğretmenlerden; son olarak stres yönetimi alt boyutunda da yine 31-40 yaş ve 41-50 yaş aralığındaki öğretmenlerden daha yüksek puan almışlardır.

Tablo 5. Beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranış puanlarının medeni duruma göre t-testi sonuçları

Faktörler	Medeni Durum	<i>n</i>	\bar{x}	<i>Ss</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Sağlık Sorumluluğu	Evli	250	2.37	.45	359	-1.16	.25
	Bekar	111	2.43	.49			
Fiziksel Aktivite	Evli	250	2.61	.63	359	-3.49	.00*
	Bekar	111	2.87	.64			
Beslenme	Evli	250	2.46	.42	359	-.64	.52
	Bekar	111	2.49	.43			
Manevi Gelişim	Evli	250	3.15	.42	359	-.81	.42
	Bekar	111	3.19	.47			
Kişilerarası İlişkiler	Evli	250	2.94	.41	359	-2.27	.02*
	Bekar	111	3.05	.42			
Stres Yönetimi	Evli	250	2.59	.42	359	-3.83	.00*
	Bekar	111	2.79	.51			
Genel Ortalama	Evli	250	2.69	.34	359	-2.73	.01*
	Bekâr	111	2.80	.39			

* $p<.05$

Tablo 5 incelendiğinde, beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışına yönelik genel ortalama puanlarının medeni duruma göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir [$t(359)= -2,73$; $p<.05$]. Bekâr olan öğretmenlerin ($\bar{x}=2,80$) sağlıklı yaşam biçimi davranış puanları, evlilerden ($\bar{x}=2,69$) anlamlı bir şekilde daha yüksektir.

Ölçeğe ait alt faktörler incelendiğinde ise, fiziksel aktivite [$t(359)= -3,49$; $p<.05$], kişilerarası ilişkiler [$t(359)= -2,27$; $p<.05$] ve stres yönetimi [$t(359)= -3,83$; $p<.05$] boyutlarında da sağlıklı yaşam biçimi davranış puanları medeni duruma göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.

Bu üç alt boyutun tamamında bekârların sağlıklı yaşam biçimi davranış puanları evlilerden daha yüksektir. Sağlık sorumluluğu [$t(359)= -1,16$; $p>.05$], beslenme [$t(359)= -.64$; $p>.05$] ve manevi gelişim [$t(359)= -.81$; $p>.05$] alt faktörlerinde medeni duruma göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranış puanlarının mesleki kідeme göre betimsel istatistikleri Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6. Beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranış puanlarının mesleki kıdeme göre betimsel istatistikleri

Faktörler	Mesleki Kıdem	n	\bar{x}	Ss
Sağlık Sorumluluğu	1-5 yıl	42	2.51	.49
	6-10 yıl	96	2.37	.44
	11-15 yıl	72	2.42	.57
	16-20 yıl	52	2.37	.35
	21 yıl ve üzeri	99	2.32	.44
	Toplam	361	2.38	.46
Fiziksel Aktivite	1-5 yıl	42	2.94	.62
	6-10 yıl	96	2.69	.56
	11-15 yıl	72	2.71	.72
	16-20 yıl	52	2.64	.61
	21 yıl ve üzeri	99	2.60	.68
	Toplam	361	2.69	.65
Beslenme	1-5 yıl	42	2.50	.50
	6-10 yıl	96	2.49	.38
	11-15 yıl	72	2.40	.45
	16-20 yıl	52	2.51	.37
	21 yıl ve üzeri	99	2.45	.43
	Toplam	361	2.47	.42
Manevi Gelişim	1-5 yıl	42	3.24	.45
	6-10 yıl	96	3.14	.48
	11-15 yıl	72	3.19	.42
	16-20 yıl	52	3.13	.39
	21 yıl ve üzeri	99	3.15	.43
	Toplam	361	3.16	.44
Kişilerarası İlişkiler	1-5 yıl	42	3.03	.45
	6-10 yıl	96	2.96	.40
	11-15 yıl	72	2.97	.42
	16-20 yıl	52	2.94	.41
	21 yıl ve üzeri	99	2.97	.41
	Toplam	361	2.97	.41
Stres Yönetimi	1-5 yıl	42	2.77	.54
	6-10 yıl	96	2.65	.48
	11-15 yıl	72	2.65	.47
	16-20 yıl	52	2.57	.42
	21 yıl ve üzeri	99	2.66	.41
	Toplam	361	2.65	.46
Genel Ortalama	1-5 yıl	42	2.83	.38
	6-10 yıl	96	2.72	.36
	11-15 yıl	72	2.73	.41
	16-20 yıl	52	2.70	.28
	21 yıl ve üzeri	99	2.69	.34
	Toplam	361	2.72	.36

Beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranış puanlarının mesleki kıdeme göre ANOVA testi sonuçlarına Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 7. Beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranış puanlarının mesleki kıdeme göre ANOVA testi sonuçları

Faktörler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Sağlık Sorumluluğu	Gruplararası	1.20	4	.30	1.40	.23
	Gruplarıçi	76.30	356	.21		
	Toplam	77.500	360			
Fiziksel Aktivite	Gruplararası	3.69	4	.92	2.24	.06
	Gruplarıçi	146.32	356	.41		
	Toplam	150.00	360			

Beslenme	Gruplararası	.47	4	.12	.67	.61
	Gruplarıçı	62.97	356	.18		
	Toplam	63.45	360			
Manevi Gelişim	Gruplararası	.42	4	.11	.55	.70
	Gruplarıçı	68.44	356	.19		
	Toplam	68.86	360			
Kişilerarası İlişkiler	Gruplararası	.23	4	.06	.33	.86
	Gruplarıçı	61.54	356	.17		
	Toplam	61.77	360			
Stres Yönetimi	Gruplararası	.936	4	.23	1.11	.35
	Gruplarıçı	75.16	356	.21		
	Toplam	76.10	360			
Genel Ortalama	Gruplararası	.61	4	.15	1.19	.32
	Gruplarıçı	45.47	356	.13		
	Toplam	46.07	360			

Tablo 7’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışlarına ilişkin gerek genel ortalama ($F(4,360)= 1,19; p>.05$) puanları gerekse sağlık sorumluluğu ($F(4,360)= 1,40; p>.05$), fiziksel aktivite ($F(4,360)= 2,24; p>.05$), beslenme ($F(4,360)= ,67; p>.05$), manevi gelişim ($F(4,360)= ,55; p>.05$), kişilerarası ilişkiler ($F(4,360)= ,33; p>.05$) ve stres yönetimi ($F(4,360)= 1,11; p>.05$) olmak üzere tüm alt boyutlardaki puanları mesleki kıdem değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Bu durum mesleki kıdemden sağlıklı yaşam biçimi davranış puanları üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı biçiminde açıklanabilir.

Tablo 8. Beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranış puanlarının görev yapılan eğitim kademesine göre t-testi sonuçları

Faktörler	Görev Yapılan Eğitim Kademesi	n	\bar{x}	Ss	sd	t	p
Sağlık Sorumluluğu	Ortaokul	121	2.35	.50	359	-.99	.32
	Lise	240	2.40	.45			
Fiziksel Aktivite	Ortaokul	121	2.67	.66	359	-.49	.63
	Lise	240	2.70	.64			
Beslenme	Ortaokul	121	2.46	.45	359	-.23	.82
	Lise	240	2.47	.41			
Manevi Gelişim	Ortaokul	121	3.17	.44	359	.12	.90
	Lise	240	3.16	.44			
Kişilerarası İlişkiler	Ortaokul	121	2.97	.44	359	-.20	.84
	Lise	240	2.98	.40			
Stres Yönetimi	Ortaokul	121	2.62	.45	359	-.98	.33
	Lise	240	2.67	.47			
Genel Ortalama	Ortaokul	121	2.71	.37	359	-.61	.54
	Lise	240	2.73	.35			

Tablo 8’den anlaşıldığı üzere araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışlarına ilişkin gerek genel ortalama [$t(359)= -.61; p>.05$] puanları gerekse sağlık sorumluluğu [$t(359)= -.99; p>.05$], fiziksel aktivite [$t(359)= -.49; p>.05$], beslenme [$t(359)= -.23; p>.05$], manevi gelişim [$t(359)= ,12; p>.05$], kişilerarası ilişkiler [$t(359)= -.20; p>.05$] ve stres yönetimi [$t(359)= -.98; p>.05$] olmak üzere tüm alt boyutlardaki puanları görev yapılan eğitim kademesi değişkenine göre anlamlı şekilde

farklılaşmamaktadır. Bu durum görev yapılan eğitim kademesinin sağlıklı yaşam biçimi davranış puanları üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı biçiminde açıklanabilir.

Tablo 9. Beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranış puanlarının görev yapılan okul türüne göre t-testi sonuçları

Faktörler	Görev Yapılan Okul Türü	n	\bar{x}	Ss	sd	t	p
Sağlık Sorumluluğu	Kamu	297	2.38	.48	359	-.53	.60
	Özel	64	2.41	.41			
Fiziksel Aktivite	Kamu	297	2.66	.65	359	-1.79	.07
	Özel	64	2.82	.60			
Beslenme	Kamu	297	2.47	.42	359	.46	.65
	Özel	64	2.44	.40			
Manevi Gelişim	Kamu	297	3.16	.44	359	-.11	.92
	Özel	64	3.17	.45			
Kişilerarası İlişkiler	Kamu	297	2.97	.40	359	-.42	.67
	Özel	64	2.99	.46			
Stres Yönetimi	Kamu	297	2.66	.46	359	.56	.58
	Özel	64	2.63	.46			
Genel Ortalama	Kamu	297	2.72	.37	359	-.52	.61
	Özel	64	2.74	.32			

Tablo 9'a göre beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışlarına ilişkin gerek genel ortalama ($t(359) = -.52; p > .05$) puanları gerekse sağlık sorumluluğu ($t(359) = -.53; p > .05$), fiziksel aktivite ($t(359) = -1.79; p > .05$), beslenme ($t(359) = .46; p > .05$), manevi gelişim ($t(359) = -.11; p > .05$), kişilerarası ilişkiler ($t(359) = -.42; p > .05$) ve stres yönetimi ($t(359) = .56; p > .05$) olmak üzere tüm alt boyutlardaki puanları görev yapılan okul türüne göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Bu durum görev yapılan okul türünün sağlıklı yaşam biçimi davranış puanları üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı şeklinde ifade edilebilir.

Beden eğitimi öğretmenlerinin Vücut Kitle İndeksi (VKİ) değerleri ve sağlıklı yaşam biçimi davranış puanları arasındaki korelasyon durumuna yönelik veriler Tablo 10'da yer almaktadır. Bu analiz yapılmadan önce kronik rahatsızlığı bulunan 9 beden eğitimi öğretmeninden toplanan veriler, veri setinden çıkarılmış, analiz 352 beden eğitimi öğretmenine ait veri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu durumun temel sebebi, kronik rahatsızlıkların bireylerin VKİ değerleri üzerinde olumsuz etkilere yol açabilecek etkilerinin olabilmesidir.

Tablo 10. Beden eğitimi öğretmenlerinin vücut kitle indeksi (VKİ) değerleri ve sağlıklı yaşam biçimi davranış puanları arasındaki korelasyon

Değişkenler	VKİ	p
Sağlık Sorumluluğu	-.14	.01*
Fiziksel Aktivite	-.10	.07
Beslenme	-.10	.06
Manevi Gelişim	.06	.28
Kişilerarası İlişkiler	-.03	.62
Stres Yönetimi	-.07	.18
Genel Ortalama	-.10	.06

* $p < .01$; $n = 352$

Tablo 10'a göre, beden eğitimi öğretmenlerinin vücut kitle indeksi (VKİ) değerleri ve sağlıklı yaşam biçimi davranış puanları arasında yalnızca sağlık sorumluluğu alt boyutunda negatif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = -.14, p < .01$). Bu durum beden eğitimi öğretmenlerinin sağlık sorumluluğu puanları azaldıkça VKİ değerlerinin arttığı anlamını taşımaktadır. Ancak bu ilişki zayıf düzeydedir.

Tartışma ve Sonuç

Temel amacı, beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını değerlendirmek ve bu davranışları çeşitli değişkenler açısından incelemek olan bu çalışmada beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışları sırasıyla cinsiyet, yaş, medeni durum, mesleki kıdem, görev yapılan okul türü ve kademesi değişkenleri açısından incelenmiş ve bunların yanı sıra öğretmenlerin vücut kitle indeksleri ile sağlıklı yaşam biçimi davranışları arasındaki ilişki durumuna bakılmıştır. Ancak konu ile ilgili literatürde sınırlı sayıda çalışma olması, bu araştırmanın sonuçlarının istenen düzeyde derinlikli tartışılmasına fırsat sunmamıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışına yönelik olarak ölçeğin tamamından elde ettikleri genel ortalama puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Alt boyutlar bazında inceleme yapıldığında ise sağlık sorumluluğu ve beslenme boyutlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu boyutlarda kadın beden eğitimi öğretmenlerinin sağlık sorumluluğu ve beslenme faktörlerindeki puanları erkeklere göre daha yüksektir.

Literatür incelendiğinde, Kafkas ve diğerlerinin (2012) çalışmasında da bu çalışma ile aynı sonuca erişilmiş ve yalnızca sağlık sorumluluğu ve beslenme alt boyutlarında kadın beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranış puanları erkeklere göre anlamlı şekilde daha yüksek bulunmuştur. Kılıç ve Çimen (2017)'in çalışmasında da sağlık sorumluluğu, fiziksel aktivite ve beslenme alt faktörlerinde sağlıklı yaşam biçimi davranışları açısından kadın öğretmenlerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Kargun ve diğerlerine (2013) göre ise cinsiyet, beslenme alt boyutu haricindeki tüm boyutlarda beden eğitimi öğretmeni adaylarının sağlıklı yaşam biçimi davranışları üzerinde etki göstermektedir.

Hem beden eğitimi öğretmenleri hem de diğer branş öğretmenleri ile gerçekleştirilen çalışmalarda (Güler, Güler, Kocataş, Yıldırım ve Akgül, 2008; Karakoç, 2006; Kardaş, 1995; Kaya ve diğerleri, 1998; Özçelik, 2012; Pekel, Turan, Pepe ve Bahadır, 2015) benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Ancak bu çalışmaların sonuçları ile farklılık gösteren ve cinsiyet değişkeninin herhangi bir farklılaşmaya sebebiyet vermediği çalışmalar da (Kadiroğlu, 2016; Kılıç, 2017) mevcuttur.

Çalışma sonuçlarındaki genel eğilim değerlendirildiğinde, beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının cinsiyete göre farklılaştığı ve kadın beden eğitimi öğretmenlerinin erkeklere göre daha yüksek sağlıklı yaşam biçimi davranış puanlarına sahip olduğunu söylemek mümkündür. Kafkas ve diğerleri (2012) bu durumun temel sebebinin kültürel yapı ve kadınların sağlık, beslenme ve estetik gibi konularda erkeklerden daha sorumlu davranışları olabileceğini düşünmektedir.

Araştırmanın diğer bir değişkeni olan yaşa göre sağlıklı yaşam biçimi davranış puanları değerlendirildiğinde, yaşın beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışları üzerinde etkisinin olduğu sonucuna erişilmiştir. Gerek ölçeğin genel ortalaması gerekse sağlık sorumluluğu, fiziksel aktivite, kişilerarası ilişkiler ve stres yönetimi boyutlarında yaşa göre anlamlı bir farklılaşma söz konusudur. Söz konusu fark, çoğunlukla 21-30 yaş aralığındaki öğretmenlerin diğer öğretmenlere göre daha yüksek puanlara sahip olmasından ve yaş ilerledikçe beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranış puanlarının düşmesinden kaynaklanmaktadır.

Bu bağlamda literatür incelendiğinde, Kılıç'ın (2017) çalışmasında da yaş grupları arasında sağlıklı yaşam biçimi davranış puanları açısından farklılık olduğu bulunmuş ancak bu çalışmada olduğu gibi yaş arttıkça azalan sağlıklı yaşam biçimi davranış puanları ile karşılaşılma, gruplar arasındaki farklılaşma rastgele olmuştur. Benzer şekilde Kadiroğlu (2016)'da araştırmasında yaş ve sağlıklı yaşam biçimi davranışları arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kılıç ve Çimen'in (2017) çalışmasında ise ölçeğe ait neredeyse tüm alt faktörlerde 41 ve üzeri, 26-30 yaş arası ve 36-40 yaş arasındaki grupların puanlarının 20-25 yaş arası ve 31-35 yaş arasındaki grubun puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Medeni durum değişkeni açısından bakıldığında sağlıklı yaşam biçimi davranışının beden eğitimi öğretmenleri açısından medeni durum değişkenine göre farklılaştığı görülmüştür. Gerek ölçeğe ait genel ortalama puanlarında gerekse fiziksel aktivite, kişilerarası ilişkiler ve stres yönetimi alt boyutlarında bekârların sağlıklı yaşam biçimi davranış puanlarının evlilerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Medeni durumun beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışları üzerindeki etkisini inceleyen araştırma sonuçlarında ise bu konuda bir tutarlılık olmadığı görülmüştür. Örneğin, Kılıç (2017) medeni durumun beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışları üzerinde etkisi olduğu ancak bu araştırmanın aksine evli öğretmenlerin daha yüksek puanlara sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kafkas ve diğerlerine (2012) göre ise medeni durum, öğretmenlerin sağlıklı yaşam biçimi davranışları üzerinde etkiye sahip değildir.

Bu araştırmadan elde edilen diğer bir sonuç, mesleki kıdemın beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışları üzerinde etkisinin olmadığıdır. Bu sonuç Kılıç (2017)'ın çalışmasında da doğrulanmaktadır. Ancak Kafkas ve diğerleri (2012) çalışmalarında mesleki kıdem arttıkça sağlıklı yaşam biçimi davranış puanlarının düştüğüne ilişkin sonuçlara ulaşmışlardır. Kılıç ve Çimen (2017)'in çalışmasında ise yalnızca stres yönetimi alt faktöründe 16-20 ve 11-15 yaş gruplarının lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Mesleki kıdem ile benzer şekilde görev yapılan eğitim kademesinin de beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışları üzerinde etkisinin olmadığı araştırmadan elde edilen başka bir sonuçtur. Bu durum hem ölçeğe ait genel ortalama puanlarında hem de alt boyutların tamamında geçerlidir. Çalışmadan elde edilen bu sonuç Kadiroğlu (2016)'nın çalışmasından elde edilen sonuçlar ile örtüşmektedir. Kafkas ve

diğerleri (2012) ise çalışmalarında, görev yapılan eğitim kademesinin ölçeğe ait toplam puan üzerinde ve beslenme ile stres yönetimi alt boyutlarında etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre lisede görev yapan beden eğitimi öğretmenleri ilköğretim düzeyinde görev yapanlardan daha yüksek sağlıklı yaşam biçimi davranış puanlarına sahiptir.

Araştırmada son olarak vücut kitle indeksi değerleri ile sağlıklı yaşam biçimi davranış puanları arasında bir ilişki olup olmadığı incelenmiş ve sonuç olarak ölçeğe ait genel ortalama puanları açısından bir ilişki görülmemiş, yalnızca sağlık sorumluluğu alt boyutuyla vücut kitle indeksi değerleri arasında negatif yönde zayıf bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu durum beden eğitimi öğretmenlerinin sağlık sorumluluğu puanları azaldıkça VKİ değerlerinin arttığı anlamını taşımaktadır.

Bu araştırmada sonuç olarak, beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranış puanlarının cinsiyet, yaş ve medeni durum değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği; mesleki kıdem, görev yapılan eğitim kademesi ve okul türüne göre ise farklılık göstermediği bulunmuştur.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Volkan SURAL

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, ANKARA

ORCID: 0000-0001-8943-235X

E-posta: volkansural75@gmail.com

Kaynaklar

1. **Bahar, Z., Beşer, A., Gördes, N., Ersin, F. ve Kissal, A.** (2008). Sağlıklı yaşam biçimi davranışları ölçeği II'nin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(1), 1-13.
2. **Beser, A., Bahar, Z. ve Büyükkaya, D.** (2007). Health promoting behaviors and factors related to lifestyle among Turkish workers and occupational health nurses' responsibilities in their health promoting activities. *Ind Health*, 45(1), 151-159.
3. **Dirican, R. ve Bilgel, N.** (1993). *Halk Sağlığı*. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
4. **Dünya Sağlık Örgütü.** (2019). *World health statistics overview 2019: Monitoring health for the SDGs, sustainable development goals*. Geneva: World Health Organization. Erişim adresi: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/311696/WHO-DAD-2019.1-eng.pdf?ua=1>
5. **Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. ve Hyun, H. H.** (2012). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw-Hill.
6. **Gordon, E., Golanty, E. ve Brown, K. M.** (2002). *Health and wellness: Physical activity for health and well-being*. Boston: Jones and Barlett.
7. **Güler, G., Güler, N., Kocataş, S., Yıldırım, F. ve Akgül, N.** (2008). Üniversitede çalışan öğretim elemanlarının sağlıklı yaşam biçimi davranışları. *C.Ü. Hemşirelik Dergisi*, 12(3), 18-26.
8. **Güngör, N. B., Yılmaz, A. ve İlhan E. L.** (2019). Yaşam kalitesi bağlamında özel bir sporcunun kazanımları: Ebeveyn görüşleri doğrultusunda bir durum çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(3), 421-443.
9. **İlhan E. L.** (2012). Examination on the healthy life style behaviors of the student athletes in university teams in Turkey. *Energy Education Science and Technology, Part B: Social and Educational Studies*, 4(3),1511-1522.
10. **Kadiroğlu, Z.** (2016). Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimleri ve kaygı düzeylerinin belirlenmesi. *Uluslararası Hakemli Akademik Spor Sağlık ve Tıp Bilimleri Dergisi*, 19, 44-53.
11. **Kafkas, M. E., Şahin-Kafkas, A. ve Acet, M.** (2012). Beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranış düzeylerinin incelenmesi. *DPUJSS*, 32(2), 47-56.
12. **Kang, R.** (1995). Building community capacity for health promotion: A challenge for public health nurses. *Public Health Nursing*,12(5), 312-318.
13. **Karakoç, A.** (2006). *Sınıf öğretmenlerinin sağlıklı yaşam davranışlarının değerlendirilmesi ve bu davranışları etkileyen bazı faktörlerin belirlenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
14. **Karasar, N.** (2017). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
15. **Kardaş, F.** (1995). *İlköğretimin I. ve II. kademelerinde görev yapan öğretmenlerin kendini gerçekleştirme düzeyi ve cinsiyet ile kendini gerçekleştirmenin bazı boyutları arasındaki ilişkiler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
16. **Kargun, M., Canikli, A., Dalkılıç, M., Öztürk, H., Ramazanoğlu, F. ve Mamak, H.** (2013). Prospective physical education and sports teachers healthy lifestyle behaviors. *International Journal of Acedemic Reserarch*, 5(5), 325-329.
17. **Kaya, F., Ünüvar, R., Bıçak, A., Yorgancı, E., Öz, B. Ç. F. ve Kankaya, F. C.** (2008). Öğretim elemanlarının sağlığı geliştirme davranışları ve etkileyen etmenlerin incelenmesi. *TSK Korumucu Hekimlik Bülteni*, 7(1), 59-64.

18. **Kılıç, L.** (2017). *Beden eğitimi öğretmenlerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının bazı değişkenlere göre değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
19. **Kılıç, L. ve Çimen, K.** (2017). Evaluation of the healthy lifestyle behaviors of physical education teachers. *European Journal of Physical Education and Sport Science*, 3(12), 317-328.
20. **Murathan, T., Yetiş, Ü., Murathan, F., Aktuğ, Z. B. ve Dündar, A.** (2013). Üniversite öğrencilerinde sağlıklı yaşam biçimi davranışları ile fiziksel aktivite düzeylerinin incelenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 7(2), 100-107.
21. **Orgun, F., Öztürk, N. ve Sezer, H.** (2011, Mayıs). *Öğrenci hemşirelerin sağlıklı yaşam biçimi davranışları ve etkileyen etmenlerin incelenmesi*. III. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Girne/KKTC.
22. **Oyur-Çelik, G., Malak, T. A., Bektaş, M., Yılmaz, D., Yümer, S. A., Öztürk, Z. ve Demir, E.** (2009). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin sağlığı geliştirme davranışlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi. *AJCI*, 3(3), 164-169.
23. **Özçelik, H.** (2012). *Isparta il merkezinde görev yapan toplum öncesi bazı meslek üyelerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
24. **Özkan, A.** (2018). *Sınıf öğretmenlerinin ve adaylarının enerji ve besin ögesi alımları (beslenme alışkanlıkları) ile sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının ve fiziksel aktivite düzeylerinin belirlenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
25. **Pasinlioğlu, P. ve Gözüm, S.** (1998). Birinci basamak sağlık hizmetlerinde çalışan sağlık personelinin sağlık davranışları. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2(2), 60-68.
26. **Pekel, A., Turan, M. B., Pepe, O. ve Bahadır, Z.** (2015). The relationship with life satisfaction between health promoting behaviours of special education teachers (Kayseri city sample). *International Journal of Science Culture and Sport*, 3, 125-132.
27. **Pender, N. J., Barkauskas, V. H., Hayman, L., Rice, V. H. ve Anderson, E. T.** (1992). Health promotion and disease prevention: Toward excellence in nursing practice and education. *Nursing Outlook*, 40(3), 106-112.
28. **Stanhope, M. ve Lancaster, J.** (1993). *Community health nursing, process and practice for promoting health*. Washington: Mosby Company.
29. **Tokuç, B. ve Berberoğlu, U.** (2007). Edirne merkez ilçe ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerde sağlığı geliştirici davranışlar. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(6), 10-16.
30. **Ünalın, D., Şenol, V., Öztürk, A. ve Erkorkmaz, Ü.** (2007). Meslek yüksekokullarının sağlık ve sosyal programlarında öğrenim gören öğrencilerin sağlıklı yaşam biçimi davranışları ve öz-bakım gücü düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 14(2), 101-109.
31. **Uzun, N.** (2014). *Ergenlerde sağlıklı yaşam biçimi davranışları, algılanan ebeveyn kontrolü ve depresyon ile obezitenin ilişkisi: Obezite için koruyucu ve risk faktörleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, Aydın.
32. **Walker, S. N. ve Hill-Polerecky, D. M.** (1996). Psychometric evaluation of the health-promoting lifestyle profile. II. *Unpublished manuscript, University of Nebraska Medical Center*, 120-26.
33. **Walker, S. N., Sechrist, K. R. ve Pender, N. J.** (1987). The health promoting lifestyle profile development and psychometric characteristics. *Nursing Research*, 36(2), 76-80.

34. **Yeşilfidan, D.** (2016). *Obezite açısından riskli ergenlere verilen olumlu sağlık davranışları geliştirme eğitiminin sağlıklı yaşam biçimi davranışları ve fiziksel aktivite üzerine etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
35. **Zincir, H., Ege, E., Aylaz, R., Bilgin, N. ve Timur, S.** (2003). Çalışan ve çalışmayan kadınların sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 14(1), 77-84.

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

Kamu Kurumlarında Yönetim Bilgi Sistemlerinin Etkinliği: Spor Bilgi Sisteminin SWOT Analizi

Uğur ÖZER¹ , Berkan ATASOY²

¹ Hitit Üniversitesi, ÇORUM

² Gemlik Gençlik Hizmetleri ve Spor İlçe Müdürlüğü, BURSA

Araştırma Makalesi

Öz

Kuruluşlarda bilgi yönetimi uygulaması olarak kullanılan bilgi sistemleri, dijital teknolojinin sunduğu imkânlar ile bilgiyi işleme hacmini ve hızını artırıp maliyetini düşürerek yönetim süreçlerini kolaylaştırmasının yanında, etkili, verimli, kaliteli, hızlı, katılımcı, şeffaf ve denetlenebilir hizmet sunulmasına da fırsat tanımaktadır. Bu fırsatlardan yararlanmak isteyen kuruluşlarda bilişim sistemlerinin etkinliğinin artırılma çalışmaları günümüzde daha fazla ön plana çıkmıştır. Son yıllarda kamu kurumlarında da geleneksel kamu yönetimi işleyişi ve anlayışındaki, bürokrasi kaynaklı merkezîyetçilik, hantallık, kırtasiyecilik, kapalılık ve gizlilik gibi olumsuzlukların neden olduğu etkisiz ve verimsiz yönetim sistemleri yerine bilişim sistemlerinin etkinliğinin ön planda olduğu, açık devlet anlayışı hâkim olmaktadır. Spor Bilgi Sistemi de Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın çalışma alanları ve hizmetleri kapsamındaki tüm faaliyetlerinin bilişim teknolojileri ortamına aktarılmasını sağlayan ve tüm vatandaşların sistemden faydalanması için oluşturulmuş bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Durum analizi niteliğindeki bu araştırmanın amacı Spor Bilgi Sisteminin SWOT analizini yaparak etkinliğini tespit etmektir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği tercih edilmiş ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Spor Genel Müdürlüğü çalışanı ve Spor Bilgi Sistemi kullanıcıları 4 katılımcı ve kurum dışı sistem kullanıcıları 8 katılımcı oluşturmuştur. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonucu elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Çalışma sonucunda, Spor Bilgi Sisteminin düzenlenme ve güncellenme ihtiyacı olduğu söylenebilir. Spor Bilgi Sistemi ile ilgili gelecekte yapılacak düzenleme ve güncellemeler için akademik çevrelerden, sporla ilgili sivil toplum kuruluşlarından, iç ve dış paydaşlardan görüş alınmasının sistemin etkinliğinin ve verimliliğinin artırılması adına önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: Yönetim bilgi sistemleri, Spor bilgi sistemi, SWOT analizi

Effectiveness of Management Information Systems in Public Institutions: SWOT Analysis of Sports Information System

Abstract

Information systems, facilitate management processes by increasing the volume and speed of information processing with the opportunities offered by digital technology and reducing the cost. In recent years, the open state understanding, in which the efficiency of information systems is at the forefront, has prevailed in public institutions, instead of ineffective and inefficient management systems caused by negativities such as bureaucracy-based centralization, clumsiness, paperwork, closeness and confidentiality in the traditional public administration process and understanding.. The Sports Information System is a system that enables the transfer of all activities of the Ministry of Youth and Sports within the scope of work areas and services to the information technologies environment and has been created for all citizens to benefit from the system. The purpose of this case study is to determine the effectiveness of the Sports Information System by making SWOT analysis. Interview technique, one of the qualitative research methods, was preferred in the study and semi-structured interview form was used. The working group of the study consisted of 4 participants from the General Directorate of Sports and Sports Information System users and 8 participants from external system users. The data obtained as a result of the interviews with the participants were analysed with the descriptive analysis method. As a result of the study, it can be said that the Sports Information System needs to be organized and updated. It is considered that it is important to obtain opinions from academic circles, non-governmental organizations related to sports, internal and external stakeholders for future regulations and updates regarding the Sports Information System in order to increase the efficiency and productivity of the system.

Keywords: Management information systems, sports information system, SWOT analysis

Giriş

Bilgi ve iletişim sistemlerinden oluşan bilgi teknolojileri her alanda süreçleri kolaylaştırarak, işlemlerin daha hızlı ve daha doğru bir şekilde yapılmasına olanak tanımaktadır. Örgütlerde de bilgi yönetiminin temelini oluşturan bilgi teknolojileri, verilerin kaydedilmesi, depolanması, verilerin işlenerek yeni bilgiler üretilmesi, üretilen bilgilere erişilme imkânı, bilgilerin saklanması ve paylaşılması gibi işlemlerin etkili ve verimli bir şekilde yapılmasına olanak sağlayan teknolojileri tanımlamada kullanılır (Şencan, 2013).

Bilgi teknolojilerinde günümüzde yaşanan gelişimler bilginin toplanması, üretilmesi, işlenmesi ve dağıtılması süreçlerinde oldukça köklü değişimlere neden olmuştur. Bu değişimler bilgiye dayalı dijital (sayısal) teknoloji ortamlarında farklı kurumsal yapıların oluşmasına imkân vererek, geleneksel yönetim anlayışında değişimlere sebep olmuş ve bilgiye dayalı yönetim sistemlerinin ön planda olmasını sağlamıştır (Bakan ve Baydaş, 2015).

Bilgi yönetimi, örgütsel amaçların elde edilebilmesi için, içsel ve dışsal tüm bilgi potansiyelinin kolektif ve sistematik şekilde bir araya getirilmesini, sınıflandırılmasını, işlenmesini, paylaşılmasını, kullanılmasını ve ölçülmesini kapsayan bir yönetim disiplindir (Yanık, 2017). Kuruluşlar oluşturdukları bilgi sistemleri ile bilgi yönetimi faaliyetlerini gerçekleştirmektedir.

Bilgi sistemleri bilgisayar donanımları, bilgisayar yazılımları, iletişim teknolojileri, veri kaynakları ve insan bileşenlerinden oluşan ve bir kuruluşun politika ve prosedürlerine dayalı bilgilerin toplanmasını, işlenmesini ve paylaşılmasını sağlayan bir bütün olarak tanımlanabilir (O'brien ve Marakas, 2011). Kuruluşlarda bilgi yönetimi çalışmaları için dijital teknolojilerin sunduğu imkânlar ile oluşturulan bilgi sistemleri, muhasebe, finans, operasyon yönetimi, insan kaynakları yönetimi, pazarlama veya diğer önemli fonksiyonları günlük iş faaliyetlerine entegre hale getirmiştir. Dolayısıyla bilgi teknolojilerinin kuruluşlardaki stratejik ve operasyonel önemi her geçen gün artmakta ve bilgi sistemleri, kurumsal yönetimde önemli bir çalışma alanı oluşturarak başarılı kurum ve organizasyonların hayati bileşenleri olmaktadır (O'brien ve Marakas, 2010).

Kuruluşların faaliyet alanlarının günden güne gelişmesiyle, anlamlı bilgiye olan ihtiyaçlarının da artması ve bu bilgilerin geleneksel sistemlerle işlenememesi, depolanamaması gibi problemlere, karar verme sürecindeki sıkıntılar da eklendiğinde bilgi sistemlerine olan ihtiyaç günden güne artmaktadır (Hanaylı, 2018).

Kamu kurumlarında geleneksel kamu yönetimi işleyişi ve anlayışında, bürokrasi kaynaklı merkezîyetçilik, hantallık, kırtasiyecilik, kapalılık ve gizlilik gibi olumsuzluklar etkisiz ve verimsiz bir yönetime sebep olabilmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de de bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı yeni bir düzen oluşturularak, kamu kurumlarında bilişim sistemlerinin etkinliğinin artırılma çalışmaları ön plana çıkmıştır. Bilgi sistemleri kamu kurumlarına, bürokrasi kaynaklı olumsuzlukların önüne geçilerek, etkili, verimli, hızlı, katılımcı, şeffaf ve denetlenebilir bir yönetim imkânı sunmaktadır.

Bu kapsamda Gençlik ve Spor Bakanlığı da Spor Bilgi Sistemini oluşturarak spor yönetiminde bilişim sistemlerinin etkinliğini artırma çabasındadır. Spor Bilgi Sistemi Bakanlığın çalışma alanları ve hizmetleri kapsamındaki tüm faaliyetlerinin bilişim teknolojileri ortamına aktarılmasını sağlayan ve tüm vatandaşların bu sistemden faydalanması için oluşturulmuş bir spor yönetimi sistemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kavramsal çerçeve

Bilgi Yönetimi Kavramı

Günümüzde, sermaye, emek, hammadde ve enerji gibi geleneksel üretim faktörlerine kişiler ve örgütler için değer yaratan bilgi unsuru eklenmiştir. Yaşamın temelinde yer alan ve tarih boyunca güç olarak algılanan bilgiyi; üreten, geliştiren, paylaşan ve etkili kullanan örgütler çağa ayak uydurma konusunda bir adım önde yer almaktadır. Örgütler kendileri için oldukça önemli olan bilgi unsurunu üretmek, depolamak, saklamak, güncellemek, yönetmek, işlemek, kullanmak ve hatta satmak amacıyla bilgi yönetim sistemleri ve teknolojisi kullanmaktadırlar (Öztürk, 2018). Özellikle, varlıklarını sürdürebilmek ve çağa ayak uydurabilmek için bilgi kaynaklarının yönetilmesi ve geliştirilmesi için hassas davranmak zorunda olan kuruluşların, bu hedefe ulaşabilmek için bilgi yönetimi konusunda daha yoğun bir biçimde çalışması gerekmektedir (Baytekin, 2012).

Bilgi yönetimi kurumlarda karar almayı hızlı bir şekilde gerçekleştirebilmek, işlerin ve çalışanların performansını geliştirebilmek ve verimliliğe katkı sağlayabilmek amacıyla ihtiyaç duyulan her türlü bilginin üretilmesini, işlenmesini, saklanmasını, başkalarıyla paylaşılmasını ve uygulanmasını içeren bir yönetim modelidir (Baytekin, 2012). Bilgi yönetimi, örgüt amaçlarının daha etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştirilmesi için bilginin ortaklaşa ve sistematik olarak kullanılmasına imkân vermektedir (Öztürk, 2018).

Bilgi yönetimi, bilişim teknolojilerinin bilgi işleme kapasitesi ve insan sermayesinin yenilikçi, yaratıcı kapasitesini birleştirip bütünleştiren ve insan sermayesinin yaratıcı gücünden en üst düzeyde faydalanmayı amaçlayan örgütsel bir süreçtir. Bir başka deyişle bilgi yönetimi, bireylerin sahip olduğu tecrübe ve uzmanlıklar da dâhil olmak üzere politikalar, prosedürler, veri tabanları ve dokümanları içeren kuruluşun tüm bilgi varlıklarını ortaya çıkarmak, yönetmek ve bunları paylaşmaya yönelik entegre ve sistematik bir anlayıştır (Aktan ve Vural, 2016).

Günümüz örgütlerinde bilgi yönetiminin önemi, zihinsel sermayeyi devam ettirme, bilişim teknolojisindeki gelişmeleri takip etme, iletişim teknolojilerini kullanma, değişik kaynaklardan bilgiye ulaşma, örgütten beklenen nitelikli hizmet gibi sebeplere dayalı olarak artmaktadır. Başarılı bir bilgi yönetimi süreci, örgüt içi ve örgüt dışı tüm paydaşlarla olan, iletişim sürecinin etkinliğine bağlanabilir. Bilgi yönetimi sürecinde başarıyı belirleyen bir diğer faktör ise oluşturulacak işbirliğidir. Bilginin paylaşımında yapılacak işbirliği bilgi yönetiminin başarısını arttırmaktadır (Şencan, 2013).

Bilgi toplumunda, var olmayı başarabilen örgütlerin yapısı günden güne karmaşıklaşmakta ve buna bağlı olarak da bu tür organizasyonları yönetme ve denetlemede daha fazla bilgiye gereksinim duyulmaktadır. Örgüt yapılarındaki değişimler yöneticileri de etkilemektedir. Bugün, bir yöneticinin sadece planlama, organize etme, yönetme ve denetleme fonksiyonlarını yerine getirmesi yeterli değildir; yeterli, doğru, zamanında ve yol gösteren bilgi, yönetimin önemli bir fonksiyonu olarak görülmektedir (Misci, 2006).

Bilgi Sistemi Kavramı

Bilgi ve iletişim teknolojilerini üretme ve kullanma beceri ve yeteneğinin yüksek olduğu toplumların, devletlerin, kurumların geleceği şekillendireceği, diğerlerinin ise var olma mücadelesinde yok olma riskiyle karşı karşıya kalacağı bir dönemden geçiyoruz (Torunlar ve Özdemirci, 2019). Dijital platformda hızla gelişen bilgi iletişim teknolojileri küreselleşen ekonomik süreç ve artan iletişim olanakları sadece bireysel ve toplumsal yaşamı değil, örgütsel yaşamı da etkileyerek farklı kültür, yapı, süreç ve insan kaynağı profillerini de beraberinde getirmiştir (Vural, 2006). Dolayısıyla kurumların diğer kurumlardan farkını tanımlayan, değerini ve etkinliğini belirleyen unsur yenilikçi vizyon ile bilgi üretimi ve bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımı olacaktır (Özdemirci ve Torunlar, 2015). Bilgi iletişim teknolojileri ile süreçlerini, yapılarını ve iş yapma pratiklerini değiştiren birçok örgütte, yeni iletişim biçimlerinin olduğu, özellikle de iç ve dış hedef kitlelerle ilişkilerin kurulup geliştirilmesinde bu teknolojilerin anahtar konumda olduğu görülmektedir (Vural, 2006).

Bilgi sistemleri; bir organizasyondaki karar verme ve kontrol işlemleri için gerekli bilgiyi toplama, işleme, saklama, düzenleme ve iletme faaliyetini yerine getiren teknoloji, prosedür, yazılım ve personelin bir araya gelmesi ile oluşan bütünlüklü bir sistem olarak tanımlanabilir (Sevinç ve Özata, 2010).

Bilgi sistemi türlerini “eylemsel bilgi sistemleri” ve “yönetim bilgi sistemleri” olmak üzere iki ana başlık altında toplamak mümkündür. Eylemsel bilgi sistemleri, kuruluşların günlük yapması gereken faaliyetler ile alt kademe yönetimin ihtiyaç duyduğu bilgileri işlemeye yardımcı olan sistemler iken yönetim bilgi sistemleri, üst düzey yöneticilerin stratejik karar almasına yardımcı olan sistemlerdir (Tonbul, 2019).

Bilgi sistemlerinin örgütler için önemli faydalarından biri de yöneticiye uygun bilgiler sunarak herhangi bir konuda karar verme sürecini desteklemesidir. Yöneticiler sistemdeki işlenmiş bilgilerin analizi ile çeşitli kriterler belirleyerek destekleyici kararlar alabilir ve ileriye yönelik hedef ve planları belirleyebilir. Bunun dışında bilgi sistemleri kırtasiyeciliğin ve bürokrasinin de azalmasına katkıda bulunarak yönetim süreçlerine önemli katkı sağlayarak yöneticilerin idarecilik rolünü daha etkin ve verimli hale getirmektedir (Hanaylı, 2018).

Bilgi sistemleri yöneticilik pozisyonunda olan kişiler kadar, her bölümdeki çalışanlar için de gereklidir. Yönetim ve yöneticilerin bilgi sistemleri sayesinde elde ettiği imkânlar, kurumun iç ve dış bilgi kaynakları, hizmet anlayışı ve bilgiye olan ihtiyaç gibi unsurlar her kademedeki çalışanın iş süreçlerini iyileştirmektedir. Bunun dışında bilgi sistemleri kurumların kendi iç iletişimlerine olduğu kadar aynı sektörde faaliyet gösteren benzer kurumlar, müşteriler ve diğer kamu kurumları ile iletişime geçmesine de yardımcı olmaktadır.

Bilgi sistemlerinin en önemli kaynağı olan bilgiye ulaşmak, başlıca üç şekilde gerçekleşmektedir: Girdi, işlem ve çıktı aşamaları. Girdi, enformasyonu oluşturacak verinin kurumun iç ve dış kaynaklarından sağlanmasıdır. İşlem ise alınan verinin herkes tarafından anlaşılır hale getirilmesi için yapılan çalışmalardır. En son aşama olan çıktı ise, işlem çalışmasıyla elde edilen bilginin çeşitli ihtiyaçlar için farklı formatlara ayrılıp dağıtılmasıdır. Bilgi sisteminin bir başka önemli zorunluluğu ise, sistemin çalışabilmesini sürekli hale getirmek ve bilgi kullanıcılarından gelen taleplerin tam anlamıyla karşılanmasını sağlamaktır. Bu amaçla geri bildirim özelliği olan bilgi sistemlerine ihtiyaç vardır (Çataler, 2006).

Bilgi sistemleri, yönetim faaliyetlerinin yerine getirilmesi sürecinde destekleyici bir fonksiyona sahiptir. Kurumlarda çalışan performansının değerlendirilmesi ve eksikliklerinin için bu sistemlerden yararlanılmaktadır. Ayrıca kullanıcıların taleplerinin yerine getirilmesi, mal ve hizmetlerin tasarımı ve sunumu, iletişim imkânlarının geliştirilmesi, karar verme ve kaynakların etkin ve verimli yönetilmesi vb. birçok konuda önemli bir konuma gelerek kurumlara için vazgeçilmez hale gelmiştir. Bilgi sistemleri düşük maliyetle bilgi elde etme, elde edilen bilgiyi yönetme ve bilgiden çeşitli şekillerde yararlanma adına önemli olanaklar sağlamaktadır (Sevinç ve Özata, 2010).

Bilgi sistemlerinin kuruluşlara sağladığı faydalar şu şekilde özetlenebilir (Sevinç ve Özata, 2010):

- İstenen yer ve zamanda, karar verme, bu kararları uygulamak ve karşılaştırmak için gerekli bilgileri doğru ve uygun bir şekilde sağlayarak yönetsel kararların doğruluk oranını artırmaktadır.
- Yönetim planları hazırlanırken birbiriyle uyumlu kararların alınması ve uygulanmasını sağlayarak koordinasyon işlevini yerine getirmektedir.
- Kuruluştaki tüm birimlerin hangi bilgiye gereksinim duydukları belirlenip bu bilgiler kolay bir şekilde sağlanabilmektedir.
- Kuruluşlardaki bilgi işleme görevlerinin en az maliyetle, hızlı bir şekilde ve doğruluk oranı yüksek seviyede yapılmasını sağlamaktadır.
- Kuruluşların düzenli faaliyetlerinin kolaylaştırılması adına yapılan işlemlere ilişkin bilgileri sağlamakta ve çalışanların işlemleri daha kolay bir şekilde yapmalarına yardımcı olmaktadır.
- Kuruluşlarda sunulan hizmetlerin daha az maliyetle ve daha kaliteli olmasına yardımcı olmaktadır.

Spor Bilgi Sistemi

Dijital platformda kuruluşlar daha etkin ve ölçeği genişletilmiş bir iletişim içindedir. Daha geniş kitlelere hızlı ve ucuza ulaşabilme imkânı, tüm örgütsel iletişim süreçleri içerisinde yeni ve teknolojik yöntemlerin kullanılmasını zorunlu kılmıştır. Bu anlamda teknoloji çoğu kuruluşu geleneksel yapı ve işleyişten farklı olanaklar sağlarken, sağlanan olanaklara paralel zorunlu değişimi de gerektirmektedir (Vural, 2006).

Bilişim sistemlerinin kullanımı kamu kurumlarında da standartlara göre işlem yapmayı zorunlu hale getirmekte, işlem maliyetlerini düşürmekte, kamu görevlilerinin iş tanımlarının yapılmasını kolaylaştırmakta, kamu sektörünün hizmet görme kapasitesini ve denetim imkânlarını artırmaktadır. Yine bilişim sistemleri kullanımıyla, vatandaşlar bilişim teknolojileri aracılığıyla karar alma süreçlerine katılabilmekte, kamu idareleri şeffaf ve hesap verebilir hale gelebilmekte ve kamu kurumları arasında gerekli koordinasyon sağlanabilmektedir. Diğer taraftan kamu hizmetlerinin sunumunda iyi yönetim ilkeleri hayata geçirilebilmekte, hizmet kalitesinin artmakta, zaman-kaynak tasarrufu sağlanmakta, ilgililerin ve vatandaşların daha sağlıklı ve hızlı bir şekilde bilgilere ulaşabilmesi ve aynı zamanda memur davranışlarının da disipline edilmesi sağlanmaktadır (Emini, 2018).

Sporun bir kamu hizmeti olarak görüldüğü ve sunulduğu ülkemizde de spor hizmetlerinde bilişim sistemlerinin imkânlarından faydalanılarak yürütülmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu kapsamda sporda tüm yönetsel işlem ve süreçlerin bilişim teknolojileri ortamına aktarılması amacıyla Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından Spor Bilgi Sistemi Projesi hayata geçirilmiştir. Spor Bilgi Sistemi sayesinde sporun tüm paydaşlarına hızlı,

etkili, verimli, şeffaf ve güvenli bir şekilde kamu hizmeti sunulması fırsatı olmaktadır. Spor Bilgi Sistemine Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından yetkilendirilmiş kişiler spor.sgm.gov.tr internet adresinden erişilebiliyorken vatandaşlar ise e-devlet üzerinden ulaşarak ilgili işlemleri yapabilmektedir.

Bilgi sistemleri, sistemler ve alt sistemleri bünyelerinde barındırmaktadırlar. Sistemler hiyerarşisi olarak isimlendirilen bu yapı içerisinde her sistem kendinden daha büyük başka bir sistemin alt sistemidir. Birbirleriyle ilişki içerisinde olan bu sistemler sürekli olarak bilgi alışverişi yaparlar. Bir sistemin çıktısı farklı bir sistemin girdisi olabilir. Bu şekilde bir sistem hiyerarşisindeki amaç, her sistemin kendisine ait olan özel fonksiyonları yerine getirerek ait olduğu sistemin işleyişine destek olmasıdır (Çelik, Hatunoğlu ve Akpınar, 2008). Spor Bilgi Sistemi de bu tür bir yapıya sahiptir ve tüm vatandaşların erişimine açık olan e-Devlet uygulamasında; sporcu, sporcu sağlığı, spor elemanı, federasyon işlemleri, hakem işlemleri, özel spor tesisleri, antrenman, izin işlemleri, yetenek tarama, kulüp işlemleri, ceza bilgi formu, uluslararası organizasyon işlemleri, e-imza, okul sporları, e-spor kart, e-lisans ve belge doğrulama menüleri ve bunlarında alt menüleri bulunmaktadır. Bu menüler ve alt menüler sayesinde ilgili işlemler gerçekleştirilebilmektedir.

Spor Bilgi Sistemini bünyesinde barındıran e-Devlet sistemi daha esnek bir hiyerarşik yapı içinde hayata geçirilen yetki dağılımı ve bu yapı içinde hizmet faydalanıcılarının ve toplumun esas alınarak, vatandaş odaklı olan, kurumlar arasındaki engellerin kaldırıldığı, etkili, verimli, hızlı, şeffaf ve denetlenebilir bir sistemdir (Odabaş, 2009). E-Devlet üzerinden kamu hizmetlerinin dijital ortamlarda sunulması sekiz farklı biçimde kullanılmaktadır. Bunlar; devletten devlete yönelik uygulamalar, devletten çalışanına yönelik uygulamalar, devletten vatandaşa yönelik uygulamalar, vatandaştan devlete yönelik uygulamalar; devletten şirketlere yönelik uygulamalar, şirketlerden devlete yönelik uygulamalar; devletten sivil toplum kuruluşlarına yönelik uygulamalar, sivil toplum kuruluşlarından devlete yönelik uygulamalar olarak sıralanabilir (Avaner ve Fedai, 2019).

Tüm bu yapı içerisinde Spor Bilgi Sistemi ile, Emniyet Genel Müdürlüğü, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı Nüfus Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Yükseköğretim Kurumu Başkanlığı, Sisteme entegre federasyonlar vb. kurumlarla uyumlu bir sistem oluşturulması amaçlanmaktadır (SGM, 2019).

Sporda bilişim teknolojilerine dayalı uygulamaların kullanılması, yönetim süreçlerindeki tüm aşamaların analiz edilebilir, raporlanabilir, koordine edilebilir, kontrol edilebilir ve denetlenebilir hale getirilmesini sağlamaktadır. Bunun dışında bu uygulamalar ile spor hizmeti sunanlar ile tüketenler arasında bağ oluşturularak istek ve ihtiyaçlara uygun kararlar alınması sağlanabilmektedir (Atasoy ve Özer, 2019).

Günümüzde ülkelerin nüfus, gelişmişlik düzeyi, kültürleri, demografik özellikleri vb. değişkenlerin sporda örgüt yapılanmasını da etkilediği kabul edilmektedir. Sporda katılımı üst düzeyde sağlayarak, sporun olumlu etkilerini tüm alanlara yaymış ve sporda başarılı olmuş ülkelerde (Sunay ve Uyar, 2017) spora yönelik, kullanılan bilişim teknolojisi uygulamaları incelendiğinde, çeşitli programlara rastlamak mümkündür. İngiltere, Avustralya, ABD, Kanada, Hollanda, Rusya, Fransa vb. spor alanında gelişmiş ülkelerde bilişim teknolojileri imkânıyla yaygın olarak kullanılan spor yönetimi uygulamalarında aşağıdaki genel başlıklara yönelik hizmetler yer almaktadır (Atasoy ve Özer, 2019):

Sporcu Yönetimi	Tesis Yönetimi	Reklam Yönetimi
Takım Yönetimi	Organizasyon Yönetimi	Ürün Yönetimi
Müsabaka Yönetimi	Müşteri Yönetimi	Mağaza Yönetimi
Antrenman Yönetimi	Kulüp Yönetimi	Üye Yönetimi
Performans Yönetimi	Personel Yönetimi	Tarafar Yönetimi
Lig Yönetimi	Medya Yönetimi	Gönüllü Yönetimi
Altyapı Yönetimi	Belge Yönetimi	Sponsor Yönetimi
İstatistik Yönetimi	İletişim Yönetimi	Muhasebe Yönetimi
Raporlama Yönetimi	Pazarlama Yönetimi	Zaman Yönetimi

Organizasyonlarda bilgi sistemleri en büyük yatırım kalemleri arasında olmasına karşın, yatırımların katma değere dönüşmesinde en çok sıkıntı çekilen alanlardan birisini oluşturmaktadır. Bu noktada ön çalışmaların yeterince yapılmaması, kurumsal ve çevresel koşullarla beklentiler ve eğilimlerin yeterince araştırılmaması en önemli kırılma noktaları arasında sıralanmaktadır (Külcü, 2018).

Yöntem

Kamu kurumlarında doğru bir yönetim yapılanmasının oluşturulması hizmetlerin daha etkili ve verimli sunulmasını sağlamaktadır. Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından oluşturulan Spor Bilgi Sistemi de bilişim sistemlerinin sunduğu imkânlar ile sporda yeni bir yönetim modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Spor Bilgi Sistemi ile ilgili doğru yapılanmanın oluşturulması sistemin katma değere dönüşmesi açısından önem arz etmektedir. Bunun için de eksikliklerin-zayıflıkların tespit edilerek sisteme zarar verebilecek unsurların ortaya çıkarılması için gerekli çalışmaların yapılmasının fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Buradan hareketle bu çalışmanın amacı Spor Bilgi Sisteminin etkinliğini analiz etmektir.

Araştırma Modeli

Durum analizi niteliğindeki bu çalışmada, elde edilen verilerin çözümlenmesinde kullanılan teknikler açısından nitel bir çalışma modeli uygulanmıştır. Durum analizi araştırması, bilgi sistemleri ile ilgili çalışmalarda kullanılan en yaygın nitel yöntemdir

(Myers ve Avison, 2002). Çalışmada; bireylerin, çeşitli konulardaki bilgi, düşünce, tutum ve davranışları ile bunların olası nedenlerinin öğrenilmesinde kullanılan en kısa yol (Yurdakul, 2013) olması sebebiyle, nitel araştırma aracı olarak, görüşme tekniği tercih edilmiş ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme metodu ile elde edilen verilerden hareketle Spor Bilgi Sisteminin SWOT analizini yapılmıştır.

SWOT; İngilizcedeki strengths (güçlü yönler), weakness (zayıf yönler), opportunities (fırsatlar) ve Threats (tehditler) kelimelerinin baş harfleri ile türetilmiştir. SWOT analizi, bir konunun güçlü ve zayıf yönleriyle ortaya çıkabilecek fırsat ve tehditleri belirlemek için kullanılan ve kuruluşların gelecek planları açısından önem taşıyan stratejik bir tekniktir. Kuruluşlar SWOT analizi aracılığıyla kendini daha iyi tanımakta ve hedeflerini daha iyi belirlemektedir (Baraz, 2018).

SWOT analizi kuruluşların çevresel analiz ile topladığı bilgiler çerçevesinde oluşturulan bir yöntemdir. Böylelikle kuruluşlar çevrenin genel bir görünümünü ortaya çıkarıp bunları yorumlayarak, uygun stratejiler geliştirebilmesi için kendisini etkilemesi muhtemel olan unsurların, sistematik olarak değerlendirilmesini gerçekleştirebilir. Kuruluşlar güçlü ve zayıf yönlerle ilgili bilgileri içsel çevreden edinirken, fırsat ve tehditlerle ilgili bilgileri dışsal çevreden elde eder. Yapılan analiz ile bu bilgiler bir arada göz önüne alınarak, sistemli bir şekilde değerlendirilir. Değerlendirme sonucunda ulaşılmak istenen amaç güçlü yönlerle fırsatlardan yararlanmak, tehditlerden kaçınmak ve zayıflıkları azaltmaktır. Bu nedenle dış çevrenin ortaya çıkardığı fırsat ve tehditlerle iç çevrenin güçlü ve zayıf yönlerini bir arada değerlendirmek kuruluşa etkisi olan çevresel faktörleri belirlemede, çevredeki gelişme ve değişimleri anlamada ve bunlara karşı geliştirilecek stratejilerde yol gösterici rol oynar (Naktiyok, 2015).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu amaçlı örneklem yöntemi ile seçilmiş, Spor Bilgi Sistemi Kullanıcısı kurum içi ve kurum dışı katılımcılar oluşturmuştur. Amaçlı örnekleme örnekleme oluşturan katılımcılar araştırmacının, araştırma problemine cevap bulacağına inandığı kişilerden oluşmaktadır. Bu örneklemin temeli, araştırmanın amaçları doğrultusunda evrenin temsili bir örneği yerine, amaçlı olarak bir ya da birkaç alt kesimini örnek olarak almaktır. Bir başka deyişle örnekleme girecek katılımcıların araştırmacının düşünce ve deneyimlerine dayalı olarak seçilmesi, yani evrenin soruna en uygun bir kesimini araştırma konusu yapmaktır (Yurdakul, 2013). Bu kapsamda kurum içinden 4 kullanıcıya Spor Bilgi Sistemini hangi amaçla ve ne sıklıkla kullandıkları, sistemin güçlü ve zayıf yönlerinin neler olduğu sorularak iç çevre analizi yapılmıştır. Dış çevre analizi için ise sistemle ilgili bilgi sahibi 3 antrenör, 3 sporcu ve 2 öğretmenden oluşan kurum dışı 8 kullanıcıya, Spor Bilgi Sistemini hangi amaçla ve ne sıklıkla kullandıkları, sistemin hangi fırsatları ortaya koyduğu ve sisteme yönelik ne gibi tehditler ve engellerin yer aldığına yönelik sorular sorulmuştur. Kurum çalışanı katılımcıların 1'i Bursa ilinde 3'ü Ankara ilinde bulunmakta, kurum dışı katılımcıların tamamı ise Ankara ilinde bulunmaktadır. Çalışma süreci 2020 yılı Mart ve Ekim ayları arasında kapsamaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Çalışma kapsamında kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanırken aşağıdaki aşamalardan geçirilmiştir:

- Çalışma alanı ile ilgili literatür taraması yapılmıştır.
- Literatür taramasında elde edilen kavramsal bilgi çerçevesinde, çalışmanın amacına yönelik sorular oluşturulmuştur.
- Oluşturulan sorular araştırma konusu hakkında bilgi sahibi, kurum içinden 1 uzman ve kurum dışından 2 akademisyenin incelemesine sunulmuş ve görüşleri alınmıştır.
- Son şekli verilen görüşme formları ile internet ortamında görüşmeler yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonucu elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Betimsel analiz aşağıdaki aşamalarda gerçekleştirilmiştir:

- Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma,
- Verilerin işlenmesi,
- Bulguların tanımlanması,
- Bulguların SWOT analizine uygun olarak yorumlanması.

Bulgular ve Yorum

Aşağıda katılımcılarla ilişkin bilgiler ile yapılan görüşmelerden örnek ifadeler, frekans sayıları ve SWOT analizi yer almaktadır:

Tablo 1. Spor bilgi sisteminin güçlü yönlerine ilişkin görüşler

Katılımcı	Yaş	Meslek	Bulunduğu İl
K1	41	Spor Uzmanı	Bursa
K2	49	Spor Uzmanı	Ankara
K3	37	Spor Uzmanı	Ankara
K4	40	Spor Uzmanı	Ankara
K5	33	Antrenör	Ankara
K6	27	Antrenör	Ankara
K7	45	Antrenör	Ankara
K8	20	Sporcu	Ankara
K9	24	Sporcu	Ankara
K10	23	Sporcu	Ankara
K11	38	Öğretmen	Ankara
K12	37	Öğretmen	Ankara

Tablo 1’de katılımcılara ilişkin demografik bilgilere yer verilmiştir. Toplam 12 katılımcının 4’ü kurum içinden 8’i kurum dışındandır.

Tablo 2. Spor bilgi sisteminin güçlü yönlerine ilişkin görüşler

Güçlü Yönler	Örnek İfadeler	Frekans
Bürokrasinin azaltılması	“...evrak işleri azalıyor.”(K3) “...evrak işlemleri hızlı ve basit bir şekilde gerçekleşiyor.”(K1)	4
Etkili ve verimli hizmet sunumu	“...sistem sayesinde işlemler hızlı bir şekilde tamamlanıyor.”(K2) “...istediğimiz zaman işlem yapabiliyoruz”(K1) “...bilgilere ulaşmak kolaylaşıyor.”(K4)	4
Kurum personeline örgütsel bağlılığın artması	“...kurumum için çalışmak daha keyifli hale geliyor.”(K4)	2
İlgili kurumlarla entegrasyon sağlanması	“...sistemde okul sporları, sağlık raporu işlemleri yapılabilir.”(K2)	2
Veri bütünlüğü oluşturulması	“...bütün bilgilere tek bir sistemden ulaşabiliyoruz.”(K2)	3
Uygulama ve süreçlerin kolaylaştırılarak kaynakların etkin kullanımı	“...sonuçta bu sistem sayesinde kamu kaynakları daha az kullanılabilir.”(K3)	4
Merkez ve taşra teşkilatlarına bağlı tüm birimler arasında bütünlük bir yapı oluşması.	“...bütün il ve ilçelerde ortak sistemin kullanılması işlerin tek bir çatıdan yürütülmesini sağlıyor.”(K1)	3

Tablo 2’de kurum içi katılımcılara görüşlerine göre Spor Bilgi Sisteminin güçlü yönleri yer almaktadır. Kurum çalışanı katılımcıların Spor Bilgi Sistemini kullanması; bürokrasinin azaltılması (f=4), etkili ve verimli hizmet sunulması (f=4), kurum personeline örgütsel bağlılığın artması (f=2), ilgili kurumlarla entegrasyon sağlanması (f=2), veri bütünlüğü oluşturulması (f=3), uygulama ve süreçlerin kolaylaştırılarak kaynakların etkin kullanımı (f=4), merkez ve taşra teşkilatlarına bağlı tüm birimler arasında bütünlük bir yapı oluşması (f=3) sistemin güçlü yönlerini ortaya koymaktadır.

Changchit, Joshi ve Lederer (1998) de yapmış oldukları çalışmada, bilgi sistemlerinin kullanılmasının örgütsel bağlılık oluşturma konusunda fayda sağlayabileceği görüşünü vurgulamışlardır.

Alp, Özdemir ve Kilitçi (2011) çalışmalarında veri tabanlı bilgi sistemlerinin veri bütünlüğü için gerekli olanakları sağlaması, veriyi etkin bir şekilde idare etmesi ve işlemlerin doğru ve hızlı yapılması vb. sebeplerle kuruluşlara fayda sağladığını belirtmiştir.

Çoruh (2017) çalışmasında bilgi yönetiminin örgüt çapında hızlı ve etkili sorun çözüme, gelişmiş iş süreçleri oluşturma, örgütün bir bütün olarak gelişimini sağlama, örgüte esneklik ve adaptasyon yeteneği sağlama, örgütün verimliliğini artırma, çalışanlar arası iletişimi ve örgüte bağlılığı geliştirme gibi faydaları sağladığını belirtmiştir.

Gökşen (2020) bilgi sistemlerinin fonksiyonlar üzerindeki etkisinin özellikle yönetim ve iş süreçlerinde ortaya çıktığını belirtmiştir. İyi bir destek ve altyapı ile birlikte

bilgi sistemleri daha etkili ve verimli hâle gelebilmektedir. Ayrıca bilgi sistemleri sayesinde fonksiyonel hedeflerin takibi ve izlenmesi kolaylaşmaktadır. Bilgi sistemleri yöneticileri iş süreçlerindeki ilerlemeler, başarılar ve eksiklikler hakkında bilgilendirerek tahmin ve uzun vadeli perspektif planlamasında oldukça yardımcı olmaktadır.

Bilgi sistemlerinin kullanımının yaygınlaşmasıyla kamusal hizmetlerin sunumunda da önemli değişiklikler ortaya çıkmıştır. Örneğin kâğıda dayalı iş süreçlerinin elektronik ortama taşınması sonucu, işlerin daha hızlı yapılır duruma gelmesi, hataların azalması, kaynak kullanımında verimlilik ve etkinliğin sağlanması, işlemlerin rasyonel duruma getirilmesi vb. avantajlar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda kamu kurumlarının değişim baskılarına yanıt vermesi ve değişimin getirdiği yeni şartlara kendilerini uyarlamaları da bir zorunluluk haline gelmiştir (Sevinç ve Özata, 2010).

Karaman (2017) tarafından belirtildiği gibi yapılan araştırmalar artık bilgi yönetiminin kullanımındaki başarı ile kurumsal performans arasında pozitif ilişkilerin olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda örgütlerin bilgi yönetim süreçleri ile kurumsal performansı birlikte düşünmeleri gerekmektedir. Bilgi yönetimi genel açıdan bakıldığında kurumun bütün süreçlerinde yer alması gereken bir yaklaşımdır. Bu da kurumsal performansın iyileştirilmesi için çok önemli çıktılar elde etmek anlamına gelir.

Tablo 3. Spor bilgi sisteminin zayıf yönlerine ilişkin görüşler

Zayıf Yönler	Örnek İfadeler	Frekans
Sistemin nasıl çalıştığıyla ilgili bilgi yetersizliği	"...Bazı arkadaşlarımız sistemi kullanamıyor. Özellikle teknolojiyle arası iyi olmayan arkadaşlar. Onların işlerini de anlayanlar yapmak zorunda kalıyor." (K1)	2
Sistem oluşturulurken fikir alışverişi yapılmaması	"...eksiklikler tabii var. Bunlarla ilgili bizlerden görüş alınabilirdi." (K4) "...sistemin eksiklikleriyle ilgili önerilerimizi sunmuyoruz. İlerleyen süreçlerde eksikliklerde giderilecektir." K2	3
Sistemin geliştirme ve uygulama sürecinin yavaş ilerlemesi	"...sistemde bazı sorunlar var en başından beri devam ediyor." (K4)	4
Sistem ara yüzünün karmaşık ve kullanışsız olması	"...uygulamaların çok karışık olduğundan şikâyetçi olan çok var." (K3)	3
Sistemin ihtiyaç ve talepleri tam olarak karşılayamaması	"...böyle bir sistem yapılıyorsa her işlem bunun üzerinden yapılabilmeli. Biz yine bir sürü evrak işleriyle uğraşıyoruz" (K1)	4
Sistemdeki bilgilerin güncel tutulmasında zorluk	"...bazen güncel bilgilere ulaşamıyoruz." (K3)	2

Tablo 3'te kurum içi katılımcıların görüşlerine göre Spor Bilgi Sisteminin zayıf yönleri yer almaktadır. Kurum çalışanı katılımcıların görüşlerine göre, sistemin nasıl çalıştığıyla ilgili bilgi yetersizliği (f=2), sistem oluşturulurken fikir alışverişi yapılmaması (f=3), sistemin geliştirme ve uygulama sürecinin yavaş ilerlemesi (f=4), sistem ara yüzünün karmaşık ve kullanışsız olması (f=3), sistemin ihtiyaç ve talepleri tam olarak karşılayamaması (f=4) ve sistemdeki bilgilerin güncel tutulmasında zorluk (f=2) zayıf yönler olarak belirlenmiştir.

O'Connor (1993) tarafından kurumlarda bilgi sistemlerinin kullanılmasının ana hedefleri, personelin katılımını ve kullanım kolaylığını temin etmek, kullanıcıların katılımını ve kullanım kolaylığını temin etmek, sistem uygulamalarının uyarlanabilirliğini, kalitesini, zamanlamasını ve sürdürülebilirliğini iyileştirmek ve geliştirmek olarak belirtilmiştir. Dolayısıyla oluşturulan sistemlerin herkes açısından kullanım kolaylığı sağlayacak şekilde düzenlenmesi sistemin etkili ve verimli bir biçimde kullanımı açısından önemli olduğu söylenebilir.

Livari (1992) de yapmış olduğu çalışmada organizasyonel çevre, dış çevre, kullanıcı ortamı, sistem geliştirme ortamı ve operasyon ortamı arasındaki uyumun önemini vurgulayarak bilgi sistemlerinin etkili ve verimli bir şekilde çalışmasında paydaşların katkılarının önemini ortaya koymuştur.

Kul (2017) bilgi yönetiminin sorumluluk gerektiren zor bir uğraş olduğunu belirterek bu zorluğun gerek bilgi çalışanlarının farklı niteliklerde bulunmasından ve gerekse bilginin oluşturulması sürecindeki belirsizlikten kaynaklandığını ifade etmiştir. Yani, bilgi yönetimi süreç adımlarından birinde yaşanan aksaklık bilgi yönetimini de olumsuz etkilemektedir.

Bilginin yaratılması, geliştirilmesi ve kullanılmasında geç kalınması, yenilik ve değişimlere ayak uydurulamaması, genel ekonomik koşulların uygun olmaması, kullanıcıların yeniliğe direnç göstermesi, bağlı teknolojilerin zamanında geliştirilmemesi (Şencan, 2013) teknolojik altyapıya gereken yatırımın yapılmaması, yatırımların tamamlayıcı yatırımlar ile desteklenmemesi, personelin teknik yetersizliği veya bütün bunlar için tahsis edilen bütçenin yetersizliği de bilgi yönetiminin başarısız olmasına sebep olmaktadır (Kul, 2017).

Tablo 4. Spor bilgi sisteminin sunduğu fırsatlara ilişkin görüşler

Fırsatlar	Örnek İfadeler	Frekans
Vatandaşların iş ve işlemlere daha hızlı ve kolay bir şekilde ulaşmalarının sağlanması	"...istediğimiz zaman işlem yapabiliyoruz." (K12) "...ben açılan antrenörlük kursuna sistemden başvurudum." (K9) "...benim antrenörüm sağlık raporumu sisteme hemen yükledi." (K8)	8
Vatandaşların kurumlara gitmeden işlem yapmalarının sağlanması	"...müdürlüğe gitmeden internet üzerinden işlemleri yapmak güzel oluyor." (K6) "...Branş işlemlerini, öğrencilerin lisans işlemlerini sistemden yapıyorum." (K11)	7
Tüm kurumlara ilişkin sporcu işlemlerinin tek sistem üzerinden yapılabilmesi	"...okul sporlarıyla ilgili işlemleri tek bir çatı altında toplamaları iyi oldu." (K12)	5
Antrenör ve spor elemanlarının eğitimine yönelik başvuruların tek bir sistem üzerinden yapılabilmesi	"...temel eğitim başvurularını sistemden yapabilmek eskiye nazaran büyük avantaj sağlıyor." (K5)	4
Merkezi yerleşim birimlerinden uzak olmanın dezavantajlarının ortadan kalkması	"...ben şehir merkezinden çok uzak bir okulda görev yapıyorum. Ancak işlemleri uzaktan yapabilmek fırsatına da sahip olabiliyorum." (K11)	4

Tablo 4'te kurum dışı katılımcıların görüşlerine göre Spor Bilgi Sisteminin sunduğu fırsatlar yer almaktadır. Kurum dışı katılımcıların görüşlerine göre vatandaşların iş ve işlemlere daha hızlı ve kolay bir şekilde ulaşmalarının sağlanması (f=8), vatandaşların kurumlara gitmeden işlem yapmalarının sağlanması (f=7), tüm kurumlara ilişkin sporcu işlemlerinin tek sistem üzerinden yapılabilmesi (f=5), antrenör ve spor elemanlarının eğitimine yönelik başvuruların tek bir sistem üzerinden yapılabilmesi (f=4) ve merkezi yerleşim birimlerinden uzak olmanın dezavantajlarının ortadan kalkması (f=4) sisteminin sunduğu fırsatlar olarak belirlenmiştir.

Devlet hizmetinin büyük ölçüde insan unsuruna dayalı olması, üretildiği anda tüketilmesi, farklı zamanlarda farklı miktarlarda talep edilmesi nedeniyle sıkça kalite sorunu yaşanmasına neden olmaktadır. Bu noktada bilgi teknolojileri ile bütünleşen insan unsuru daha hızlı ve kaliteli hizmet sunabilmektedir. Bugüne kadar yaşanan örnekler bakıldığında geleneksel hizmet sunumunun yarattığı sorunların başında hizmetin yetersizliği ve kalite eksikliğinin geldiği görülmektedir. Sorunun çözümünde Devlet organizasyonunun ağ teknolojileri temel alınarak yeniden yapılandırılması sonucu devlet hizmetlerinin hem nitelik hem de nicelik olarak arttığı görülmektedir (Kırçova, 2003). Ağ teknolojileri sayesinde bürokrasinin hizmet sunma aşamasında devreden çıkarılması ile de sorulara yanıt alma ve hizmetlerden faydalanma süreleri kısılacak, bilgiye erişim imkânlarında şehir ile kırsal kesim arasındaki fark azalacak, böylece de bilginin merkezi olan şehirlere uzak olmanın dezavantajları ortadan kalkacaktır (İşler ve Negiz, 2005).

Devlet tarafından sunulan kamu hizmetleri ve bu hizmetlerin sunumundaki etkinlik, ülkelerin ekonomik ve sosyal yaşamı üzerinde büyük etkiye sahiptir. Bu açıdan, bilgi toplumuna dönüşüm sürecinde kamu hizmetlerinin, vatandaşlar dış paydaşların gereksinim ve beklentilerine uygun olarak, bilgi ve iletişim teknolojilerinin de yardımıyla etkin, hızlı, kaliteli, sürekli, güvenilir, şeffaf ve bütünleşik şekilde sunumu önem arz etmektedir. Ancak bu dönüşüm sürecinin bir unsuru olan e-devlet olgusu, sadece hizmetlerin elektronik kanallara taşınması anlamına gelmemekte; bunun yanı sıra verimli iş süreçlerine, kurumlar arası işbirliği yeteneğine ve ortak vizyona sahip, bilgiye dayalı kamu yönetimi anlayışının benimsenmesini gerektirmektedir (Sevinç ve Özata, 2010).

Tablo 5. Spor bilgi sistemine yönelik tehditlere ilişkin görüşler

Tehditler	Örnek İfadeler	Frekans
İlgilileri sisteme dâhil etmede zorluk	"...İlk başlarda sistemi kullanamıyordum ama şimdi nasıl çalıştığını öğrendim." (K7) "...ben böyle bir sistem olduğunu arkadaşımından öğrendim." (K8)	7
Kullanıcıların dijital imkânlarla erişememe olasılığı	"...ben sistemi hiç kullanamadım bi arkadaşşıma söyledim o benim yerime yaptı. Bizden sağlık raporu istemişlerdi." (K6) "...bazen internet kullanamayan öğrencilerimiz sistemi kullanamıyor." (K11)	5
İlgili personel eksikliği nedeniyle kullanıcıların hizmetlerden faydalanamaması	"...lisansıyla ilgili problem vardı sistemde görünmüyordu, ne yaptıysam kimseye ulaşamadım. Sonra il müdürlüğüne gidip hallettim." "...genelde sorularımıza cevap alamıyoruz. Karşımızda muhatap bulamıyoruz." (K12)	4
Engelli, dezavantajlı bireylerin sistemden yeterince faydalanamaması	"...bizim engelli sporcularımız da var ancak onlar için özel bir sistem de olması gerekiyor." (K7)	2

Tablo 5'te kurum dışı katılımcıların görüşlerine göre Spor Bilgi Sistemine yönelik tehditler yer almaktadır. Kurum dışı katılımcıların görüşlerine göre ilgilileri sisteme dâhil etmede zorluk (f=7), kullanıcıların dijital imkânlarla erişememe olasılığı (f=5), ilgili personel eksikliği nedeniyle kullanıcıların hizmetlerden yeterince faydalanamaması (f=4), Engelli bireylerin sistemden yeterince faydalanamaması (f=2) sisteme yönelik tehditler olarak belirlenmiştir.

Teknolojinin hızla gelişmesi, vatandaşların gelişen teknolojiyi izlemekte zorlanmaları, ağ sistemine dahil olmak için yapılması gereken asgari harcamalar bilgisayar teknolojilerinin zayıf yanları olarak görülebilir (Kırçova, 2003). Dolayısıyla bilgisayar teknolojilerinin tüm vatandaşlara ulaşabilecek alt yapıda olması ve bilgi sisteminden faydalananların uygulamaları kolaylıkla kullanabiliyor olması sistemin etkinliğini ve verimliliğini artıracaktır.

Spora ilişkin tesislerin, etkinliklerin artması, spor dallarının sayısının artarak yaygınlaşması vb. faktörler spora olan talebi de artırmaktadır. Tesis ve etkinlik sayılarının artışı spor yöneticisi ve diğer çalışan ihtiyacında da beraberinde getirmektedir (Kurtipek, Güngör, Esentürk, İlhan ve Yenel, 2020). Artan talep ihtiyacına karşı kurumların ve sistemlerin cevap vermesinde yetersizlikler oluşabilir. Bu yetersizliklerin en önemli nedenlerinden birisinin yetersiz ve donanımsız personel olduğu söylenebilir. Spor yöneticiliği bölümlerinin her sene yaklaşık 5.000 yeni mezun verdiği göz önüne alındığında, kamu kurumlarında istihdam edilme oranlarının sınırlı düzeyde kaldığı söylenebilir (Halıcı, Parasız ve Yetim, 2020). Dolayısıyla artan hizmet talebini etkili ve verimli bir şekilde karşılamak için spor yöneticilerinin sporun yönetiminden sorumlu kurumlarda istihdam edilmesi önem kazanmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Günümüzde gerek bireysel gerekse kurumsal düzeyde sürekli öğrenmenin önemi vurgulanmakta, küresel rekabet keskinleşmekte, değişim ve belirsizlik hız kazanmakta ve bilgi stratejik bir faktör hatta stratejik bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Sermaye olarak paranın yerini bilginin almaya başlamasıyla birlikte bilgi yönetimi olgusu, örgütler arası yarışmanın anahtarı durumuna gelmektedir. Kurumlara ve beşeri faaliyetlere dayalı bilgi akışının artması ile birlikte, bilgi sistem ve teknolojileri örgütlerin en temel araçları durumuna gelmiştir. Kuruluşlar bilgi kaynaklarını etkili bir biçimde kullandıkları takdirde etkinliklerini artırabilir ve iş süreçlerini geliştirebilirler. Başarılı işletmelerin, strateji oluşturma ve karar verme süreçleri ile ilgili olarak güçlü bilgi kaynakları altyapısı oluşturdukları görülmektedir (Şimşek, 2010).

Bilgi sistemleri sayesinde kuruluşlarda daha etkili ve daha verimli bir şekilde hizmet sunulması ve kuruluşun tüm paydaşlarının memnuniyetini amaçlayan bir yönetim anlayışı ortaya çıkmaktadır. Spor Bilgi Sistemi de ilgililere erişim kolaylığı sağlamanın yanında, spor hizmetlerinin daha etkili ve verimli bir şekilde sunulmasını sağlayan bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Sistem aracılığıyla sporcular, antrenörler, hakemler, tesisler, kulüpler, federasyonlar, organizasyonlar vb. spor unsurları ile ilgili bilgilere

istenilen zamanda ve istenilen şekilde ulaşılabilmesi mümkün olabilecektir. Toplanan bu bilgiler aracılığıyla sorunlar, ihtiyaçlar ve aksaklıklar etkin bir şekilde belirlenerek çözüm oluşturulabilecektir. Spor Bilgi Sisteminin işlevsel olarak kullanılmasıyla sporun içinde yer alan tüm paydaşlara etkili, verimli, kaliteli, hızlı, katılımcı, şeffaf ve denetlenebilir bir spor hizmeti sunulacaktır. Bunun sağlanabilmesi için ise sistemin ihtiyaçları karşılama yeterliliğinin, eksik, aksayan ve zayıf yönlerinin tespit edilerek, sisteme yönelik muhtemel tehditlerin belirlenmesi ve bunların giderilmesine yönelik önlemler alınması önem kazanmaktadır.

Spor Bilgi Sistemine yönelik olarak yapılan SWOT analizi sonucunda aşağıda yer alan öneriler oluşturulmuştur:

- Spor Bilgi Sistemine yönelik duyuru ve tanıtım faaliyetlerinin daha etkin olarak yapılması ilgililerin sistemden daha fazla faydalanmasına imkân sağlayacaktır.
- Spor Bilgi Sisteminin daha basit ve kullanışlı hale getirilerek kullanımı ile ilgili detaylı bilgilendirme kılavuzu hazırlanması kullanıcılara kolaylık sağlayacaktır.
- Spor Bilgi Sisteminin ilgililerin ihtiyaç ve taleplerine göre revize edilmesi kullanışlılığını artıracaktır.
- Paydaşların dijital imkânlarla erişememe olasılığı göz önünde bulundurularak gerekli önlemlerin alınması sistemin kullanım imkânını artıracaktır.
- Kişisel verilerin korunmasına yönelik somut çalışmaların yapılması ve gerekli güvenlik önlemlerinin sağlanması sistemin korunması açısından önemlidir.
- Sistemdeki verilerin hangi şartlarda yedeklendiği ve bu verilere kimlerin erişebildiği, veri güvenliği açısından önem kazanmaktadır. Bununla ilgili bilgiler açık ve şeffaf bir şekilde ilgililerle paylaşılmalıdır.
- Sistemdeki verilerin sürekli olarak güncel tutulması Spor Bilgi Sisteminin işlevselliği açısından önem kazanmaktadır. Güncel bilgilerin sürekli olarak sağlanması sistemin güvenilirliği açısından önemlidir.
- Sistemden elde edilen veriler aracılığıyla, eğitilmiş işgücü olan yükseköğrenim mezunu spor yöneticilerinin ve antrenörlerin istihdamına yönelik planlamalar yapılabilir.
- Engelli bireylerin sistemden faydalanabilmesine yönelik düzenlemeler yapılması gerekmektedir.
- Spor Bilgi Sisteminde oluşturulan veriler aracılığıyla toplumumuzda çağdaş spor bilinci oluşturulmasına ve sporun toplumda yaygınlaştırılmasına yönelik faaliyetler planlanmalıdır.
- Spor Bilgi Sistemi sayesinde eğitim kurumlarındaki etkinlikler takip edilip destek sağlanarak, öğrencilerin spora kazandırılması imkânı oluşacaktır.
- Spor Bilgi Sistemi ilk olarak 2011 yılında ortaya çıkmış bir uygulama (Spor Genel Müdürlüğü, 2011) olmasına rağmen günümüzde hâlâ tam olarak işlevsel hale getirilememiştir. Sistemin tam ve işlevsel olarak kullanılabilir duruma getirilmesi süreci hızlandırılmalıdır.

- Bir spor yönetimi uygulaması olarak ortaya çıkan Spor Bilgi Sisteminde farklı ülkelerdeki benzer uygulamalarda bulunan ve sisteme katkı sağlayabilecek hizmetlerin yer alması sağlanabilir.

Sonuç olarak, spor yönetimi alanında geleneksel yönetim anlayışına göre çeşitli üstünlükleri olan ve önemli fırsatları sağlayabilme potansiyeline sahip Spor Bilgi Sisteminin düzenlenme ve güncellenme ihtiyacı olduğu söylenebilir. Spor Bilgi Sistemi ile ilgili yapılacak düzenleme ve güncellemeler için akademik çevrelerin desteği istenmeli ve sporla ilgili sivil toplum kuruluşları ile iç ve dış paydaşların görüşleri alınmalıdır.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Uğur ÖZER

Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, ÇORUM

ORCID: 0000-0002-3899-3429

E-posta: ugurozer84@hotmail.com

Kaynaklar

1. **Aktan, C. C. ve Vural, İ.** (2016). Bilgi çağında bilginin yönetimi. *Yeni Türkiye Bilim ve Teknoloji Özel Sayısı-I*, 88(1), 314-328.
2. **Alp, S., Özdemir, S. ve Kilitçi, A.** (2011). *Veri tabanı yönetim sistemleri*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
3. **Atasoy, B. ve Özer, U.** (2019, Kasım). *Spor yönetiminde veri tabanlı uygulamalar*. 17. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresine sunulan bildiri, Antalya.
4. **Avaner, T. ve Fedai, R.** (2019). Türk kamu yönetiminde ofis sistemi: e-devlet uygulamalarından dijital dönüşüm ofisine. *Amme İdaresi Dergisi*, 52(2), 149-172.
5. **Bakan, İ. ve Baydaş, A.** (2015). Sanal organizasyonlar. İ. Bakan (Ed.), *Çağdaş yönetim yaklaşımları* (ss.495-551). İstanbul: Beta.
6. **Baraz, B.** (2018). İç çevre analizi. D. Taşçı ve İ.C. Ulukan (Ed.), *Stratejik yönetim I* içinde (ss.80-104). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
7. **Baytekin, P.** (2012). *Bilgi yönetimi halkla ilişkiler açısından bir değerlendirme*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
8. **Changchit, C., Joshi, K. D. ve Lederer, A. L.** (1998). Process and reality in information systems benefit analysis. *Information Systems Journal*, 8(2), 145-162.
9. **Çataler, O.** (2006). Yönetim bilgi sistemleri. Z. B. A. Vural (Ed.), *Dijital platform ve iletişim* içinde (ss.133-184). İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
10. **Çelik, A., Hatunoğlu, Z. ve Akpınar, Y.** (2008). İşletmelerde Muhasebe Bilgi Sisteminin Yeri ve Önemi. T. Akgemci, Ş. Aslan ve M. Düşükcan (Ed.), *Yöneticinin el kitabı* içinde (s. 455-503). Konya: Eğitim Kitabevi.
11. **Çoruh, M.** (2017). *Veri tabanı felsefesi, tasarımı ve yönetimi*. İstanbul: e-Kitap Projesi.
12. **Emini, F. T.** (2018). *Kamu Yönetiminde bilişim sistemlerinin strateji geliştirme amaçlı kullanımı*. Bursa: Ekin Yayınevi.
13. **Gökşen, Y.** (2020). Sistem yaklaşımı ve organizasyonlarda bilişim sistemleri. Ü. Özen (Ed.), *Yönetim bilişim sistemleri* içinde (s. 32-53). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
14. **Hanaylı, M. C.** (2018). Yönetim bilişim sistemleri. Ö. Sebetci (Ed.), *Bilgi teknolojileri ve yönetim bilişim sistemleri* içinde (ss.119-144). İstanbul: Kodlab Yayın Dağıtım.
15. **Hahcı, A., Parasız, Ö. ve Yetim, A.** (2020). Sayılarla Türkiye'de spor yöneticiliği eğitimi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 25(4), 299-312.
16. **İşler, D. B. ve Negiz, N.** (2005). Elektronik devletin boyutları ve yarattığı fırsatlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 35-56.
17. **Karaman, E.** (2017). Bilgi yönetiminin kurumsal performansa etkisi. A. Özdemir ve A. Naralan (Ed.), *Kurumsal bilgi yönetimi* içinde (s. 137-153). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
18. **Kırçova, İ.** (2003). *E-Devlet uygulamaları ve ekonomiye etkileri*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
19. **Kul, S.** (2017). Bilgi yönetiminde sorunlar ve bilgi yönetiminin geleceği. A. Özdemir ve A. Naralan (Ed.) *Kurumsal bilgi yönetimi* içinde (s. 264-285). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
20. **Kurtipek, S., Güngör, N. B., Esentürk, O. K., İlhan, E. L. ve Yenel, F.** (2020). Öğrencilerin bakış açısı ile spor yöneticiliği bölümü: bir SWOT analizi. *Sportmetre*, 18(1), 187-194.
21. **Külcü, Ö.** (2018). *Kurumsal bilgi sistemleri ve belge yönetimi-organizasyonlarda bilgi ve belge yönetimi sistemlerinin temel ilkeleri*. İstanbul: Hiperyayın.

22. **Livari, J.** (1992). The organizational fit of information systems. *Information Systems Journal*, 2(1), 3-29.
23. **Misci, S.** (2006). Bilgi iletişim teknolojileri ve örgütsel yaşam. Z. B. A. Vural (Ed.), *Dijital platform ve iletişim içinde* (s. 27-61). İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
24. **Myers, M. D. ve Avison, D.** (2002). An introduction to qualitative research in information systems. Michael D. M. ve David E. A. (Ed.), *Qualitative research in information systems a reader* içinde (s. 3-12). London: SAGE.
25. **Naktiyok, A.** (2015). *Stratejik yönetim*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
26. **O'brien, J. A. ve Marakas, G. M.** (2010). *Introduction to information systems*. NY: McGraw-Hill/Irwin.
27. **O'brien, J. A. ve Marakas, G. M.** (2011). *Management information systems* (10th Edition). NY: McGraw-Hill/Irwin.
28. **O'Connor A. D.** (1993). Successful strategic information systems planning. *Information Systems Journal*, 3(2), 71-83.
29. **Odabaş, H.** (2009). *e-Devlet sürecinde elektronik belge yönetimi*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği.
30. **Özdemirci, F. ve Torunlar, M.** (2015). *Bilgi çağında arşivsel bilgi analizi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
31. **Öztürk, D. G.** (2018). Bilgi yönetimi. Ö. Sebetci (Ed.), *Bilgi teknolojileri ve yönetim bilişim sistemleri* içinde (s. 29-64). İstanbul: Kodlab Yayın Dağıtım.
32. **Sevinç, İ. ve Özata, M.** (2010). *Türk kamu yönetiminde bilgi sistemleri ve e-dönüşüm*. Konya: Eğitim Akademi.
33. **Spor Bilgi Sistemi Nedir?** (2019, 11 Ağustos). Erişim Adresi: <https://spor.sgm.gov.tr/sporbilgisisteminedir/default.html>
34. **Spor Genel Müdürlüğü 2011 Yılı Faaliyet Raporu.** (2020, 27 Mayıs). Erişim Adresi: <https://shgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/259/114/faaliyet-raporlari.aspx>
35. **Sunay, H. ve Uyar, Y.** (2017, Kasım). *Türkiye Almanya ABD ve Avustralya spor sistemlerinin bazı değişkenler açısından karşılaştırılması*. Dünya Spor Bilimleri Araştırmaları Kongresine sunulan bildiri, Manisa.
36. **Şencan, E.** (2013). *Bilgi yönetimi ve sanal halkla ilişkiler*. Konya: Eğitim Yayınevi.
37. **Şimşek, M. Ş.** (2010). *Yönetim ve organizasyon*. Konya: Eğitim Akademi.
38. **Tonbul, İ.** (2019). *Dijital çağ örgütlerinde güncel yönetim konuları*. İstanbul: Hiperyayın.
39. **Torunlar, M. ve Özdemirci, F.** (2019). *Bilginin bilgiyle savaşı*. Ankara: Ankara Üniversitesi BİL-BEM.
40. **Vural, Z. B. A.** (2006). Bilgi iletişim teknolojilerine genel bir bakış. Z. B. A. Vural (Ed.), *Dijital platform ve iletişim içinde* (s. 1-25). İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
41. **Yanık, A.** (2017). *21. yüzyıl kavramları ışığında bilgi yönetimi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
42. **Yurdakul, I. K.** (2013). Veri toplama araçlarında bulunması gereken nitelikler. A. A. Kurt (Ed.), *Bilimsel araştırma yöntemleri* içinde (s. 117-138). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.